

KARINTHY FRIGYES ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI

KARINTHY FRIGYES
IDOMÍTOTT VILÁG

MÁSODIK KÖTET

VÁLOGATTA ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
UNGVÁRI TAMÁS

TARTALOM

Zöngék és zörejek 1932

SZILVESZTERI KIENGESZTELES
RÉMES ÁLOM 1932-RŐL
KÖLTŐETETÉS
HORMONOK
KÉTSZÁZEZER ALÁÍRÁS
„ESEMÉNYEK LOGIKÁJA”
MEGFEJTÉSE A JÖVŐ SZÁMBAN...
TÖRTÉNELEM
BŰVÉSZINAS
IRODALMI LAPOT ALAPÍTANAK
TIZENHÁROM HÓNAP MEG EGY NAP
ZSIDÓKÉRDÉS
NAP
FELJEGYZÉSEK
KIDNAP ME!
DISZNÓ ÁLLAPOT
ELÍRÁSOK
ANGOL NYELVMESTER
CÉLKITŰZÉSEK
EGYTŐL SZÁZIG...
ÍRÓK EGY RAKÁSON
„HOVÁ SIETSZ, LEÁNYKA?...”
„MAGÁNAK KÖNNYŰ, MAGA CSAK LEÜL...”
ÖRDÖGI SZÍNJÁTÉK
NÉMET ISKOLA
ÚJ BORDAL AMERIKÁNAK!
„JÓ DUMÁJA VAN”
TESTI FÁJDALOM
MUKI
MI MINDEN LEHETTEM VOLNA?
ELSŐ EMLÉK
VISSZAADTAM TOUTAIN-NEK A KÖLCSÖNT
KERTI ISKOLA
„AUTOUR DE NOTRE JARDIN...”
KIVÁGOM MAGAM
TESTI INZULTUS
SZENT ISTVÁN-NAPI VÁROSMUTOGATÓ
HAZAFELE AZ ÉJJELI MULATÓBÓL
AZ ÉN TANRENDEM
VÁLLALKOZÁSOK ÉS EMBEREK
OKOS BESZÉD
KOKTÉL
ITT A CU-CU!
HAMISKÁRTYÁSOK
ERKÖLCS, ÍZLÉS, SZEMÉREM... ÉS MÉG VALAMI
EGYOLDALÚ BESZÉLGETÉS
GOMBOSTŰT NYELT
AZ ÉLET ALBÉRLŐJE

Hölgyeim és Uraim

„Halló, itt Az Est...”

MGHNGZ NLKL RS
FŐNYEREMÉNY
KERESZTREJTVE NY A FALON
KALÓRIA
PHMEΣ ΠΑΡΒΑΙ
JÁR A BABA, JÁR...
GELLÉRTHEGY
OMNIBUS ODORANS FOETIDA
HANGOS HÍRADÓ
PROFIL

„TE VAGY A FÁJDALOM...”
ÖREGEM
TÚL LENNI RAJTA
CSALÁDI OTTHON, RÁDÍÓ-ELŐFIZETŐKNEK
A KOLDUS KÁRTÉRÍTÉSE
VÉR
A RAVASZ KAPITÁNY
INFLUENZA
KIRÁLYFI
MÉG KELLEMETLENEBB
MINDENT LEHET AZ UTCÁN
A KÖSZÍVŰ EMBER
DÖMPING
ÚJ VILÁG
SZOBAKIRÁLYSÁG
SZTRATOSZFÉRA
VERKLISZÓ
HOOVER...
ÖRÖK HULLÁM...
INGUJJ, VAGYIS MELEG VAN
VÁLÁS
MI LESZ?
ÉRDEKTELEN
FANTÁZIA VAN BENNE
„HÁLA ISTENNEK, FÉRFIAK VAGYUNK!”
ÖTEZER CIKK
LETALÁLÁS
PLETYKA
FORGALOMEGYSZERŰSÍTÉS
ÁLLÍTVA KÉRDEZNI
RÉSZLETFÉNYKÉPEK
KARÁCSONY A POKOLBAN
OLIMPIÁSZ
BRÜNING
GÖMBÖS ÉS TEKERC
MADÁRFIÓKA
A SIKER ÚTJÁN
LAPTALAN NAPOK
ISTEN FIZESSE MEG
RÁM VAN ÍRVA A NEVEM
TERMÉSZETRAJZ
„MINDEN CSEPPJE ARANYAT ÉR...”
„A ZENE ÁTHALLATSZIK...”
LA SÉANCE CONTINUE
BERLINI ÉDENKERT
KORSZERŰ FŐNYEREMÉNY
OLIMPIÁSZ
SZENZÁCIÓS KÖZGAZDASÁGI TALÁLmányOM
CSENDLIGA
HŰSÉG
TEJ
BOR
YO-YO
NYELVTISZTÍTÁS
SÁLAT HORGOL
ALKALMAZOK
SZOBOR
NEGYVENEZER KÖLTŐ
KORSZELLEME
MESÉLEK A ZÖLD DISZNÓRÓL
SZÁLL A MADÁR
KA-RÁCSONY

Függelék

TAVASZI SZIMFÓNIA
OROSZLÁNKÖRMÖK
1916

Interjúk

SZÍNHÁZ
KARINTHY FRIGYES HÁRMAS JUBILEUMA
A SZERKESZTŐ JEGYZETE

***Zöngék és zörejek
1932***

SZILVESZTERI KIENGESZTELÉS

Melyben egy magyar író igyekszik hibáját jóvátenni

Mielőtt átlépném az új esztendő küszöbét - így szóltam magamhoz -, mérleget kellene csinálni lelkemben. Ki tudja, mi történik velem 1932-ben, nem jó lenne adósságokkal terhelve indulni át a bizonytalanba - lássuk tehát, mit tehetnék üdvösségem érdekében.

Ami hibát és bűnt mint magánember követtem el ebben az évben, mint magánember bántam meg és gyóntam meg magamnak, ez más lapra tartozik, illetve nem tartozik semmiféle lapra, mert ez nem híryanagy és közügy. E hasábokon szigorúan csak azokért a deliktumokért kell felelnem, amiket úgynevezett írói munkásságommal kapcsolatban állapított meg és olvasott fejemre a fennálló erkölcsi rend védelmére s annak nevében való tiltakozásra magát hivatottnak érző szócsöve a konstruktív követelménynek.

Átlapozva a szerény munkásságomra vonatkozó közleményeket, három esetben látom magamat elmarasztalva 1931-ben. (Mellékesen megjegyezve, érdekes, hogy akinek tetszett, amit írtam, mindig csak előszóban, legfeljebb levélben közölte velem - a nyilvánosság elé csak azok vitték véleményüket, akiknek nem tetszett.) *Hasmútét* című novellámról olvasom több szaklapban, hogy aláástam vele a sebésztanárok tekintélyét, mert benne egy goromba sebész fordul elő. *Tanár úr, nem készültél* című cikkemről azt írták, hogy az ifjúságot mételeyezem vele - végre egy, a polgárság védelméről szóló írásom szociális érzékem nyomorékságának gyanúját terelte felém, jobbról és balról.

Érett megfontolás és bűnbánó magambaszállás - s némiképpen tér- és időbeli erőviszonyok áttekintése - után arra az eredményre jutottam, hogy részemről semmi értelme a védekezésnek.

Ezennel van szerencsém bejelenteni, hogy nemcsak szánom és bánom hibámat, de kész vagyok eretnek tanaimat visszavonva, azokat jóvá is tenni, amennyiben bírám elfogadják ezt az elégtételt.

Kérem bíráimat, tekintsék a fent jelzett három dolgot meg nem jelentnek. Útmutatásuk szerint újra feldolgoztam a három témát, figyelembe véve a kifogásoló szempontokat, s alábbiakban van szerencsém felajánlani őket abban a reményben, hogy a jövőben meg lesznek velem elégedve, és számíthatok rá, hogy az irodalmi igényeiket szolgáló novella, elmélkedés és politikai cikkszükségletük kiegészítése céljából esetenként szerény céget is felkeresik megrendeléseikkel.

ELSŐ DOLGOZAT

Gyomorszertartás

A kunókorabeli turáni és reneszánsz motívumokkal díszített orvosi kézferdő szobában ketten mosták kezeiket: doktor lovag kishegykúnfalvi Nemes Arisztid és doktor törökfülmelő Karakán Vazul főasszisztens sebmeszterek.

- Mondsza - szólalt meg ércesen Arisztid -, mondsza, mennyire gyönyörűen dolgozott ma ismét méltóságos főtanárunk, e rendkívül elbájoló modorú, kifogástalan úriember, mondsza.

- Mondsom - jegyezte meg Vazul, és a hű csatlós meghatottsága jelent meg arcán a nervus facialis¹ jobbra két centiméterre egy hivatalosan megállapított és teljes állami fedezettel bíró pengő mekkoraságú területen.

E pillanatban belépett a Tanár.

- Is-ten hoz-ta - énekelte dallamosan a két főorvos, miközben felálltak, anélkül hogy előbb ültek volna.

- Nos, uraim - mosolygott kissé fáradtan a magas rangú tudományegyetemi tanár -, azt hiszem, hozzákezdhetünk legközelebbi feladatunkhoz: mint tudják önök, nemdebár, egy boldogtalan beteg ember- és honfítársunkat kellend segítség tárgyává magasztalnunk, akinek a mennyei gondviselés különös akaratából golyó került abdominális régiójába, amit a póri nyelvjárás e fogalom helytelen és ildomosnak nem mondható kifejezésével „has”-nak szokott jellemezni. Úgy gondolom, mindjárt át is mehetnénk műtőszentélyünkbe, ahol fent említett szenvedő ember- és honfítársunkat derék fogdmegeink már előkészítették. Előre, kedves és mélyen tisztelt társaim, a tudomány berkeiben.

- Csak ön után, méltóságos Tanár úr - szabadkozott meghatottan a két főorvos.

- De nem, nem - pirult el a Tanár -, mi egyenrangúak vagyunk, és soha nem bocsátanám meg magamnak a szerénytelenséget, hogy elsőnek menjek be. Engedjék meg, hogy emlékezetükbe idézzem a Pintér-féle irodalomtörténet szép idézetét:

„Hódol az érdemnek, s nem tudja, nem érzi magát...”

Alig fél óráig tartó rövid és férfias megbeszélés után végre úgy döntöttek, hogy a műtőterem két ajtaján két oldalról egyszerre fog belépni a Tanár és az Első Asszisztens - a Második Asszisztens kívülről, az ablakon keresztül hatol be ugyanabban a pillanatban.

E különleges, úgynevezett *introducus trilateralis*²-eljárás szabatos és tökéletes keresztülvitele (magát az eljárást több hazai szerző indikálta) természetesen a legnagyobb körültekintéssel történt: a gondosan fertőtlenített két ajtót, miután stopperórával összeegyeztették a pillanatot, amikor küszöbét átlépték, ragtapasszal zárták el - az ablakot viszont, melyen a Második Asszisztens nyomult a terembe, előzően leborotválták, és hozzávarrták a tetődeszkához.

Minden remekül sikerült.

- Ez szép munka volt - jegyezte meg Arisztid, lelkiismeretesen kerülve a szavakat, amelyekben „r” fordul elő.

- Valóban, uraim - mondotta a Tanár -, most pedig, rövid magunkba szállás után nézzük meg, hogy van a mi kedves betegünk.

Vazul a beteg fölé hajolt.

- Exitus letalis³ - jegyezte meg. - Gyerünk kezet mosni.

- A golyó gyakran okoz ilyen elváltozást az emberi szervezetben - tette hozzá Arisztid.

- Mondsza már - tűnődött Arisztid.

És mindhárman kezet mostak.

¹ *nervus facialis* - arcideg

² *introducus trilateralis* - három oldali bevezetés

³ *Exitus letalis* - halálos kimenetel

MÁSODIK DOLGOZAT

Iskolai történet a jóságos tanár bácsiról és az elhamarkodott kisfiúról

Egyedem-begyedem, na mit meséljen nektek író Bácsi, kedves kisfiúk-lányok, kis tanárok, kis igazgatók, kis apák-anyák, kis közönség, kedves kis emberiség a világon? Hát majd elmesélem az elhamarkodott kisfiú szomorú és tanulságos történetét.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy kacsalábon forgó középiskola, amelyben javában folyt a tanítás, csupa szépet, jót tanultak a gyerekek, én nem tudom, honnan vették azokat a csúnya gondolatokat.

Éppen csöngettek, és a vidám, kedves kisfiúk kiszaladtak az udvarra játszani, hancúrozni, miegymás.

Akkor jött a jóságos tornatanár bácsi, és azt mondta, na, gyerekek, van egy szabad óra, játsszunk valami kedves társasjátékot, hát mit szeretnétek játszani.

Egyik ezt mondta, másik azt, volt olyan, aki tanárt szeretett volna játszani, olyan is volt, aki iskolás gyereket szeretett volna játszani, nem tudtak megegyezni.

Tudjátok mit, mondotta erre a tanár bácsi, játsszunk rablópandúrt.

Ilyen kedves tanító bácsi volt ő.

Nagyszerű, nagyszerű, kiabáltak összevissza a kisfiúk, játsszunk rablópandúrt.

Ki legyen a pandúr?

Senki se akart pandúr lenni.

Na majd leszek én, mondta erre a jókedvű tanár bácsi, csak hogy mutassa, mennyire szívesen játszik a gyerekekkel, mintha maga is gyerek lenne.

Na és ki legyen a rabló?

A tanár bácsi hunyorított a gyerekeknek, ide figyeljete, most milyen jó hecc lesz.

- Te vagy a rabló! - kiáltott rá hirtelen a Bandi gyereke. - Na, megállj, te betyár rablógyilkos akasztófára való, vége az életednek, mars börtönbe!

A Bandi gyerek is belement a jó heccbe, egészen úgy tett, mint egy igazi rabló, elsápadt, és könnyörögni kezdett és mentegetőzött.

Aztán eszébe jutott, amit a *Bőrharisnya*-ban olvasott, sarkon fordult, és elrohant, hogy megkeresse a játékpuskáját, és eljátssza vele, hogy végez magával az üldözött és körülkerített rabló vezér.

De amilyen szeles és elhamarkodott gyerek volt, a nagy kapkodásban véletlenül egy igazi puskát kapott le a falról.

Ezzel nemcsak elrontotta a kedves játékot, de nagy szomorúságot okozott a jóságos tanár bácsinak, aki olyan kedvesen játszott a gyerekekkel.

Azóta nincs is kedve játszani.

Gyerekek, legyetek fegyelmezettebbek, és ne kapkodjatok.

Akkor majd megint fog veletek játszani.

HARMADIK DOLGOZAT

Politikai programom

Meggyőződéselem szerény. Olyan szerény, mint egy ibolya. Nem is mint egy ibolya, csak mint egy ibolyának a meggyőződése arról, hogy ő milyen szerény, ami végtelenül szerény vélemény, mert hiszen ha az ibolya túl szerénynek képzelné magát, akkor már nem is volna szerény - nem, az ibolya még mindig elbizakodottságnak érzi, hogy annyira tartja magát, mint amennyire tartja, pedig ő sokkal különb ennél, tehát csak szerénykedik. Nahát. Aki nálam szerényebb, az már csal.

Szerény véleményem szerint ugyanis bizonyos dolgokat meg kellene változtatni a világon. Ide tartoznak a társadalom bizonyos intézményei is.

Én nem vagyok a frázisok embere, tehát egész egyszerűen és szerényen mondok el bizonyos gondolatokat, amik e tárgyról eszembe jutottak, s amikkel talán szolgálatot tehetek a világnak.

Például arra gondoltam, hogy ezen a világon sok szegény ember van ahhoz képest, hogy olyan kevés gazdag ember van, ezen segíteni kellene. No persze csak olyan módon, hogy ezzel ne ártsunk a többieknek.

Itt van például a munkásság.

A munkásságnak, kimondom kereken, még ha meg is köveznek érte, igenis joga van az élethez, és elég csúnyaság, hogy némelyek ezt nem akarják belátni. A munkaadók ismerjék el a munkásságnak az élethez való jogát, nézetem szerint, mert ha nem látják aztat be, akkor aztán ne csodálkozzanak, ha egyenesen ellenük fordul a munkásság, amiből aztán nekik lesz káruk.

Így képzelem én a világválság megoldását - lehet, hogy ma még túlságosan merésznek látszik ez az elmélet, de a jövő nekem fog igazat adni.

Azután itt van, mondjuk, a polgárság, ha szabad ezt a kifejezést használni.

Sok igazság van abban is, hogy a polgárságnak gyakran nehézségei vannak mostanában az életviszonyok miatt, és ezen csak úgy lehetne változtatni, ha - legyünk őszinték és nyíltak - mindent elkövetnénk, hogy a rossz viszonyok megváltozzanak, illetve módosuljanak kevésbé kedvezőtlen irányban, amiből számításaim szerint okvetlenül egy, a polgárságra nézve kívánatosabb gazdasági, társadalmi és politikai helyzet kialakulása következne be.

Természetesen, erről ma még korai volna beszélni, de meg vagyok győződve róla, hogy el kell következnie az időnek, melyben mindazon erők összefogása, melyek az ország, a nemzet, sőt az egész emberiség érdekében vannak hivatva előkészíteni a jövőt, meg fogja teremteni a mindnyájunk által oly hön óhajtott egységes és hasznos munkaprogram leghatásosabb kifejtésének feltételeit!

Addig is, fentiekre való tekintettel és a jó magaviseletemről, valamint munkanélküliségemről szóló okmányokat mellékelve, tisztelettel kérem a magas kormánytól alulírottak magyar királyi miniszterelnökké való soron kívüli kinevezését.

Pesti Napló, 1932. január 1.

RÉMES ÁLOM 1932-RŐL

A népszerű és rettegett újságíró, kegyetlen ostromozója a társadalom bűneinek, s a bűnöknek tulajdonított rossz viszonyok élestollú leleplezője - az ünnepelt újságíró visszahúzódott a szerényen mulatozó szilveszteri társaságból, bement a másik szobába, pár perccel tizenkettő előtt, és végigheveredett a pamlagon.

Csak mulassatok - mondta magában keserű és fölényes mosollyal -, vigadjatok csak, mint patkányok a süllyedő hajó fedélzetén. Ünnepejétek csak az elmúlt nyomorúság tizenkettedik óráját, figyelmeztető jelzését elkövetkező, még nagyobb nyomorúságnak. Én nem veszek részt ebben a gyermekes játékban - magamban fogom elsíratni a tönkremenő világot.

És behunyta a szemét, s még a fülét is befogta, hogy ne is hallja az óraütést. És nem is hallotta, és talán meg is feledkezett az egésztől, mert egyszerre csak reggel volt, és ő ott ült a törzskávéház különasztalánál, ahol rendszeren reggelizni szokott, és ahogy az egyik lapra esett pillantása, csodálkozva állapította meg, hogy 1932-t írunk már, s még hozzá nem is januárt: benne vagyunk a tavaszban, odakint derűlten süt a nap.

Brr - gondolta -, úgy látszik, átaludtam néhány hónapot. Rémes, mi lehet itt azóta. Nem merek kávéat rendelni, lehet, hogy már régen nem reggeliznek az emberek Budapesten.

De a következő pillanatban fehér ruhás, szép fiatal leány állt előtte, s tálcát tett le az asztalra: kávé, sonka, jam, banán s egy frissen felszelt grapefruit!

- Kicsoda kegyed?

- Ó, nem tetszik ismerni... B. Ildefons grófnő vagyok, az Önkéntes Ingyendolgozók Egyesületének tagja... ma reggel léptem be, a főpincér protekciójával... De oklevelem is van reggeli-feltálasból, és meg lesz velem elégedve.

S már el is tűnt.

Az újságíró megdörgölte szemét, aztán vállat vont. Mit lehet tudni, miféle bolondériát találtak ki ezek az arisztokraták - gondolta -, ehhez neki semmi köze. Lássunk munkához. Miről is van szó? Persze, meg kell írni a cikket - ugyan miről lehetne írni? No, hiszen nem nagy gond, majd megnézi a lapokat, van ott minden reggel csőd, öngyilkosság, államok fizetéseképtelensége, politikai hecc elég.

Találomra felkapta az egyik lapot. De mindjárt vissza is ejtette. A háromszáz oldalas keddi szám vaskos kötet volt, s ahogy az első lap félrebillent, az egész kötet halkán és finoman muzsikálni kezdett, ugyanakkor hűvös, illatos levegő csapott fel: rejtett vaporizátor szórta a parfümöt belőle. A vezércikk helyén mindjárt meg is találta a magyarázatot. „Hogy olvasóinknak kedveskedjünk - írta a lap -, mai számunktól kezdve naponta minden példányhoz magától működő grammofonlemez mellékelünk - ezenkívül jelentjük, hogy az újságpapír ma a legújabbban kevert Fleur de Bonheur parfümben van áztatva, ezzel az illattal, reméljük, meg lesznek elégedve olvasóink.”

Kissé kábultan kezdett lapozgatni a kötetben.

Csak a címeket olvasta.

„A miniszterelnök kihallgatáson fogadta az állás nélküli végrehajtókat.”

„Lezárták a befizetési határnapot - jövő héttől kezdve az állam nem fogad el pénzt.”

„Komoly konfliktus Franciaország és Németország között. Franciaország sértőnek találja, hogy Németország határnap előtt szállította az aranyat, úgy tüntetve fel a dolgot, mintha Franciaország rá volna szorulva...! Thomas Mann kancellár és Pallenberg szórakozásügyi miniszter kijelentik, hogy nem volt sértő szándékuk...”

„A Markó utcai volt fogházban berendezett hullámfürdő ünnepélyes megnyitása.”

„Kivonják a forgalomból a régi repülőgépeket.”

„Tüntetés a Körúton a nyolcórai munkaidő mellett. A tüntetők nincsenek megelégedve a hat órával.”

„A szén ára, tekintettel arra, hogy hűvösebb télre számíthatunk, lement.”

„Pályázat 250 pengős jutalmakkal azok számára, akik hajlandók részt venni a kormány nyomorenyhítő akciójában.”

„A meteorológiai intézet holnapra aranyesőt jósol. A depresszió a Mars-csillag felé húzódik.”

Hm...

Merengve tette le az újságot, a többire már nem volt kíváncsi.

Mégiscsak dolgozni kellene, sürgette magát - de miről írjon? Valami nagyon hatásosat kellene, hogy feltűnjön a megváltozott szenzációk között... Aha! rendben van! majd kimegy a Csikágóba! egy olyan jó kis nyomorriport...

- Fizetek! - kiáltott.

A frakkos főpincér diszkréten odalépett.

- Pardon - súgta -, ne olyan hangosan... Ma vendégnap van...

- Mi az, hogy vendégnap?

- Nem tetszik tudni? Minden héten, előre be nem mondott napon, nem fogadunk el ellenértéket a kiszolgálásért. Kedves vendégeinknek tekintjük a látogatókat... Legyen szerencsénk ebédre is, ha nem veti meg szerény konyhánkat...

Az újságíró zavartan motyogott valamit, a ruhatáros már hozta felöltőjét. Mikor szórakozottan át akarta nyújtani a borraalót, a ruhatáros méltatlankodva lépett vissza.

- Hogyan? - mondotta széles gesztussal -, felteszi rólam, hogy jutalmat fogadok el azért, amit kedves és önre nézve hasznos kötelességemnek tekintek? Dieux m'en garde, Monsignore!

Gyorsan kiment az utcára. Autó kanyarodott elébe. A sofőr ismerősnek tűnt. Mosolyogva nézett rá.

- Ugye, ismerős vagyok? A lapokban láthatta a képem. Eckener vagyok, a Zeppelin volt parancsnoka. Most passzióból vezetem a jobb nevű írók kocsiját. Parancsoljon, szerkesztő uram!

Szédülve ült be a kocsiba.

- Hová megyünk?

- Hát... izé... a Népliget felé...

- Vagy úgy... A Munkásszínház sportünnepélyének főpróbájára...

- Micsoda? Sportünnepély? Munkásszínház?

- Nem tetszik tudni?

- Várjon, leszálok...

Szédülve tántorgott egy darabig a verőfényben... Hirtelen csoportosulásra lett figyelmessé... Felvillant a szeme... Na végre... Biztosan verekedés... vagy valaki összeesett az éhségtől...

Odafutott.

Azonnal felismerte Cavallier Józsefet, az *Új Nemzedék* szerkesztőjét, aki a csoport közepén állt, és hevesen szidott valakit, akinek kalapja a földön hevert.

- Majd megtanítom magát nem köszönni a barátomnak! - kiáltotta. - Gyere, Lajoskám!

És belekarolva az *Egyenlőség* című felekezeti szemle szerkesztőjébe, büszkén elvonultak.

Az újságíró előtt elsötétült a világ.

Miből fogok élni? Villant át rajta.

Elővette revolverét, és föbe lőtte magát.

Dörrenésre ébredt. Odakünt, a másik szobában éppen összeütötték a poharakat - az óra tizenkettőt ütött.

1932! Boldog újévet!

Színházi Élet, 1932. 1. sz.

KÖLTŐETETÉS

Legenda a huszadik századból

A költő nyomorban volt. Mindenki tudta, hogy a költő nyomorban van, ez úgy hozzátartozott a költő hírnevéhez, mint fényképein a szemébe lógó hajtincse és érdekes nyakkendői, verseiről nem is beszélve - ez a nyomorúság a rajongói és tisztelői körében köztudomású tény, hogy a költő éhezik, úgy hozzátartozott a költőről alkotott közvélemény képéhez, mint valami nemzeti hagyomány, természeti jelenség, vagy metafizikai posztulátum, ami nélkül elképzelhetetlen volt a költő érdekes és népszerű alakja. A többi, kevésbé népszerű költő kicsit irigyen gondolt a költő nyomorúságára, hajlandók voltak lelkük mélyéig feltételezni, hogy e szuggesztív és körülrajongott nyomorúság nélkül fél akkora sikere se volna a költő verseinek - könnyű neki, gondolták egy sóhajjal, ő nyomorban van, őt mindenki sajnálja és szereti és támogatja, olcsó siker! Egy kis éhezéssel hogy el lehet kápráztatni az ostoba tömeget!

De ezt csak az irigy és komisz kollégák gondolták, ők is csak magukban. A közönség jóhiszeműen rajongott a költőért, betéve tudták és szavalgatták a verseit, és a közönséges emberek helyes és egészséges ösztönével határozott összefüggést éreztek a költő tehetsége és a költő nyomora közt - hiszen az iskolában is úgy tanulták, hogy a lángész többnyire éhezett, kérem, az az Ady Sándor, meg az a Verlaine Oszkár se volt milliomos, kérem, mondták egymásnak az emberek, mégis milyen nagy költők voltak, kérem.

A költő negyvenéves volt, egy nemzedék nőtt fel, mely apáitól tudott a költő mérhetetlen nyomoráról - már példabeszéd és szállóige és állandó mérték volt ez a nyomorúság, ami nélkül igazán zavarban lettek volna a kartársak, hogy kire hivatkozzanak, ha a méltatlanul nyomorgó érdem és erény megszemélyesítésére kellett egy hatásos példát felhozni.

Azonkívül állandó téma is volt a költő nyomorúsága, társaságban, irodalmi beszélgetésekben - előkelő szalonokban, feketézés közben, egyike volt a legmeghatóbb jeleneteknek, mikor a ház ura, az ősz, művészetekben és művésztszadalmi kérdésekben járatos bankvezér, színházi trösztigazgató vagy kultuszállamtitkár, rátért a kor pesszimiztikus ízlésének megfelelő fejtegetésre, hogy kérem, rettenetes világot élünk, igaza van annak a Spenglernek, hát lehetséges lett volna bármely más korban, hogy ekkora lángész, mint egy Skurek (mondjuk, így hívták a költőt) éhezzen, kérem, formálisan éhezzen? Amíg ez lehetséges, kérem, addig egy fityinget nem ér, kérem, a sokat emlegetett nagy kultúrája meg civilizációja, kérem, ennek a híres huszadik századnak, kérem!

Ezt a nézetüket nevesebb politikusok nyíltan hirdették, s a miniszteri beszámolóokban és újságbeszélgetésekben, publicisztikai vezércikkekben gyakran emlegették a költő tűrhetetlen és felháborító nyomorát. A riporterek kedvenc témája volt „*Látogatás a nagy Skurek nyomortanyáján*”, „*Skurek Henrik a matrácgödörben*”, „*Beszélgetés a világhírű költővel, aki négy napja nem evett*”, „*Az Énekek Énekének sok millió olvasó által dédelgetett költőjét, Skurek Henriket, megint az utcai szemétládjában találták Szilveszter éjjel, amint csontot rágott*” - és más, hasonló című színes tudósítások sűrűn jelentek meg a lapokban, hatalmas címbetűkkel, az első oldalon, és ezekből a tudósításokból egy egész újságírócsoport élt meg, mert amerikai és angol lapok dollárral és fonttal fizették az effajta szenzációt, különösen, ha a nyomorgó költő, a matrác és a szemétláda jól sikerült fényképének kliséit is mellékelte a tudósító, mélynyomásra alkalmas felvételben, a vasárnapi melléklet számára.

Különösen egy interjúnak volt nagy sikere a világsajtóban, amit nem kisebb személy, mint a fiatal Rockefeller folytatott a költővel, aki európai körútján mint a város nevezetességét, meglátogatta őt, a szemtanúk szerint könnyekre fakadt, kedvenc költőjét ilyen elképzelhetetlen nyomorban látván. Visszatérve Amerikába, könyvet is írt e találkozásról, amelyben kifejtette, hogy okvetlenül tenni kell valamit a költő nyomorának enyhítésére, s felszólította a nagyhatalmakat, találjanak ki valamit ebben az ügyben. Az ifjú iparkirály érdekes és mélyenszántó művének nagy sikere volt, állítólag félmillió példány fogyott el belőle.

Élete utolsó éveiben a költőnek és az ő példátlan nyomorúságának népszerűsége akkora volt már, hogy mint Chaplinról és a Miki-egérről, szobrocskákat készítettek róla, amint csontot rág - ezért a szobrocskák s a különféle használati tárgyakra nyomott és vésett és himzett „csont-rágó Skurek”-ek nagy „divatban voltak” abban az időben, a férfiak kabalának használták, a nők harisnyán és fürdőtrikón hordták a költőt.

Az egész művelt világ által mélyen fájlalt és kárhozottatott éhhalála előtt mégis történt valami, amiből megtudhatta a világ, hogy a lelkiismeret s a nagyság iránti hála értéke nem veszett ki egészen annak a nemzetnek a szívéből, mely a költőt magának vallhatta.

Utolsó esztendejében történt, hogy az úgynevezett *kultúrpart* diadalra jutása következtében olyan miniszterelnök került a kormány élére, aki első dolgának tekintette, hogy a méltatlanul nyomorgó költőnek elégtételt szolgáltasson az egész ország nevében.

Sikerült megszerveznie a megfelelő bizottságot, s néhány hónap múlva kipattant a szenzáció.

A kormány ötfogásos díszebédet ajánlott fel a költőnek, saját költségére, s a költő könnyezve és meihatottan elfogadta a hivatalos állam hódolatát és elismerését kifejező kitüntetést.

Karácsony hetének első napján zajlott le, nagy érdeklődés mellett, az ünnepélyes aktus.

Az Akadémia ebédlővé átalakított dísztermében pódiumon és külön emelvényeken ültek a notabilitások, közöttük nem utolsósorban a rang- és pénzarisztokráciának azok a tagjai, akik titokban, de azért köztudomás szerint, erkölcsileg és anyagilag is támogatták a kormányt a szép mozgalom keresztülvitelében.

Az ízléses ketreccel körülvett asztal jobb és bal oldalán a külön meghívókkal kitüntetett közönség foglalt helyet. Az asztal előtt volt az újságírók és fotóriporterek páholya.

A költő egyik himnuszának megzenésített hangjai mellett vonult be a Rendezőség díszruhában - az alabárdosok megadták a jelt, s az egész gyülekezet felállt, mikor a költő elfoglalta helyét a díszketrecben, a monogramjával díszített, e célra készült ezüsteríték előtt.

Az ünnepi szónok lendületes és kimerítő beszédben méltatta e szép nap jelentőségét, s utalt a művészeteket pártoló római császárság nagy napjaira: Augustust emlegette és Maecenast.

Mindenki megilletődve bámulta a költőt, aki meihatottságában mélyen leejtette fejét a leveses tányér fölé - s mintha csoda történt volna, mire a beszédet befejezték s a költő felemelte fejét: a tányér üres volt, s a költő arca könnyben ázott.

Egyébként a többi fogás sorrendben így következett: kaszinótozás, vagdalt bélszín, szalonnás fogoly, eperkrém, sajt.

Utóbbit az első falat után kiejtette a szájából, mikor az ünnepi kritikus dicsérni kezdte megírandó műveit - később keresték a sajtót, de nem lehetett megtalálni, s a mendemondák következtében a kormány kénytelen volt beadni lemondását.

Pesti Napló, 1932. január 10.

HORMONOK

Új tudomány, régi filozófia

Nincs nap, hogy valamelyik angol vagy amerikai világlap „tudományos” rovata világgá ne pattantaná a legújabb szenzációt: megint hormont találtak valamelyik laboratóriumban. A műveletlen közvélemény (mikor nem volt a közvélemény műveletlen?) már nem téveszti össze a mormont a hormonnal - előbbiről sejtik néhányan, hogy egy többnejűségben élő amerikai hitfelekezet; utóbbiról mindenki tudja, hogy az új Magisztérium, korunk alkímiájának reménysugara, életelixír, örök ifjúság köve, a meghosszabbított emberélet. Körülbelül azt a szerepet játssza, mint a múlt század közepén a gombák és baktériumok lázas, divatja, s ha eredményeiben is olyan sikerrel végződik a *hormonvadászok* frontális áttörés kísérlete, mint amilyen a baktériumvadászok kalandjait koronázta: meg lehetünk elégedve, laikusok és tudósok egyaránt. Mert bárhogya vélekedjék az új felfogás a régi sikerek elméleti alapjáról, annyi bizonyos, hogy Pasteur és Ehrlich s a napokban elhunyt Bruce egy sereg betegségtől mégiscsak megváltotta a természetellenes halálra ítélt emberiség jókora tömegét: s hogy ma már a természetes halál ellen merészkedünk fellebbezést bejelenteni, legalábbis halasztást követelve az ítélet végrehajtásának, azt nagyrészt nekik köszönhetjük és még valaminek, ami azonban...

Ami azonban már nem tudomány, filozófiának pedig, ha közelebbről megnézzük, nagy kiábrándultságot és visszaesést jelent a múlt század elszánt és büszke, szinte mámoros reményeikhez képest, amiből már-már új vallást csinált a természetszemlélet, tengelyében egy új istenséggel, az Élet Mindenhatóságában való hit eszményének nevében.

Nagyon hittünk az élet csodálatos erejében. A Teremtő Evolúció tana, Bergson és Lamarck, végtelen esélyekkel kecsegtette az emberi értelemben tudatossá vált, önmaga jelentőségére eszmélt Életjelenség szerepét, erők és anyagok kozmikus színjátékában. Tudtuk, hogy az úgynevezett élettelen erők és anyagok mennyiségben és hatásban mérhetetlenül fölülmúlják azt a rendkívül ritka és nagyon csekély ellenállással felruházott, kocsonyás valamit, amihez az ember is tartozik, de már-már úgy látszott, hogy e kocsonyába elrejtett titokzatos és minden más erőttől különböző impulzusnak sikerülni fog leigázni a többi hatalmas, de formátlan világkormányzót: nehézkedést, tömegvonzást, elektromosságot. S akkor mi leszünk a világ urai, s a bolygók gépezetét mi lendítjük tovább, egy új genezis teremtoi, eleven és kézzelfogható istenek.

Most mintha kicsit lecsökkent volna ez a bátorság. Shaw Bernát nagyon érdekes *Matuzsálem*-ében, ebben a telivér angol Faust-legendában, szemlét tartva az életproblémának százéves történetén, az értékelméletben, arra a következtetésre jut, visszatérve a metafizika útvesztőiből, hogy életerő ide és szabadakarat oda, egyelőre az a helyzet, hogy akaratunkkal akkor se tudnánk mihez kezdeni, ha történetesen csakugyan felszabadulna a Mechanika Törvényei alól, egyszerűen azért, mert az Intellektuális és Teremtő Életerő megismerésének, az Egyén, megismerendő feladatainak és vállalandó programjának ötödrészét se tudja áttekinteni hetvennyolcvan év alatt, ameddig él - ahhoz, hogy egy Übermensch-féle valaki szóba álljon vele, legalább háromszáz évig kellene élnie szellemi és testi frissességben: olyan csecsemőkre, mint amilyenek a mai nyolcvanesztendő Bölcsök és Próféták, nemhogy az egyetemes életjelenségek irányítását, de még egy olyan aránylag primitív társadalmat se lehet rábízni, mint egy hangyaboly vagy méhkas.

Jöjjenek hát a hormonok, meghosszabbítani életet és fiatalságot, aztán majd meglátjuk, lehet-e valami egyebet is kezdeni az élettel, mint hogy leéljük - megéri-e tartalom és cél a keretet, gyertyabél a viaszt, amibe helyeztetett? E kor, melynek se vallása, se filozófiája nincs, pótolni és behelyettesíteni egymást, nem véletlenül tette meg fétisévé és kabalájává a hormont, ezt a rövidlejárátú, de legalább beváltható hitelt és illúziót. A vallás túlvilági örökéletet ígért, a bölcsesség vigaszt és megnyugvást a rövid életért - mind a kettőt hajlandók vagyunk beváltani, elzálogosítani a Tudomány ördögi zálogházaiban harminc-negyven esztendő közönséges „időtartam” meghosszabbításáért, s még csak nem is lelki fiatalságot kérünk, megelégszünk a testivel, lelki nyavalyákkal és bánatokkal együtt, a rezsiben.

Egyénileg ilyen becsesnek - furcsa ellentmondás - azóta tartjuk az életet, mióta *általában* kezdünk kiábrándulni belőle. Mert ami a költészetet és filozófiát illeti, határozottan érezhető a kiábrándulás. Senki se hisz már a hegyeket mozgó akarát mindenhatóságában. A szkeptikusok és cinikusok megvető, sanda tekintetével nézi meg újra Európa Platón és Arisztotelész kategóriáit, s egykedvűen vonogatja vállát - ugyan mit akartok a szörnyűséges szavakkal, nagy ellentétekkel, hogy aszongya: Anyag és Erő, Szellem és Test, Forma és Lényeg, Halott és Eleven? Amit ti elevennek neveztek, jelentéktelen, múló, alig észrevehető kis motoszkálás, szinte észrevehetetlen borzongás az örök múlhatatlan és halhatatlan Massza testében - egy kis viszketés néhány beteg csillag bőrén, önmagán kívül semmi nem tud róla, s nem fog tudni, ha elmúlik - avagy alkalmazkodott-e valaha Természeti Törvény az élethez, mint ahogy az élet törvénye alkalmazkodott hozzá - megállt-e már leeső kő, míg elfut alatta a nyomorult élőlény, mint ahogy az élőlény megállt és visszatorpant, helyet adni leeső kőnek, lecsapó villámnak?

A fák nem nőnek az égig - de a hegyek igen. S az ég kövekkel és csillagokkal van tele s nem élők kísértetével - jöjj tehát, megváltó hormon, nem beváltani a reményt, csak meghosszabbítani a kapott illúziót, hogy szüksége van reánk e halott kövekből épült világnak.

Pesti Napló, 1932. január 17.

KÉTSZÁZEZER ALÁÍRÁS

Elgyerekesező világ

De igazán, gyerekek, mi történik itt Európában és már-már Amerikában is, van róla fogalmatok? Lapokat ti is olvastok, velem együtt és mindenféle nyilatkozatokat a helyzetről és beszámolókat, hogy miként vélekedik Franciaország a németek legújabb kijelentéseiről, és hogy lesz-e gazdasági háború vagy nem lesz, és kávéházi asztal mellett vagy két akta közt a hivatalban, malom alatt és híd alatt elpolitizálunk még néha, derék csizmadiái és suszterei tulajdon életünknek - egyébként azonban csináljuk, amit lehet csinálni, betartjuk a rendelkezéseket (sokkal inkább, mint a törvényt), és csak azon imádkozunk, maradjon legalább így, ne legyen még rosszabb, mert akkor aztán igazán úgy lesz, ahogy még sohasem volt.

És nem vesszük észre, hogy már régen úgy van - hogy Rousseau *Társadalmi szerződés*-ével, hivatásos államhatalom és városi polgár közti megállapodásnak ez örök érvényre méretezett alapvonalaival egy kis baj történt. Még emlékezünk zavarosan valamiféle fogalmakra. Platón politikájából, nép és szabadság és államérdek és egyebek. Egyébként azonban kicsit furcsa az egész. Elszoktunk tőle. Valamitől elszoktunk - de mi is volt az? Thuküdidész szavahihető tudománya, vagy arisztophaneszi vígjáték, hogy a Nép, felséges Démosz, te meg én, ott nyüzsgött a piacon, beleszólt a dolgok menetébe, meghallgattatott, mint egyenrangú tárgyalófél, s ha ki okosat eszelt ki, fején találta a szegyet szavával, szöszékről egyenesen a hivatalba ment, hogy a fején talált szegyet ő verje be az alkotmány épületébe.

Hiszen ami a beleszólást illeti...

A lausanne-i leszerelési konferencia előkészítő bizottsága levélkét kapott Angliából. A levélke tíz csomagban érkezett, holott mindössze egy mondatból állt: tisztelettel alulírottak helyeslik a népek leszerelését.

Ezt a mondatot kétszázezer ember írta alá.

Impozáns szám, azt hiszem, körülbelül meg is felel az angol lakosság akkora hányadának, amekkoráról Einstein, aki ért számokhoz, állítja, hogy *vétó*-jával eldönthet és megakadályozhat egy készülő világeseményt.

De ki hiszi közülünk, hogy meg is fogja akadályozni?

Ki hallgat kétszázezer ember szavára?

Hiszen arra a kétszázezernél lényegesen súlyosabb *egyre* se hallgatnak, akiről mindannyian tudjuk, tapasztalatból, hogy kormányoknál és államoknál és diktátoroknál világosabban látja események következményét, a jövőt: a költőre és prófétára.

Kire hallgatnak hát és egyáltalán... mire való az egész komédia? Azok a konkrétumok, amikből világunk áll, viselik még a régi neveket, elnevezéseket, amikkel annak idején jellegüket megjelöltük, mint valami régi épületet, aminek homlokzatán ott áll még a felirat, hogy „Színház” vagy „Parlament!” vagy „Iskola”, holott régen magtárnak és kaszárnának, legjobb esetben magánlakásnak használja őket a megváltozott világ. És megszokásból mi is mondjuk még, hogy Közvélemény, és Nép és Népképviselő és Állam és Közérdek... ni csak, most veszem észre, ilyen dolog is van még a világon, hogy aszongya, „Népjóléti Minisztérium”.

Közben pedig nagyon jól tudjuk, mi a valóság, te is, meg én is, úgy látszik, mindenki nagyon jól tudja, mert hiszen hogy volna lehetséges különben, hogy senki se csodálkozik, sőt nagyon természetesnek találjuk mindennek *éppen az ellenkezőjét*, amit ezek a szavak jelentenek. Természetesnek találjuk, hogy Európa közérdeke gazdasági háború, vámháború, fegyverkezés, és természetesnek találjuk, hogy állam és nép egymás ellen szervezkedik, és hogy közigazgatás alatt valami büntetőexpedíciófélét kell érteni, aminek célja, hogy a gondjaira bízott lakosság élete minél kényelmetlenebbül és elviselhetetlenebbül rendeződjék be, szigorított böjtnapokkal, kemény fekhellyel és sötétzárkával.

De miért?

Bűnösnek érezzük magunkat valóban, vagy meglágyult az agyunk, hogy minden ostobaságra és képtelenségre, amit elkövetnek ellenünk, találunk magyarázatot, csak emberméltóságunk felhördülő tiltakozására nem?

Múltkor azt mondtam tréfásan valahol: ugyan mit teketóriáznak velünk leépítéssel, vesztéggel, tilalakkal? Adjanak ki végre rendeletet, hogy minden adóköteles polgár naponként tartozik jelentkezni közvetlen hatósága előtt, ahol két nagy pofont kap, mielőtt munkába indul.

Meg vagyok győződve róla, hogy ha valamelyik tréfás kedvű minisztérium kísérletből meghozná és végrehajtaná ezt a rendeletet: semmi különösebb változás nem történne, még csak kormányválság se törne ki. Kicsit csodálkoznának az emberek, de másnap akadna már a művelt és jogvégzett publicisztika képviselői között, aki kifejtené, hogy a dolog némiképp kellemetlen ugyan, látszólag, de végeredményben erre az intézkedésre gazdasági és külpolitikai érdekből egyelőre szükség van, reméljük, hogy kedvezőbb körülmények közt elmarad majd az egész, legalábbis a két pofont leszállíthatjuk egy pofonra: most a világhelyzet megköveteli tőlünk ezt az áldozatot, és aki nem látja ezt be, az nemzetfelforgató destruktív kommunista.

Gyerekek, gyerekek...

Azt régen látom, hogy második gyerekkorát éli Démosz - de hogy ilyen vásott gyerek lett belőle, ki hitte volna?

Pesti Napló, 1932. január 24.

„ESEMÉNYEK LOGIKÁJA”

Tervek és ábrándok

Nem először írom le, ugyancsak idézőjelben, ezt a két szót - a világháború egy kései évében, kétségbeesetten kapkodva utolsó foszlányába a hitnek és reménynek, hogy a rossz szavaktól megromlott világot jó szavakkal lehet és kell gyógyítani, egész kis tanulmányt szerkesztettem ama képtelenség ellen, amivel akkori felelős politikusok és diplomata és fejedelmek az „események logikáját” emlegették, magyarázatául és mentségéül mindannak, amit tettek, s főként, amit tenni elmulasztottak, mintegy áthárítva a felelősséget holmi szophoklészi Ananké nevében, egy új, semmitmondó istenségre, kit „Történelmi Anyagszerűség Princiþiuma” címen a tizenkilencedik század szofistái eszkábáltak össze, néhány rozoga tételéből a matematikának és statisztikának. Haragom, felháborodásom és ellenszenvem a rossz helyen alkalmazott frázis ellen egyetlen mondatban tört ki: mi felelős politikusokat nem azért ruháztunk fel végrehajtó hatalommal, mert az *események*, hanem azért, mert az ő logikájukra voltunk kíváncsiak, *szemben* az események logikájával, amelyről magunk is, nélkülük is, bölcsen tudjuk, mit jelent számunkra: halált és pusztulást, összeomlást; menthetetlen zuhanást a sötétségbe.

Egy francia államférfi beszédében ma reggel megint felbukkant, újságbetűk közt, ez az „események logikája” - egy pillanatra fellángolt bennem a régi berzenkedés, a lélek lúdbőrzése - aztán legyintettem egyet: minek? Úgy látszik, nekik van igazuk - lám, az események logikája úgy hozta magával, hogy annyi év után ott tartunk, ahol a mádi zsidó, és ezen nem segít semmiféle fogalomtisztázó szörszálhasogatás - az események logikája ma is úgy kívánja, hogy a cselekvés embere bízza magának és népének sorsát a képes kis kalendáriumra, amelyben olvasható, lesz-e eső, vagy nem lesz-e eső - a gondolkodó pedig fogja be a száját, úgyse hallgat rá senki.

Az újság másik oldalán Európa tata megszökött fiacskája, az Istentől elrugaszkodott bolsi krampusz, foglalkoztatja megint a szörnyűködő jó kis testvérkéket. Megint ezzel az öt éves tervvel jönnek, most újabb határidőt jelentettek be, mit sem törődve az első bejelentés legalábbis részleges kudarcával. Tervet dolgoztak ki, amelynek alapján - „lehetetlent követelve, hogy a lehető valóra váljon” - 1937-re kétszer akkora ipari energiaforrást ígérnek az orosz népnek, mint amekkorával e pillanatban Amerika rendelkezik.

Ilyen kifejezés, hogy „események logikája”, nem fordul elő a bejelentésben - vagy ha igen, *más*, nekik ellenséges népekre vonatkoztatva, nem önmagukra. Annál sűrűbben ilyenek: elhatároztuk, akarjuk, jónak látjuk, tehát végrehajtjuk, legalábbis igyekszünk végrehajtani.

El kell ismerni, hogy ez a hang közelebb áll az államférfinak platonikus elképzeléséhez, mint Machiavellié, akinek szelleme újra kísérteni kezd Nyugat-Európa berkeiben. Íme, a magyarázat, miért nem állhatta Platón a költőket és drámaírókat, mihelyt politikáról volt szó. A különbség már azért is érdekes, mert hiszen éppen a bolsi világkép indult ki abból, ahová a humanisztikus elérkezett, hogy most szerepet cseréljenek: az ő Mehemet prófétájuk, a hegeli dialektikán nevelt Marx képviselte a legridegebb materializmust, tehát az emberi (egyéni) akarattól független „események logikáját”, míg a miénk, ama „heroikus”-nak csúfolt történelemszemlélet, megváltó és népek sorsát alakító nagy emberek hivatásában és akaratában hitt.

Hát majd meglátjuk. Ember tervez, Isten végez - a magam részéről ugyan, ha Isten volnék, mindenesetre mulatságosabbnak találnám az olyan embert, aki legalább tervez valamit, még

megkérdésem nélkül is, mint az olyant, aki előre megnyugodva bölcs akaratomban, ölbe tett kézzel várja elkövetkezendő eseményekben megnyilvánuló végzésemet, így, nyavalyás ember létemre, sőt embernél is nyavalyásabb költő létemre, persze jobban vonzódok a nemes pártoszhoz, amivel a mai, humanisztikus államférfi beszél csupa mindenféle gyönyörű fogalmakról, kultúráról és civilizációról és a haza becsületéről és a francia génusz büszkeségéről és a gárdáról, mely magát meg nem adja, meg az események logikájáról is, csak éppen arról nem, amiről szó van.

Mert csupa költészet az, ami Európa politikai szószékeiről zeng feléd - a népek önérzete és önszerelme, önmagába vetett rajongó hite ditirambusokat csal e szép érzelmek tolmácsának ajkaira. Maga a költő azonban, hogy dolgát úgyis elvégzi a politikus, szemüveget tesz az orrára, és számolni kezd: összead és kivon, és nyugtalanul néz körül, újra kezd, és keservesen vakarja fejét, látván, hogy a kamatláb nem stimmel, a verslábbal baj lesz, ha el kell számolni.

Óda és himnusz és elégia helyett legszívesebben közgazdasági tanulmányt írna, ha értene hozzá.

Hitler, Világ és Stádium.

Ceterum censeo: Carthaginem, sőt Kardravágónem esse delendam.⁴

Pesti Napló, 1932. január 31.

⁴ *Ceterum censeo...* - Egyébként az a véleményem, hogy Chartagót, sőt a Kardcsörtetöt el kell pusztítani

MEGFEJTÉSE A JÖVŐ SZÁMBAN...

Amíg egy rejtvényfejtő eljut odáig

Kedves Grätzer kollégám, mint a *Színházi Élet* érdekes rejtvény szerkesztője, vegye olybá, mintha Önnek szólna alábbi panaszom és vallomásom, aminek ezt a címet is adhattam volna: Én és a rejtvényirodalom.

Mióta az eszemet tudom, rajongó híve voltam a rejtvényirodalomnak. Bámulattal gondoltam azokra a csodálatos emberekre, akik a rejtvényeket csinálják, és igen büszke voltam rá, ha a megfejtők között szerepelhettem.

Az utóbbi években, mióta a világ legnépszerűbb lapjai egyre-másra hirdetik a nagy rejtvényversenyeket, rejtvényderbyket, és Amerikában például ötvenezer dolláros keresztrejtvényversenyt is tartottak, más szempontok is izgatni kezdték képzeletemet. A régi könyv- és sós-borszeszdíjak kora lejárt; ma már autót, családi házat, helyes kis birtokot, életjáradékot és negyvenkettes ágyút sorsolnak ki a nyerők között - előrelátó embernek, aki előtt nem közönyös saját és családja jövője, komolyan és szakszerűen illik foglalkozni ezzel a tudománnyal, mely szerencsés esetben alkalommal kecsegtet biztos egzisztencia megteremtéséhez - a többi pálya még ennyire se biztos.

Elhatároztam, hogy komolyan munkához látok.

Tanulmányozni kezdtem a helyi és külföldi rejtvényújságokat és újságrejtvényeket. Megpróbáltam olyan egységes elvet találni, amelynek alapján úgy a szerkesztés, mint a megfejtés általános kulcsa kezembe kerül, s már-már úgy rémlett, otthonosan tudok mozogni abban a labirintusban, ahol a szó képet, a kép pedig szót jelent.

A legnehezebb problémákat játszva, ránézéssel fejtettem meg, elképesztve a nehézfejűeket, akik kétségbeesve kérdezik az embertől: „te, mi az, hat betű, a szoba közepén áll, esznek rajta és a vége: sztal.”

A végén ott tartottam, hogy nem is kellett rejtvénynek lenni az ábrának ahhoz, hogy megfejtsem. Egyszer egy rejtvényt szerkesztő nevetve mesélte nekem, hogy kifogyván az anyagból, lapzártakor leadott egy közönséges rajzot, amelyet valamelyik külföldi lapból vágott ki, és amin nem volt semmi más, csak egy ház. Gondolta, majd utóbb kitalál valamit megfejtés gyanánt. De teljesen fölösleges volt törnie a fejét, a megfejtők ezrei közül akadt vagy harminc, aki fölfedezte, hogy a házon véletlenül nem volt kémény rajzolva, és beküldték a megfejtést: „Kemény Simon”. Ekkor támadt az a gondolatom, hogy rejtvényt nem is kell szerkeszteni - a világ minden tárgya és rajza és ábrája rejtélyessé és problematikussá válik, ha nem annak nézem, ami, hanem valami titkos tervet és összefüggést tételezek fel mögötte - (mellékesen, a világ legegyszerűbb és átlátszóbb jelenségét, a nőt is, ezen az alapon tette meg rejtélynek a filozófia, holott a megoldás oly egyszerű: négy betű vízszintesen, négy betű függőlegesen s kész a kereszt, amit a férfinak hordani kell).

Meg vagyok győződve róla, hogy kitűnő rejtvényújságot tudnék kiadni, bármelyik természetrajzi könyv ábráinak egyszerű leközlésével - mindegyikre kapnék megfejtést. A *Színházi Élet* rejtvényrovata egyszer már bebizonyította, hogy az ábécé huszonnégy betűje megannyi elsőrangú rejtvény, ha annak nézem.

Tessék, mondtam, és elővettem egy képes külföldi lapot.

Az első képen ember lógott a fáról.

Hogy ez mi mint rejtvény?

Nagyon egyszerű. Csak egy „ü” betűt kell belehelyettesíteni és feltenni, hogy az illetőnek fiai voltak. Megfejtés: apacsing.

Egy másik képen nem volt látható az illető arca, utána egy „t” betű következett. Megfejtés: Simon Arzt.

Aztán egy erdő, amit árvíz öntött el - vaddisznók álldogáltak a pocsolyákban.

Megfejtés: minden lében kanál.

Másik kép Apponyit ábrázolta a genfi konferenciáról készült pillanatfelvételen, amint a büfében jóízűen falatozik.

Megfejtés: Albertfalva.

Még könnyebb volt a dolgom, ha magyar lappal dolgoztam. Itt a szavak is érvényesültek.

Akármelyik sort akármelyik novellából vagy cikkből, vagy versből kiemelek, és rejtvénynek tekintve, megfejtek.

Például egy sor egy párbeszédből:

- Elviszem.

Megfejtés: elvi szempont.

Valamelyik versben a következő rímet fedeztem fel:

...surányi,

...murányi.

Megfejtés: rimamurányi.

Másutt azt mondja a novella hőse:

- Vigye vissza ezt a tortát.

Megfejtés: retorta.

Egy versből:

„Te, aki olvasod, óh, és én, aki írom...”

Megfejtés (az óhból csak a „h”-t tartva meg) „tehén”.

Aztán ez volt leírva:

P. 15, P. 20, P. 45... majd kép következett, melyen a Gyermekvédő Liga egyik női alkalmazottja betegápolási díjakat oszt ki.

Megfejtés: három árva sír magában.

(Ehhez a megfejtéshez külön magyarázat kell; illetve a megfejtést is meg kell fejteni. Az illető nőt Vas Irmának hívják, mint azt sikerült megtudnom, és a „gában” szokásos rövidítése ennek a szónak: ligában.)

Mert ha igaz Hamlet mondása, hogy nincs jó és rossz, csak gondolkodás teszi azzá, az is igaz, hogy nincs titok és megoldás, csak az elemző értelem számára.

Már-már tökéletesnek hittem magam, amikor ez történt.

Valaki feladta nekem a következő rejtvényt:

Kas saison ka.

Három hétig törtem a fejem.

Nem tudtam megfejtetni, hiába próbáltam a „saison” szót „évad”-nak magyarul, „season”-nak angolul és „Jahreszeit”-nek németül alkalmazni.

Belebetegedtem a dologba.

Egy napon ötéves unokaöcsém, aki akkor tanult olvasni, meglátta jegyzeteim közt, és silabizálni kezdte.

És egy fél perc alatt elolvasta, magyar nyelven, így:

„Kassai sonka.”

Azóta nem fejtek többé rejtvényt.

Színházi Élet, 1932. 5. sz.

TÖRTÉNELEM

Káprázat sárga és kék szemüvegen

No mi az, mi az, a viharhullámok csendesedtek el, vagy érdeklődésünk hullámai? Sanghaj körül még robban a srápnél, de három napja bel- és külföldi lapokban már nem a címoldalon találom a beszámolót, hanem valahol a negyediken, a mindennapi, közönséges rovatok között.

Mint kiérdemesült pacifistát (kedves követőink már nem olyan lelkes, hogy így mondjam, nem olyan harcias hívei a világbékének, mint mi voltunk) megnyugtathatna ez a fordulat, ha a szürke, szinte ásítózó jelentésben kevesebb támadás és rombolás szerepelne, mint amennyi az első híreket emelte világszenzációvá, így azonban ugyanaz a kényelmetlen érzés fog el, mint a világháború második évében, amikor a lapok uborkaszezonról kezdtek panaszkodni, nem akadván egyéb híranyag, mint az „állásaink előtt heverő hullák” száma, ezresekben.

Mert íme, a címoldalon szó se esik az érem másik, negatív oldaláról, ujjongó jelentésben nem közlik a felháborult közvéleménnyel, hogy minden rendben van, sikerült elfojtani a tüzet - a leszerelési konferencia napirendje éppúgy hátra került átlapozni való oldalakra, mint a két sárga bestia magánügye, Mandzsúria és egyéb lappáliák. És elfoglalja helyét a mindnyájunkat közvetlenül érdeklő valóság, a körülöttünk zajló élet eseményei, amihez képest örök háború és örök béke unalmas iskolai tanulmány, elvont fogalom, halott ideák.

Ha a becsvágyó japán újságíró ma, pénteken, átlapozná az európai lapokat, egy kicsit elrestelné magát - úgy látszik, megbuktunk, nincs sikerünk, siklana át rajta, legjobb lesz abbahagyni az egészet, levenni a háborút a műsorról, nem érdekelnék a világot. Tessék kérem, ebben az újságban óriási címekkel egy nevetséges kis rablógyilkosságot tárgyalnak, amit tegnap követett el valami üstfoltozó cigány - akkora kép van róla, amiben háromszor elfér a bombavető repülőgépeinkről küldött rádiófotogram kliséje. És rablótámadás a Retek utcában és késelés a Három Hollóban és hitvesgyilkos zongoragyáros a bíróság előtt. Micsoda olcsó kabaré, operettprogram, érdemes ezeknek világgraszáló tragédiát játszani, óriási befektetéssel - első nap azt írják a kritikusok, hogy ilyen még nem volt a világon, hogy a következmények beláthatatlanok, hogy új korszak kezdődött az emberiség történelmében: másnapra kiderül, hogy mindenkit jobban érdekel Pritty Prutty kisasszony esete a lelkiismeretlen csábítóval.

És ez nem is vicc: sok tapasztalattal igazolódott meggyőződésem, hogy kis és nagy események, megtörténések *lehetősége* egyáltalában nem független attól az érdeklődéstől, amit már megtörtént, hasonló kis és nagy események kiváltottak. Nagy háborúknak és kis gyilkosságoknak persze egyformán megvan a maga fizikai, a dolgok természetéből következő okszerűsége is - de nagyon tévednek a történelmi anyagszerűség makacs hívei, amikor mellékesnek tartják a szempontot, amit nem tudok másképp kifejtteni, mint hogy valamely esemény *divatban* van-e, vagy volt-e, lehetségesnek tartották-e (tehát kívánták) vagy sem. Kétségtelen, hogy bizonyos fajta bűntényeknek divatja van - s hogy másrészt Napóleon karrierje a caesari és Nagy Sándor-i példa nélkül lehetetlen lett volna, azt senki nem fogja elhinni, aki csak az értelmével, de mindenki el fogja hinni, aki értelmén kívül a képzeletével is részt vesz valamely esemény értelmezésében.

Viszont, ha ez igaz, az is nyilvánvaló, hogy megtörtént események kommentálása, vagy akár csak egyszerű regisztrálása, nyilvánosságra hozatala oka és kiindulópontja lehet hasonló eseményeknek - ez régi dolog, és nem is kényelmetlen felelősségérzéssel tölti el az élet „egyszerű” ábrázolóját - író és újságíró egyaránt. A hősköltemények éppen úgy felelősek bizonyos mértékben vérontásért és „katonai ösztöneinkért”, mint az ellenség, aki ezt az ösztönt kiváltja - ami pedig a sajtót illeti...

No de talán mégsem illik saját hazámat és házamat elárulni.

Hiszen csak ábrándozom.

Hogy a sajtó létfeltétele és alapja és jogosultsága az „esemény”, az kétségtelen. Hogy sajtónak és közvéleménynek lennie kell, az is kétségtelen - itt csak az a kérdés, vajon csakugyan *nincs-e* más „esemény” a világon, mint amit gonosz szenvedélyek és indulatok szültek? S ha vannak - természetükből következik, vagy csak rossz szokás, hogy azok nem érdeklik a közvéleményt?

Mi lenne, ha valaki olyan újságot próbálna csinálni, aminek címlapján Sanghaj bevételének s a féltékeny csábító bosszújának napján arról számolna be, hogy Kovács Péter, legyőzve minden akadályt, mégis csak elnyerte Takács Gizike rokonszenvét, és a szülők is beleegyeztek a házasságba?

Ez nem éppen olyan érdekes?

Vagy hogy Bogáréknak gyermekük született, és ennek nagyon örülnek?

Miért érdekesebb egy ember erőszakos és véres halála, mint egy másíknak születése?

Hiszen ha csak az kell, utóbbi is elég véres és erőszakos valami - csak azért volna hát kevésbé vonzó, mert öröm is fakad belőle, nemcsak szenvedés?

Pesti Napló, 1932. február 14.

BÜVÉSZINAS

Úgy van, nem is tagadom, bűvészinásnak éreztem magam egész életemben - s a bűvészeket, hosszú éveken át, mestereimnek, míg meg nem értettem...

Vagy ki látott engem hatéves koromban, soványan és égő szemekkel és szétálló, lángoló fülekkel álldogálni a Liget bódéi előtt, ahol Csodapók kisasszony mint egyszerű fej, melynek se törzse, se végtagjai nincsenek, hevert a tükrös asztalon, Kikiáltó Úr oldalán, aki biztosított bennünket, hogy ez nem csalás, nem ámitás, hanem tény és való?

S miért is ne lett volna számomra tény és való mindez, sokkal inkább, mint ama közönséges kisasszonyok, akiknek törzsük és végtagjaik vannak - hiszen oly közel voltam még az Ismeretlenhez, ahonnan minden gyermek érkezik, hogy legalábbis hat évig még tágra meresztettebb csodálkozással és ámulattal fedezze fel a később megszokott csodákat: törzset és végtagot és minden földi tüneményt, mint amekkorával a színpadról eltüntetett elefántot tapsoljuk bizonyos leereszkedő jóakarattal mi okos és tapasztalt felnőttek a drága pénzen vásárolt orfeumpáholy mélyéből.

Tény és való volt, sokkal inkább, mint amit földrajzi és fizikai órán és beszéd- és értelemgyakorlaton vertek belém - öntudatlan emlékezés amaz Ismeretlenre, ahol mindez lehetséges.

Néhány év óta tiszteletbeli tagja vagyok a Bűvészek és Illuzionisták Nemzetközi Egyesületének. Mégse hazabeszélek, úgy érzem, elárulva sejtelmemet, hogy mindazt, amit ezek a derék mulattatók, régi mágusok és papok és dervisek elszegényedett utódai csinálnak, bátran számíthatjuk ősi kozmogóniák és vallások torzult maradványának. Túlvilágról és mennyországról alkotott örök képzelődés nyomait képviselik ők egy eliparosodott világban, ahol mesterkedésüket rég túlszárnyalta a technikai tudomány.

Van is valami papi méltóság a legutolsó csepűrágó, kócnyelő, kártyakeverő viselkedésében is. A mindnyájunkban ott lappangó csodavárást elégítik ki, azt a csodát idézik szemünk elé, amit egyenként mindegyikünk *maga* szeretne művelni, s amiről gyermeklelkünk szentül hiszi, hogy nem csalás, nem ámitás, hanem a lelkünk mélyén lakó halhatatlan, és valami, amit hívtak Akaratnak és Vágynak, s amit Babits egy szép versében isten szavának nevez.

Hogy resteltem, hogy mindig kontár voltam a gyakorlati bűvészetben, úgy éreztem, elkorcsosult fia vagyok még édesapámnak is, aki mint afféle régivágású úr, még tudott néhány kunsztot, s keményen összekötözött két hüvelykujját kikapta a kalap alól s megint vissza s megint össze volt kötve, mikor a kalapot azután levettük kezéről.

Meg voltam győződve róla, hogy titkos hatalmakkal áll összeköttetésben.

És nekem hiába magyarázták később a különféle trükköket eretnekei és hitehagyói a Bűvészek Papi Rendjének. Énnekem a trükk, a kulcs, a megoldás birtokában és tudatában se sikerült soha egyetlen mutatvány se.

Ügyetlen voltam?

Nem hiszem.

Sportokban, ipari és műszaki ügyességet igénylő dolgokban jó közepes voltam mindig - szlőjdben saját díjat is nyertem egyszer -, valami más oka lehet ennek.

Talán, önmagamot becsapva, azt akarja elhíttetni velem tulajdon kezem, hogy a kulcs és a trükk hazugság; igenis csoda történt, amit semmiféle mesterkedés nem utánozhat, ha csak kéz és láb nélkül is, az emberben rejlő csodatevő hatalom nem.

És így történt, hogy mindig kiesett kezemből az a bizonyos hátracsúsztatott kártya, amit fel kellett mutatni, és a nézők röhögtek.

A pengő, amit az áldozat füléből kellett volna elővarázsolnom, begurult mandzsettám mögé, és örültem, ha vetkőzés közben meg tudtam találni.

Nekem hiába adta kezembe aprólékos magyarázatokkal Kertész Tódor bűvészkatulyája a bűvészpálcát és mágikus golyókat és dupla fenekű poharat: az én kezemben (ez is bűvészet, nem?) egész közönséges tárgyakká váltak, amikkel semmi különös nem lehet csinálni.

Mintha varázslat üldözne. Nem tudok varázsolni. Nyilvánvaló, hogy nagy varázsló lehettem egy másik életben, akit valamelyik irigy konkurrenssem közönséges kontárrá varázsolt.

Egyetlen trükköm szokott sikerülni, aminek az a szépséghibája, hogy egyetlen áldozat ellen megy, a többiek nyilvánvalóan látják. Azt hiszem, én találtam ki. Húzatok egy kártyát valakivel, a csomag alá teszem, nem nézem meg, aztán mélyen az áldozat szemébe nézek, azt állítva, hogy a szemben bennmaradt képet olvasom le. Most a füléhez hajolok, és belesúgom a lapot - könnyen tehetem, mert közben magamhoz szorított feje mögött felemelem a kezem, és megnézem az alsó kártyát.

Az illető persze csodálkozik, a többiek röhögnek rajta.

Egyébként csak akkor tudom megmondani, melyiket húzta, ha előbb végigkérdzem az egész csomagot „ez volt az?” és ha végre az egyikre azt mondja: ez volt, akkor fölényesen kijelentem: na ugye. De evvel eddig semmi sikerem nem volt.

Ha valaha előfordult, hogy olyan váratlan változásnak lettem oka és előidézője, amit más nem tudott volna megcsinálni: én csodálkoztam legjobban. Kár, hogy a biliárdban disznónak hívják az ilyesmit, és hozzáteszik: próbáld még egyszer.

Így esett, hogy legnagyobb meglepetésemre megesett néhányszor pályám alatt, hogy egyébként közömbös hangulatban leledző embereket megnevettettem vagy megríkáttam valami szórakozott mozdulatommal vagy szavammal: vizet fakasztottam a szemgolyóból és a torokból hangokat, mint Mózes, anélkül hogy akartam volna.

De lehet, hogy titokban azért lettem íróvá - tulajdonképpen bűvész akartam lenni.

Utánzója és inasa Mesteremnek, aki - sanzse passzé - egyszerre csak idevarázsolt a világra és - hókuszpókusz - el fog tüntetni egyszer, mint egy bűvös zsebkendőt.

Színházi Élet, 1932. 7. sz.

IRODALMI LAPOT ALAPÍTANAK

Éntőlem kérnek tanácsot

A három fiatalember leül a kávéházi asztal három oldalára, a negyediken ülök én. Tizennyolc évesek, érettségiztek, kettő már egyetemista. Mintha kísérteteket látnék, de nemcsak magam előtt: a szemben levő tükörből is elmosódó *ektoplaszma* kóvályog elém - s mikor beszélni kezdenek, a hangjuk és szavuk és gondolatuk ismerősebb, mint a tulajdon beszédem, amivel válaszolok nekik. Ők beszélnek nevemben, s én igyekszem eljátszani a szerepemet, amit elvárnak tőlem. Ez könnyebb feladat számomra, ma már, mint megértetni velük, hogy az élet s különösen a szellem életének kétszerkettőjében a szorzók nem adnak megbízható szorzatot.

Irodalmi lapot szeretnének alapítani, évente tízszer jelenne meg, mert lapengedélyük nincsen. Pénzüik sincsen, hirdetési ügynökük sincsen. Mijük van hát, az Istenért, kérdezné bármelyik szerkesztő úr, olyan arccal, mintha telek nélküli házépítésről beszélne valaki. Körülbelül ez a helyzet. Néhány verset, novellát és cikket tesznek le az asztalra, az első szám tartalmát. Ez volna az a léghajó, ami *alá* épülne a lakóhely, hogy telkek és házak fölött lebegve hirdesse létjogosultságát.

Már ez így van a szellemvilágban.

A versek és novellák olyanok, amilyeneknek verseknek és novelláknak lenniök kell 1932-ben, egy most induló irodalmi lapban, amelynek célja a legújabb írói nemzedék megszólaltatása. Itt nincs semmi hiba. A kritikát el fogják végezni egymás közt, mint ahogy mi elvégeztük annak idején - ügyes halandzsa mögé rejtem szakvéleményem, amiről ők még nem tudják, hogy csak két szó lehet: tetszik vagy nem tetszik. Az első meglepetés akkor éri őket, mikor a lap követendő irodalompolitikai és kultúrpolitikai és politikapolitikai iránya kerül szóba: hogy hát milyen lesz, ezt persze én kérdezem.

Milyen lenne, mondja az egyik, gondolhatom, hiszen ők éppoly világosan látják a kort és világot, amiben élünk, mint közülünk azok, akiket mintaképül választottak. Irodalomról van szó, főként úgynevezett szépirodalomról, a szépirodalom nyelvhez kötött művészet, a nyelv nemzethez, a nemzet országhoz és az ország hazához - mi más lehetne hát a követendő irány, mint a magyar kultúra fejlesztése, folytatva ott, ahol elődeink abbahagyták, természetesen lépést tartva a nagy nyugat-európai mozgalmakkal, figyelve az életet, fülébe harsogva a világnak a magyar gyászt, magyar bánatot, hirdetve és jósolva a magyar feltámadást, ha egyszer „elfárad a sors haragja s a viszály kiégett a csatákon”.

Igen, Vörösmartyért rajonganak mindhárman, akiben az elbukott Róma nagyságának siratóját, történelmi szemmel a legaktuálisabb költőt érzik.

De hát, fiúk, hogy is van ez?

Nem egészen értem ezt a honfibút, ezt az elégikus hangulatot.

Csodálkoznak.

Lehet-e magyar költő más hangulatban - Trianon után?

Mohács után, Világos után is így volt ez.

Trianon!

Mit tudtok róla, fiúk - hiszen alig éltek még, Trianon napján.

Talán mégsem egészen azonos ez a Trianon Moháccsal és Világossal. És különösen a ti számotokra nem. Az én számomra - nem mondom. Én tulajdon szememmel láttam, s kezemmel tapintottam még a régi Magyarország...

Azazhogy, várjunk csak.

Azt a régít *mi* hívtuk csak Magyarországnak. Odakint Európa nyelvén, ami oly fontos nektek, ez volt a neve: Osztrák-Magyar Monarchia. És inkább osztrák, mint magyar.

Mohácsról, Világosról beszéltek? Mindkettő után *egészben* vészelt el az ország - nem darabolták le tagjait, az egész testet fektették sírba.

Trianon irgalmatlan volt valóban, koldussá és nyomorékká tett: de ugyanakkor ledöntötte körülöttünk a börtönfalakat - kicsike lett az ország és gyámoltalan, de ugyanakkor, ötszáz esztendő, félezer esztendő után először *elismerten* szabad és független ország, szabad és független országok között!

A kézen vezetett, pártfogolt, felemás, bár hatalmas gyermek kicsike és szegény emberré serdült - de emberré serdült mégis, felnőtt, visszakapta önrendelkezését.

Ti már ebbe a kicsike országba születtetek bele - nem szebb, bátrabb, életteljesebb, dicsőbb, költőnek valóbb inspiráció *örülni* ez újjászületett csecsemőnek, mint azon keseregni, amit osztrák-magyar apátok elveszített? Koldussá lettetek, apátokkal együtt, magatok is - de nem tetszik nektek jobban a fillér és ritka pengő, mindkét oldalán magyar felirattal, mint a régi bankó Janus-arca kétféle szöveggel, kétféle szellem és akarat nyomán?

Talpalatnyi hely - de egészen a tiétek. S hol a tagadás lábát megveti...

Különben is, hiszen ti szellemet akartok idézni - a Művészet szellemét -, attól féltek most, kishitűek, hogy *csönkán* jelenik meg a szellem is, mert testét megcsonkították? Szavakat vártok, a lélek kútjából felmerülőt, s előre aggódtok, hogy sirató, keserű szó lesz - de miért? Mit vészelt a *ti* országotok, magyar ígék birodalma - ki bántotta a ti egyetlen kincseteket, a magyar szókincset? Én jól ismerem ama gyászos szerződés feltételeit - nem emlékszem rá, hogy egyetlen jelzőt, egyetlen ígékötőt, egyetlen névelőt is odaígértünk volna nyelvünkéből, reparáció fejében.

Ezt a kincset *egészben* örököltétek, mint szétvert zsidók a Szentírást.

S most kevésnek érzitek ahhoz, hogy bizakodó és reménykedő és vidám programmal induljatok a lapalapításnak?

Árpád úrnak kevesebb kellett hozzá, hogy országot alapítson.

Pesti Napló, 1932. február 21.

TIZENHÁROM HÓNAP MEG EGY NAP

Az új naptár kérdéséhez

Számomra még gyakorlatilag se újság a tizenhárom hónapos év, aminek szerkezetéről és előnyeiről *Az Est Hármaskönyve* tájékoztatja, részletesen, az olvasót. Gyerekkoromban - ha jól emlékszem, éppen tizenhárom éves voltam - teljes esztendeig használtuk otthon ezt a reformnaptárt, nagy álmélkodására és röhögésére ismerősöknek és rokonoknak: apám lelkes híve és követője volt Comte Ágost pozitív filozófiájának, s nem az az ember volt, aki habozott volna, rögtön, gyakorlatban valósítani meg, ha valamit üdvösnek és okosnak talált, így éltünk mi, anyátlan hat gyerek, másfél esztendőn át valami fantasztikus vegetáriánus kosztot, amiben Amerikából hozatott zabkása (úgynevezett quaker-oats), ismeretlen afrikai gyümölcsök, Graham-kenyér, áztatott füge, rántott pálmazsír és szágóval töltött olajos paprika játszott a főszerepet. Aztán volt egy év, Kneipp Sebestyén jegyében, valóságos jégkorszaka életem történelem előtti idejének, amikor reggel hat órakor (télen is) nullfokos vízbe mártották mind a hat gyereket - ez csak afféle enyhe szoktatás volt, apám ugyanakkor a szabad Duna jegébe vágott lékben lubickolt, mielőtt a hivatalba ment.

De a Comte-féle tizenhárom hónapos naptárt határozottan szerettem. Tizenháromszor szabályos huszonnyolc nap, pontos négy hét, és sose kellett törni a fejemet, csütörtök van-e, vagy szerda, hiszen a hónap napszámjegye mindig ugyanarra a napra esik: hetedik mindig vasárnap és kilencedik mindig kedd és így tovább. A heti zsebpénzt okosan be lehetett osztani, nem szerepelt az a két-három napos ügyetlen diszparitás, havi - és heti elszámolások közt, fél hetek és negyed hetek - aztán, mint afféle csillagjárás iránt érdeklődő fiúcska, nem utolsósorban örültem annak is, hogy a Hold negyedeit mindig pontosan tudtam előre, lévén a Hold is ilyen huszonnyolc napra szerződhetett altiszte a Naprendszer szerény hivatalnokának, Földünknek.

Legjobban mégis az tetszett, hogy a napoknak és hónapoknak más neve volt, mint odakint, az életben és az iskolában. A Comte-féle esztendő nagy emberekről és a humanista eszmények szótáraiból vett fogalmakkal nevezte el a napokat és hónapokat, alázatos hitében az Emberisten mindenhatóságának, s egyik legkedvesebb szórakozásom volt ezeket a neveket és szavakat böngészni az apám íróasztala fölé kifüggesztett naptárban: a tizenkilencedik század vezető szellemeivel és ideáival itt ismerkedtem össze, s ha új nevet, vagy fogalmat találtam, mindjárt kéznél volt a lexikon és enciklopédia.

Most, hogy az új naptárterv megint aktuális, komolyan sor kerülhet megvalósítására (még néhány ország makacskodásán múlik, de ezekre szerintem, rá kell hagyni, csinálják, ahogy akarják, mint ahogy Angliára mai napig ráhagytuk a nevetséges és aszociális külön mértékegységeket, mikor a diadalmas CGS-rendszer életbe lépett a világon), újra eszembe jutott ez a Comte-féle nomenclatura. Tiszteletben tartva az uralkodó vallások kegyes emlékeit, vajon nem használhatnánk fel az alkalmat, felfrissíteni kissé a régi névnapokat (egy egész új hónap áll rendelkezésünkre), Eszme és Gondolat új hőseinek és szentjeinek nevével?

Az utcák és terek nevét átlag minden félszázadban megváltoztatjuk. A naptárneveket is lehetne cserélni minden száz esztendőben - talán a nagy emberek becsvágait is fokozná a lehetőség, hogy az elkövetkező század, mintegy elismerve a fejlődés és haladás stációit, csodatevő Ezésez napját, mondjuk, csodatevő Edison napjával helyettesítené be a kétezredik esztendőben.

Aztán meg ne felejtsük el, minden esztendőben marad egy nap (tizenháromszor huszonnyolc csak 364 napot ad ki) Szilveszter után és Újév előtt, amit az új naptár Évnapnak (Comte Emberiség Napjának) jelöl.

Külön nap, szabad nap, független a többitől.

Nem ünnep és mégsem hétköznapi.

Ilyen még nem volt. Vajon nem lehetne csakugyan olyasvalamire szentelni, ami munkán és pihenésen túl az emberi fajtnak egy harmadik képességét jelenti, hangsúlyozva istenrokonságunk egyetlen bizonyítékát: hogy *kísérletezni* és játszani tudunk s néha kísérletezve és játszva teremteni?

Hat nap az alkotás és munkáé volt s az ember megszületett: hetedik nap együtt pihent meg teremtés az ő teremtetőjével.

Ez a ritka nyolcadik nap volna az *emberé*, egyedül.

Próbálja meg, e nap gyermekszobájában, utánozni mesterét. Nem dolgozni és nem is pihenni: játszani.

Valami grandiózus április elsejére gondolok, amikor mindenkinek esélye nyílik *mást* próbálni meg, mint amire végzete rendelte. Egy óriási sorsjátékra, amiben mindenki részt vesz - egy napra, a véletlen ötletéből, akárki lehet *ma* miniszterelnök, diplomata, hadvezér, kapitalista, művész - s egy napig érvényben marad, amit egy életen át kigondolt, hogy mit tenne ő, ha hatalmában volna: egy napig láthatná, mi származik belőle, ha titkos álma valóra válik.

Az élet nagy kártyajátékát rendesen a születésünkkel kiosztott lapokkal játsszuk végig - van, aki rossz kártyával is tudja tartani magát valahogy. De mennyivel érdekesebb és változatosabb volna a játék, ha minden évben, egyszer legalább, újrakevernék a paklit!

Pesti Napló, 1932. február 28.

ZSIDÓKÉRDÉS

Címszó a Nagy Enciklopédiából

Ha a Nagy Enciklopédiában, amelyről ábrándozni szoktam s amelynek (mint a XVIII. századbelinek) célja volt rendbehozni századunk rettenetesen összekuszált fogalmait, nekem osztának ki fenti címszót: bevallom, egy pillanatra zavarba jönnék. Nem azért, mint gondolnák, mert túl sok képzetet kelt és kapcsol a fogalom - inkább azért, mert túl keveset, mihelyt megtisztítom a hozzáfűződő és nem odatartozó elemektől, vagyis mindattól a képzettől, amik minden egyéb, hasonló komplexum magvát alkotják s *így nem megkülönböztető módon jellemzőek*.

Van japánkérdés, négerkérdés, még cigánykérdés is: ellentétek, üldözések, féltékenykedések és félreértések ezekben is szerepelnek, mint mindenütt, ahol nehezen keveredő és faji önérzetében erős, *tehát önmagát elkülönítő* (ez rendkívül fontos! értsük meg: a gettó falait *belülről* éppúgy építették, mint *kívülről!*) népféleség él úgynevezett idegen földön.

Egy nagyon nehezen definiálható s még így is inkább mennyiségi, mint minőségi jellegben értem a különbséget.

Ez a szó, hogy „zsidó”, sokkal ismertebb, majdnem azt mondhatnám, *népszerűbb!* (a régi Zsidóország nagyságához és történelmi szerepéhez képest), mint a többi, diaszpórában élő fajta neve. Mindenki tudja, mit kell érteni zsidó alatt: a képzelet számára gazdag anyagot szolgáltat a fogalom. Ennek a hírességnek kivételes és ritka forrása van: egy régi könyv, a Biblia, aminek két részét, Ó- és Újtestamentumot, nem lehetett különválasztani, mikor a kereszténység tüneményes hódítását elvégezte a Földgolyó műveltebb és hatalmasabb félgömbjén. Bármily különösen hangzik, a zsidóságot mint fogalmat a forradalmi, keresztény eszme tette közismertté és érdekessé. A buddhista Ázsiában és néger Afrikában nincs zsidókérdés.

Ez volna a fogalom képzetgazdagságának mennyiségbeli magyarázata. Sokkal furcsább és mulatságosabb a minőségbeli, bölcsészeti szakkifejezéssel: az erkölcsi rész.

Vannak, akik egész komolyan beszélnek és köteteket írnak zsidó jellemről, zsidó erkölcsről (a legérdekesebbek egyikét egy Weininger nevű zseniálisan fantaszta antiszemita zsidó fiatalember), mintha valami létező személyt írnának le. Művész létemre képtelenségnek érzem az ilyen kontárszemléletet. Meggyőződésem, hogy két ember közt nagyobb különbség van, mint két fajta között. A félreértés, azt hiszem, onnan származik, hogy ezek (a képzeletnek *személyre* lévén szüksége, ahhoz, hogy jellemezzen) a fajtának úgynevezett *prototípusára* gondolnak, és nem veszik észre, hogy a prototípus minden fajtánál torz figura: legjobb esetben komikus, legrosszabb esetben ellenszenves.

Hibás lévén a kiindulás, a leggroteskebb eredményt kapjuk.

Kiderül, hogy a zsidókat nem lehet kibírni, mert nagyon anyagiasak, mert nagyon dogmatikusak, mert nagyon bátrak, mert nagyon gyávák, mert nagyon konzervatívak, mert nagyon forradalmárok, mert nagyon piszkosak, mert nagyon tiszták és így tovább.

Chestertonnak egy kedves anekdotája jut eszembe, melyben egy általa nem ismert úrról számol be, akiről sokan beszéltek neki. A magasak nagyon alacsonynak mondták, az alacsonyak magasnak, a szőkék nagyon barnállották, a barnák nagyon szőkélték, a fantaszták száraz léleknek, a kereskedők hóbortos álmodozónak írták le. A végén az a gyanúja támadt, hogy egy nagyon rendes, normális, derék ember lehet az illető.

Már most, akár derék, akár nem derék, annyi bizonyos, hogy minden jellemző lehet rá, csak az nem, ahogy a lelkek viszonylagosságának törvénye szerint, a sokféle lélekben tükröződik. Ha mégis van valami, az éppen érzékenysége, amivel túl nagy fontosságot tulajdonít a róla szóló véleményeknek. Freud Zsigmond egy francia írónak (Léon Daudet) arra a bombasztikus kijelentésére, hogy freudizmusra csak a zsidó nőknek van szükségük, tudóshoz méltó óvatossággal és körültekintéssel úgy nyilatkozott, hogy statisztikája szerint a zsidó fajból származó női páciensei közt valóban igen sok infantilis, túlérzékeny lelket talált. Magam kávéházi és vendéglői zsidózó jelenetek megfigyelése közben nem tudtam szabadulni attól a benyomástól, hogy a boros fővel zsidózó duhajok sose veszik olyan komolyan a dolgot, mint a zsidók - valami évdés, enyvelgésféle van a kihívásban, sőt közeledés és barátkozási vágnak durva formája, és gyakran voltam tanúja, hogy a helyesen, vagyis szintén évdve adott válaszra összeölelkezett a két társaság.

Mindezt persze az egész ügynek csak ama műveltebb és művészebb színvonalú szemlélőinek magyarázom, akik eleven embert látnak zsidóban és nem zsidóban - olyanoknak, akik két részre osztják ezt a gazdag és pompás világot, zsidóra és keresztényre, csak annyi mondani-valóm van, szerényen, hogy van természetes és nem természetes beosztás. Természetes beosztás lehet még az is, ha az embereket kétfejükre és egyfejükre osztom, feltéve, hogy volt már kétfejű ember is a világon - de azt mondani például, hogy kétfele ember van, olyan, akinek bibircsók van az orrán és olyan, akinek tyúkszem van a lábán, azért helytelen és használhatatlan, mert lehet ember, akinek bibircsók is van az orrán, tyúkszem is van a lábán, viszont lehet, hogy egyikkel se rendelkezik - vannak ugyanis erkölcsben és jellemben keresztény zsidók és zsidó keresztények, viszont vannak még pogányok is például.

Ami végre az egészen magas humanisztikus erkölcsi szempontokat illeti, mint az antiszemitaság vagy filozemitaság jogosultságának és jogosulatlanságának eszményi problémája, erre nézve volna egy egészen szerény gyakorlati indítványom. Miután jónak és rossznak normáit az emberi törvény tűrhető módon kodifikálta, a jónak pártolását és a rossznak üldözését talán mégse kellene középkori ördögűzés formájában végrehajtani. Vannak, akik azt mondják, hogy a zsidók csálnak és lopnak, ezért kell őket üldözni. Nem egyszerűbb dolog általában üldözni a csalókat és tolvajokat? Ha sok lesz köztük a zsidó, annál rosszabb rájuk nézve!

Szerintem az egész komplexum ilyen egyszerű elemekre bontható. És így nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy a zsidóügyben csak a *kérdést* látom bonyolultnak, a feleletet igen egyszerűnek gondolom - a lelkiismeret kinek-kinek szívében ugyanazon a helyen őrzi, ahol jó és rossz emberi dolgok számára tartogatja a válaszokat.

A Hét, 1932. március 5.

NAP

Egy pillanatnyi elragadtatás

Talán egy percig tartott az egész. A szórakozottságnak irgalmas perce, egy percre megfeledeztem az előző perc feltételeiről, hogy mit kell tennem az életemet fenyegető következő percben, mit kell mondanom, gondolnom, cselekednem, hogy ellenséges környezetben életben maradjak.

Hirtelen erősen kisütött a nap, a Ménesi útról jöttem lefelé. Tavaszi nap, kobaltkék kárpitok előtt, mint valami jelenés - ugyanakkor langyos szelecske támadt. Talán ettől bódultam el, a fuvallatba valami kozmikus kloroform lehetett elkeverve, amitől elzsibbadt és megbénult a célszerűsége beidegzett Tudat, és felszabadult, egy percre, a Lélek, valahonnan az egyéni élet és tudat és tér és idő mögül.

Szeretném leírni valahogy ezt a szenzációt, utólag, amennyire emlékszem rá, mint ahogy megpróbáltam visszaidézni annak idején, mikor igazi kloroformmal altattak az ébrenlét utolsó pillanatát. Tudni kell, hogy ezek a központi bénítószerek nemcsak bódítanak, ugyanakkor izgatnak is, gyorsítják a képzettársulást, mielőtt a tudat kialszik.

Persze csak dadogni lehet, kínosan keresni hasonlatot szavakból összeépített emberi nyelven, amit célszerűségi kényszer szerkesztett, csak annyi építőkö van benne, amennyi gyakorlati közlés céljára elég. A költészetnek, inspirált indulatok hangszerének, tulajdonképpen nincs külön nyelve, s ez valami olyan szorongást okoz, mikor szükség volna rá, mint nehéz álomban a szájpadráshoz tapadt nyelv.

Talán a muzsika, de ehhez meg nem értek, és nincs is hegedűm.

A perc lényege, azt hiszem, valami nagy világosság. De nem annak a napnak világossága, amit természetrajzkönyvből ismerünk meg elmúlt tapasztalatból, egymásra rakódott képek megszokott eredője.

Mintha először eszmélnénk rá, ez a lényege. Születés az ilyen perc, mindig, újra - születés, de nem a magamé, mert magamról tudok és mindenre emlékszem, és minden készen van bennem. Vagyok és létezem, és létezésem sötét örökkévalóságából és végzetes rendjéből egyszerre, véletlenül, esetlegesen, ok nélkül és cél nélkül megszületik a Külső Világ.

Csodálatos gyermek. Elragadtatva, ujjongva és ámulva veszem tudomásul. Csoda. Soha nem volt és most van. Én mindig voltam, de a Világ nem volt mindig, és létezésem unalmas és reménytelen egyformasága most egyszerre boldog értelmet kapott. Egy szerencsés véletlen lehetővé tette.

Mert lám - olyan nyilvánvalóvá és egyszerűvé válik ebben a világosságban -, pusztán véletlen az egész.

Ez a gyönyörű benne.

Milyen isteni, izgalmas és ritka kaland, gondoljátok el! amibe keveredtünk.

Két ember megy előttem, az árnyékuk élesen és feketén mozog. A házaknak is ilyen éles az árnyéka, s az árnyékon túl a sárga, tüzes fény.

Felnézek, s meglátom a fény forrását, az izzó korongot odafönt. Világít és melegít, kályha és lámpa egyszerre és milyen erőteljes! Azt mondják, messze van. Nevetséges. Itt lent, közvetlen közelünkben, ha az éjszaka és a hideg leszáll, halvány kis utánzatai mellett didergünk és pislogunk - mérni se lehet, egyiket se, ehhez a pompához és bőséghez.

Pedig lényegében ugyanaz. Nagy lámpa és kályha is, de főként lámpa, szikrázó csillár, odafüggesztve a boltozatra. Micsoda színpadi hatás, kolosszális látványosság, reklám és tűzijáték, egyetlen ünnepély, csodálatos alkalmi rendezés - és mi képesek vagyunk egyébre is figyelni, mikor ez itt van, színházat, kabarét játszunk? Azt mondod, vállvonogatva, megszoktuk. Meg lehet szokni ilyet, csak azért, mert ingyen van, egy rövidke emberélet alatt? Nézd meg a csecsemő ámuló szemeit, leejtett állát, mikor először meglátja. Vagy képzelj el, hogy harmincéves korodig halvány északi fényben éltél, s egyszerre felbukik a horizonton.

De hogy jutottunk hozzá?

Nem találok más szót, ismételnem kell: csodálatos kaland, hogy ilyen *közel* kerültünk hozzá: minő szerencse, kitüntetés, *első soraiban* ülünk a nézőtérnek, a rivalda előtt, szinte fent a színpadon, ahol ez a ragyogó előadás folyik.

Gondoljátok el. Világrendszerünk (az úgynevezett galaktikai egyetem) hideg és sötét táton-gásában kietlen távolságban izzik néhány messze pont. Egymást ha látnák, tűhegynyi apró szikra volna csak az egész. Közömbös végtelenben, se fényt, se hőt nem jelentenek egymás számára.

De némelyik körül, közvetlen közelben, szinte odatapadva, kering veszettül néhány gömböcske. Muslincaraj, a lámpa körül, beleverdesve szárnyát a tüzes korong védőüvegébe: a sugárnyomásba.

S most gondold el: a spórát, amiből lettél, kóvályogván mérhetetlen számban e hidegség és sötétség örvényeiben, ilyen csodás alkalom ért - főnyeremény, trilliárdbillió sorsjegy közül egyetlenegy! -, valami vak esély odavetette egy ilyen muslinca hátára, akit azután Földnek neveztél!

S most láthatod, olyan közelről, hogy kisujjad körme éles árnyékot vet a falon, ha elébe tartod!

Isteni kaland! isteni véletlen! Micsoda boldogság!

S te mégis azon panaszkodsz, hogy nem húzták ki sorsjegyed az osztálysorsjátékon, s most nem tudod, mi lesz holnap?

Holnap?

Fel fog kelni megint a Nap - nem érted? S világítani fog megint: kell ennél több, hogy megtaláld az utat?

Pesti Napló, 1932. március 20.

FELJEGYZÉSEK

Csacsenerek iskolája

Gyengébbek kedvéért:

Csacsenolás, hangutánzó szó, egy bizonyos indulattal ejtett „C” betű ismétlése, elragadtatott fejcsóválás kíséretében, oly célból, hogy valakinek (rendszerint feljebbvalónak vagy olyan embernek, akinek érdekünkben áll hízelegni) szavai vagy cselekedetei fölött érzett bámulatunkat kifejezzük.

Ez persze csak fogalmi meghatározás. Mert a csacsenolás nem egyszerű mesterség - *művészet* is, lélekjelenlét kell hozzá, alkalmazott ügyesség, alapos ismerete a csacsenolás tárgyát képező személy külső és belső életének, rejtett hiúságának. A közpályán élő emberek sokféle lében pácolódnak, sokféle tapasztalatuk van, és a durva, faragatlan bók könnyen hátrafelé sül el velük szemben. Másrészt tudni kell, hogy minél okosabb és ravaszabb valaki másokkal szemben, annál naivabbul dől be a legbödületesebb túlzásnak, ha ránézve hízelgő - és ami a legfőbb, hogy valóban létező erényeinkre nem szoktunk sokat tartani, de a nemlétezőkre annál kényesebbek vagyunk. Szép, de buta embernek az eszét kell dicsérni, csúnya, de okos embernek a külsejét.

Ismerni kell a gyöngé pontot, az Achilles-sarkot. Nem azt a tulajdonságot, amiben legerősebb, hanem azt, amiben *szeretne* legerősebb lenni őrabbisága (tudni kell, hogy a csacsenerség eredete egy rabbi-vicc, amiben a Csernovicig látó csodarabbit bámulja a bóher - Csernovic ugyan nem ég, mint ahogy mondta, de a Blick!).

Tehát:

Hazug embernek fenntartás nélkül hinni kell - a naiv szókimondónak dicsérd a ravaszságát.

Orvostanárral ha beszélsz, csodálkozz rajta, milyen nagyszerűen ért zenéhez és irodalomhoz - tiszta szerencséje Móricznak és Dohnányinak, hogy nem erre a pályára lépett, jól néznének ki.

Színésznek úgy csacsenolsz legjobban, ha őt dicséred.

Színésznőnek, ha egy másik színésznőt szidalmazol.

Kocakártyásnak a szerencsáját bámuld, a nagyszerű ösztönét, hogy eltalálja a lapot.

Valódi kártyás azt szereti, ha órákig csóválod a fejed, keseregsz vele, hogy neki milyen pechje van.

Politikusnak sose emlegesd, hogy milyen párthoz tartozik - neki egészen külön koncepciója van, amivel tulajdonképpen kormányt lehetne alakítani, s végre

Szerkesztőnek soha ne arról beszélj, hogy neked milyen nagyszerű témád van - várd meg, míg őneki jut eszébe valami marhaság, amit szerinte meg kellene írni - akkor ájulj el a bámulattól, hogy milyen remek ötlet, neked sose jutott volna eszedbe, életed legjobb cikke lesz, amit erről írsz.

(Pro domo.) Kedves Szerkesztő úr, itt küldöm a cikket, remélem, meg van elégedve, jól írtam meg - köszönöm a témát, ugye mondtam, hogy remek téma...

C, c, c, c...!

„Bármely elfogadható áron...”

Ez már talán az utolsó fejezet.

A régi, virágzó sírközület kirakatában, mint vörös gyászlobogó a süllyedő hajó legmagasabb árbocán - mielőtt ez is eltűnne a hullámok alatt - jól ismert keresztkötés.

Ezen üzlet feloszlik.

A raktárt olcsón kiárusítjuk.

Sírkövek bármely elfogadható áron.

Ismertem ezt az üzletet, Horatio - harminc esztendeje kínálja, szerényen és halkan, bizonyos nemes méltósággal, távol a reklám hiú piacától, delikát cikkét - az utolsó, legönzettelenebb ajándékot, amit szeretteinknek nyújtani tudunk.

Ebben a boltban nem szoktak alkudni, nem szokták drágállani az árut, s mégis sírva fizetnek - ez a bolt nem küldött soha prospektust, nem sürgette a vevőt, megvárta, míg magától eljön - még a konkurrenciával is megfért: ó, nagyon, talán legszívesebben éppen a konkurrenciát szolgálta volna ki, akár ingyen is, megfelelő áruval.

Mi történt hát, az istenért?

Nem vesznek már sírkövet? Még részletfizetésre se?

Nem bíznak már egymásban az emberek? Attól tartanak, hogy nekik se vesz majd senki, ha szükség lesz rá?

Az öreg koldus álláspontjára helyezkedtek: „schenkt *nur jemand*”⁵?

Vagy túl közelnek érzik az ítélet napját, mikor amúgy is fölöslegessé válik a legdrágább sírkő is - olyasmi jár az eszükben, mint az egyszeri utazóknak, meglátván a Krisztus előtt 1-ben épült pogány templomot: na, ez se fizette ki magát.

Vagy vakmerő spekulációkba bocsátkozott a gazda, önmagát kontreminálva: titokban betársult egy bölcsőgyárba és kelengyekereskedésbe, hogy fedezve legyen, ha megint divatba jön az Élet és a Remény, a jövőbe vetett Bizalom?

Ó idők, ó erkölcsök!

Most már nincs mit csodálkozni, ha ebben az iparban is megindul a leépítés. És jönnek még cifrább ajánlatok.

Keveset használt sírkő, jó karban.

Sírkő bérletre, csekély részletekben.

Átutazóknak sírkő órákra is.

Sírkő, húszévi jótállással.

Sírkő fenntartással - tetszhalottak számára, feltámadás esetén a teljes árat visszafizetjük.

Ennek megfelelően erkölcsi halottaknak nagy kedvezmény.

Pesti Napló, 1932. március 27.

⁵ *schenk nur jemand* - csak az ajándékozik, aki valaki

KIDNAP ME!⁶

Egyoldalú beszélgetésem Mr. Millerrel

- Nézze, mister Miller... hm, izé... hogy is mondják csak angolul, izé... excuse my bad english... bocsássa meg rossz angolságomat, de hiszen nem is irodalmi társalgást akarok folytatni önnel. Nem is, nem bizony, rendes businessről van szó. Mr. Miller, én nagyon jól tudom, hogy ön nem esztétikai tanulmányokat folytat odaát Amerikában, ahonnan megtisztelt bennünket, üzletember ön, és üzletet csinálni jött Európába, és üzleti ötletekért kereste fel ötletességéről világhírű Bjudapestünket, néhány rosszul alkalmazott jelzón nem múlik kettőnk között, a fő, hogy megértse és felfogja ajánlatomat, teljes horderejében és jelentőségében...

- Ugyanis, ugyanis... ha már így szóba került... nekem volna egy ötletem. Mr. Miller, amivel talán... egyszóval: mit szólna hozzá, ha... De előrebecsátom, nem szabad ám megsértődnie, nézze, mi mind a ketten gentlemanek vagyunk, az magától értetődik... és amikor olyan üzletet ajánlok, ami... hát... bizonyos ósdi európás babonák szerint... esetleg... nálunk aggályokra adna módot... viszont tisztában kell lennie, hogy én fölötte állok az ilyen hamis morálnak... bennem ne lásson holmi tizennyolcadik századbeli bölcsészt... azt el kell hinnie. Mr. Miller, én modern felfogásban és lelkileg, tetszik érteni, mentally, amerikainak érzem magam... velem úgy beszélhet, mint otthon... to be sure...⁷ tehát kérem, értsük meg egymást, ami például ezeket a gengsztereket illeti... dehogyis gondolom én, hogy ez... önnek teljesen igaza van, ne is folytassa, európai ésszel ezt nem lehet megérteni, ehhez tudni kell, mit jelent Amerika szemében az új erkölcs... új alkotmány, constitution my dear, állam az államban!...

- Na látja, helyben vagyunk, most már rá is térek az üzletre, kertelés nélkül, mint afféle egyenes ember, a right man on the right place...⁸ and a right word too... Kérem szépen, hiszen nem kell, ugyebár, körülményesen bemutatkoznom, beszélnem magamról... az az izé... az az úr, tudja, az a színházi ember, már beszélt rólam, nagy vonásokban tájékoztatta... yes, yes, a well-known hungarian author...⁹ ó, ön nagyon kedves, igazán, very kind, indeed, hát istenem, összefirkáltam, unalmamban, egy-két könyvecskét, don't mention it...¹⁰ Á, á, szó sincs róla, nagyon téved, csak nem képzelem... tudom, hogy ön nem könyvkiadó és nem színházi ügynök és nem újságvezér és nem filmproducer... olyan csacsinak képzelte, hogy szellemi termékeimet akarom rásózni, önön keresztül, az amerikai olvasókra?!... hová gondol! nem vagyok én tőzsdés vagy cipőfelsőrészkészítő, hogy irodalmi ambícióim legyenek... tisztességes íróember vagyok én...

- Nem, nem, nem a műveimről van szó, *rólam* van szó, személyesen, a legszemélyesebben - én volnék az üzleti tárgy és alany és anyag... így, ahogy rám néz, Mr. Miller, a szó legszorosabb és legfizikaibb értelmében... Mit csodálkozik? Nincsen semmiféle erkölcstelen mellékgondolatom, igazán fölötte állok a gyanúnak, hogy holmi leánykereskedelmi izé céljaira kínálok fel magam... na de kérem!

⁶ *Kidnap me!* - Raboljon el engem!

⁷ *to be sure* - bizony, hogyne, efelől biztos lehet

⁸ *a right man...* - a megfelelő ember a megfelelő helyen...

⁹ *a well known hungarian author* - híres magyar író

¹⁰ *don't mention it* - szóra sem érdemes

- És még csak nem is vagyok elbizakodott, amikor személyemet vetem az üzleti mérleg serpenyőjébe... Nem is lehetek az, tisztában vagyok jelentőségemmel... Végre is tisztázzuk az alapfogalmakat... first principles, ahogy Spencer mondja... ki vagyok én? Már úgy gondolom, tárgyilagosan, a társadalom szempontjából... Egy ország fia vagyok... hát talán nem? Bocssáson meg, ez nem vitás... mindenki valamely ország gyermeke, ahogy mondani szokás, de számomra most éppen ez a minősítés fontos... értsen meg, kérem, nekem nincs egyebem, mint az a tudat, az egész világon nincs egyebem, ha hovatartozásom kérdése szóba kerül... ugyanis... tudnia kell, hogy szüleim... izé... elhaltak... izé... árva gyerek vagyok... ó, kérem... köszönöm... hagyja csak, van nálam zsebkendő... never mind! it is of no importance...¹¹ mingyárt elmúlik... szóval... hol is hagytam abba? Ha tehát azt mondom, hogy szeretett Magyarországom fia vagyok e pillanatban, senki másé, az vagyok és az maradok holtom napjáig, nem követtem el dicsekvést... Hiszen nem azt mondom, hogy a legnagyobb fia, mint Széchenyi volt, vagy az élők közül mondjuk... á, nem is mondok neveket, nem mérem én magam a nagyokhoz, még a közepesekhez se... Tudja mit, ezennel ünnepélyesen kijelentem, hazám *legkisebb* fiának érzem magam. De tegyük fel, hogy az vagyok - azért talán kevésbé vagyok kedves hazámnak, mert a legkisebb vagyok? Sőt ellenkezőleg! hiszen a legkisebb gyermekünket szoktuk legjobban becézni, dédelgetni és féltetni... ő a család kedvence, a kicsike, az édes kis kölyök, sweet little chap, golden baby, our dear kid...

- Az ám... kid... kölyök... hát ha már kimondtam a szót... essünk túl rajta... megmondom azt is, miféle üzleti ötletem fűződik ehhez a szóhoz...

- Mr. Miller... izé...

- Nézze, Mr. Miller... mit tagadjam, nekem úgyse megy nagyon jól mostanában... aztán meg időm is volna, nem számít egy-két hónap... ön meg, hallom, készül visszafelé Amerikába... hát én arra gondoltam... mi lenne... ha ön, összekötve a hasznosat a kellemessel... persze anélkül, hogy én vagy bárki más tudna erről a tervéről... egészen meglepetésszerűen és visszaélve az én védtelenségemmel és tudatlanságommal...

- Mr. Miller - atyám, a magyar Állam, nem dúsgazdag éppen, s bokros teendői közben az óceánt se ért rá átrepülni... de azért van mit aprítania a tejbe, s ha arról volna szó, hogy egyik kedves kis fiát veszély fenyegeti...

- Mr. Miller - raboljon el engem!

- Kidnap me, Mr. Miller!

- Én megbízom önben s az ön zsványbecsületében... Ön nem fog akkora váltságdíjat kérni értem, amennyit az ország ne tudna kifizetni, ha arról van szó... hogy egyik törvényesen elismert fiát... kérem, ezt bizonyíthatom... kérem, még külföldi lapokban is olvashatja néha... nevemmel kapcsolatban... Magyarország fia... the son of Hungary... szóval, ha tapintatosan és mérsékelten jár el... ki fognak váltani... és én még csak osztzkodni se akarok önnel... legyen öné a haszon... nekem elég a dicsőség, no meg az a jóleső elégtétel, hogy kellek valakinek...

- Mert kellek, érzem, tudom - csak eddig nem volt módjában forrón szeretett Atyámnak, hogy ragaszkodását és szeretetét közölje velem... Tudja, nagyon el van foglalva, nem ér rá gyermekeivel játszózni, az én fehér kis gyerekszobámban például még sohase jelentkezett... De ha ön elrabolna... egyszerre rájönne, ugye, mit jelentettem a számára...

- Ó, de szép lenne, istenem! hogy dagad a szívem, ha rágondolok! Mindenütt kerestetnének, nyomoznánek, tárgyalnánek önnel érdekemben - szinte látom a nagy jelenetet, mikor a pénz-

¹¹ never mind!... - ne törődjön vele, nincs jelentősége

ügyminiszter feláll a parlamentben s beterjeszti a visszaváltásomhoz szükséges összeg előteremtését célzó adópótlékemelésre vonatkozó javaslatát!... Igen... igen... és az új adót az én nevemről keresztelnék el... és a miniszterelnök helyeslően bólogatna... és megjegyezné és soha többé nem felejtene el a nevemet... és közölné hitvesével, a kultuszminiszter úrral, az én forrón szeretett mostohaanyámmal, hogy van neki, első házasságából, egy Magyar Irodalom nevű kis családja, aminek egyik kicsikéjét most elrabolták... és hogy jobban kellene vigyázni a jövőben, hogy ilyesmi ne fordulhasson elő többé!...

- Ó, milyen szép álom...

- Mr. Miller - kidnap me!

- Raboljon el, Mr. Miller!

Pesti Napló, 1932. április 17.

DISZNÓ ÁLLAPOT

Látogatás a nagytétényi telepen

Véletlenül visz arra a tavaszi verőfényben kódorgó kocsí: eszembe jut, hogy tíz éve, minden nyáron, ahogy a balatoni gyors elszalad mellette, készülök meglátogatni, most itt az alkalom.

A kapu fölött két pompás szobor, befelé fordult malacok, nagyon ismerős - az ám, H. Winsloe Christa műtermében láttam, a jeles szobrásznő, azóta drámaíró és filmszerző lett, állatmin-tázása nyilván csak stúdium volt, előkészület a kulissza és lepedő dicsőséges útján.

Igazgató és intéző szívesen fogadnak. Hát igen, ez a híres telep, teljes felszereléssel, hűtővel, vágóhíddal, feldolgozóval. Hatvanötezer sertés hizlalására és nevelésére épült annak idején, boldog békében: most tizenötezer az állomány, csak hát ezzel is...

De gyerünk sorjában, arra valók a szép, szabályos utcák, betonnal bélelt, tágas ólakkal két-oldalt. Szép, egyforma udvarkák - elől hatalmas hordó, abban keverik a moslékot, vályúba öntik aztán, nem nagy eset az egész. A sertés értelmes állat, betartja az emberrel kötött meg-állapodás feltételeit, nem kell tömni, mint a libát, védeni, mint a gyümölcsöt, válogatni neki, mint a selyemhernyónak - magától, minden kényszer nélkül valódi becsvággyal hizlalja fel magát odáig, hogy szuszogni se tud többé, megváltás számára a halál. Egész élete erre a furcsa, mániákus hízókúrára van berendezve -, egy szinte túlvilági, eszményi hivatás és kötelesség bűvöletében zabál és zabál, és nem törődik semmi egyébvel, az életnek nincs számára játékos öröme, könnyelmű kedve: a fanatikus rajongó típusa ő, kérlelhetetlen vakbuzgója valami vallásnak, amit mi meg sem érthetünk, hacsak fel nem tesszük, hogy tudtunkon kívül e vallás istensége a mi gyomrunk táján uralkodik valahol - meglehet, hogy a sertés, lelke mélyén, hisz benne, hogy életét az emberi éhség oltárán kell feláldoznia, s lelki szemei előtt úgy szerepel pályafutásának célja, az emberi bendő, mint valami boldog mennyország. Mohamed kertje, Ábrahám kebele, így nézve a dolgot, a puritán emberfélelem bajnokának tekint-hetjük ezt a tiszteletre méltó állatot - kövér és piszkos testében tiszta lélek lángol. Mindig e fantasztikus lángolás állapotában láttam őt, nem is tudom másképpen elképzelni. Nézzétek meg, már mint malacot, ahogy a falusi utcán szalad, a konda közepén, hazatérve a makkos legelőről - nem néz se jobbra, se balra, lesütött fejjel lohol az istálló felé, magától befordul a kiskapun, nem ténfereg, báméskodik, mint a többi háziállat - gépiesen, egyformán szedi kurta lábát, s ha tréfából meghajigálsz, vagy fülébe kapsz, oda se fordul, sivalkodik egyet, és szalad tovább a kötelesség útján. Iskolás gyerekek példaképül szoktam őt idézni, az ernyedetlen szorgalom és jó magaviselet nevében.

Disznó, disznó, hát persze hogy disznó, de magasztos cél nevében disznó, és csak a szónak első jelentésében - átvitt értelemben semmi sem áll távolabb tőle, mint az öncélú disznól-kodás. Átvitt értelemben sokkal nagyobb disznó nála a turbékoló gerlice vagy drágalátos rokonunk, a szemtelen majom - az alattomos, aljas vágyait nagyképű, bölcs szakáll mögé rejtő kecskéről nem is beszélve. Nem hiszem, hogy a legagyafűrtabb adlerista vagy stekelista ki tudna analizálni belőle holmi perverz libidót vagy Ödipusz-komplexumot - s ennek nem az az oka, hogy a Nagy Cél érdekében alávetik magukat a miskárolókés szertartásának: normális állapotban is elsőbb nekik az evés kötelessége, mint a szerelem joga. Ki ne hallotta volna, naiv rémüldözéssel, hogy a disznóanya például megeszi tulajdon újszülöttjeit, ha nem vigyáznak rá - a gyermekes érzelmesség bestiális szörnyűséget lát ebben, a gondolkodó számára az önnön gyermekét az Evés Szentségének oltárán feláldozó szinte metafizikai erő és meggyőződés példáját idézi ez a jelkép.

De nagyon is elragadott a hév - hiszen beszámolót akartam írni, most már néhány sorban kell összefoglalnom, amit láttam és hallottam.

Tehát sok disznót láttam egy rakáson, és tudomásul vettem a következő adatokat.

Sertésenyésztéssel jelenleg nem foglalkozik a telep, csak hizlalással. Ez azt jelenti, hogy vesznek sovány disznót, és eladják hizottan. Az utóbbi hónapokban, sajnos, nem stimmel a számítás - a disznót egy pengő húszért vették (kilóban), s most, miután rengeteg munkát és anyagot tömtek bele, kénytelenek eladni napi áron, hetven fillérért kilóját, élősúlyban. Tekintve, hogy a disznó legalább duplájára hízik, ez kétszer hetven, vagyis egynegyven volna mint visszatérítés, vagyis húsz fillér haszon mutatkozna kilónként - a költség persze sokkal nagyobb ennél, s így végeredményben deficittel dolgozik az üzem.

Mint annyi más.

A disznók nem tehetnek róla. Ők híznak, ők megteszik kötelességük, egészségesek is, száz százalékgig, hála a „szimultanozásnak”, a sertésvész-szérumozásnak, amin mindegyik átesik, mikor idejut.

Mi a baj?

Általános gazdasági válság? Transzfermoratórium, deviza - vagy mindez csak tünet, a spengleri összeomlás előjele? Világháború utáni lábadozás utóbaja?

Aligha. Legnagyobb konjunktúrát, telt házat, hatalmas hasznót és hozadékot éppen a határokat tökéletesen elzáró háborúban látott ez az intézmény - no persze, a hadseregnek szállított, de különben is kedvezőbbek voltak a pénzvviszonyok.

Hitel volt, uram, hitel. Hittünk a jövőben, jó étvágyunk volt, hadikölcsönt jegyeztünk, és rajongó bizalmunkban a véres hurka adott erőt elviselni a véres átmenetet.

De most?

Már csak ők bíznak bennünk, e derék hízők, mi nem bízunk magunkban. A legszörnyűbb, erőszakos halál vár rájuk: végelgyengülésben fognak elpusztulni. Pokoli.

Még nem sejtik.

Még nem tudják, hogy a disznóállapotot a disznó állapotok determinálják.

S hogy vallás ide, vallás oda - a politika a követelmények tudománya.

Pesti Napló, 1932. április 10.

ELÍRÁSOK

Akinek ínyét válogatott hors-d'oeuvre-k¹² kényeztették és rontották el, utóbb rendesen karcos pálinkára és goromba fűszerekre reagál csak - így vagyok én vénségemre a nevetéssel. Vicclapok köteteit lapozhatom végig egy mosoly nélkül („man merkt die Abricht und wird verstimmt”), s ha nagy ritkán mégis kitör belőlem a nevetés boldog detonációja, ezzel a szalvéval többnyire az úgynevezett „önkéntelen humor” ritka ünnepét tisztellem meg.

E műfajban is, kiváltképp a mesterségembe vágót.

Például, nem tudok valami mulatságosabbat és groteszkebbet, mint az úgynevezett *elírások* - titkos törvényt érzek mögöttük magam is, mint a lélekelemzés hívei. Kéziratban is imádom őket - hát még mikor, átcusúzva a szórakozott korrektor kezén, a nyomtatott betű méltóság-teljes és igényes köntösében vonulnak el a megdöbbszent olvasó szeme előtt, mint valami frakkos úr az estélyen, felemás színű cipőben vagy rátapadt tortapapírral a hátán. Az ember hunyorgat, nem hisz a szemének, még egyszer elolvassa, hogy teszem (minap fedeztem fel egy kitűnő kritikus cikkében) „óvakodjunk, nehogy *idegen fülek* valótlanságot terjesszenek”, míg röhögve meg nem érti, hogy a derék újságíró túlbuzgalmában bizony elírta magát, és a dolgot nem lehet visszacsinálni, ki van nyomtatva.

Fantasztikus dolgok jönnek ki ezekből az elírásokból; rendesen olyankor, ha az újságíró nagyon tömören vagy túl cifrán akarja kifejezni magát. A „disznók által felfalt volt országgyűlési képviselő” hírcím klasszikus gyűjtőnévvel jelezzük mi ezt a műfajt, csakúgy, mint ahogy a félreértett fordítást „leiter-jakab”-nak hívjuk - ellenállhatatlan komikumuk abból származik, hogy az ember önkéntelenül *elképzeli* a dolgot úgy, ahogy a fegyelmezetlen toll *elírta*.

Minden szerkesztőségnek van egy *múzeuma*, vaskos könyv, amibe beragasztják, ha valaki, különösképpen a vidéki lapok böngészése közben, talál egy ilyen ritka szép csodabogarat.

Tegnap átlapoztam az egyiket. Rég volt ilyen gondtalan félórám. Nem hiszik, milyen ellenállhatatlan kedvre hangolják az embert ezek a drága, édes marhaságok, amiket szerzőjük, a szédült újságíró, gyanútlanul vetett papírra.

Kitépek az önök számára egy csokorravalót, a rajzoló urat pedig megkérem, képzeltesse el önökkel a dolgot. Kétkedők számára, akik nem hiszik, hogy ezek megjelentek, készséggel megadom levélben a pontos dátumot és helyet, ahol megtalálhatják.

Vannak egészen egyszerűek, a fogalmazás apróbb hibáiból származók, félig önkéntelenek, az ember megérti, hogy írás közben nem vevődött észre a marhaság, csak az olvasó fedezi fel.

Például, hírek közt:

„A spanyol király és Albrecht főherceg házasságot kötöttek.”

Pesti Hírlap, 1930. ápr. 2.

(Szegény újságíró úgy értette, hogy külön-külön, de tömör akart lenni.)

¹² *hors-d'oeuvre* - (étvágygerjesztő) előétel, vegyes ízű

A túl gyors diktálásnak és a korrektúra felületességének egy szép példánya:

„Pakots József alig tudott átvergődni a tömegen, és Fábián Bélát *csakhamar* agyonnyomták az ünneplők.”

(Talán ehelyett: csaknem.)

Az Est, 1931. aug. 4.

Egy *hivatalos* jelentésből:

„Az igazgató egyébként mindenkit fogad *vasár- és ünnepnap* kivételével minden *szerdán és szombaton*.”

Egy kitűnő író cikkéből:

„Vörös és fehér *trikolórok* lengtek...”

Az Est, 1930. okt. 4.

Egy kitűnő író riportjából:

„Fej nélkül rohantak, és persze sokan elvesztették a fejüket a rohanásban.”

Biztosítás és közgazd. lapok, 1930. okt. 15.

Tudósításból:

„A Sztálin meggyilkolásáról elterjedt hírek *erősen túlzottak*.”

Információ hírlaptudósító, 1930. nov. 24.

Riport:

„Az éjszakát *ártatlan* varieté-hölgy társaságában töltötte.”

(Úgy érti, hogy a szóban forgó bűntettben ártatlan.)

Magyarország, 1931. febr. 7.

Gyilkosság:

„Oly agyafűrt módon hajtotta végre a tettét, hogy mindenütt áruló nyomokat hagyott...”

Pesti Napló, 1931. márc. 15.

Egy másik gyilkosság:

„A tettes megvan, az áldozatot keresi a rendőrség.”

Új Barázda, 1930. febr. 8.

Jelentés:

„A tárlat, sajnos, gyér látogatottságnak *örvend*.”

Vasvármegye, 1931. febr. 21.

Színházi hír:

„A színészek briliáns játéka ellenére a darab sikere biztosítottnak látszik.”

8 Órai Újság, 1931. ápr. 17.

Vegyes hírek közül:

„A tornádó lefújta egy békésen legelésző tehén szarvait.”

MTI, 1932 jan. 27.

„De csakhamar kiderült, hogy a gatyá *csak álarcul szolgált.*”

(Úgy látszik, erre a változatra: nadrágom rongyos, de nemes szívet takar.)

Mai Nap, 1930. okt. 14.

„Paraguay volt köztársasági elnök és pénzügyminisztere *kölcsönösen agyonlőtték egymást.*”

Pesti Napló, 1930. okt. 25.

„Minden bokrban *pásztorórák ketyegtek*, miközben városunk szeladonja »ja úgy, maga tisztességes« kiáltással *egy ötkilós pofont kent le szíve hölgyének.*”

Makói Friss Hírek, 1930. nov. 27.

Szerkesztői üzenet, vidéki lapból, véletlenül csakugyan elmés: „»Hová jutok?«. (Beküldött vers.) A papírkosárba.”

Mezőkövesd És Vidéke, 1930. jan. 14.

Külföldi tudósításból:

„Ott voltak Gerhart Hauptmann, Alfréd Kerr, Reinhardt Miksa és Reinhardt Himself.”

(Himself angol szó, annyit jelent: ő maga, személyesen - az újságíró azt hitte, talán Reinhardt fivéréről vagy fiáról van szó, és Himself olyan név, mint Amsel vagy Olson.)

Magyarország, 1930. május 17.

Az apróhirdetések világából:

„Ha olcsón akar vizet javíttatni vagy szereltetni...”

Szegedi Napló, 1930. okt. 9.

A nagyobb hirdetések közt különösen megragadó az *Állatkertnek* egy jelentése, amelyben óriási betűkkel hirdeti, hogy a következő új állatokat sikerült beszerezni, úgy mint: „Alpár Gitta, Beregi Oszkár stb.” (*Kimaradtak az állatok, és a szombat esti program szereplői jöttek közvetlenül.*)

Az effajta tördelési hibák a legszebb zavarokat csinálják. Egy nagyon egyszerű és könnyen elképzelhető kis hibát tartogattam a végére: egy bizonyos gyógyszer hirdetésében a tördelő felcserélte a két közismert klisé. Eredmény: a „használat előtt” aláírás fölött egy daliás, sugárzó arcú ifjú dagad az egészségtől, a „használat után” fölött pedig egy ráncos, megtört aggastyán poshad, akibe háltni jár a lélek. Képzeljék el a hirdető arcát, mikor reggel megpillantja a lapban hirdetését, amit drága pénzen adott le, s amire olyan büszke volt.

És hogy kiengeszteljem kollégáimat, akik találva érzik magukat, hadd közöljek befejezésül egy ilyen kis „elírást” saját írásaimból: valamelyik év karácsonyi számában, ünnepi cikkemben ezt írtam le, és így is jelent meg: most, *a feltámadás ünnepén*.

Megnyugtatom önöket, bele is kerültem a Csodabogarak Múzeumába - temetés lett a feltámadásból.

Istenem, az ember siet, zavarják írás közben, mindenkivel előfordulhat, nincs abban semmi, a lónak négy lába van, mégse hallatszik a mennyországba.

De azért ne igen terjesszék.

Színházi Élet, 1932. 16. sz.

ANGOL NYELVMESTER

Gyorsfénykép

Mr. Fegan hetvenegynéhány éves. Minden szerdán, pontban fél kettőkor, Mr. Fegan megjelenik szerény lakomban, ilyenkor nálunk ebédel Mr. Fegan, és ebédnél angolul társalgunk, ebből áll a lecke, és Mr. Fegan nem fogad el külön díjazást a leckéért.

Fél kettőkor érkezik, mi ugyan kettő után szoktunk ebédelni, de ezt nem veszi tudomásul Mr. Fegan, mivel ebédelni, szerinte, fél kettőkor szokás. De azért nem türelmetlen. Leül, kabátban a szalonban, szemben az ablakkal, két karját a karfára fekteti, és vár, míg a család, egyenként, összeverődik.

Mr. Fegan magas és szikár. Magas homlokán néhány fehér tincs, szája egy finom, keskeny vonal, mint a sztoikus bölcseké, orra egyenes: régi angol könyvillusztrációkból kivágott figura. Szeme kék, mint a gyermeké, de csak ritkán látod, mert rendszeren lesüti, az öregség tiszta és bölcs szemérmével. Az öregség bája ömlik el minden mozdulatán, természetesebben és harmonikusabban minden ifjúi varázsnál, íme egy ember, aki korán *berendezkedett* az öregségre, nyilván nagyon régen: akik ismerik, azt mondják róla, legalább huszonöt éve ismerik ilyennek. Ódonságában van valami az antik bútorok és ékszerek szépségéből, s érzed is a gyűjtő nemes szenvedélyét, a *praetium affectionist*, abban a gyöngédségben, amit egész lénye kelt - ugyan miért szeretjük a régi tárgyakat, ha nem azért, mert megállván az idők próbakövét, a beléjük dolgozott anyagnak és formának és ízlésnek tartósságáról tettek tanúságot? Patinát csak a nemesfémek kapnak, szépen csak az elefántcsont sárgul - a bádog és puhafa megrozsdásodik, elrothad.

A városból megérkezve, felhevülten vagy elcsigázottan lármás harcokban, idegeimben még zakatoló ütemekkel: rendszeren hangos szóval nyitok rá.

- Good day, Mr. Fegan, how do you do?

De rögtön lemérsékli a hangom, csendesítő, hűsítő, fékező nyugalommal, könnyedén felemelkedik - aztán egy utánozhatatlan mozdulattal, ami mindig újra meglep és megszégyenít, hellyel kínál.

- Sit down.

- Thank you¹³ - felelem kissé elszontyolodva, és leülök, mint egy diák, holott különben szaladgálni szoktam, ágálni és gesztikulálni, ha vendéget látok.

Mr. Fegan jóságosan bólint, s én gyorsan beszélni kezdek... azaz, hogy kezdenék. Mit szól, Mr. Fegan, mi van megint a városban, olvasta ezt a dolgot... micsoda hallatlan disznóság... és milyen jót röhögtem ma délelőtt, hallgassa meg...

De csak az első mondat negyedéig jutok el, mert Mr. Fegan csendesesen felemeli hosszú, hosszú mutatóját, s nekem torkomon akad a szó.

Minden esetben és mindig újra és ezenfelül - s ez a dermesztő és elképesztő és ellenállhatatlan a dologban - *merőben függetlenül* a beszéd tárgyától.

Mert ha például azt mondom Mr. Fegannak, Mr. Fegan, az emberek meg vannak örülve, meg vannak veszve az emberek, Mr. Fegan, ezekkel a gazdasági dolgokkal, elfelejtették az élet

¹³ *Sit down...* - Foglaljon helyet. Köszönöm

célját és értelmét és szépségét, és a boldogságot a pokol fenekén keresik, és itt vagy velük kell táncolni vagy öngyilkosnak kell lenni, akkor Mr. Fegan felemeli az ujját, és azt feleli szomjas és lihegő kérdésemre, hogy mi a teendő, azt feleli Mr. Fegan, helyes, megörülve, azt lehet mondani, de úgy is lehet mondani, elment az eszük, az is jó angol kifejezés, you can say, went mad, it is good english too.

De ha azt mondanám, égre meredt hajakkal, Mr. Fegan, ég a ház, meneküljünk Mr. Fegan, földrengés van, Mr. Fegan, a kínaiak elfoglalták Budapestet, már jönnek fel a lépcsőn, hogy mindnyájunknak felmetéljék a hasát, már az ötödik emeleten jönnek, és az „agy-gyar magy-gyar”-t éneklik, ami náluk megfejel az ergerbergernek - akkor Mr. Fegan megint csak fel-emelné az ujját, és nem hagyná befejezni, és azt mondaná csendesesen és ellenállhatatlanul, ég a ház, az jó, de a ház lángokban áll, úgy is lehet mondani, az is jó angol kifejezés you can say, the house is set on fire, it is good english too.

És én elhallgatnék, és nyugodtan bevárnám az eseményeket, és eszembe se jutna többé ellenkezni, legfeljebb egy udvarias „thank you”-t rebegnék, mire ő mindig újra megjegyezné, hogy erre a „thank you”-ra azt kell felelni, „don't mention it” vagyis: szót sem érdemel.

És közben, aggódva és szűkülve, kezdene felködleni bennem valami világosság, amit egyre inkább sejtek elbomló önérzettel, mióta Mr. Fegan szerdánként feljön hozzánk ebédelni: hogy mindezek a dolgok valóban szót sem érdemelnek ahhoz az egyetlen fontos és említésre méltó (mentionable, or worth to mention, it is good english too) lényeghez képest, hogy mi számít jó angolságnak és mi az, amit lehet mondani angolul és mi az, amit nem lehet mondani.

Mert erről van szó, és erről lehet csak szó a szomorú sártekén - a többi hiúság, zűrzavar, álom, átmeneti állapot, káprázat és ködfátyol és mondd már, hogy elsüllyed a világ hajója, mért kell azért kiabálni? avagy tiéd volt ez a hajó?

Nem a tiéd volt. Angliáé volt s ez a szó: angol, nem hitvány valóság, értéktelen lényeg - halhatatlan forma ez a szó, vigyázz rá, hogy rosszul ne ejtsd, a többivel ne törődj.

Jól vagy rosszul teremtték a világot, nem a te dolgod - a fő, hogy megteremtték, s Anglia volt szíves vállalni érte a felelősséget, feltéve, hogy minden polgára az anyaállamnak s a gyarmatoknak is, örködik, hogy az angol szót jól használjuk, mikor ezt a nyilvánvaló ténytet elismerjük.

- Sit down - mondja Mr. Fegan, jólelkűen és udvariasan saját házában, s nekem úgy tetszik, mintha kicsiny, sávós lobogó lobogna hosszú mutatóujja végén, készen rá, hogy kitűzze asztalom közepére, egy természetes és egyszerű mozdulattal.

Pesti Napló, 1932. április 24.

CÉLKITŰZÉSEK

Elcsendesedő Világ

Elcsendesedő Világ, vagy elnyomorodó... az a kérdés, teleszkópon nézed, vagy mikroszkópon. Láttál-e már utóbbi tárgylencséje alatt ázaléktól nyüzsgő vízcseppet? Mikor az ázalékosság közege kiszárad, ott az üveglapon néhány másodperccel a vég kezdete előtt, a röpködő és cikázó sürgős-forgás *tempója* jellemzően meglassódik, mintha ellustulna az egész társaság, ímmel-ámmal mászkálnak, egymáshoz ütődnek, némelyik megáll, perdül egyet tengelye körül, eltűnődik, mint mikor valaki lihegve abbahagyja a rohanást, felteszi a kérdést, ugyan ki kerget tulajdonképpen, lássuk csak? Senki se kergetett, előbb se, s ebben az elcsendesedésben, mint a torzító tükör görbületén, egyszerre csak komikussá és értelmetlenné válik az a céltalan láz és erőlködés, ami megelőzte.

Nem tudok szabadulni ettől a banális hasonlattól. Ne felejtsük el, sokszor a hasonlóságok vezették rá a komoly tudományt azonosságok felismerésére. Valami effélet érzek magam körül: mintha *beszáradóban* volna a megnevezhetetlen közeg, amiben lubickoltunk, elhitetve magunkkal, hogy akaratunk és belátásunk, eszmények és célok irányítják az élet útját, mindenkinek számára külön megszabott pályavonalon. Mi ez a közeg? Kultúrának nevezi az egyik, a másik civilizációnak, gondviselésnek a vallás, termelési rendnek a szociológia. Láthatatlan és megfoghatatlan, de létezik, olyankor érezni legjobban, mikor fogyni kezd körülöttünk, szorít a kapca, s tátogva eszmélünk elhanyagolt fontosságára, mint az akasztott tót ember, nyemam Luft, hóhér bácsi, eressen el!

Célok, eszmények, erőpróbák megvalósításra váró tervei az emberi génusznak?

A század elején elindított gépezet zakatol még, de mintha a kerekek forognának csak: nem hallom a motor megnyugtató berregését, valahol baj van a *begyújtás* körül, a *vis inertiae*¹⁴ dolgozik itt, semmi más, és mintha csendesedne az egész. Rohannak még az expresszvonatok, a repülőgép fent csillog a levegőben, s az óceán kék szalagjáért már csak gépiesen versenyeznek a transzatlantik hajók. De a fedélzeten kevesebb az utas, s a hajójáratok egymás után jelentenek szünetelést, nem fizeti ki magát a befektetett pénz. Friedrichshafenben saját szememmel láttam tavaly azt az óriási hangárépületet, egy készülő, a mostaninál kétszerte nagyobb Zeppelin tojását - a madárfióka azóta se bújta ki belőle, hallom, abbahagyták az egészet, Németországnak másra kell most minden garas. London, a 101-es kudarca után, nem is gondol további befektetésre s a New York-i „Acron”-ról se hallani semmi újat. A tőke irtózik minden találmánytól, reformtól, a műszaki eszközök tökéletesítése körül: mielőtt fel- és becserélné régi masináit, újakkal és jobbakkal, előbb szeretné viszontlátni a régibe fektetett alapösszeget, már a kamatokról is lemondana, s kényszerítő körülmények nyomása alatt tudatosan készítvén elő tulajdon öngyilkosságát, a szabad verseny megfojtásával, Kreuger úr módszerével, aki drága pénzen vásárolt össze gyufapótló, gyufánál alkalmasabb találmányokat, csak hogy üzleti machinációit tető alá vigye, nem azért, hogy kihozza, hanem hogy el-süllyessze őket.

S lidérces látomásban ködlik föl előttem, a jövő évezred távlatába vetítve, a kedves adoma hőse, Schwarcz úr, aki megállván Róma szentelt földjén, egy pogány templom romjai előtt,

¹⁴ *vis inertiae* - tehetetlenségi erő

így replikázik, megvető ajkbiggyesztéssel, a cicerone magyarázatára, „micsoda? pogány templom? épült Krisztus előtt egyben? Hat sich ausgezahlt!”¹⁵ Képzeld el Schwarcz urat, a jövő évezred alkonyán, egy Zeppelin vagy egy rotációs gép, vagy egy felhőkarcoló romjai előtt, amit áhítattal mutat meg neki vezetője, mint értékes emléket a mi „nagyszerű technikai századunknak”, az ipari kultúra vallásának templomát. „Micsoda? Épült a közlekedési kultúra bukása előtt, egyben? Hat sich ausgezahlt!”

Célkitűzések?

Kérdezd meg bármelyik ismerősödet, akivel napközben találkozol, mivel foglalkozik mostanában - aztán juttasd eszébe, tíz év előtt, húsz év előtt, mik voltak a tervei, melyik sínen járt, hová függesztette tekintetét.

Görbe kis mosollyal legyint majd, még csak nem is mentegetőzik, nincs ideje rá, ne haragudj, kedves barátom, hogy itthagylak, utol akarom érni azt a tizenkilences villamost, nagyon sietek.

S te tűnődve nézel utána, eszedbe jut, hogy néhány éve még kevesellte autója gyorsaságát, be akarta cserélni egy nyolchengeresre.

Körülbelül ez az arány.

Akinek tíz évvel ezelőtt legközelebbi célja gyáralapítás volt, külföldi kapcsolatokkal: az ma ugyanezt a merész vállalkozókedvet és energiát ahhoz a reményhez fűzi, hogy tehetségeinek és képességeinek és energiájának százszázalékos felhasználása esetén jövő hónapra talán mégis össze tudja teremteni a tőkét, ami egy kabát vásárlásához kell, mert a tavalyit már nem lehet hordani.

A nagy szervező, aki azelőtt fürdővárost épített, legközelebbi ismerőseit hozza össze, betéti társasággá, hogy közösen béreljenek kabint a strandon - a nagy tervező, aki tegnap bele akart vonni abba az európai vonatkozású mozgalomba, ma reggel azt a tervet terjeszti elé, amelynek megvalósítása esetén holnap meg tudja adni a tíz pengőt, amit ezennel kénytelen kölcsönkérni - a nagy feltaláló pedig feltalálja magát, és nem adja meg, miután neki se adták meg, inkább elkerül, ha meglát az utcán.

Politikai egység, közös vámhatár, leszerelés, Európai Egyesült Államok, jövő nemzedék előkészítése, egy szebb jövő akaratában?

Egyelőre azt a Duna-konferenciát kellene összehozni valahogy, ha lehetne, meg azt a másik izét, de el kellett halasztani, mert Tardien beteget jelentett.

Ismerjük az ilyet, én is beteget szoktam jelenteni. Biztosan nem volt pénze villamosra, vagy a szmokingja nem volt kivasalva, mert a szabó számlát küldött a szmoking helyett.

Kapd el a szemed, isteni Szemlélő a mikroszkópról: egy perc, és *állóképpé* merevül a nyüzsgő ázaléktömeg.

Pesti Napló, 1932. május 1.

¹⁵ *Hat sich ausgezahlt!* - Kifizetődött!

EGYTŐL SZÁZIG...

Legújabbban, mégis, a lélektannak egyik ága, a pszichoanalízis adott rá módot, hogy a számokkal másképpen próbáljunk foglalkozni, mint ahogy az iskolában tanultuk: a képzettársulások titkos törvényét kutatva, egyszerű képzetnek tekinti a számokat, mint akármelyik más fogalmat, s pusztán azt kutatja, milyen képet, emléket, vonatkozást kelt lelkünkben egy adott szám felidézése.

Engedjék meg, hogy itt önök előtt magamon csináljak egy ilyen *asszociációs kísérletet*. Egytől százig kimondom magamban a számsor egymásra következő jegyeit, és megpróbálok odafigyelni, hogy minden erőltetés és logikai összefüggés nélkül, mi az a képzet, amit a szám *leghamarabb* és önmagától kapcsol lelki telefonközpontomban - csinálják utánam, ha tudják, meg fogják látni, milyen érdekes kísérlet.

Tehát:

1. Egy az isten. Egyetlen Semmitől az egyig - nagyobb út, mint egytől százmillióig.
2. Egy pár. Egyet mondok, kettő lesz belőle. Férfi és nő.
3. Három az igazság.
4. Négylevelű lóhere, szerencse.
5. Ötre bevágni, chemin de ferbe, bakkba.
6. Hathengeres a legtöbb autó.
7. Heten vannak a gonoszok, göncölszekér.
8. Kis sláger.
9. Kilenc hónap, ember fejlődése.
10. Tízec tanácsa, a legkisebb papírpénz, kapuzárás, tíz perc szünet.
11. Tizenegyes szabadrúgás, tizenegyes teljes futballcsapat.
12. Apostolok, tucat, tizenkettedik óra, kísértetek.
13. Pech.
14. Tizennégy július, világháború kitörése.
15. Negyedóra, életfogytiglani fegyház, kedvező esetben.
16. Legtöbb hengeres autó, száztizenhat éves barna kislány, tizenhatos vonal a futballpályán.
17. Thermidor tizenhetedik, a forradalom bukása.
18. Kilencszáztizennyolc, világháború vége (?).
19. Egy híján húsz.
20. „Húszévesek.” Húszas. Huszadik század.
21. Nyert.
22. Fuccs.
23. „Volt szeretőm, huszonhárom.”
24. Nagykorúság.

25. Huszonötöt a...
26. Defláció kezdete.
27. Villamosom, amin tíz éve járok a Horthy Miklós útra (illetve, amióta van).
28. „Huszonnyolcas” csirkefogó, бүк, Miskolc.
29. Szökőévben, február, Arthur nap.
30. Harminc nemes Budára tart.
31. Ultimó, fájerben nyert.
32. Harminckettes baka, háziezred.
33. Bizottság, „Harihármasok”, „hajminchájom éves zsoké”, a régi viccből.
34. Csak kettővel osztható.
35. Harmincötszöröset fizet a rulett, egy szám megtételére.
36. Francia kártya.
37. Oszthatatlan.
38. Nagy árvíz Pest-Budán, Wesselényi.
39. Leggyakoribb nyakbőség.
40. „A veszedelmes életkor.”
41. Gallérom mint vastagnyakúé és cipőm (amerikai forma).
42. A nagy „Berta” ágyú.
43. Ennyi éves vagyok e pillanatban.
44. Átlagéletkor.
45. Egymegálló villamos, a legrövidebb járat, Sós fürdő.
46. Apám negyvenhatban született.
47. Egy lakcím... (magánügy).
48. Amiből nem lehet engedni.
49. Szabadságharc.
50. Aranylakodalom.
51. A leglustább villamos, sose jön, amikor kellene.
52. Ötvenkét hét van egy évben.
53. Römikártya, a zsókerrel.
54. Endresz és Magyar repülési időtartama órákban.
55. Négyszázazas gátfutásrekord, másodpercben.
56. Kalapbőségem.
57. Caesar testén ennyi törszúrást számoltak össze március idusán.
58. Egy borotválkozás ára, kölnivízzel.
- 59 temploma van Rómának.

60. Vasúti gócpont.
61. Osztrák vereség.
62. Az emberi sejt kromoszómaszáma.
63. Izé... az egyetlen szám, amiről semmi se jut eszembe.
- 64 kocka van a sakktáblán.
- 65 másodpercig bírom ki a víz alatt.
66. Kabalista szám.
67. Kiegyezés.
68. szám alatt lakik a szabóm.
69. Ha fordítva nézem is: 69.
70. Egy fekete ára, borralalóval.
71. Egyetlen villamos, ami Budáról a Ferenc József-hídra fordul, balról.
72. Ennyi pengőbe kerül összegyűjtött műveim kiadása (Athenaeum).
73. százalék víz az emberi test.
74. Kabinszámom a Hullámban.
- 75 pengő egy ruhafazon, szövet nélkül.
- 76 éves Shaw Bernát.
77. Átlagos testmagasság.
- 78 kiló voltam két év előtt.
79. Valami paragrafus.
80. pengőnél állt meg az infláció, ennyi volt egymillió korona.
- 81 éves korában halt meg Goethe.
82. Ennyi ideig szeretnék élni.
83. Kedvenc „telefonszámom” vége.
84. Komplet reggeli, törzskávéházamban.
85. Apponyi Albert életkora (bis hundert und zwanzig).
86. Ennyit nyertem egyszer tíz pengőre a lóversenyen.
87. A milói Vénusz derékbősége.
- 88 -ban születtem.
- 89 -edik oldalon szerepelek egy német lexikonban.
- 90 kilométert fut az Orient expressz.
- 91 fillérért kaptam tegnap protekciósan egy üveg töltőtolltintát.
- 92 -ben láttam Jókai Mórt.
- 93 -ban, aki született, az ma (visszafelé 93) - 39 éves.
- 94 előadást ért meg en suite a *Holnap reggel* című drámám.

95 -ről römiben még mindig kiestem.

96. Millennium éve.

97 -ben voltam elsős realista.

98 -ban szeretném befejezni első *12 kötetes* regényemet.

99 fillérbe kerül áruházakban 1 pengő helyett minden.

100 pengőt kapok ezért a cikkért, pedig esküszöm, nekem is több van.

Színházi Élet, 1932. 20. sz.

ÍRÓK EGY RAKÁSON

Széljegyzetek a Pen-kongresszushoz

*S tán becsét is, ha csalódnál,
Alább tennéd a valónál...*

Arany

Kapásból, első benyomás, ahogy visszanézek erre az öt kalandos napra: mégiscsak nagyon ismerősek.

Mindenen túl, ez a legjellemzőbb. Tartózkodásukban, odaadásukban, kíváncsiságukban, szeretetükben, gögjükben és hiúságukban és felolvadó együttérzésükben: nagyon, nagyon ismerős emberfajta ez írófélének, nekünk, nekem, egymásnak - ismerősebb testvérnél és rokonnál.

Leginkább az *osztálytársra* emlékeztetnek, aki felbukkan az utcán és az arcodba nevet: nem ismeresz?, a Skurek vagyok. És te boldogan röhögsz, és a nyakába borulva: Skurek!, te vagy az? Emlékszel a...

Így öleltem meg, így öleltük meg egymást, első este a Fészekben, nevetve és összekacsintva, deres hajú, idősebb urak, fiatalok, mindenféle náció, még sose látták egymást elevenen - mégis így, ezzel az ismerős diáknevetéssel: o c'est vous?¹⁶, also Sie sind das?, that's you?, siete voi? És már kezdődött a terefere: emlékezik erre?, emlékezik arra?

Diákok. Öreg diákok, örök diákok, hatezer évesek, annyi idősek, mint iskolájuk: hatezer éves emberi *szókultúra* ezen a világon. Jó tanulók, rossz tanulók, mégis ebbe az iskolába jártak, ha nem tudnak róla, akkor is. Egyik este magunkra maradtunk egy kedves német költővel, egri bikavért ittunk budai kocsmában, nagyokat nevettünk, észre se vettük, egyszerre csak Szókratészről esett szó, Pindaroszról, Hutten Ulrikról, Goethéről, fölényesen legyintettünk, elragadtatva idéztünk. Mint mikor tanácsokat emleget és csúfol, érettségi találkozón, a vén diák.

És ugyanakkor, éppen ellenkezőleg. Óriási távolság, áthatolhatatlan „atmoszféra” mindegyik körül. Hiszen mindegyik, a kevésbé hírese is, egy külön világ: tulajdon törvénye szerint épített csillagrendszere és tejútja egy központi „én”-rögeszmének - térben nem is képzelhetők, csak nagy távolságban egymástól. Most összebotoltak és zavartan és kicsit félszegen botorkálnak, és udvariasan mosolyognak egymásra: albatroszok a hajó fedélzetén. Érzik, hogy nevetségesek így, kiszakítva közegükből, az író magányából, olvasóik természetes környezetéből. Magányos, furcsa emberfajta az, a leghangosabb, legtársadalmibb, legdeklamálóbb is. Mindegyiknek ott hunyorog tekintetében az a *közellátó* és mégis *messzenéző* „tengerész”-pillantás, amiről megismerni az író - itt, a papír mellett szoktuk meg, amikor fölébe görnyedt hátunkat hirtelen hátravetjük, a toll mereven áll, két centiméternyire fölötte, készen, hogy lecsapjon - szemünk megtörve, félig behunyva, szórakozottan mered ablakon és háztetőkön, és égbolton és világon túl, a messzeségbe: egy jelzőt keresünk, *más* szót, új szót, nem azt, amit hagyomány és konvenció diktál.

Bergson az egészet ilyen szórakozottságnak nevezi. A művész, szerinte, abban különbözik a rendes emberektől, hogy a tárgyakban és jelenségekben található alkatrészekből nemcsak azt veszi észre, ami normális ember létfenntartó érdekével összefügg: megfélekedezik róla, hogy

¹⁶ o c'est vous?... - tehát ön az?

mi hasznos és szükséges számára a világból, olyasmivel törődik, ami nem tartozik rá. Így látja meg a lényeket.

Vesd össze Madách tudásával:

Már megint úgy elmerültél álomképeidbe
Hogy a rádbízott marha kárbament...

Hát bizony, a marha kárbamegy.

De viszont, ugyanott:

Kit gyöngének véltél az égi karban
Az önkörében végtelen erős...

Hanem ezekkel a sok nyelvekkel, borzasztó. Hiába értjük meg egymást félszavakból, gesztusokból - fal dermed köröttünk, s a falon csak a durva, közönséges, konvencionális szavak ütnek át: a választékos és megfelelő szó innen marad. Hogyne, hiszen anyanyelvünkön külön szótárt szerkesztettünk külön mondanivalóink számára, ehhez egy élet kellene, más nyelven szerkeszteni meg. A nyelvekben legműveltebb író se fog soha olyan folyékonyan beszélni idegen nyelvet, mint egy pincér vagy idegenvezető. És mennyire érezzük ezt, mindannyian az angol világnyelv boldog birtokosai is! Egy kedves drámaíróval, Mr. Oulddal (Tersánszky Jenőhöz hasonló) egész érintkezésünk néhány enyelgő és összenevető mondatra szorítkozott, karikírozván tehetetlenségünk: „*Budapest is a nice town on the both side of the Danube*” és „*we hungarian are a chivalrous and hospital people.*”¹⁷

Mr. Bradleyvel viszont hosszan és behatóan elbeszélgettünk, de most nem tudom egész biztosan, miben állapodtunk meg végeredményben: hogy Londonban meglátogatom, és együtt írunk *Az én lelkem* címen egy lírai verset, vagy abban, hogy ő Ausztráliába megy, én pedig kefégyárat alapítok, és szállítok neki kefét ab Budapest.

Hát bizony, kettős lények: egy elvont fogalom, makacsul, görcsösen a Végtelenbe kapaszkodó Eszme és egy többé-kevésbé érdekes vagy mulatságos, vagy kedves osztálytárs. Éppen ezért, amitől a szemérem szóban visszatartott, hadd köszönöm meg itt, utólagosan, Mr. *Galsworthy*-nak a *Forsyte Sagá*-t, és hogy finom arcához olyan jól állnak halványkék ingei (Bécsben is ilyen volt rajta); M. *Crémieux*-nek eredeti felfogását a korszerű esztétikáról, szellemes szakállát és élénk gesztusait; signore *Marinetti*-nek büszke vallomását a *Velocitá*-ról és a világ jövőjéről, valamint azt a remek viccet, amit Tihanyban mesélt. M. *Jules Romain*-nek *Knock* című molière-ien halhatatlan komédiáját és a kenyereskosarat, amit szíves volt áttolni hozzám a banketten; *Tallér* úrnak rokon lelkét a szólás és gondolat szabadságáért való harcban, és hogy a ráklevesért rajong; *Aage Madelung*-nak Mensch Pétert és elegáns alakját, s végre egy előttem merőben ismeretlen bécsi újságírónőnek kanárisárga haját, egyik legmulatságosabb színfoltját a tarka társaságnak.

És majd a világképét is megcsináljuk. Nem együtt. Valamelyik közülünk, egyedül, négy fal között. Papír fölé hajolva, mint lombikja fölé ama tudós, aki aranyat keresett és feltalálta a puskaport. Egy célunk már van, főként nekünk, magyaroknak. Mi nem keresünk aranyat.

Pesti Napló, 1932. május 22.

¹⁷ *Budapest is a nice town...* - Budapest szép város a Duna két partján, és mi, magyarok, lovagias és vendégszerető emberek vagyunk

„HOVÁ SIETSZ, LEÁNYKA?...”

Zöngék és zörejek

Lassanként hozzászokunk. A külvárosi utcán, ahogy végigballagunk, már nem torpan meg a lábunk, meglepetten, mikor a nyomorúságos kis lebujsz pinceablakából a legistenibb koloratúr-művészet artistaprodukciójában bugyborékol ki a nyári porba a Lakmé *Csengettyűária*-ja. A mindnyájunk lelkében ott bóbiskoló Rip van Winkle még felkapja fejét: mi az, új Galli Curci született, itt a külvárosban, közvetlen a tízfilléres fagyaltos bódéja mögött, és még nem tud róla senki - azonnal értesíteni kell az Opera igazgatóját, jöjjön ide, fedezze fel és szerződtesse. De beidegzett ösztönünk már gépiesen inti le - feküdj vissza, öreg, nem új Galli Curciról van szó, csak a régiről: nincs senki odabent, a rádió szól csak - „déja vu” érzésed ezúttal nem csalt, egy tűrhető Galli Curci-lemezt adnak le a stúdióból. Két lépéssel odébb, a földszintes ablak muskátlis torkából még erőteljesebben trombitál ugyanaz az ária, ezeknek dinamikus hangszórójuk van, s mire az utca közepéig érsz, kibontakozik az egész hangkép: a *Csengettyűária*-t árasztja magából minden ház - minden nyílásból ömlik és zuhog a *Csengettyűária*, mint valami fordított árvíz, zenei csőrepedés, ami a házakból borítja el az utcát, s már az emeletig ér: a kanálisból is a *Csengettyűária* patakszik fel, s ott túl, a lómészárszék nyitott ajtajában, a százötven kilós mészáros nyitott szájából - tekintve, hogy a szinkronizált hangosfilmet is beidegeztél - ugyanaz az isteni fuvola gyöngyözi a füttyös trillát.

Hová sietsz, leányka
Pária leánya, mondd...?

Egyszóval, hozzászoktunk ahhoz a furcsasághoz, hogy a legközvetlenebb és legelőbbben és legjelenlevőbbben emberi megnyilatkozásnak, a megszólaló *emberi hangnak* jelenlétéből ne következtessünk többé emberlény jelenlétére - hozzászoktunk ehhez is, mint ahogy a múlt században hozzászoktunk, hogy mozgó és száguldó és ziháló és zakatoló tárgyakat ne tekintünk az állati vonzalom melegével élőlényeknek, automobilt ugató kutya módján, ahogy az ösztön parancsolja. Az ember szépen istenül, szétszedett és parcellázott képességei és tulajdonságai elvont fogalmakká, halhatatlan természeti erőkké, hővé és villamossággá finomulnak, s eljőhet az idő, mikor durva és nyálkás-kocsonyás, romlandó-bomlandó testi jelenlétére nem is lesz szükség többé a világon: hangja és igéje ott lebeg majd ég és föld közt, a sztratoszférában, képét visszaverik a felhők, emlékét és gondolatait megőrzi a betű.

Bizony, ez lesz a vége, ha így megy tovább.

Hová sietsz, leányka...?

Egyelőre, hál' istennek, megvan még halandó testünk, a természet primitív szabadalma, amit sós vízből és kolloidális anyagokból tákol össze a feltaláló, ázalékosunk. S ha egyébre nem, a technika által alkotandó Rekonstruált Ember tervrajzául nagyon is használható még: mindeme találmányok végeredményben mégiscsak az élet ötleteit és eredeti gondolatait utánozzák, felfokozva, általánosítva.

Gép és ember, természet és élet, alkotó belátás és fejlődő ösztön egyelőre elég jól megférnek. Dolgozik tovább mindegyik, a maga területén, belterjes gazdálkodással. Mérnök barátommal beszélgetve minap ezekről a dolgokról, aggodalmamnak adtam kifejezést, vajon ez a sok gépies *muzsika*, amivel a rádió árasztja el a világot, nem rontja-e el, nem degenerálja végeredményben, zsibbasztó és lágy *zöngéivel* az ősi szervet, fülünket? - hiszen a fül eredendő szerepe mégiscsak abból a szükségből alakult ki, hogy barátságos és ellenséges *zörejek* közt

tegyen különbséget a létért való harcban, lévén e harc színtere inkább a zörejek természetes, mint a zöngék mesterséges világa.

Megnyugtatott.

Éppen a technika és ipar fejlődésében tapasztalhatjuk, szerinte, az utóbbi évtizedekben s éppen a *zörejek* irányában az emberi hallószerv szokatlan finomodását.

Szaktámak szerint differenciálódik a fül, de ezenkívül is, anélkül, hogy észrevennők, a mindennapi életben sok mindenféle hangot különböztetünk meg, mikről szegényes szótárunk még hangutánzó jelöléssel se emlékszik meg.

Hányféle hangot ismertek a katonák, a nagy háborúban! s megmondták pontosan: ez német Haubitze - volt, ez orosz puska, ez olasz aknavető.

Gyula fél éve vezet kocsit, de a sötétben kitippeli már, a közeledő motorról: ez hathengeres Daimler, ez huszonnyolcból való Citroën, ez zörgő Hanomag, méghozzá hibás.

A tört üveg, a hamis pénz, az elromlott óra zörejét mindannyian megkülönböztetjük az egészségestől. De a gépész ezer masina zakatolásából kihallja, hogy valamelyik rosszul jár, s megmondja, hang után, hol a hiba.

Szelek súrlódó zúgása egész skálát dudál a molnár fülébe - a pilóta füle úgy hegyeződik motorja felé, mintha tulajdon szívverését hallgatná és ügyelné: ami pedig a valódi szívverést illeti, az orvos, egyszerű hallgatózással, százféle rendellenességet állapít meg végeredményben, kamrában és pitvarban, tüdőben és gyomorban.

Legutóbb kaptunk jelentést arról a precíziós mikrofonról, amit fülünkhöz illesztve, meghalljuk az almában mocorgó kukac moccanását: fülünk érzékenysége ezen a ponton a mikroszkóppal, sőt röntgencsővel felszerelt *szem* érzékenységét közelíti meg.

Nem kell féltetni érzékeinket.

Egyelőre, aki hallott egyet-mást életében, a hét bolygó neszét túlzengő rádiómuzsikán, sőt parlamenti és ünnepi szónoklatokon keresztül is meghallja a valódi öröm és valódi szomorúság halk hangjait: apró kis nevetést, kígyózó könnycsepp gördüléseit.

Hová sietsz, leányka...

Pesti Napló, 1932. május 29.

„MAGÁNAK KÖNNYŰ, MAGA CSAK LEÜL...”

Kovács úrnak

Igen, egyszer már válaszolni kellene Kovács úrnak - mert eleinte csak legyintettem, akárhány példányban sóhajtottam felém Kovács úr kovácsi bölcsességét. Az emberi fajtát, gondoltam, akihez közöm van, mégse Kovács úr képviseli, az emberi fajta rokonlélek, és megért engem, és együtt nevet velem Kovács úron, összevetünk a feje fölött. De mostanában, néhány év óta, mintha nem külön-külön, elszórtan sóhajtaná Kovács úr ezt a dolgot: mintha összefolyának a hangok, és egyre sűrűbben és egyre hangosabban zeng és nemcsak alulról és oldalról, hanem felülről is, mintha felhőkből szólna, abból a mérhetetlen magasságból, ahol a világ sorsát szemlélő Úristen és a világ sorsát intéző Miniszteri Szakreferens trónolnak, békésen, egymás mellett.

És már nincs kivel összevetni, kiabálni és ágálni kell, és szóba kell állani Kovács úrral, válaszolni kell, és meg kell kísértetni a lehetetlent, hogy megmagyarázzam Neki ezt a dolgot.

Felelni Neki, mikor irigyen s ugyanakkor bizonyos megvetéssel, a dolgos ember megvetésével, legyint: „magának könnyű, Szerkesztő Úr, magának könnyű, Kedves Mester, maga csak leül és ír valamit, és kész, mi kell magának? egy darab papír és ceruza, mit tud maga - magának nem kell berendezés és bolt és felszerelés és diploma és összeköttetések és befektetés - maga csak leül és ír valamit...”

És még szép, ha nem teszi hozzá „azokat a marhaságokat”, mert ha marhaságnak nem is meri érezni, mindenesetre haszontalanságnak érzi, hacsak nem kiadó véletlenül Kovács úr, s így valamicskét mégis csak keres rajta. És már egészen közelről hallod, mint a mennydörgést, s ha nem is szóval, intézkedésekben és cselekedetekben át, ezt a „magának könnyű”-t érzed kicsengeni a Magyar Államoknak írókról és irodalomról való felfogásában.

Mert mivelhogy nekünk úgyis könnyű, tehát mikor spórolni kell, először is az újságpapíron spórolunk, hiszen az írónak nem fontos, hogy megjelenjen, amit ír - tintát és tollat kap eleget, mulassa ki magát otthon, egye fene.

S mivelhogy nekünk könnyű, tehát miről van szó? már megint jajgatnak az írók? na, szakreferens úr, utaljunk ki ezer pengő tanulmányi díjat.

Ezer pengő tanulmányi díjat, az egész magyar irodalomnak.

Hiszen igaz, ezer pengőért annyi tintát lehet vásárolni, hogy tíz esztendeig mártogathat bele egyfolytában háromszáz magyar író. És mi kell egyéb annak, akinek olyan könnyű, hogy csak leül és mártogat?

Itt van például a sport, az egészen más. Arra bizony áldozni kell, még ha szorul is a kapca - ahhoz trikó és tornacipő kell és korlát és úszómedence és salakpálya és tréninghez való idő, gondoktól való mentesség. Vagy itt van a tudomány, nemde, ahhoz laboratórium kell és drága műszerek és tudósok, akiknek ennyi meg ennyi évig tanulni kell, hogy szakemberei lehessenek a szakmának - vagy itt van a kereskedelem, ahhoz áru- és pénzhitel és bolthelyiség kell, vagy az ipar, az se létezhet gépek és gyárak és munkások nélkül, vagy a gazdaság, jaj ám, ahhoz meg pláne hízalási kölcsön, építési kölcsön, húsz év alatt lejáró, mindezek a dolgok nem várhatnak, ezeket istápolni és támogatni és öntözni kell, még akkor is, ha csak nagyon csekély százalékban térítik vissza a beléjük fektetett anyagi energiákat.

De egy író, aki csak leül? Minek azt támogatni, mikor ott hordja magában a tökét: azt a bolondos, játszadozó, furfangos képzeletét nekije, hogy mit ki nem fundál vele az istenadta? minek támogatni a tökét, nem igaz? Még nem mondom, ha festő vagy szobrász, vagy muzsikusz: a vászon, ecset, műterem, hangszer, ezek mégiscsak kóstitálnak valamit. Aztán meg ki hallott olyat, eleven emberbe pénzt fektetni?

És el kellett némulni, évszázadokon át, nemcsak szeméremből. Valaki egyszer kitalálta a *kagyló-hasonlatot* a költővel kapcsolatban, és ebből a kagylóból azóta nincs menekvés, ettől a kagylótól koldul - úgy is néz ki - a tizenennyolcadik század óta Európa szellemi arisztokráciája, egész szellemtörténete. A kagylóhasonlat szerint ugyanis, valamint az igazgyöngy úgy jön létre, hogy holmi beszorult kis szilánk izgatja a kagyló érzékeny bőrét, azonképpen a költő annál remekebbet alkot, minél jobban szenved. Tehát nyilvánvaló, hogy tőke és állam és társadalom nemcsak hogy bünt nem követ el az íróval szemben, amikor szenvedni hagyja, de egyenesen jót cselekszik vele és önmagával - a szenvedésből igazgyöngy lesz, és mi kell egyéb költőnek és társadalomnak? És most már hiába ordítasz és kapálózol és hadonászol, magyarázgatván, hogy a *lelki* igazgyöngynek legfeljebb *lelki* szenvedés lehet a feltétele (ha igaz az egész émelygős és ostoba hasonlat) - önékik sokkal kényelmesebb azt a szenvedést érteni ezalatt, amit üres gyomor és lyukas nadrág, fűtetlen padlásszoba és hivatásának magasztos érzetétől fűtött végrehajtó okoz.

Vagy ha nem ez, ha vargabetűvel valahogy mégis kivágja magát az író, *más* műfajban, mint amire hivatott - ugyan miféle igazgyöngyöt izzad ki a lelkiismeret-furdalás, hogy a vargabetű valóban inkább volt méltó vargához, mint íróhoz? Hányan vannak Európa nagy sikerű írói közül, akik elmondhatják, hogy lelki függetlenségük feltételeit, a testi függetlenséget, a cél feláldozása nélkül verekedtek ki, soha nem hallgatva másra, mint a génusz sugallatára?

Nem így festene Európa szellemi térképe, ha sokan volnának, kevesebb volna a konferencia és nemzetközi tárgyalás és szebb jövőt előkészíteni hivatott világértekezlet, melyeken lángeszű politikusok veszködnek hiába elemi iskolába való feladatokkal, hogy eredmény nélkül széledjenek szét, miközben rongypapírról és könyvespolcokon porladó betűkből hangtalanul és visszhangtalanul ordít a világos megoldás. Mert ha többen volnának, talán mégis helyet tudnának szorítani maguknak a szószéken, amit elbitorol tőlük kicsinyes, mohó érdek és jelszavak mögött bujkáló butaság.

Nem, nem, hiába - nem tudom megmagyarázni Kovács úrnak, hogy mielőtt leültem, valami más is történt velem, és ez a valami nem is volt olyan könnyű - ez a valami kicsit többbe került nekem, mint az a testrész, ami számomra a leülést, az ő számára pedig a rólam való véleményt lehetővé teszi. Jönni kell valakinek helyettem, aki éppen úgy *meghatározza*, éppen úgy *minősíti* számára az írókat, mint ahogy az orvost, az ügyvédet, a politikust, a kereskedőt, a gyárost minősítik, diplomával és kinevezéssel és iparengedéllyel és anyagi támogatással.

Amíg a társadalomban való szerepünk nem lesz ilyenformán szentesítve és elismerve - addig nekünk talán könnyű, de a világnak, amin segítenünk kellene, ha hagynának bennünket -, a világnak egyre nehezebb lesz a dolga.

Pesti Napló, 1932. június 5.

ÖRDÖGI SZÍNJÁTÉK

A pénz tragédiája

Reggel hivatalos felszólítást kaptam. Egy polgártársam negyven pengős tartozás miatt csődöt kérvén ellenem, a bíró vagyontalansági esküt akar, és figyelmeztet, hogy meg nem jelenés esetén elővezettet, sőt előzetes őrizetbe vételemet is elrendeli. Negyven pengőről van szó.

Bár valahogy majd csak elintézem a dolgot, elég ijesztően hangzik az egész (úgy tudtam, az adósok börtönét eltörölték), s az eseten való töprengés nem nagyon alkalmas rá, hogy vidám hangulatban fogjak napi munkámhoz. Lesietek az utcára, gondolom, majd csak látok vagy hallok valamit, ami megvigasztal, új kedvet ad az élet folytatásában.

Az ám. Ahogy kinyitom az újságot, nagy betűkkel a nap szenzációja: egy hetvenkét éves kereskedő, a város egyik legnépszerűbb és legismertebb nevének viselője, anyagi összeomlása miatt a Dunába ugrott. Szépen beugrott, mint valami kis cseléd, aki csalódott az életben.

Tulajdon bajaimon túl gépiesen dolgozni kezd bennem a mesterségem gyakorlása közben beidegzett kotnyeles fantázia: beleképzelni magam egy ismeretlen lélek állapotába, hogy történik az ilyesmi, minő zúdulatok ólomsúlya húzta a víztükör fölé az öregurat, mit érzett, gondolt és a többi. Egy bizonyos: hetvenkét év tapasztalata és edzettsége nem volt elég hozzá, hogy egyéb utat lásson maga előtt, ennél a szívszorongatóan közönségesnél és gyermekesnél. Nyilván úgy látta, nincs tovább, enélkül is vége mindennek, a maga természetes módján - tulajdonképpen a természetes halált helyettesíti be az öngyilkossággal.

De mi volna ez a természetes halál? Elsorvadás a szegyénytől, bánattól - vagy egész barbár, állati értelemben vett lehetetlenség: éhenpusztulás?

Mégse valószínű. Ahogy bánatosan tovább bandukolok, kirakatok húzódnak mögém. Fűszerbolt, suszter, szabó, kalapos, konfekció üzlet, drogéria. Nézem az árakat, költségvetést csinállok. Kiderül, hogy legfeljebb két pengőért annyi ízletes és egészséges ételt vásárolhatok, amennyi bőven elég egy napra - cipő, ruha, kalap, szappan - ha szerény vagyok, mindez együttvéve még mindig sokkal olcsóbb, mint amennyiből egy munkás létminimuma, saját személyére, kitelik. Bőven van áru, az egész világon, ez köztudomású, hiszen mindenütt túltermelésről jajgat az ipar, nem bírja a versenyt. Dühöng az olcsóság, papírból csinálnak házat, gumiból cipőt - a gyáripar egyebet se tesz, száz éve, csak növeli a tömegprodukción, kétszer annyi ember számára készíti a szükségleti cikkeket, mint amennyi él a földön, ma már az unokáim számára gyárt szövetet és biciklit és konzervet, elárasztja a fuldokló piacot. Lehetetlen, hogy ez a hetvenkét éves kereskedő ne jutna élelemhez és ruhához, hátralévő napjaira, akármilyen minőségben - hát akkor mi a baj, miért akart eldobni egy életet, aminek elsőrangú feltételei, a külső keret, biztosította volna a belső tartalmat?

Ez a tartalom vált számára elképzelhetlenné.

Ezt a tartalmat tette üressé, értelmetlenné, elviselhetetlenné, nemcsak az ő, *mindannyiunk* számára valami - ezt a belső képet szívta fel magába a *keret*, ezt a lényegét ölte meg valami szerencsétlen formáság, ezt a célt takarta el szemünk elől az *egyetlen* eszközben való vakhit és rögeszme. Itt állunk, egy tejjel-mézrel folyó Paradicsom közepén, elátkozott Ádám és Éva, és nem tudunk mozdulni, bénán tátogunk, s nem marad más számunkra, mint hogy felakasszuk magunkat a Tudás Fájára, melynek gyümölcsét megízleltük.

Micsoda rögeszme ez - meg kell, hogy nevezzem?

Az öregúr, elérkezvén alsó határához annak az életstandardnak, amit a mai polgár számára egy bizonyos vagyoni helyzet biztosít: ezt a határt az életlehetőség határával tévesztette össze, úgy érezte, feneket ért a süllyedésben, nincs tovább. Nem vette észre, hogy egy bizonyos osztály-réteg színvonalának határán van csak: két emeletet elválasztó lemezen, amit az építészek *síkfödémnek* hívnak. Ennek a lemeznek a felső lapját hívják csak padlónak - alulról plafon a neve, legmagasabb pontja egy következő lakásnak. Csak egy kis erő és bátorság kell hozzá, keresztülrúgni, s a következő társadalmi osztály tetején kezdhetem újra az életet. Persze, ebben az osztályban más feltételek uralkodnak, új embereket kell megismerni, új tartalmat kell keresni, szakítani kell környezetünkkel, s ehhez kevés embernek van bátorsága.

Nem mintha olyan nagyon szeretnénk egymást ebben a mostaniban. De nem enged a rögeszme bővölete. A rögeszme neve: pénz. Nem arról van már szó, nem arról ismerjük meg egymást, nem azt keressük többé egymás arcán, amit eredetileg embernek nevezünk egymásban: egészség, erő, tehetség, kedv és minden egyéb, ami alkalmas rá, hogy egymás örömének forrásává avassa az embert. Van-e pénzed, vagy nincs - ez itt a kérdés, ezt próbáljuk leolvasni egymás nyugtalan szeméből: a többi nem érdekel. Mert ha van pénzed, akkor lehet keresni rajtad, elvenni tőled - ha pedig nincs, akkor védekezni kell, nehogy elszedd az enyémet. Minden egyéb elvesztette jelentőségét - atlétája lehetsz test és lélek képességeinek, vagyonod és javaid lehetnek és kincsed a föld alatt és birtokod földön és mennyországban, lehetnek földjeid is és marháid - (lásd: nyomorgó földbirtokos és háztulajdonos), ha nyersanyagod nem váltható be pénzre, nem állnak szóba veled, nem vagy senki többé, a pénz arcodba nevet, szemedbe köp, legyint és továbbrohan. Egy új jelenség a világban: az ingatlan elvesztette hatalmát, a pénzhez menekül a tőke, pénzzel veszi körül magát. Minden egyéb értéket denaturált a pénzoszlop ingadozása az értékelés barométerében - nincs többé neved és házad és hazád és tőkéd, csak amit pénzzel lehet mérni. Az amerikai emberértékelés „*how many is he worth*” (hány dollárt ér ez az ember?) világmértékké vált, s közel az idő, amikor mint a New York-i utcákat, az embereket is egy számmal fogjuk megjelölni, név helyett: doktor Százezer Pengő, gróf Ötvenezer Font, Kétmillió Silling, a kiváló drámaíró és költő. Immár nem a bőre alatt hordja pénzét a gazdag ember - kiteszi, hogy lássák, különben nincs becsület, becsülés, rokonszenv, megértés, szeretet és bizalom. Nem a bőre alatt valóban - a bőre fölé rakja ki, mint a halpénzt, mint a halpikkelyt, mert nem védi immár meztelen testét semmi más a rettegésre és félelemre és megfélemlítésre ítélt elátkozott poklában Tantalosznak.

Mit ért hát akkor a bölcs tisztesség, józan és ildomos gazdagsági elv, hogy stabilizálni kell a pénzt, fix mértéket kell csinálni belőle az értékek ingadozásában - mit ért, ha ebből a mértékből borjúbálványt csinált a tehetségtelen, ostoba tőke, korcs epigonja a tevékeny, nagyszerű ösöknak, bálványt, ami nemhogy elősegítené, inkább megakadályozza az egészséges anyagcserét?

Akkor inkább jöjjön meg újra a devalváció, infláció, akármi - inogjon meg és dőljön le az oszlop, amiből bálványt csináltak. Ijedtükben, kapkodva, hadd keressenek *más* értéket az ostoba bálványimádók - egyszer talán ráhibáznak a valódira, amiről ma még beszélni se lehet, még suttozva se, nehogy elárulod magad, nehogy megtudják, hogy nincs egyebed, elveszett ember, boldogtalan öngyilkosjelölt, aki nem tudod beváltani váltódat, mert csak Isten írta alá és a természet rendje, rossz kezesek a talentomra, amit azért adtak, hogy megsokszorozd.

Pesti Napló, 1932. június 12.

NÉMET ISKOLA

Gyerekek és felnőttek számára

Kisebbik fiam a Damjanich utcai Reichsdeutsche Schuléba jár, most fejezték be az évet sportünnepéellyel egybekötött kirándulás keretében, ahonnan nagy diadallal jött haza, díszesen kiállított oklevelet lobogtatva. Az oklevelet az iskola állította ki, bizonyítván és büszkén dicsekedve, hogy tanulója futásban, ugrásban és labdadobásban győzött, „Sieger im Dreikampf”¹⁸. Hogy Cini ezek után holmi fiók-Nurminak képzelet magát, semmiképpen nem akadálya egy esetleges Nurmivá levésnek, amitől ugyan Isten óvja szegénységet - csak régi meggyőződésemet és tapasztalatomat akarom ezzel jelezni, hogy a pedagógiában száz gáncsnál, kifogásnál és szidásnál hasznosabb és termékenyebb egy kedvező pillanatban alkalmazott dicséret és elismerés, még ha tudatosan túlzott is.

A pesti német iskolában nincs ebben hiány. Aránylag sűrű időközben kapnak értesítést a szülők, a gyerek képességeit és szorgalmát, még egyéni jellemét is megbírálják, mindig kiemelve a jó és biztató jeleket a rossz és lehangoló vonások rovására. Valahogy azt érzi az ember, hogy ez az iskola örül a növendékeinek, szereti őket, és külön-külön mindegyik nevében, legalább annyira becsvágyó, mint a szülők, azzal a különbséggel, hogy az iskolai szeretet mindig buzdít, míg a szülői szeretet sokszor elpuhítja a gyereket.

De különben is nagyon kitűnő iskola ez, sokat tanulnak, könnyedén és nagyképűség nélkül, van játék, verseny, gyakorlati ügyeskedés bőven. Az egész fölött a legjobb értelemben vett német humanista világszellem lebeg, a régi német erények szelleme, az új német hibák nélkül. Van külön magyaroktatás is, és nem vettem észre, hogy a magyar művelődés tekintetében visszamaradnának a gyerekek a hivatalos oktatási nyelv keretei közt.

Eszem ágában sincs reklámot csinálni, hogy most gyerünk, írassuk gyermekünket német iskolába. Inkább arra gondolok, hogy semmiféle iskolának nem árt, ha tanításon kívül tanul is, ott és azt, ahol és amit érdemes megtanulni egymástól, a világ minden iskolájának, még a magyarnak is.

Okos pedagógiát bátran tanulhatunk a németektől. És még sok minden egyebet: kitartást, komolyságot, a haladó tudományok áhítatos tiszteletét, tárgyilagosságot a dolgok megítélésében.

Sok mindent.

Bányászatot, kohászatot, gépipart, filmgyártást, komlótermelést, üvegfinomítást, optikai műszerkészítést, planetáriumot, tudógyógyászatot, papírórlést, könyvkötészetet, fotografálást, rádiófelszerelést, gumifeldolgozást, léghajózást, nyelvészeti segédtudományokat, numizmatikát, bélyeggyűjtést, atomrombolást.

Érdekes, hogy ennyi mindent, és hogy Meskó képviselő úr ennyi minden közül, amiben tanulhatunk a németektől, nem tudott választani magának valami jó dolgot, például a tudógyógyászatot - nem, neki pont az új fajta német borbélyipart kellett választani, amiben a németek napjainkban sokkal rosszabbak, mint mi. Most aztán tessék megnézni a bajuszát, borotválva is

¹⁸ *Sieger in Dreikampf* - a háromtusa győztese

van, meg nem is az egész úgy néz ki, mint két rosszul sikerült angolflastrom, siralmas látvány, a derék, tehetséges magyar borbély lesüti a szemét, ha ilyet mutatnak neki.

Ha címet látok valamelyik újságban vagy tudományos szaklapban, hogy mondjuk, valaki felfedezte a rákbetegségnek sztratoszférautazással való gyógyítását - mint lelkes és érdeklődő ember, okvetlenül elolvasom a tudósítást. De ha az van a címben, hogy valaki felfedezte a rákbetegségnek ráolvasással való gyógyítását, okvetlenül továbblapozok. Nem azért, mintha valószínűnek tartanám, hogy a rákbetegség meggyógyul a sztratoszférában, hanem egyszerűen azért, mert ilyet még nem hallottam, és tekintve, hogy a rákbetegségnek eddig még nem találták meg a biztos ellenszerét, az eddig alkalmazott eljárások közt ez az ellenszer, ha meglesz, az ezután feltalálendő eljárások közül kerül majd ki. Akármilyen valószínűtlen marhaság, így első hallásra, a sztratoszférakezelés, megvan az az előnye, hogy még nem próbálták ki. Tehát van egy ezrelék esély benne, hogy a sok kipróbálásra váró módszer közül ráhibáztunk az igazira. De a ráolvasással való rákkezelést már nagyon régen kipróbálták, évezredekkel ezelőtt próbálták már, és hogy eredmény nélkül tették ezt, bizonyítja a még mindig vígan tenyésző daganat.

Továbblapozásom és unalmam oka tehát nem a ráolvasással szemben érzett született ellenszenv, vagy lelkiségemet jellemző hajlandóság, ahogy a szintetikus lélektan politikai apostolai próbálják elhitetni velem - hanem egyszerűen az, hogy a cím hazudott, amikor felfedezésről beszélt.

Ha egy világ- és nemzetmegváltó politikus olyan alkotmányt javasol, amelynek törvényei szerint minden kilencedik embert hétfőn délelőtt be kell kenni szilvalekvárral, és szavazati jogot csak tüsszentőpor ellenében szerezhetnek a géplakatosok, akkor én ezt a pártprogramot figyelemmel elolvasom, és gondolkodom rajta, mert ezt az alkotmányt még nem próbálták ki, és az illető talán rájött, hogy a haza és az emberiség boldogulása szoros összefüggésben van a tüsszentőporral, a szilvalekvárral és a géplakattal.

De a Hitler-féle részletes programot és annak legújabb magyar változatát nem olvasom el, mert a cikkelyek címéből azt látom, hogy országok és társadalmak betegségét a nemzeteknek egymással szemben való fegyverkezésével, polgári jogok megszorításával, faji különbségek törvénybe iktatásával, kasztrendszer életbe léptetésével, az alkotmány törvényei alá tartozó alattvalóknak rémítgetésével és fenyegetésével akarja meggyógyítani. És ezeket a dolgokat, külön-külön és együttvéve, nem azért vetem el, mert elvi gyűlölet él bennem minden erőszakkal szemben (*általában* nem is mondhatnám), hanem egyszerűen nem érdekelnek, mert ezeket évezredek óta számtalanszor kipróbálták, és soha nem gyógyítottak meg velük semmit, és soha nem vitték előre a rend és öröm és boldogság utópiáját senki számára, csak nagyobb bajokat és zavart és betegséget csináltak az eredendő betegség tetejébe.

Ami pedig ezt a jelvényt, a *szvasztikát* illeti... olvassák el a „reakciós” Chesterton eheti cikkét, ahol nagyon gorombán (még a „*devil*” szót is leírja, aktív katolikus létére) csodálkozik rajta, mért éppen Buddha kerekét választja címeréül a német fajvédelem?

Hogy nekünk, magyaroknak, mennyivel van több közünk Buddhához...

Hagyjuk. Unalmas.

Ezt igazán nem kellett volna megtanulni a németektől.

Pesti Napló, 1931. június 19.

ÚJ BORDAL AMERIKÁNAK!

Paradoxon a szesztilalomról

Az ünnepélyes bevonulás még nem történt meg, de valahol Dakotában - úgy képzelem - Bacchus, a száműzött király, már készülődik: lázasan nyüzsög az udvar, Szilénosz gőgösen intézkedik a csapatok közt, a visszatérés szertartásait próbálja el. Úgy tetszik, utolsó napjait éli a modern civilizáció egyik legérdekesebb s arányaiban legimpozánsabb kísérlete, az amerikai szesztilalom. Az elnököt, akit a proibicionisták választottak - tudjuk, hogy tizenöt éven át a politikai programoknak ez a tengelypontja döntötte el odaát az egész program sikerét - tulajdon párthívei készülnek elhagyni, s ezzel az ígyünk-neigyünk ügy tagadó többsége összeomlott.

Az olcsó publicistamorál, színes hírek és tárcaelmélkedések szelleme, készen áll az esemény magyarázatára. Nem sikerült a kísérlet, a gyilkos és butító alkoholról való leszoktatása a tömegeknek. Ez a tömeg, képviselője a huszadik század embertípusának, levizsgázott; nemcsak tulajdon sorsának irányítására éretlen, de még nevelni se hagyja magát, az idomítás és szelídítés csődöt mondott. Mint a reménytelenül vásott gyerek, kinek a javítóintézet drákói fegyelme se használ - vissza kell engedni a csatornába, zülljön el, pusztuljon el, az emberi fajta majd szül magának új nemzedéket. Mert íme, látjátok, mi történt, mért kellett abbahagyni a nevelést. Az elnyomott bűn szétfutott ereiben, és száz durvább és gonoszabb bűn kelevényét fakasztotta ki homlokán. Beszél a statisztika - nemhogy csökkent volna, inkább emelkedett a bűnözés, s ami a legborzasztóbb, nemcsak mennyiségben, de minőségben is. Hovatovább betyárvilággá züllik egész Amerika, ha ez így megy tovább - többet isznak, mint azelőtt, azzal a különbséggel, hogy most rablással és ölessel jutnak hozzá - a franklinbenjámini puritánjenki, a szabadságharcok hőséneke eszményképe helyett, kit a Rendelet remélt visszaidézni, gyermekgyilkos csöcselék, s az Európát utazás ürügye alatt részegen végigtántorgó gazdagok látványán szörnyűködik az óhaza.

Nem lehet semmit csinálni, vissza kell adni az italt, inkább szopja le magát, s dögöljön az almon, mint hogy megbotránkoztassa a világot.

Hát pedig nem is ilyen egyszerű a dolog.

És nem játék szavakkal és fogalmakkal, ha szépen megfordítom a tanulságot: felül van a fonák, alul a tiszta rajz.

Megfordítom, s felelek a moralistának, nem a tömeg értelmetlen ordításával, hanem bármelyik értelmes tagjának, az amerikai polgárnak nevében.

Ez az egy szál polgár így beszél:

Igenis, lerázom magamról a szesztilalmat. De nem azért, mert éretlen és vásott gyerek vagyok, hanem azért, mert érett, felnőtt embernek érzem magam.

Érettebbnek és felnőttebbnek, mint elődeim. Tiltakozásom *fejlődés* eredménye - jobb jövő biztató jele.

Világosan látom állam és polgár viszonyát, a társadalmi szerződést. Nem tanító és tanítvány, nem szülő és gyermek, nem idomító és idomított állnak szemben egymással: felnőtt, beszámítható emberek megállapodása az Alkotmány, amit együtt terveztünk, szabad és független polgárok és végrehajtó hatalom.

Nincs szükségem effajta rendeletre. Azoknak se volt, akik a Szabadság szobrát felállították - szesztilalom nélkül se tántorog és ingadozik százéves talapzatán.

Nincs joga senkinek abból indulni ki, hogy iszákos a természetem, gyógykezelésre van szükségem. Iszom, vagy nem iszom - a mértéket rám bízhatjátok.

A szabadság gondolatának legfőbb tartalma az a feltevés, hogy a felnőtt ember értelmes lény. Ítélni képes jó és rossz között. Szabadság - ez a szó nem indulatok és ösztönök világára vonatkozik, erkölcsi jelentősége kötöttebb minden tiltó törvélynél. Ezt kell érteni alatta, semmi mást: szabad választás.

A te dolgod, erkölceim fölött örökös társadalom, annyi csak, hogy világossá tedd előttem a választásra váró két lehetőséget. Felvilágosítást várok tőled, irányítást, kinyújtott kezét, mely a célt mutatja, nem kötőféket - a szememnek mutass -, ne a számat rángasd, nem vagyok ló.

Soha nem tiltakoztam az alkoholelles propaganda ellen. Tessék, csináljátok, győzzetek meg, bizonyítsatok, pro és kontra, beszéljünk a dologról, küzdjete a méreg ellen - ha betegségről van szó, valóban, ott a tudomány, majd végére jár, megtalálja ellenszerét. De ki hallott valaha influenzatilalomról vagy tüdővésztilalomról, holott a tüdővérszfertőzés nehezebben ellenőrizhető?

A szesztilalom az alkoholelles propaganda legnagyobb akadályának bizonyult - el kell törölni, hogy amaz újra érvényesülni tudjon.

Ne féljete a bortól, valóban benne van az igazság - az is ott találta meg, aki veszedelmét hirdeti.

Jöjjön hát a Nagy Áldomás és kibékülés - aztán beszéljünk másról, Hencidától Boncidáig nem is olyan nagy az út, ki fog derülni: hadd folyjon el, magától.

Igyunk rá!

Pesti Napló, 1932. június 26.

„JÓ DUMÁJA VAN”

Híres emberek a társaságban

Igen, így mondtuk a mi kedves pesti jassznyelvünkön. Jó dumája van - ez általános, elismerő jellemzés volt, és nem is minden művészi szempontot nélkülöző. Most veszem észre, és éppen erről, volt ebben a mi aranykorunkban, a fellendülő magyar művészet és irodalom fénykorában valami a XVIII. századból - valami humanisztikus és valami reneszánsz. Jó dumája van - ez a feltétel, hogy a szellemi kiválóságnak, a kultúra hőségének, a jeles írónak vagy művésznek, vagy színésznek, szóval a nevezetes embernek az *élőszóban* is sikere legyen, tudjon *beszélni*, eleven személyében is legyen valami a varázsból és bűvöletből, ami a művét vitte sikerre: ez a feltétel és követelmény egy kicsit emlékeztet a klasszikus görög és az újjászülető olasz aranykor művészideáljára.

Mert ugye, ahhoz szó sem fér, hogy valamikor a művet maga az ember képviselte. Halkarnasszoszi Hérodotosz, az első modern publicista négyszáz évvel Krisztus előtt, remek szerzői estéket rendezett az athéni hetivásáron, legújabb műveiből olvasván fel részleteket, nem is alacsony belépődíj mellett. A rétorok nagyobb gonddal készültek egy fórumi rögtönzésre, mint amennyit ma Emil Ludwig, kétkötetes művének sajtó alá rendezésére szán - és hogy Szókratésznek milyen dumája volt, arról többet dumált össze a világ, mint az egész klasszikus irodalomról, holott szóban forgó dumamester soha egy szót le nem írt, többre becsülte a jó kis beszélgetést.

Ebből az jön ki, hogy egyrészt sok múlik a szavakon, másrészt nem a szavakon múlik, hogy minek keresztelek a szóművészetet: dumának vagy szónoki géniusznak. Ezt már aztán a kor-szemlem ízlése teszi. A lényeg ugyanaz, az elnevezés változhat. A középkor „aranszájának” nevezte őt, a „sváda” emberét, a francia jó társaság „causeur”-nek. Szerintem rendes ember beszéljen a maga korának nyelvén, még akkor is, ha történelemről beszél. Azért tetszenek nekem Shaw Bernát történelmi darabjai, mert Caesar és Napóleon és Johanna és Cleopatra egyaránt a XX. század világos és egyszerű modorában társalog.

Éppen ezért, ne vegyék cinizmusnak, ha Szókratész jó dumáján kívül felemlítem még a múltból, igazolásul, Hutten Ulrik és Giordano Bruno kitűnő dumáját. Jó dumája volt még Cromwell Olivérnek, Baconnek. - Shakespeare-ről azt állítják kortársai, hogy a színpadon kívül is elragadóan beszélt. Descartes és Voltaire dumájára fejedelmek „fizettek elő”, Goethe művei közül a legnépszerűbb az a bizonyos, amelyiket nem ő írt, hanem a titkára, feljegyeztén a Mester fecsegését. S mi az, hogy „lukat beszélni egymás hasába” (ahogy mondani szokták), ahhoz képest, hogy a nagy forradalomban Robespierre és Danton egymás fejét dumálták le a vállukról.

Azok közül, akiket már személyesen ismerhettem, kapásból idézek fel néhányat.

Jókait gyerkőc... pardon, *srác* koromban hallottam beszélni, a Petőfi-társaság ülését nyitotta meg. Szép, zengő orgánuma volt, felemelt fejjel, szívére tett kézzel szónokolt, kissé csucso-rítva száját.

Ez az új nemzedék semmit se tud a mi korunkról, hiszen nem ismerte a nagynevű *Bródy Sándor* dumáját. Valami merőben különleges, egyéni művelet volt ez, önálló alkotás, ízében és szagában és zengésében is felejthetetlen: szájtátva hallgatta egy egész kis korszak. Mindenki, aki ismerte őt, emlékszik az első találkozásra, olyan különös és varázsos volt.

És itt kell, elsősorban és mindenekelőtt egy nevet mondanom, amit a nagyközönség kevéssé ismer: a *Téglás Béla* nevét. Éppen csak idejegyeztem ezt a nevet, ahhoz, hogy halvány képet adjak viselőjéről, regényt kellene írnom, vagy legalábbis olyanféle monográfiát, mint a Diderot *Rameau unokaöccse*. Alig írt valamit életében, az írói társadalom ismeri csak. Beszélőművészetét kávéházakban és művészklubokban bámulta és csodálta és csodálja még ma is a szellemi arisztokrácia...

Molnár Ferenc elsőrangú dumáló. Mikor még Pesten élt, hetenként bejárta a várost egy eredeti Molnár-mondás, szűkebb környezetéből kiszivárgó. Különös tehetsége az anekdoták és viccek tökéletes, hibátlan *fogalmazása*; mint egy új Brillat-Savarin, aki csizmatalpat készít el fejedelmi udvarok számára, a mások szájából merőben hatástalan ötletben felismerve a magot, tökéletesen csattanó viccet csinál belőle. Komoran és szenvtelenül beszél, ritkán nevet, legnagyobb elismerése egy ajkbiggyesztő bólintás.

Heltai Jenő csendesen hallgat, sokáig, tűnődve szivarozik. De az utolsó szót rendesen ő mondja. Még mielőtt ez megtörténik, mindenki kíváncsian fordul feléje - furcsa kis mosoly jelzi, hogy most jön a híres és hírhedt Heltai-mondás, két-három szó az egész, amit aztán hetekig emlegetnek. Halk, kedvesen raccsoló hangon, szerényen, szinte észrevétlen pattan el a „bemondás” - aztán vissza a szivar a szájba, és csak enyhén hullámozó hassal élvezi a viharos hatást.

Herczeg Ferenc mindig mond valami jót, akármilyen ügyben keresed fel. Legutóbb, bókombra, hogy milyen remek színben van, azt felelte: „hja, egyszer vagyunk öregek”.

Hegedüs Lóránt dumája elképesztő és lenyűgöző tűzijátéka és forgószele a legkülönfélébb tárgykorokra vonatkozó ötleteknek - úgy érzed magad utána, mintha körhintán pörgettek volna meg. A kabátod gombját fogja, és maga is nagyokat nevet. Egyike a legkedvesebb csevegőknek.

Szomory Dezső választékosan stilizál eleven szóban is, szereti a franciás „ugye” segítőszócskát.

Jók voltak még dumában (akiket külföldön láttam) Gallsworthy és Sinclair Lewis.

S végre ne feledkezzünk meg a boldogult orosz Dumáról, amitől az egész kalamajka lett Európában.

Ami pedig szerénységemet illeti... nem akarok dicsekedni, de éppen most mondja Incze szerkesztő úr (szintén nagy dumamester) jelen cikkemet elolvasva, hogy aszongya, Fricikém, nagyszerű, de tudod, még sokkal remekebb volt, ahogy tegnap élőszóval előadtad, amit a dumáról írni fogsz. Mi az, hogy remekebb - ez egy vacak ahhoz képest, Fricikém!

Színházi Élet, 1932. 26. sz.

TESTI FÁJDALOM

Dal a keresztcsontról

Hozzá kell tenni, hogy „testi”, mielőtt betűvel beszél róla valaki (különösképpen, mikor még mestersége is a betű) - éppen ez a sok betű tette meg a költészet sok ezer éve, hogy magában ezt a „fájdalom” szót mindjárt átvitt értelmében, lelki vonatkozásában szoktuk érteni, pedig, fájdalom (na ugye, tessék!), a testi fájdalom se kutya, aminek ki van téve minden halandó, csak éppen nem illik beszélni róla, valahogy nem lett tárgya a művészetnek, közönséges és aljas dolognak tekintik, lenézik, átutalják az orvostudománynak. Művészi tárgy csak a lelki seb lehet, amit barnakislány hűtlensége ütött, az igen, azt meghallgatják a költőtől, méltányolják, elismerik, megindulnak rajta, a kritikusok hangosan csemcsegek hozzá, ez igen, mondják, ez gyönyörű, hogy a lelke fáj neki.

El is rontottak bennünket, magam is mondhatom, például mikor barnakislány elhagyott, első gondolatom az volt, na, ebből egy szép vers lesz - ellenben kedden hajnalban, mikor először nyilallt bele a keresztcsontomba, én sziszegve ültem fel az ágyban, legfeljebb a tegnapi biliárdparti jutott eszembe, ahol, úgy látszik, nagyon meggörbítettem a hátam - hogy ebből novellát vagy verset, vagy színdarabot csináljak, ebből az érzésből, közölni azokkal, akiknek sohase fáj még a keresztcsontjuk, hogy ez milyen: - nem, ez valóban távol járt tőlem, ez az ötlet.

És csak egy órával ezelőtt, háromnapos kínszenvedés után, kimerülten és elgyötörtén, az első elviselhető percben - mivelhogy írni mindig kell annak, aki megszokta - csak most szántam rá magam, hogy kifogyván minden mondanivalómból, egyszerűen elmondom az igazat, vagyis, hogy három napig rettenetesen fáj a keresztcsontom.

Hexenschuss. Boszorkánylövés. Vagy tudományosabban: lumbágó. Akárhogy forgatom, mindenképpen prózai, közönséges szó, nem alkalmas rá, hogy tiszteletet váltson ki az olvasóból. Még jó, ha nem nevetnek. Bezzeg, ha azt mondanám: szerelmi csalódás! Vagy honfíbu! Vagy osztályönérvet! Vagy sértett becsület! Vagy világfájdalom!

Pedig háromnapos tapasztalat után mondhatom, van olyan nagy szenvedés, mint fentiek közül akármelyik. Igaza van a közmondásnak, mikor a kis haszon miatt panaszkodót így inti le: nézze, ez is jobb, mint egy hasfájás. Igenis állítom, hogy minden öröm és szenvedés ősi, valódi, megbízható és kipróbált mértéke mindig a hasfájás volt és lesz: ne szépítegessük a dolgot.

És igenis, örüljön, akinek nem fáj, és én mondom, ne akarja a honfíbút hexensuszra becserélni, örüljön, hogy neki csak az jutott, maradjon veszteg.

Mert nekem ma hexensusz jutott. Büszkén vallom. Nem dicsekszem vele, de nem is tagadom le, bár sejtem, hogy nem lesz vele sikerem.

Ugyanis itthon se volt.

Mindjárt reggel, ahogy szeretett családom körében megjelentem, ahelyett, hogy megsemmisülve és elfogódottan borultak volna le a Szenvedés fennkölt glóriája előtt, az egész társaság röhögni kezdett. Hát igaz, négykézlábra ereszkedve tudtam csak felmászni a székre, mert a keresztcsontom formálisan hétrét görbítette a hátamat - de ki mondta azt, hogy a Szenvedésnek emelt homlokkal muszáj jelentkezni?

Ostobaság. Előítélet. De hát beszélj velük!

Az emberek komiszak: ez az első tapasztalata a szenvedőnek.

Hozzá tartozóid is. Igazán nem lehet mondani, hogy férfiatlanul jajgattam és panaszkodtam volna krisztusi szenvedéseimtől, ama bibliabeli Jób stílusában, aki nem átalította három éven keresztül óbégatni, amiért egy kicsit viszketett a bőre. Nem, kérem, én tárgyilagosan és igazán értelmesen magyaráztam környezetemnek s a közben érkező látogatóknak, az örök oktató és szenvedéseit is közkinccsé avatni óhajtó szellemi lény modorában: értelmesen és részletesen magyaráztam, milyen érzés az, mikor az embernek ilyen pokolian fáj a keresztesontja, hogy csak hétrét görbedve tud vánszorogni, és a díványra például sokkal kényelmesebben kerül lábbal fölfelé, mint... Azt hiszik, végighallgattak? Az első mondat közepén mindegyik röhögni kezdett, mintha valami jó viccet mondtam volna. Pedig láthatták, hogy igazat mondok: minden felkelés és leülés félóráig tartó, rendkívül bonyolult művelet formájában zajlott le előttük.

Így hát kiábrándulva az emberi részvét és megértés illúziójából, éccakára bezárkóztam és nem engedtem senkit a közelembe.

És csak a papírnak mondom el éccakai tapasztalataimat - legalább nem hallom, ahogy röhög a nyájas olvasó is.

Ebben az állapotban a legnagyobb probléma a megfordulás az ágyban. Fél egykor kezdtem el, nem bírván tovább a bal oldalamon, oly módon, hogy előbb így, ahogy voltam, körülbelül az ún. félszegúszó halak mintájára (szerencsére e héten olvastam el Brehmben), tehát bal oldali életem levergődtem a földre, fejjel lefelé. Most, mindenütt a falak mellett, hogy legyen mire támaszkodni, tisztán bordáimat mozgatva (a kigyók járnak így) átkerültem a szoba másik oldalára. Másképp nem megy a dolog: saját keresztesontomon lévén keresztre feszítve, minden olyan mozdulat, ami a fájó tengellyel ellenkező irányban történik, úgy hat, mintha egy kampós szöggel leszögeezett testrészt akarnék a szöggről letépni. Körülbelül negyed kettőre kerültem vissza az ágyhoz, lábtól, az ágy másik végén - így fel lehetett kapaszkodni, és most már csak a párnát kellett rövid félórás mesterkedéssel átvarázsolni a másik oldalra: a probléma meg volt oldva, másik oldalamon feküdtem anélkül, hogy megfordultam volna.

Igaz, tíz perc múlva kiderült, hogy így, a jobb oldalamon még sokkal elviselhetetlenebb a fekvés, és kezddtem az egészet előlről.

Viszont a harmadik vándorlás után szépen kihajnalodott, és én letehettem a rögeszmémről, hogy nekem aludni muszáj.

Így ment két éjszakán keresztül.

Nem panaszképpen mondom. Nem érdemes nevetni. Csak objektív vagyok. Sőt. Még azt is visszavonom, hogy az emberek komiszak.

Nagyon is jók voltak inkább ezen a három napon át.

Mihelyt én abbahagytam, ők kezdtek el beszélni. Tanácsot adtak.

Tegyek rá hideget. Tegyek rá meleget.

Eresszem le a rolót.

Feküdjek a napra. Tartsam a tűz fölé. Földet rakjak rá.

Kenjem be mustárral. A mustárra tegyek paprikát, lenmaglisztet.

Mások tojásos lepényt ajánlottak végig a hátamon, rá egy réteg szalonnát, aztán cukrot. Utána forróval sütni az egészet. Egész csinos vargabéles vált volna belőlem, ha meghallgatom őket.

Világosan csak egyre emlékszem az egész lidércnyomásos lázálomból: hogy Manci, a szobalányunk, mindenáron rá akart fektetni a vasalódeszkára és kivasalni - ez lett volna, szerinte, az egyetlen lehetséges megoldás. Aztán minden összefolyt, nem tudom, mi történt velem.

Egy biztos: megint magamnál vagyok, és a keresztcsontom kiegyenesedett.

Emelt fővel mondhatok hálát jóakaróimnak.

A tanácsait megjegyeztem. Ha isten ments, hasonló helyzetbe kerülnek valaha, házhoz jövök, végrehajtani rajtuk.

De a lelki fájdalmaikról megvan a véleményem.

Pesti Napló, 1932. július 3.

MUKI

Kismonográfia

Muki teknősbéka. Azért nem árultam el fáját a címben, hogy tovább ne lapozzon a finnyás olvasó - hiszen csak néhány sort akarok szentelni Mukinak. Ha Muki kutya volna például, akkor kétkötetes regényben dicsekednék vele. Jack London divatba hozta a kutyát, és a kutya-regények azóta hovatovább kiszorítják az emberregényt - legutóbb, mikor szeretett kiadómnak bejelentettem, hogy Napóleonnól akarok regény írni, nagyon megörült, és csak aztán finto-rította el az orrát, mikor kiderült, hogy az eredeti Napóleonnól van szó, s nem egy ilyen nevű kutyáról.

Mukit ajándékba vittem, eredetileg Nagyságos Asszonynak, ahová ebédre voltam hivatalos - virágot mégse vihetek, gondoltam, azt minden vigéc vinne, tőlem mégis valami eredetit várnak. Nagyságos Asszony azonban sírógörcsöt kapott, mikor Mukit meglátta, az ura fanyarul mosolygott, ebéd közben meglehetősen hűvös volt a hangulat, és estére, vattába csomagolva lakásomon találtam Mukit, levél kíséretében, hogy nagyon hálásak mind a ketten nagylelkű ajándékomért, de önagysága idegállapotát a házi orvos nem találta kielégítőnek ama különleges élvezet elviselésére, amit egy teknősbékával való állandó érintkezés jelent.

Kicsinyes lelkek. Persze, gondolhattam volna. Ott is a kutyát nyalják-falják, egy ronda spiccet. (Még ha az én kutyám volna, az legalább egy édes, okos dög.) Elhatároztam, hogy csak azért is megtartom Mukit. Rögtön kihajítottam a virágszemetet egy tágas vázából, és felvettem a harcot családommal Muki védelmében.

Annyit elértem, két hét alatt, hogy most már legalábbis megtűrik. Jobban mondva rám hagyják, mint bolondra a rögeszmét. A többiek tovább rajonganak Tomi kutyáért, Muki nem sok vizet zavar, illetve csak a vázában levő vizet zavarja, máshová úgyse engedik.

Barátságunk egyoldalú, de annál meghittebb. Muki egész nap a váza fenekén üldögél vagy fekszik, vagy áll, vagy nem tudom, hogy mondjam, emberközponti fejemmel - okos, figyelmes kigyófejét kitarja a vízből, mozdulatlanul. Két nap alatt elértem, hogy nem húzza már be a teknőbe, ha kiemelem a vízből, hogy elszórakozzam vele: óvatosan forgatja nyakát, hűvös, kemény orrával megszagolja az ujjamat. Ha a hátára fordítom, ennek a nyaknak egyetlen izmos atlétamozdulatával megfordítja az egész súlyos teknőt. Földre téve rögtön mászni kezd, különös, könyöklő négy lába keservesen, de elég fürgén araszolja a padlót.

Furcsa egy állat, annyi szent: meg tudom érteni, hogy az átlagízlés előtt semmi sikere. Emberrel szemben a nyugodt, kissé óvatos közöny álláspontjára helyezkedik. Nem hízeleg, mint a macska, nem tombol az őrző ember szerelem és odaadás vitustáncában, mint a kutya. Nem futkos, nem mókázik, mint az egér, nem affektál, mint a kanári, nem vág grimaszokat, mint a majom, nem henceg, mint a tigris, nem fontoskodik, mint a bagoly, nem idegeskedik, mint a hal. Semmiféle szerepet nem játszik el, nem képzelet magát másnak, mint ami, nincs egy fölösleges mozdulata. Nem mulattat senkit, nincsenek ötletei.

És mégis van benne valami egyéni komikum, a szemlélő - és valami egyéni tragikum a saját szempontjából. És ez a tragikomikum magyarázza meg jellemét és jellemében megadott sorsát.

A teknő ez a sors. A teknő, ez az önként vállalt börtön, amiből nincs szabadulás, aminthogy *csak* olyan börtönből nincs szabadulás, amit magunk építettünk. Ez a szörnyű abroncs, ez a Diogenész-hordónak is szűkre szabott nyakörv és cingulum és spanyolcsizma és vasprés,

amivel önmagát ítélte örök penitenciára ez a hosszú életű fajta. A peteburok lágy kocsonyájában, már mielőtt megszületett, ennek az élőlénynek nem voltak illúziói a külvilágról, ami idekünt várt reá. Nem számított testvéri és anyai simogatásra, langyos összebújásra, szeretetre, az élők önzetlen örömet okozó örömeire, egymás vonzalmában, amit ingerlő puha bőr, selymes haj, pompás színek, turbékoló hang inspirál. A *valóságra* számított, a *végcélra*, a minden szeretet és vonzalom mögött ott leselkedő csattogó fogakra és éhes gyomorra. Köszönte alássan, nem kért belőle: inkább lemondott a sütkérező lepketáncról, le az aranyhal kecses ficáncolásáról, mely az esetek kilencvenkilenc százalékában egy valamivel nagyobb hal bendőjében szokott végződni. *Tudta*, miről van szó ebben a világban, erre készült fel, semmi másra. A komolyan vett és minden hamis képzelődéstől, „festett egekbe kancsalító” ábrándoktól mentes *pesszimizmus* produktuma ez az áttörhetetlen páncél, amit üres cafrangok helyett épített magának. *Si vis pacem para bellum* - egyetlen mód kínálkozik, élni az élők között, hogy békében hagyjanak: légy sérthetetlen. Ez az elv, ez a meggyőződés vált Muki rögeszméjévé, ez a filozófiai rendszer lett az ő tébolya, és most tessék megnézni - itt áll, a túlkompenzált védekezés szobra, nyomorékja, a tulajdon sérthetlenségének, se ki, se be alak, nem lehet vele semmit kezdeni, nem lehet bevenni közös üzletbe, multságba, nem egy kedves pofa az állatok közt, egy jó haver, akivel szívesen mutatja magát akárki - képzeljék el, mihez fogjak valakivel, akárhogy szeretem is, kinek mutassam be, hol protezsáljam, hol jelenjek meg vele, hogy bizonyítsam, hogy alapjában rokonszenves teremtség, valakiről, aki állandóan a hátán hordja a fürdőkádat! Nevetséges figura!

Tanulság: légy pesszimista, jó, jó - de nem ennyire! Mert íme, ez a túlzott pesszimizmus az oka, hogy hiába beszélek Mukiról, nem fogja őt szeretni senki, és hiába bizonyítom Brehmmel, hogy egy kedves és finom állat, és hogy milyen hosszú életű (ugyan mit ér egy *ilyen* élet, még ha hosszú is - még csak a bibliai tételt se igazolja, hiszen peték útján szaporodván, nem is ismerte apját és anyját, még kevésbé tisztelhetette!) -, és csak magamnak teszem el a meleg és szívet bizsergető emlékeket, hogy tegnap este, hosszas koplalás után, végre egy szemérmes és megértő mozdulattal kikapta a kezemből és lenyelte a húsróstot, amivel kínáltam, és hogy azóta úgy érzem, nem vagyok egyedül: lesz valaki, aki megosztja velem utolsó falatomat, ha addig, nem lévén fürdőkád a hátamon, első falatjává nem avat egy édes, rajongó és multságos farkaskölyök.

Pesti Napló, 1932. július 17.

MI MINDEN LEHETTEM VOLNA?

Mi minden lehettem volna?

Egyike a leggyakoribb éberálmoknak. Restelljük bevallani. Bizonyos pillanatokban mindenki elpéldálódzik ugyan, hogy így-úgy, kérem, ha az történik, amit én szerettem volna... általában mégis az adóhivatalnok szívesen viselkedik úgy, mintha már bölcsőjében erre a hivatásra szánták volna az istenek, a kofa a legkőfőbb kofának mutatja magát, a hóhér hóhéri allűröket vesz fel, a politikus isten kegyelméből valónak képzelet magát.

Sokszor tűnik úgy nekem, a szórakozottság perceiben, hogy mindenki valamiféle szerepet játszik ezen a világon. A különbség annyi csak, színész és nem színész közt, hogy a hivatásos nem veszi komolyan s nem is akarja elhitetni, hogy ő *azonos* a szerepével. A többi igen. Egyik urat játszik, a másik koldust, a harmadik szélhámost. A virágzó almafa a virágzó almafa szerepében jeleskedik, azért ragaszkodik hozzá. De nem is olyan soká. Legfeljebb egy életen keresztül. Darwin óta jól tudjuk, hogy ez nem sok: a fajták életében néha százezer éven át hordják ugyanazt a jelmezt az állatok, aztán mégis levetik, új szerepet tanulnak be, a gyíkból madár lesz, a bolhából elefánt, a csimpánzból ember. Szerepek. Ugyan mi a különbség a valódi Napóleon s egy magát Napóleonnak képzelő elmebeteg közt? Napóleon is császárnak képzelte magát. Csakhát ő el tudta a többiekkel is hitetni, hogy ő császár. Jó színész volt, átélte a szerepét.

Gyermekkorunkban még nyitva áll ez a kérdés. Nem is fukarkodunk éber álmunkkal. Minden gyerek legalább ötezer évre való programot csinál. Jól emlékezvén gyermekkoromra, egyáltalán nem csodálkoztam rajta, mikor Tomi, az ember életének korairól beszélvén neki, közbevágott: höhő, kihagytad a villanyszerelőt. Természetes, hogy egy embernek, élete folyamán, egyszer legalább villanyszerelőnek is kellene lennie, azt is meg kellene próbálni, hogy tudjuk, milyen lehet. S hogy ez az álom, ha elfojtott is, de nagyon általános, bizonyítja a *művészetek hatása* - avagy mit gondoltok, aki egy képet, egy verset, egy szobrot, egy zenei remekművet, egy dalprodukciót rajongva élvez, nem *passzív* festő és költő és szobrász és muzsikos és tenorista is egy személyben? Honnan *ismerné* különben a műbe rejtett szépséget? Honnan a vágyat és mámort, amiben a mű fogant, ha nem tulajdon vágyából, ami milliókban csak szunnyadó vágy maradt, s néhány kevésben alakult ki alkotó tehetséggé?

Valljuk be őszintén: a nagy énekesnek azért tapsolunk vadul és felszabadulva, mikor a magas cé-vel befejezi produkcióját, mert közben odaképzeltük magunkat a helyébe: milyen jó lehet kitátani a torkot, és ekkora hangon ordítani!

Mi minden lehettem volna?

Én például sokszor tűnődöm el, hol lennék most és milyen ember lennék, ha tizennégy éves koromban, a fiumei tengerészakadémia elfogadván kérvényemet, családom elenged? Admirális lennék talán egy gyönyörű hajóraj élén vagy szabad kalóz a kínai vizeken - ki tudja? Látom napbarnított arcom a fehér tisztí sapka alatt, amint látogatóban, egy napra megjelenek Budapesten.

Rögeszme! Rögeszme? És hogy *annak* képzelem magam, aki *látszatra*, kifelé, az emberek szemében vagyok - ez talán nem rögeszme? Az ő kedvükért hordom csak álarcomat, esküszöm: mint valami igazolványt, felmentést, jelvényt, hogy félre ne tegyenek, ki ne toloncoljanak, le ne tartóztassanak.

Mert le is tartóztathatnának, teljes joggal, a fennálló törvények szerint. Vagy nem képzeltem már el (azzal az ürüggyel, hogy író vagyok és a mesterségemhez tartozik), milyen lehet a világhírű betörővezérnek vagy merénylőnek, vagy tömeggyilkosnak lenni?

A kretschmerista *karakterológus* fölényesen legyint minderre: ugyan kérem, ezek számárságok, minden ember *egyféle* lehet csak - testi-lelki adottságai, *karaktere*, egész meghatározott lénye egyszer s mindenkorra determinálják, megszabják sorsát és életét. Mindenki az, aminek született, amivé vált, nem lehetett volna belőle más.

Ostobaság!

Egyszer, anyám halála után, egy rokon megmutatta nekem az utcán azt az előttem ismeretlen férfit, aki anyámat el akarta venni, mielőtt apámhoz ment. Testben-lélekben ellentéte apámnak - mi lett volna, ha anyám mégis őhöz megy?

Én volnék most én? Vagy valaki más? Azonosítanám magam magammal? Mert hogy *kifelé*, az emberek szemében, *egészen másféle* arcú, alakú, modorú, mozdulatú és tehetségű valaki volnék, az nyilvánvaló. És mégis *én* volnék az, érzem, hiszen ugyanaz az anya szült volna. Ehhez mit szól a karakterológus fatalista?

Ó, nem - nem igaz! Sok mindenféle lehettem volna!

Itt szól mellettem a rádió: egy híres hegedűművész szólója. Lélekben látom, ahogy ujjai futkároznak a húrokon, s önkéntelenül mozgatom ujjaimat. Éppen úgy megtanulhattam volna a mesterséget: nekem is szólnak a hangok, én is össze tudtam volna szedni a szólamokat.

Tízéves korom óta van egy szokásom. Bármit látok és nézek: tájat, arcot, házat, állatot - zsebembe dugott vagy szórakozottan lelógó kezem mutatóujja gépiesen *lerajzolja* a levegőbe vagy akárhová a tárgy *körvonalait*. Nem azt mutatja ez, hogy festőnek vagy rajzolónak kellett volna lennem?

És jó lett volna madárnak és macskának lenni és mindenféle istencsodának. Aprópó, csoda: néha utópiákat csinállok, milyen lenne a világ, ha egészen más lenne, mint amilyen? Tehát isten is lehettem volna.

Annak a derék disznókereskedőnek volt igaza, aki, miután unszolásomra, életében először, végignézte Madách *Tragédiá*-ját, s miután nyilvánvalóan erősen tetszett neki, hazafelé menet (úgy látszik, életében először gondolt rá, miféle szerzet lehet egy költő?) megkérdezte tőlem, mennyi idő alatt írta Madách ezt a darabot? Azt feleltem rá: tudtommal egy évig dolgozott rajta. A disznókereskedő felsóhajtott, s csak ennyit mondott: „*tja, wenn man so Zeit hätte*”¹⁹.

Színházi Élet, 1932. 30. sz.

¹⁹ „*tja, wenn man*”... - ha az embernek volna rá ideje

ELSŐ EMLÉK

Nyáresti téma

Erről volt szó a sötét kertben, a pizsamában hűsölő társaság, fűbe heverve és ligestulokon eltűnődött, valaki szóba hozta az Első Emléket.

Azt vetettem közbe, hogy Első Emlék, bármiről legyen szó, akár szerelem, akár más, tulajdonképpen nincsen is - a szűzi csók, amit a fejlődő ember a Valósággal vált, azért oly határozott, mert egy az ismeretlenből hozott Bizonyosság kíséri és irányítja. Hogy a sötétségből születő csecsemő tudja, hogy idekünt, a napvilágon, mi vár rá, tudja, részletesen és pontosan: ezt a tényt nyilvánvalóan tapasztalja mindenki, aki valaha állatot vagy embert születni látott, vakon és süketen, de tátogó szájjal - ennek a száznak csücsörített mozdulata félreérthetetlen módon *keresi* azt, amit még sohase látott, s amiről mégis - figyeld meg csemecsegetését - határozottabb fogalma van, mint a bonctan professzorának: az anyaemlőt.

Nem is arról van szó, hogy ismertem meg az ismeretlen világot. Ezt a világot harmincezer év óta ismeri minden újszülött. Arról van szó, hogy találkoztam először életemben azzal, amit előre elképzeltem - s mi volt a furcsa, szóval szinte kimondhatatlan kis különbség, elképzelés és valóság között - mert ezen a kis különbségen múlik, amit mi emberek *új élménynek* nevezünk.

Mindenkinek össze kellene gyűjtenie emlékezetében a világ dolgaival való első találkozását - ez volna az igazi, végleges, tökéletes enciklopédiája minden tudósak. Az első, friss benyomást mindig elhomályosítják, eltorzítják az ismétlődések: ezt az író tudja legjobban. Persze, a lelkiismeretes leíráshoz tökéletes emlékezőképesség kellene - s ez ritkán párosul a képzeletnek azzal a fűszerségével, ami viszont a tökéletes kifejezés feltétele!

Kezdeni persze ott kellene, ahol az Én érzése kiválik a kicsi emberállat ösztönéből - azzal a pillanattal, amikortól fogva az Emlékezés folytonossága megindul.

Életemben először mintegy két éves koromban éreztem, hogy *vagyok*, és hogy *világ van*.

Magas, barna fal előtt történt - valami szekrénynek az oldala lehetett. Ehhez a falhoz támasztva a tenyerem, lassan feltápaszkodtam guggoló helyzetemből, bámészan körülnéztem, és felfedeztem egy apró lovacska (nyilván fából volt) közelemben. Eleresztettem a falat, és imbolyogva megálltam - rettenetesen elcsodálkoztam, hogy két lábon állok, és hogy a lovacska ezt nem tudná megcsinálni. És hogy a barna fal és a lovacska és a széles nagy térség (szoba) az egy külön dolog, és ami itt áll két lábon, az megint valami egészen más - és akkor egy nagyot rikoltottam, és attól fogva már mindenre emlékszem.

És még néhány ilyenféle, kapásból, egy csokorra való, a nyári estben...

Az első sírás, amire emlékszem. Rémesen kitátom a szám, behunyom a szemem, fuldokolni kezdek, valaki betapasztja a szám - percekig tart, míg kitör a bömbölés.

Első verés. Egy fiú hasra vágódik, megbotlott a kőben, amit én láttam, ő nem. Ezért megver: csodálkozom az összefüggésen.

Iskola. Csodálkozom, hogy a padok sorban vannak egymás mögött - nem tudni miért, úgy képzeltem, nagyon magas székek lesznek, kerekeken gurulnak, és aki felel, azt odagurítják a katedra elé.

Fiú vagyok. Nyaralóban kis parasztlány, estefelé a fáskamrában. Furcsa játékot ajánl. Nem értem, mi van ebben multság.

Víz. Magas fára mászok, lefordulok. Bele a patakba. Nem lehet megkapaszkodni, süllyedek. Folyékony üveg? Kihúznak, szárítanak. Szeretnék visszamászni.

Úszás. Bedobnak uszodában a mély vízbe. Fuldoklom, kapkodok. Egyszerre felfedezem, hogy könnyű vagyok. És hogy én ezt rég tudtam, csak elfelejtettem. Jó lenne ugyanígy csinálni a levegőben. Elhatározom, hogy megtanulok repülni. (Még nem volt repülőgép.)

Hazudni. Fiú az iskolában henceg, hogy nekik fürdőszobájuk van. Kijelentem, hogy nekünk három van. Fiú elhallgat. Nagy diadalézés.

Színház. Pécelen, valami hodályban. *Tündérlak Magyarhonban.* Nemzetiszínű ruhában nő énekel. Szót se értek. Kábító, mámoros boldogság - az az érzésem, hogy ez mindennél csodálatosabb, rendkívülibb, ami valaha volt és lesz a világon. (Művészet!)

Csillag. Nyári éjszaka. Elbámulok, az ég tele van tüzes pontokkal. És ezek ciripelnek. (Azt hittem, a tücsökciripelést a csillagok csinálják.)

Nő. Cirkuszban, műlovarnő, meztelen karokkal. Felemeli karját, a kar fehér és hajlékony. Arra gondolok, mi lenne, ha megcsókolnám. Mintha elvesztettem volna magam, hűvös, ismeretlen borzongás.

Templom. Jó szag. Elnyújtott ének. „Erős várunk nekünk...” Látok egy nevet, tengerből kiemelkedő szikla tetején.

Hosszúnadrág. Elszontyolodtam, hogy mégse vesznek komolyan.

Mozi. „Ködfátyolkép”-nek hívják, folyton esik rajta az eső.

Repülőgép. Blériot. Mikor a sárga, zümmögő cserebogár eldöng fejem felett, artikulálatlan hang tör ki a torkomból.

Halott. Egy perccel előbb remegett, kapaszkodott. Most kérlelhetetlen, közömbös az arca. Mintha ezt mondaná az élőknek: nem érdekel.

Katonaruha. Vízszintes zsebek. Az ember bedugja a kezét, s máris valami hetyke, kackiás érzés fogja el. Nem is olyan nagy dolog embert ölni. Mit szemtelenkedett, úgy kell neki.

Keménykalap. Hozzá kell szokni. Eleinte mindig a tetején babrálok, köszönnél, a karimája helyett.

Tulajdon gyermekem. Érthetetlen, elképesztő, lesújtó és felemelő... Hárman voltak bent a szobában, aminek ablaka, ajtaja csukva volt, az asszony, az orvos, a bába. És egyszerre a szobából éles, erős hang - egyiké se. Egy negyedik. Hogy került a szobába?

És még hátravan valami!...

Annyiszor láttam, de milyen lesz *igazán*? Mikor majd velem történik? Olyan, amilyennek elképzeltem, vagy végre, valami új, soha nem tapasztalt?

Mikor majd először halok meg életemben!

Pesti Napló, 1932. július 31.

VISSZAADTAM TOUTAIN-NEK A KÖLCSÖNT

Párizs, 1932. július 33.

Hé, cher Roland,

vagyis magyarul: drága Roland, sőt szó szerinti fordításban: na, drága Roland, a margitszigeti izéaffér hőse, Toutain komám az eredetiségben és vicces bátorságban, nyárspolgárrémítő Cyranója Budapestnek, restelltem magam. De nem azért, amiért gondolja kegyed: alaposan lepipált, egy-két szerény viccet magam is elkövettem, de akkora sajtóm még sose volt, amennyit kegyedről írtak abból az alkalomból, hogy izé... kilépett a tulajdon izé... inkognitójából, mint holmi férfi-Vénusz a habokból, betetőzése gyanánt egyéb tréfáknak, amikkel jelezni akarta, hogy méltó akar lenni Budapest kedélyes szelleméhez és a közismert magyar vendégszeretethez és lovagiassághoz.

Kedves lovagom, mint látja, a *főváros szülöttje*, úgy vettem, mintha egyenesen nekem szólt volna a tréfás és hetyke kihívás, amivel, Cyranót idézve „először is tovalebbent lenge bájjal” az ön kalapja, majd „köpenykéje, tán még szebben”, aztán egyébkéjét is elhajította, mondván - na, senki többet? Ki meri utánam csinálni? felhívom az egész földünket!

A helyszínen azonban mindenki meg volt lepve, és senkinek sem jutott eszébe felvenni az odadobott izé... mondjuk, kesztyűt.

Mint látja, én felvettem.

Természetesen, betartva a lovagiasság szabályait. Felvettem az Ön eldobott izé... kesztyűjét, lobogómra tűztem, és egyenesen ideutaztam Párizsba, hogy megmutassam a franciáknak... nem egészen azt, amit Ön mutatott meg a magyaroknak... hanem azt, hogy van még egyenrangú szellem Magyar Miska kobakjában, éppoly elmés módon mulattatni Párizs polgárait, mint ahogy Ön mulattatta a nyári szép Budapestet.

Itt számolok be hőstetteimről. Egy elfogulatlan zsűri ítéletére bízom, döntse el pontozással vagy stopperrel, vagy akárhogyan, ezekután melyikünk a nagyobb - filmszínész.

Megérkezve a Gar de l'Est-en, azon kezdtem (mit szól ehhez a rímhez? mi? várok, és közben balladát csinállok!), hogy a fogadásomra megjelent Pathé úrnak (ha jól tudom, valami fő-fő filmember maguknál) tüsszentőport fújtam a fülébe.

Látta volna azt az üdvözlőbeszédet!

Még most is csorog a könnyem nevetemben, ahogy rágondolok! De neki is! Filmre is felvették - haptic! - a dolgot, a közönségnek rólam való véleményével együtt - de mit törődtem én ezzel? egyik filmen be, a másikon ki!

Gondolván, legjobb, ha autóstul rontok a városba, egy csinos Citroenre pattantam ezután, természetesen kilöktem a sofőrt, és magam vezettem a kocsit. Szerénytelenség nélkül mondhatom, óriási feltűnést keltettem, ahogy a Pantheon főcsarnokában megjelent a kocsi (valami nemzeti ünnepet celebráltak éppen, nagy közönség előtt), s a köztársasági elnök beszédét félbeszakítva felugrottam lovaglólülésben (lovag vagyok, vagy mi!) Napóleon szobrának vállára, s gyönyörűen és mély érzéssel elénekeltam, hogy „maga rég nem lesz a világon, mikor én még mindig imádom”.

Miután azonban voltak egyesek, akik tiszta szándékaimat félreértve (nem értem, Párizsban nem értik az esprit-t?), nem találták helyénvalónak a nyilvánosság előtt való ezen első fellépésemet (pedig, mint a nóta is mondja, Párizsban van hely), sőt az egyik lap nem restellt

rendkívüli kiadásban megjegyzéseket tenni, elhatároztam, hogy még aznap jóvá teszem a dolgot, megmutatom, hogy van bennem is finom érzés és költői velleitás. E célból délután megjelentem az itt időző Barnum-cirkusz ötezer személyes arénájában, s az éppen ott mókázó bohócot méltatlankodva félretoltam, meghajtottam magam, és felolvastam halkán és nemes pátozzsal egy gyöngéd lírai költeményemet, a hozzá csatolt százoldalas tanulmánnyal együtt, melyben egyik francia kritikusom kimutatja, hogy fenti költeményem tulajdonképpen a XVIII. század francia humanistáival szemben érzett hódolatomból és meglelégedésemből fakadt.

Innen egyenesen a Louvre-ba mentem, hogy a sokat emlegetett Milói Vénusznak kezet csókoljak, a magyar lovagiasság és hölgytisztelet százados kultuszát tolmácsolva. Legnagyobb fölháborodásomra egyik kezét se találtam a helyén, mire azonnal felhívtam a rendőrséget, hogy tartóztassák le a kultuszminisztert, miután nyilván ő lopta el a kezeket, nem tudni, milyen aljas célból, majd az erkélyről beszédet intéztem az egybegyűlt tömeghez, elpanaszolva sérelmemet, és felszólítva a lelkes francia honleányokat, Jeanne d'Arcra hivatkozva, szavazzanak, hogy most mijét csókoljam meg a tiszteletre méltó szobornak, miután nincs neki keze?

Ezután következett az Eiffel-torony, melynek csúcsából először magam akartam leugrani, hogy Dugonics Titusz nevére megtanítsam a franciákat - de aztán mégis meggondoltam magam, és csak azt a kis kolerás embert bocsátottam le ejtőernyővel, amit öt évvel ezelőtt vettem a régi Kertész Tódornál.

Egyszer körültáncoltam a Père Lachaise-t, és hajnalban bezörgettem egy ismeretlen polgárcsaládhoz, udvariasan bocsánatot kérve mint a *Vie Parisenne* munkatársa, hogy szeretném lefotografálni a nagyságos asszonyt.

Végre másnap estére elmentem egy nyári revü előadására, becsempésztam magam az egyik látványos szám boy-statisztái közé, s a nagy jelenetnél, mikor a reflektor fénye éppen a mi csoportunkra esett: hirtelen felhúztam a nadrágomat.

Erre aztán mégiscsak letartóztattak, és kitoloncoltak Párizsból.

Kedves Roland, holnap érkezem, hogy a zsűri elé álljunk.

Meg vagyok győződve róla, hogy nyertem - Magyar Miska legyőzte Cyranót! Cyrano bújjon el szégyenében.

Legalábbis az orrát rejtse el!

Nemcsak olyan nagy kutyák - kis kutyák is vannak még Budapesten.

Színházi Élet, 1932. 31. sz.

KERTI ISKOLA

Gyermekpedagógiai kiállítás

Múltkor egy német iskolát dicsértem, hadd dicsérjem most egy magyar kerti iskola ez évi kiállítását, mert ilyet még nem láttam, legfeljebb képzeltem magamban valami hasonlót elemista koromban. Utópiáról ábrándozva a Padban, ahol hátrafont karokkal ültünk órákon át, s a legjobb és legtehetségesebb gyerekek az számított, aki ebben a testi és lelki tartásban legtovább bírta a testi és lelki mozdulatlanságot és halálos unalmat.

Ó, nagyon jól emlékezem. És módomban van összehasonlítani emlékeimet - avagy nem magam szaladgálok itt, száz példányban, ebben a felnőttek számára legfeljebb kedves és igénytelen kertecskében, néhány barátságos szobájában a „tantermek”-nek, ahol most a gyerekek egyévi munkája van kiállítva? Ez a kis kert a neander-völgyi őserdő, és ezek a termek óriási barlangok a Tűzokádó belsejében, csupa természeti tünemény, mi, gyermekek számára, akiknek elkezdni az életet, külön-külön és együttvéve és *minden* egyes esetben (értsük meg végre) ugyanakkora szenzáció és csoda és öröm és remegő rémület és határtalan remény, mint amekkora az Első Emberé volt, mikor a ködös vizekből bambán, tátott szájjal és hunyorogva előbukkant.

Nincs ennél tanulságosabb példa.

Szerte a padlón és falakon és asztalokon, ősi zűrzavarban, ábrák és rajzok és képek és agyagminták és papírmodellek és kivágott lapok. Mindent a gyerekek csináltak, óvodisták és elemisták, fiúk és leányok. Néhány szobában egy egész, gyerekfantáziában rekonstruált külvilág, „emlékezetből” elkészítve. Parasztházak, boltok, kovácsműhely, templom, városi szoba, cigánytelep, falusi utca járókelőkkel, az egyik asztalon egy egész falu igazi homokkal, gallyakból csinált fák. A földön Nagy-Magyarország domborművű térképe, hegyláncok kavicsból, folyómedrek színes homokkal kirajzolva. Kápráztató egyveleg. És valami egységes stílus vonul végig az egészen, a naivitásnak és darabosságnak s emellett a megdöbbenően ruganyos és vakmerő alkotó őserőnek tarka keveréke - valóban, nem lehet, hogy eszünkbe ne juttassa a barlanglakók és cölöpépítők és kőpattintók százezer év előtti világát: hiszen ez mind csupa világhódító Ádám és Éva, ez a sok kis gyerek, még frissen az elvesztett éden harmatától: ugyan hol keresi a tudomány ama hírhedt Missing Linket, a Hiányzó Kapcsot, ember és állat között? Íme, itt áll előtted, művében Homo Faber, a fabrikáló, fúró és faragó és alkotó, Homo Ludensnek, a Játékos Gyerekembernek álarcában.

Mert nehogy azt hidd, hogy valami különleges „művészi” nevelés kényszerítette rá kieszt stílusát ezekre a gyerekekre - az egység nem innen van. Az egész játékvilág egyszerűen úgy született, hogy a gyereket kirándulni viszik, erdőt-mezőt, falut és várost mutogatnak neki. „Otthon” aztán, vagyis az iskolában, anyagot adnak a kezébe, vagy még az anyag válogatását is leleményére bízzák. S a gyerek, egész ösztönszerűen, dolgozni kezd. Ha papírt és ceruzát és színes krétát kap, lerajzolja, amit látott. Ha agyagot és hulladékot, kifaragja és felépíti kicsiben. Leutánozza az egész természetet és az egész kultúrát. És leutánozva megérti és felfogva, szerkezetében és eredetében, céljában és okában, mintha magától jött volna rá, először, célra és okra: a felfedezés összeesik a feltalálással. S *tanul* az alkotás bűvöletében s alkot a tanulás örömetől s mindez csupa természetes, szinte pogány élvezet és élet - nem hiszem, hogy volt még iskola, mely eldicsekedhetne azzal az anekdotával, amit kedves vezetőm mesél nevetve, hogy az egyik gyerek, mikor pihenőre csöngettek, s abba kellett hagyni a „munkát” déli fél kettőkor, elkeseredve kiáltott fel: „Tépjék ki annak a csengettyűnek a nyelvét!”

Egyebekben is, betűvetés és elvont fogalom, szám és mennyiség, a *demonstrációs* módszer olajos ostyájában kerül a gyermek eszméletébe: kép és ábra és megint kép és ábra minden, a század új képírásának érzékei közléstechnikájának megfelelően. Mindenkinek van saját könyvecskéje, amibe mindent *beleragaszt* és beír, ami érdekli: egy levelet, virágot, lepkét, egy képet az újságból, fotográfiát a pajtásról. *Tulajdon iskolakönyvét* is maga csinálja a gyerek, és nemcsak könyvbe, hanem papírszalagokra és cédulákra. Az egyik feljegyzi magától, mikor kél és nyugszik a nap, hónapokon keresztül, a másik csillagokat számol, a harmadik az állatok viselkedését rója fel. És amit igazi könyvekben lát és olvas, azt realizálja: az egyik asztalon Pest-Buda modellje látható, Szent István korában és Negyedik Béla korában, úgy, ahogy régi könyvek lapjairól lemásolta a tevékeny képzelet. Ez a *börtönéből felszabadult betű* kultúra, a figurává és képpé visszavarázsolts valóság, álomvilág, színesebb és elevenebb a betűvé szűrített ébrenlétnél.

S míg közös műveltség és tárgyismeret ily módon minden gyereknek, külön-külön, magán-ügyévé emelkedik: személyes élményeiket egyetlen, hatalmas *közös naplóba* írják le a gyerekek. Napokig tudnám lapozgatni ezeket a csodálatos naplóköteteket. Minden gyerek megírja a maga baját, gondját, otthoni életét s nem utolsósorban *véleményét* dolgokról és emberekről. És persze egymásról is. „Az Ági rövidlító, de azért nagyon szeretem” - olvasom az egyik oldalon. „A Manci kicsit affektál, de az őszibarackot szereti.” A szöveg között, természetesen, rajzok, ábrák, fotográfiák. Nagyon szeretik ezt a közös naplót. De tisztelik is. *Személynek* tekintik, mint a vademberek totemet és csurungát: vonzalom és megbecsülés tárgya. Az egyik jegyzet így kezdődik: „*Kedves Napló Úr!*” Másutt oktató hang bukkan fel. „Az egér nagyon szeret többes számban élni - írja Peti. - Különben nagyon ügyes, mert folyton tornászik, de a légy káros, mert hölgyeket a konyhában nem hagy főzni.”

A kertben kincset keresnek, és fára másznak. És minden, ami kezük és szemük ügyébe kerül: százféle vonatkozásban mint anyag és mint mennyiség és mint tárgy és mint szerszám és mint termék és tünemény *egyszerre* ismerődik fel: sokoldalúan s mégis egységesen, mint az élet.

Külön, tulajdon elhatározásukból szerkesztett törvénykönyvük és alkotmányuk van, büntetőszankciókkal és ítélelhozó testülettel.

„Nekem nem parancsol a törvény” - mondta az egyik gyerek. - „Jó - mondta a Bíró -, akkor nem is fog megvédeni, *nem büntetjük meg*, aki téged bánt.”

Két napig bírta a kis lázadó, akkor megelégtelte a „szabadságot”, és beadta a derekát.

És erre a hat-hét éves gyerekek maguktól jöttek rá.

Pesti Napló, 1932. augusztus 7.

„AUTOUR DE NOTRE JARDIN...”

Levél a faluból

Akár így is kezdhethném, mint Mikes kartárs Rodostóból, „kedves néném”. Valamikor ötszáz esztendővel ezelőtt, vagyis ezerkilencszáztizennégyben nem mertem volna útilevelet írni egy Duna-parti faluból, ha a levél Nagyközönség Nénémhez szólt - akkoriban jöttek divatba a nagy távolságok, s a Holdból és a Marsból keltezett novellák és regények fantasztikumán innen romantikának legalábbis az Északi-sark vagy az ausztráliai sivatag számított: közelebbi helyről egyszerűen telefonált az ember, ha valamit közölni akart. Azóta furcsa, *kettős* változás történt a világon - olyan ellentétes és paradox ez a két irányzat, hogy a legtöbb szemlélő még ma se eszmélt rá, nem érti a dolgot, elszédül tőle és káromkodni kezd, pedig a dolog egyszerű: kétféle lökést kapott a korszellem, az egyik előre-, a másik hátraviszi - *ebből forгатónyomaték* származik, az egész egy kedves ringlispilhez hasonlít, városligeti körhintához; ülni rajta nagyon mulatságos, csak persze nem lehet messze jutni vele. Egyrészt megvalósult a technikai utópia, hétmérföldes csizma, hipp-hopp paripa és láthatatlan sipka; lett repülőgép és rádió és ötszáz kilométeres sebesség és amit akartok; az Emberi Képzelet veszekedett tempóban száguld a Jövő felé. Másrészt az Érzelem, ez az ismeretlen Boldogság felé vakon tapogatózó akarát, a háború után megtorpant, megmakacsodott és visszafordult, anélkül hogy észrevette volna, mint a mádi hitsorsos, s azóta jókora utat tett, hátrafelé: még mindig nem tudni, hol eszmél rá, melyik századában a Múltnak, hogy egy kis tévedés történt vele. Jelenleg az a helyzet, hogy mindent, amit a korszellem ragyogó civilizációja lehetségessé tett a valóságban, a korszellem furcsa kultúrája és lelkesége elérhetetlenné és használhatatlanná tette; a feltalált spirituszt rögtön denaturálni kellett, mert összevesztek rajta a szállítók. Most aztán van lég-hajó és rakétavonat, a Földgolyó, elvben, egyetlen lakályos szobává változott, de ebben a szobában senki nem tud mozdulni, a gyanakvó és egymással összekülönbözött társaság minden tagja oda van láncolva a sarokhoz, és vérben forgó szemekkel fenyegeti és rémítgeti a másikat. A lebontott, valóságos falak helyébe törvényekből és tilalmakból emeltek sokkal vastagabb és keményebb falakat - soha még testileg ilyen könnyen nem egyesülhetett volna a Földgolyó népe egyetlen világállammá és soha még, lelkileg, ilyen messze nem volt tőle: még a történelem előtti törzsállamok korában se. És igaza lett az írásnak: a test jóllehet kész, de a lélek erőtelen; egyik a másik nélkül mit sem tehet, hát még ha szembefordulnak egymással, mint a történelemnek ebben a legfurcsább századában, ezen az ördögöktől forгатott szélmalmon, amelynek küllőjéről vagy elröppen Európa sorsa a csillagok felé, vagy a sárba vágódik és összetörve terül el a földön, ahogy a modern Jeremiások hirdetik.

Így esett, hogy devizafalak és politikai falak és gazdasági falak és társadalmi falak útvesztőjében nagyon örültem, ha ennyire jutottam el, menekülve a kánikula elől: egyórányira Budapest-től. Ennyire, ahonnan legrosszabb esetben gyalog is vissza lehet kerülni. Mert a vonat nagyon szép találmány, de mit lehet tudni, mikor jön egy vonatrendelet, vonattilalom, sztrájk, rendelkezés, intézkedés, törvény, választás, alkotmánytervezet, pártgyőzelem, abszolút többség, diktatori kisebbség, nemzeti önérzet újjászületése, osztályönérzet retorziója, pápai enciklika, polgári jogszabályozás vagy akármi, amelyből kiderül, hogy barna hajúak és kék szeműek, valamint azok, akiknek a nevük *K* betűvel kezdődik, holnaptól kezdve nem utazhatnak vonaton, és gyalog is csak fél lábon ugrálhatnak. Alig egy éve, hogy bizonyos fölényes megvetéssel filozofáltam a modern olimpiász céltalanságáról és korszerűtlenségéről - ma kétszer is megfontolnám a dolgot, vajon kinek van igaza a közeljövő szempontjából: Oppelnek, aki rakétát

gyárt a Holdba, vagy Báránynak, aki százyardos idejét szeretné megjavítani néhány másodperccel. Úgylehet, a derék henteslegény, aki harmincegy óra alatt gyalog futott Bécsből Budapestre s akit félig tréfásan ünnepeltek csak (holott teljesítményével, szerintem, zsebre vágta az egész Los Angeles-i társasjátékot): a kor hőségé dicsőül, nagyon hamar, egy „esetleges” nemzetközi konfliktus, vámháború vagy közlekedésszünet „átmeneti” zavarának napjaiban, amikor többet ér majd a harmincezer éves jó kis lábizom és kerges talp Edison Alva Tamás minden álmánál és hiténél.

Ezért okos ember (maga is annak vallja magát) Huszár Pufi, akit tegnap látogattam meg hercegi kastélyában, itt a hegyen, amit potom pénzért vett és kevésbé potom pénzen valóságos paradicsommá varázsolt. Kérlek szépen, magyarázza Pufi, úszónadrágban a filagória emeletén, kérlek szépen, te írtál nemrég egy kroit *Letalálás* címen, hogy legjobb volna a nagy technikai találmányokat mind *visszatalálni*: nem is tudod, milyen igazad volt. Nekem ehhez a tizenhét holdhoz mért nincsen autóm, nem fizeti ki magát: két lipicai visz le az állomáshoz, ahol ha néha Pesten akad dolgom, felülök kettőhúszér a harmadik osztályba. Két év múlva ez a kis birtok el fog tartani, aztán már ki se mozdulok innen - visszatérek az ősfoglalkozáshoz: halászat és vadászat. És legfeljebb néha egy hangos film: azt is csak magyar nyelven, házi használatra.

Hát igen. Az Übermenschet nemcsak szárnyas angyal formájában lehet elképzelni. Lehet, hogy inkább fog hasonlítani egy terebélyes fához, aminek esze ágában sincs elmozdulni a helyéről.

Csónakon voltunk ma délután a visegrádi Duna-katlanban: a svájci tavak világára emlékeztet. Isteni színjátéka a Természetnek - el tudtalak felejtetni? Hálás vagyok a nyomorúságnak, mely visszakényszerített kertedbe! Milyen messze vitt Tőled a hóbortos álom... Régi dalokat dúdoltam közben, a hullámok langyos loccsanása duruzsolta a kísérezénét.

Aztán vagy két kilométert „csurogtunk” lefelé, úszva a Dunán - mekkora távolság, ha kézzel és lábbal kell legyőznöd, meztelenül, ahogy születted!

A Nagy Álmod pedig tedd el: este van, a csillagok várnak és hallgatnak, van idejük.

Pesti Napló, 1932. augusztus 14.

KIVÁGOM MAGAM

Ha csak lehet, mindig kivágom magam. De nem mindig lehet. És néha nem sikerül. Vagy néha éppen fordítva sikerül: még mélyebben keveredem bele.

Tessék? Hogy miből vágom ki magam? Hát a slamasztikából, nagyon egyszerű. Persze, most megint udvariasan és értetlenül néz rám a nyolvasó (nyájas olvasó rövidítése), nem tudja, miről beszélek. Már megint szórakozott voltam, üssenek hátba.

Mert mindent ennek az átkozott szórakozottságomnak köszönhetek. A lelkem tiszta és ártatlan, soha szándékosan gonoszat vagy fájót embertársaimnak nem mondtam, testi-lelki hibát nem csúfoltam, más szemében a gerendát észre nem vettem, inkább magaméban a szálkát hoztam szóba, jobban vigyáztam a legkisebb karcolásra más bőrén, mint magamén a nyílt csonttörésre. Mégis, egész csomó ember szaladgál Pesten, akik meg vannak győződve róla, hogy nálam egyrészt kíméletlenebb, tapintatlanabb, kajánabb és kárörvendőbb, másrészt dolyfősebb és elbizakodottabb ember kevés akad; tisztelőimnek egy részét ezeknek köszönhetem, vannak, akik pusztá tiszteletből átmennek a másik oldalra, ha meglátnak.

De hát szórakozott vagyok, és a szórakozottság - nem figyelték meg? - mindig együtt jár a pechhel: aki elmélyedve sétál a mezőn, annak a számára mindig nyílik valahol egy szakadék, még ha soha nem is volt azon a helyen.

Értsék meg, én vagyok az az ember, röviden, akinek, ha életében egyszer eszébe jut, hogy kötélről beszéljen (ugyan miért beszéljek én kötélről? semmi közöm hozzá, nem vagyok tengerész, se kendertermelő, semmi érdekem, soha nem volt dolgom ezzel az iparral), ez az egyetlen véletlenség okvetlenül olyan házban történik velem, ahol véletlenül aznap akasztotta fel magát a házigazda. És ha aztán észbe kapok, és ki akarom vágni magam, gyorsan másról beszélek, akkor tele vannak a mondataim ilyen *átvitt* értelmű szavakkal, mint: kötelék, kötelesség, kötés, vagy például azt mondom dévajul, hogy jókedvre hangoljam őket: na, azt kötve hiszem! vagy a könyvek kötését dicsérem. Az ilyen dolog persze még rosszabb, a bajban levő ember túlérzékeny, és azt hiszi, távoli célzásokkal akarok fájdalmat okozni neki.

Egyszer órákon át kizáróan dadogóvicceket meséltem a vonatban egy úrnak, akivel ott ismerkedtem meg: mikor végre ő is szóhoz jutott, fagyosan azt mondta: „Kö... kö... köszönöm sz... sz... szépen, na... na... gyon jól mu... mu... mulattam.”

Ha vak ember akad utamba, túlbuzgalmamban, hogy mulattassam, a legcifrább és legválasztékosabb kifejezéseket használok - persze, aztán, hála a magyar nyelv gazdagságának, csupa olyan szó jön ki: vakeset, a vak is látja, vakot ütött, vakrament.

Arról se én tehetek, hogy rossz az arcemóriám, és legrégebb ismerőseimet nem ismerem meg az utcán. Legtöbb ellenségemet ennek köszönhetem. Különösen hölgyekkel vagyok bajban. Na, már megint nem ismer meg? - mondják aztán szánakozva, és én persze esküdözöm, hogy dehogynem, míg ki nem derül, hogy azzal a hölgygel tévesztettem össze az illetőt, aki múlt hónapban elcsábította az urát, mire ő mérget ivott, az újságok is hozták, ma kelt fel először, hogy pechére én legyek az első ember, akivel találkozott. Aztán, hogy kivágjam magam, rendszeren bonyolult elméletet adok elő, hogy a női szépség az mindig valami általános normához való hasonlóság, azért nem ismertem meg, mert nincs rajta semmi csúnya vonás, ami jellegzetes volna és így tovább - röviden, igyekszem neki bebizonyítani, hogy a milói Vénusszal tévesztettem össze, különösen a karjai hasonlítanak.

Egyszer a kezeit dicsértem egy hölgynek, hogy kellemessé tegyem magam: milyen szép, kicsi kezei vannak, mondtam, mire ő sértődötten megjegyezte: hat éve ismer, és csak most veszi észre? Mire én zavarba jöttem, és gyorsan rávágtam: hát persze, olyan kicsike, csak most fedeztem fel, hogy önagságának egyáltalán vannak kezei.

Egy nagy kezű nőnél „kezeit csókolom” helyett ez csúszott ki a számon: „kezeit sokallom”.

Társaságban ha vagyok, kékre-zöldre szokták csipkedni a karom a helyzetet ismerő jóakaróim, hogy az istenért, ne beszéljek erről meg erről a dologról, itt van az illetőnek az ízéje, akinek nem szabad tudni... Rendesen későn, mikor már sikerült lelőni a jól megtermett bakot, aztán törhetem a fejem, hogy vágjam ki magam.

De nincs mindig jelen jóindulatú ismerős. Egyszer (vidéki városban volt felolvasásom) vacsoránál a helybeli kabaré egy szerény és kedves tagja került mellém az asztalnál. Hogy kedveskedjek neki, eldicsekedtem, hogy tegnap végignéztam az előadást, nagyon tetszett, és milyen tehetséges az egész társulat. Felszólítására, hogy mondjak őszinte és szigorú kritikát is, nehogy dicséretem émelygősnek és erőltetettnek tűnjék, egyetlen színésznőt kifogásoltam, aki valamelyik tréfában szerepelt. Megmondtam őszintén, ez olyan gyalázatos rossz volt, hogy legszívesebben széket vágtam volna a fejéhez. Udvarias és érdeklődő hallgatására gyanút fogván, megkérdeztem, hogy ugyan ki ez a rettenetes nőszemély? Mire ő kedvesen és szerényen felvilágosított, hogy az ő felesége. Hirtelen támadt köhögési rohamom elmúltával, s miután leejtett szalvétámat, a fél rostélyossal együtt, ő maga emelte fel, hosszabb fejtegetésbe fogtam, amelyben sok fordulattal sikerült kimutatnom, hogy ilyen különleges és eredeti tehetséget, mint az ő felesége önagsága, neki megfelelő szerepben kellene foglalkoztatni, és nem egy ilyen piszok fércműben és utolsó tákolmányban, amilyen az a tréfa volt, amelyben tegnap este szerepelt, s amiben éppen a legkiválóbb tehetségnek kell kudarcot vallania, éppen különleges egyénisége miatt. Helyeslően bólogatott, s miután így sikerült ragyogóan kívágni magam, s meg voltam győződve róla, hogy egy rajongó barátot szereztem, megveregettem a vállát, és megígértem, hogy eredeti tréfát írok a helyett a vacak helyett a felesége számára - mire ő boldogan megjegyezte, hogy annál is könnyebb levétetnie a műsorról, mert hiszen a darabot ő írta.

Színházi Élet, 1932. 34. sz.

TESTI INZULTUS

Emlékezés két pofonra

A holdas éjszakában, locsogó habok közt, a csónakban, arról beszélgettünk, milyen érzés az, ha az embert pofon vágják. Lévén a pofon testi fájdalomon kívül jelentékeny erkölcsi sérelem is, amit állítólag csak vérrel lehet lemosni, nem nagyon jelentkeztek az urak személyes tapasztalataikkal, ezen a téren - végre kénytelen voltam magam előrukkolni a címben említett két pofonnal.

Összesen két pofont kaptam életemben - komoly pofont értve, mert a gyermekkori és szerelmi pofonok persze nem számítanak. Ez a két pofon rendes pofon volt, felnőttkorban ért, időben nem nagyon távol egymástól, összesen két vagy három másodperc telhetett el a két pofon közt, s az aktív szerző, egy különben tiszteletre méltó hölgy, egy és ugyanaz a személy volt.

A dolog lélektanilag azért érdekes, mert egészen bizonyosan nem tartozom azok közé, akik pofonra ingerlik felebarátaikat. Tűrhető modorom van, krakélerkedni se szoktam, arcom nem pufók, tekintetem nem sértő, monoklit nem hordok, nem szoktam kiabálni és sértegetni a férfiakat, a nőket se molesztálom. Előírás és papírforma szerint meg kellett volna halnom anélkül, hogy megtudjam, milyen az, mikor váratlanul pofon vágják az embert. Alábbi esettel éppen azt az elméletemet akarom bizonyítani, hogy az úgynevezett *erőszak*, a testi inzultus (vesd össze: háború, fegyveres elégtétel, általában mindaz, amit bátor és elszánt cselekedetnek szoktak nevezni) nem végső érve bizonyos megelőző, tűrhetetlen és másképpen elintézhető konfliktusoknak, tehát nem logikus következménye az erőszakra okot adó szenvedő fél viselkedésének, hanem az erőszakra hajlamos embernek természetében eleve, *a priori* lappangó adottság. Vagyis hát... de szót szóba ne öltsek.

Idestova tizenöt esztendeje az esetnek. Bejáró újságíró vagyok egy nagy napilapnál, a szerkesztőségben humoreszket írok. A humoreszk hőse egy szerelmi ügyekbe gabalyodott nő - a történet egy fordulata kedvéért nevet is kell adnom neki -, szórakozottan körülnézek, s egy éppen a szobában tartózkodó hirdetési ügynök semmitmondóan hangzó vezetékeve jut eszembe: ehhez hozzábiggyesztek egy női keresztnevet, s írom tovább nyugodtan a krokít, ami másnap reggel meg is jelenik a lapban.

Másnap délután. Megint ott ülök a szerkesztőségben, ezúttal egyedül, íróasztalomnál. Éppen telefonálok. Feltekintve, magas, szikár, vértelen arcú, nem egészen fiatal nőt látok állni az asztal túlsó oldalán, udvariasan intek, hogy azonnal állok a rendelkezésére. Ő is vár. Befejezem a telefonálást, parancsoljon, kérem, mondom előzékenyen. Ön ez és ez? - kérdi gyorsan. Az vagyok, tessék parancsolni - mondom, és még előre is hajlok az asztalon át, azzal a mafla, gyanútlan fejemmel, direkt a keze ügyébe, és még mosolygok is kedvesen, bár előre bosszant, hogy nyilván verset hozott vagy autogramot kér, de hát bátorítani kell, ezek az olvasók olyan elfogultak és lámpalázások, ha egy híres emberrel állnak szemtől szembe (akkor még az voltam).

A következő pillanatot élesen és részletesen szeretném leírni, az orosz írók élményelemző modorában, adalékul a pofon lélektanához azok számára, akik még nem kaptak.

Ténylegesen és határozottan szikrát lát az ember, ahogy mondani szokták: „szikrát hányt a szeme, olyan pofont kapott”. Ezt igazolhatom, ez így van: szikrát hány. Az első pofont nem is éreztem, olyan hirtelen kaptam, olyan volt, mint a revolvergolyó, nem tudja meg az ember,

hogy eltalálták-e. Csak egy szikra pattant a szemem előtt, csodálkoztam, hunyorítottam, emlékszem, az villant át rajtam, micsoda marha vicceket csinálnak a kollégáim, meg voltam győződve róla, hogy egy nőnek öltözött kolléga valami jux-játékot pattantott el az orrom alatt, amiben szikrázó patronkapszli van, mert a csattanást is jól hallottam.

Erre jött a második, a nyugodtan és krisztusian odatartott bal oldali elképedt képemre, amitől aztán magamhoz tértem, és tudatára eszméltem a tagadhatatlan ténynek, hogy az íróasztalom előtt álló ismeretlen hölgy engem, egyelőre ismeretlen okból, kétszer pofon vágott, mégpedig alaposan. És hogy nyilván *engem* akart pofon vágni, nem tévesztett össze senkivel, hiszen előzően megkérdezte a nevemet.

Álltam egyenesen, borzasztóan csodálkoztam, és mivel semmi sem jutott eszembe, amiért engem kétszer pofon kellett vágni, még csak haragudni, megsértődni vagy dühbe jönni, vagy ordítani se tudtam, minden indulatot és reakciót lenyűgözött és megbénított bennem az izzó kíváncsiság: hogy ki ez a nő, és vajon miért vágott pofon?

És mintegy transzban, megbűvölve hallgattam, ahogy egy perc múlva, felszólítás nélkül, sikoltozni és rikácsolni kezdett, hogy ő nem hagyja magát kipellengérezni.

Nagy nehezen kiderült, miről van szó. A boldogtalant véletlenül úgy hívták, ahogy a reggel megjelent krokiban szereplő nőt. (Később megnéztem a Lak- és Címjegyzékben: éppen százhuszonkét ugyanilyen nevű nő lakott abban az időben Budapesten - képzelhetik, hogy aludtam aznap arra a gondolatra, hogy ezek egymás után jelentkezni fognak.) Meg volt győződve róla, hogy a könnyűvérű nőcskéről adott vázlatommal őt akartam csúffá tenni, kiszervekíteni, azért írtam ki a nevét. S ebben a meggyőződésében egy cseppet se zavarta az az általa nagyon jól tudott tény, hogy sohase látott, sohase láttam őt, egyetlen közös ismerősünk se volt soha, és nyilvánvalóan sejtelmem se lehetett a létezéséről.

Akkor s azóta is, sokszor töprengtem ezen a dolgon. Miféle nő volt? Azóta se találkoztam vele - zavaros idők jöttek, a feljelentésemre kitűzött tárgyalás elmaradt, eltűnt a szemem elől. A vicclapok darabig foglalkoztak az esettel, de én semmi vicceset nem találtam benne. Egy kérdés kínozott: *hitte-e* valóban ez a nő, hogy őrá írtam a humoreszket? Mert ha igen, nem szabadna haragudnom rá, jóhiszeműen cselekedett, a pofonokat megérdemeltem volna, ha feltevése igaz lett volna - legfeljebb a pechemet átkozhatom, hogy hamis színben tüntetett fel ártatlanul.

Ma már több emberismerettel s kissé kiábrándultan, meg vagyok győződve róla, hogy *nem hitte* ő maga se, csak szerette volna hinni - nem az igazság volt a fontos számára, hanem a botrány s a kínálkozó lehetőség, hogy eredendő, vele született, sajnos, nagyon is emberi durvaságát és agresszivitását büntetlenül kiélje. Azok közé tartozott (sokkal több ilyen ember van férfiban és nőben egyformán, mintsem sejtjenők), akikből nem a felháborodás váltja ki a vágyat, hogy pofozzanak, ürügyet keresnek a bennük bujkáló, *mindenki* ellen irányuló pofonhoz. *Túlságosan gyorsan* kente le a pofonokat, nagyon sietett, mielőtt megkérdezte volna, ismerem-e őt egyáltalán, tudok-e róla - *félt tőle*, hogy kiderül ártatlanságom, s ő elesik a gyönyörűségtől, hogy megpofozhasson, akár bűnös vagyok, akár ártatlan. Rossz ember volt. Ma már tudom, hogy vannak született rossz emberek.

Születettek és gyógyíthatatlanok, íme, azóta se kért bocsánatot, pedig a büntetést is elkerülte, a nyilván mások is megmagyarázták neki, hogy tévedett. Én persze régen megbocsátottam neki lelkemben: nem tehet róla, hogy ilyennek született.

Pesti Napló, 1932. augusztus 28.

SZENT ISTVÁN-NAPI VÁROSMUTOGATÓ

Ide hallgassanak kendtek, gazduram meg gazduramné, meg a Pista gyerek is - majd én elmagyarázom kendteknek, töviről hegyre, az egész mindenséget, csak gyűjjenek kendtek, sorjában - egy nap alatt elvégezzük az egész Budapestet, megteszem szívességből, tudom, kend is megmutatná nekem a szülőfaluját, ha én ruccannék le kendtekhez látogatóba - nohát, ez a Budapest az én szülőfalum, illendő, hogy én kalauzoljam kendteket.

Azt kérdi, kend, gazduram, hogy lehetséges, hogy ilyenkor délelőtt nekem van erre ráérő időm, aratáskor - hát először is tudja, én már izé... betakarítottam a magamét... azt a kis papírfődet, ami az enyém, pár hold az egész, beszántottam, végigbarázdáltam, oszt most várhatok még egy-két évig, amíg a sok bevetett tintamag kikel. Másodszor ünnepnap is van, Budapest vendégül látja kendteket, aztán tudja, úgy van az ilyenkor, hogy vendéglátás idején a maga gyerekének is kedvez a gazda: most szépen beszél velünk Budapest, édes fiam, aszongya, kell-e kalács, hogy a vendég lássa - este meg nekünk is szabad nézni a szép kivilágított ámbitust, ott a Gellérthegy tetején.

No, éppen azért, indulhatunk.

Hát isten hozta nálunk.

Itt van mingyárt, ahol megérkeztek kendtek, a Keleti pályaudvar. Udvarnak udvar, láthatja kend, ha nincs is benne gémeskút - az ólak megvannak, vasparipa áll bennük, most abrakol éppen. Hogy a tyúkokat nem látod, Pista fiam? Csudálom, én látok egyet-kettőt, odanézz! Ott illeg az egyik, csakhogy itt nem a tyúk kapirgál, hanem a kakas kapirgálja a füle tövit, hogy mit csináljon a tyúkkal. Hogy sokan vannak ezen a pályaudvaron? Meghiszem azt! Mutasson kend egy olyan pályát, Budapesten, ami nincs túlszűfolva!

No, csak gyalogosan induljunk tovább, ráérünk, ugye. Erre a sárga kocsira is fel lehetne ülni, amit a mennydörgés mennykő hajt, de lássák, az ellenkező irányba megy, mindig úgy szokott... aztán meg izé, nem tudtam biztosan, tisztesség ne essék, szólván, tanult-e gazduram betűvetést, no csak azért, mert ha nem tudja, hogy írják a „Z” betűt, inkább is fel se szálljon kend. Csúnyán megíárja, ha „U” betűbe megy bele...

De lám, már itt is vagyunk a Nemzeti Színháznál. Lássák, ez a komédia itten, itt tanítják úri népek a kispapát szép szóval pitvarolni. Csepűrágó hogy van-e benne? Hát iszen akad, akinek nem telik egyébre, de azt csak odahaza gyakorolják. Vitéz János is megvan még, de az se idebent, a játékszínen vágja kupán Hőköm Matyit, ott ül valamelyik szerkesztőségben, oszt onnan írja a kritikát...

Itt akár fel is kaphatunk erre a szép kék szekérre, amibe masina van befogva. Ugyi, milyen sebesen szalad? aszongya, hogy autóbusz. Éppen csak megkóstoltuk ezt is, szállhatunk is lefelé - ne arra, gazduram, arrafelé nincs ajtó! Hogy emerre, a fara felé, nem akar? Hát aztán miért nem? merthogy *hátrafelé* haragszik nagyon ez a masina, mint a görény? Fogja be kend az orrát, ha nem tetszik, mi már megszoktuk, nem vagyunk olyan kényesek, mind kendtek, ott a jó illatos istállóban.

Ez a szép régi ház itt a Tudományos Egyetem: itt töltik a doktorba, fiskálisba azt a sok tudományt, most legalább ezt is látták kendtek. Mit csinál kend, gazduram? Be akarja verni az ablakot? Mi jut eszébe, nem fajvédő egyetemi polgár kend. Úgy ellátják a baját, hogy attul koldul! Oszt mér haragszik annyira? Hogy itt tanították ki a fiskálist, aki elárvereztette

kendet? Ugyan, menjen mán! Hát hogy hívták? Schwarcz? Régen lehetett az, ma jobban vigyáznak, kit tanítsanak, ahogy a nóta mondja:

Szakrament!

A zsidó fiú mind ügynök-szakra ment.

No, most gyерünk a föld alá - ne ijedjen meg kend, nem a temetőbe, csak ide a ligetbe, hadd mutatom meg a menazsériát. Látják, kendtek, ezek itt a majmok, e' meg az elefánt! Orrával eszik, mint a disznó. Hogy mikor vágjuk már le? Bolond kend! Nem enivaló ez, hogy minek tartjuk akkor? Hiszen ha csak ez volna az egyedüli, akit tartunk, meg nem eszünk, inkább etetjük... inkább a zsiráfot nézze kend, mit mond kend? Hogy huncutság van benne, ilyen állat nincsen? Már hogyan volna, nem látja kend a szemivel? Hogy hát akkor miért olyan hosszú a nyaka? Hát hogy elérje a fejét, lássák, mert a feje nagyon magosan van neki.

Ez itt a feredő, itt lubickolnak nyáron a fehérnépek, afféle úsztató, ez meg az Andrassy út, szép egyenes, ez meg az Opera... dehogy, édes bátyám, nem ispotály ez, ha operálnak is benne, énekelni szoktak itt minden este... de azért mégse kocsma, látja, éppen a *Paraszt-becsület* megy ma este, abban az van, hogy izé, a parasztok összevesznek a kocsmában... ugyan, hagyjon ma kend békén, mégse kocsma, kivágják a magas cét, nem érti kend? Ne bosszantson má, akár kivágják, akár nem, mégse ispotály, se kocsma, se ispotály, hanem Opera és punktum.

Ez meg itt a híres Bazilika, azt meghiszem, hogy szép! Azt kérdi kend, mért haragszik a Vilmos császár útra, hogy hátat fordít neki? Nini, igaza van kendnek, most veszem észre, csakugyan, miért is fordít hátat vajon?

Ez meg az országháza, itt szaladnak össze a képviselők, idejár a maguké is, hogyan, de most nincsen ülés, szünet van, hogy mégse szakad le az égbolt, pedig senki se vigyáz az országra? No látja kend! Az Isten háza is be van zárva néha, mégse vagyunk egyedül, olyankor a képviselők vigyáznak ránk. Így megy ez felváltva, aszongya, hogy munkamegosztás.

No most mit akarnak még látni kendtek, mielőtt felmennénk a Gellérthegyre, István-napi ökörsütésre: a vágóhidat vagy az adóhivatalt? Nem nagy különbség az egész, elég, ha az egyiket megmustráljuk - éppen csak a nyúzásban a különbség. De úgy látom, ez is csukva van - talán a panaszát akarta elmondani, édes bátyám?

No, gyерünk a sóhivatalba.

Színházi Élet, 1932. 35. sz.

HAZAFELÉ AZ ÉJJELI MULATÓBÓL

egy húszéves fiatalemberrel

Igen, két óra felé, a kedves, hagyományos éjjeli lokálból, mely túlélte a véneket, mint valami hetyke és könnyelmű kis piros virág, mikor a régi világ alatt megrendült a föld: még franciából oltott nevét is megtartotta. Bandukolok hazafelé magamban - magamban, csakugyan? De-hogy, hiszen a húszéves fiatalember itt megy mellettem, a régi, félszeg és dacos fiú. Ilyenkor hajnalban még néha találkozunk, egyre ritkábban - én halkán dudálok, ő makacsul hallgat, míg meg nem szólítom. Vajon rám gondol, vagy a húszévesekre? Ezt kellene megtudni tőle.

ÉN. Jó nők, öcsém, mi? Vagy hogy is hívjátok ti - jó bőrök.

Ő *hallgat.*

ÉN. Ez lenne hát az új tánc, a bigin. Alapjában ugyanaz, mint a ti régi macsicsotok, új változatban: az új erkölcs nem tompítja az erotikus fülledtséget és vadságot, de kever hozzá valamit, ami emberibb s így erkölcsösebb minden ostoba szeméremnél: humort, groteszk jókedvet. A mai erotikus tánc önmagát karikázza és gúnyolja, és ebben van valami egészséges fölény, ami tetszik nekem.

Ő *sötéten.* Miért kell az erotikát gúnyolni?

ÉN. Mert így kerülünk fölébe anélkül, hogy megölnénk, így válunk urává Érosznak, a kedves, szemtelen kis cselédnek - nem hatalmasodik el fölöttünk, vigyázunk rá, szolgáljon, ne szolgáltatssa ki magát. Nem vetted észre, hogy a régi, férfikábító, érzékhódító öltözközkompozíciók is úgy szerepelnek már a pompás nöstények természetes meztelensége fölött, mint karikatúrái a régi divatnak, izgató és sejtető selymek és csipkék és szalagok és fodrok kavargásának: valamikor komolyan vette magát ez a divat. Ma az efféle nem is lehet más, mint jókedvű karikatúra. Női felebarátunk, ha a strandon kétfelé megyünk öltözködni, miután meztelenül feküdtünk egymás mellett a homokban, és gazdasági kérdésekről csevegtünk, nem jelenhetik meg utána krinolinban vagy turnúrban: ruhájának egyszerű, sima, semmitmondó és praktikus vonalai világosan kifejezik, hogy egyszer s mindenkorra letett a rögeszméről: másnak mutatni magát, mint ami - nőnemű embertársnak.

Ő *gúnyosan.* Nőnemű embertárs? Remek szó, mondhatom.

ÉN *szünet után.* Szóval - neked nem tetszik a mai divat?

Ő *szünet után, hirtelen, vadul, hevesen, egy szuszra.* Divat vagy nem divat - nem tudom, nem érdekel, nincs érzékem hozzá. Amit érzek, és amiben hiszek, az nem ruha és nem kelmék és szabások és gombok és csipkék és szalagok - hanem valami, amit néhány ezer éve ismerek, s amiről *nálad* jobban emlékszem még, hogy húszezer év óta nem változott lényegben... nem javult és nem romlott. Nem javulhatott, mert tökéletesebb - és nem romolhatott, mert nem lehetett tökéletlenebb se. Nem tartott lépést a fejlődéssel, mert minden fejlődés belőle származott - nem alakult változó ízlésekhez, mert minden ízlésnek és íznek ő a forrása. És ez a ti mai női ruhátok nem tetszik nekem, akár divatos, akár nem divatos - mert nincs meg benne az az állandó és örök vonás, ami ruhává szentelné: takarójává, burkává, elrejtőjévé és feltárójává amaz Állandónak és öröknek, amit így hívnak: női test. Ez a ruha „nagyon szűk és nagyon tág”, mint a Föld szelleme mondja - ez a ruha nagyon rövid és nagyon hosszú - ez nem *tartozéka* a nőnek, mint ahogy tartozéka a pillangónak a szárny, a rózsának a szirom - ez egy tok,

ez egy doboz, ez egy palack, amiben csupaszon fekszik a nő, mint gubójában a báb, s ami dísz van rajta, nem az Abszolút Ruha, az *élőanyag* és örök, ezer változatában felismerhető állandó valami - független koroktól és vidékektől, korok és vidékek divatja legfeljebb megközelíti, vagy távolodik tőle, ez a mai divat éppoly messze került lényegétől, mint korszellemek az emberi élet céljából: az embertől.

ÉN *csendesen, csillapítóan*. És mi az az örök lényeg?

Ő *lázban*. Egy kép lebeg előttem, s a női öltözködés világtörténetében ezt az *egy*, állandó képet látom egyre tisztábban, mint nyugodtan lebegő szivárványt a tajtékzó vízesés fölött. Ez a kép él a férfilélek mélységeiben: onnan vetíti ki vágy és áhítat, hogy nővé és ruhává avassa.

ÉN *óvatosan*. Mi ez a kép, fiam?

Ő. Legcsodásabb rejtelve az élet szerelmének. Szirmok és levelek, színek és illatok buja, bő lángolása, gazdag tumultus, csupa szemnek és szájnak való valóság, és mind csak azért, hogy elrejtse, elföldje szem és száj előtt, ami benne lényeg, ami felé törekszik szem és szív, amire felhívja a figyelmet azzal, hogy elrejtje, amit hangsúlyoz, azzal, hogy elhallgat, amit odaad azzal, hogy megtagad, amit drágává tesz azzal, hogy nem adja olcsón! Központ és tengely és gyújtópont, élő északcsillaga minden mágnesűnek e földön - e szentséget zárja körül szirmok és levelek, színek és illatok, selymek és csipkék körforgása, dúsan és libegőn, vagy szerényen és szorosan, de mindig virágszerűen! „Női embertárs?” Gyalázat! *Ezzel* a nővel akartad *föl-emelni* - ezzel a felségsértő konfidenciával próbáltad *lerántani* magadhoz, szuszogó, szőrös majomtestedhez e rút növény minden száz évben nyíló pompás virágát, az embervirágot? Embervirág, szép nő, legszebb és legrejtelmesebb irigysége rózsának, tulipánnak és liliomnak, kik *felfelé* nőnek a földből, s kelyhüket ég felé tárják, mert nem mozdulhatnak helyükről - *repülő* virág, ki kelyhedet lefelé fordítottad a föld felé, s úgy lengedezel fölötté, mint a fukszia - láthatatlan szárad vajon honnan nőtt ki, ha nem a földből? A magasságból talán? és gyökeredet a felhők között keressem? Nem tudom - de virágnak akarlak látni, magasból lecsüngő virágnak - csak annyira érintsék bibéid a földet, hogy elérhesselek, ha ajkammal érinteni akarom szirmaidat.

ÉN *óvatosan megsimogatom a fejét*. Jó, jó... semmi baj. Az a fő, hogy egy olyan szép új hasonlatot fedeztél fel a nőről. Erről jut eszembe, add át kézcsókomat Rózsának, én már itthon vagyok.

Ő *elvörösödik*. Miféle Rózsának?

ÉN. Annak, fiam, akit már hetedik ükanyja, a derék, természetes asszonyság, erről a virágról nevezett el, hogy neked utóbb eszedbe jusson ez az eredeti hasonlat.

Pesti Napló, 1932. szeptember 4.

AZ ÉN TANRENDEM

ahogy a nagy Móric azt elképzei

Mert a kis Móricka, az más. Az maga is iskolásgyerek. Az ő véleménye az iskolai oktatásról, úgy, ahogy ma csinálják, egy alapvető, egészséges tiltakozás minden tanítás ellen, a tapasztalatlan ősemler nevében.

Magam mint felnőtt Móric, tapasztalatból beszélek. Jártam iskolát. Utána be voltam íratva az úgynevezett *életiskolába*, ahogy tanfelügyelő bácsi jelezte az érettségim. Véleményem a kettő összehasonlításából alakult ki. Éppen azért forradalmi. Vagy ha úgy tetszik, éppen azért gyermekes.

Egy ábránd, semmi több. De a valóságban gyökeredzik.

Mert kérem, vegyük először is az egész dolog célját. Némely iskola homlokzatán fel is van írva. Non scolae sed vitae discimus. Nem az iskolának, az életnek tanulunk.

Ez általános szabály, viszont mégis megkülönböztetnek például *reáliskolát* és *gimnáziumot*, mely utóbbi elnevezés logikusan, mint előbbi ellentéte, tulajdonképpen semmitmondó: lévén a *reálisnak* az *ideális* az ellentéte. Mégis, legalább az egyik iskolaféleség dicsekszik vele, hogy ő a *reáliákra*, a gyakorlati életre nevel.

Na, ami azt illeti, magam is realista voltam. És ne haragudják a kultuszminiszter úr, de nagyon keveset volt alkalmam felhasználni az akkori s még ma is érvényes tantárgyak anyagából...

Alábbi szerény javaslataimnak nem az uralkodó pedagógiai elvek felborítása a célja. Nem azért jöttem, hogy eltöröljem, hanem hogy betöltssem a fennálló kereteket.

Olyan iskolára gondolok, amely egyes tantárgyaiban valóban azt tartja szem előtt, hogy a megfelelő kategóriákkal kapcsolatban az általunk, felnőttek által megismert életben el tudjon majd igazodni, aki megtanulta.

Tanrendem s egyben tantervem tehát nagy vonalakban a következő:

MENNYISÉGTAN. Adónemek kamatoskamat-számítása. Határérték-számítás a bevallott és be nem vallott vagyon között. Hármasszabály, különös tekintettel a keresendő ismeretlenre, akit végső esetben meg lehet vágni. Korlátolt pontosságú összeadás és szorzás, hogy így, első blikkre, mennyit hajlandó adni az illető. Hányados, illetve hány adós. Törtekkel és megtörtekkel való számítás. Számítás arra, hogy az illető becsap. Politikai számtan, időjárás, kiszámítása, hogy a legközelebbi választáson mekkora lesz a kormánypárt.

ALGEBRA. Alapaxiómák, posztulátumok. Magától senki se ad, ki kell facsarni belőle. Mindaz a pénz, amire életedben szükséged lesz, jelenleg idegen zsebekben van, és nagyon vigyáznak rá. Gyökvonás mások érdemeiből, hatványozása tulajdon érdemeinknek mások szemében. Logaritmus mint elrettentő példa, amire soha életedben nem lehet szükség, ha gazdag ember akarsz lenni. Egyenlet, rengeteg ismeretlennel, akik nem tudják, miből gazdagodtál meg, és úgy tisztelnek, mintha jóságos ember volnál. *Kitevő*, vagyis hogy kell gyorsan kitenni, aki kér valamit.

GEOMETRIA. Háromszög és annak megelőzése oly módon, hogy elvedd a feleséged guszpusát a jelentkezőtől. Az átfogó szerepe a szerelemben. Befogó, illetve száj befogó, ha azt akarod, hogy ne fájjon a fejed. Szögek, legutolsó esetben, ha minden kötél szakad. Testek térfogata, különös tekintettel a miss-választásokra. Gömbszeletek és annak görbületei. Görbületek álta-

lában, egy, két- és többrétgörbülés, egészen hétig, feljebbvalókkal szemben, akiktől az életed függ. Függet, kerület, kikerülete és megkerülete olyan kötelességeknek, amikből nincs hasznod. Analitika, rendszabályok freudizmus ellen.

FIZIKA. Hőtan, védekezés a befűtés ellen. Jó és rossz hővezetők, anyakönyvvezetők, akiktől óvakodni kell. Arkhimédész tétele: minden hivatalnok annyit veszít súlyából, amennyit az általa a minisztériumból kiintrikált kolléga súlya nyom egy másik minisztériumban. Hangtan: a hang terjedése nőknél, férfiaknál, politikusoknál, kutyaánál, különös tekintettel a mennyországra. Áthatatlansági törvény: egy test több helyen is lehet, álláshalmaz. Gázok törvénye, gázszámla letagadása. Villamos kisülés és kis ülés a villamoson, szigetelő a jegyváltással szemben. Fénytan, fényreklám magammal szemben, fénypofa, fényes nadrág. Lencsék, derék fölött és alatt, gyújtópont, nadrágfénytörés. Hullámmélet, pizsamaverseny, Dauerwelle árának kiszámítása. Rugalmasság minden tekintetben.

TESTGYAKORLÁS. Nyújtó és annak viszonya a takaróval. Korlát, különös tekintettel a numerus claususra. Bak, balek, chemin de fer, rómi, bridzs. Mérleg, helyes mérleg, hamis mérleg. Átbújás, tű fokán. Súlyemelés, áremelés. Mászás, falramászás mérgebben. Ugrás, de sokkal inkább ugratás, futás, fejfel - falnak. Szabad és tilos gyakorlatok, úszás az árral, szél ellen való próbálkozás mellőzése.

FÖLDRAJZ. Szélességi, hosszúsági, kövérségi, soványsági, pénztelenségi fokok. Baktérítő, Ráktérítő, kiadott pénz visszatérítő. Zenith, nadír, radír. Hegy- és vízrajzi, politikai és ellenzéki, pénzkeresési, könyvügynöki térképek. Megye, nem megye, és ha nem megy, miért nem megy. Sarkok, sarkigazságok a kereskedelemben. Egyenlítő, számlakiegyenlítő. Hol lehet a földgömbön a legjobb csontvázat, a legjobb borotvapengét, a legjobb sört, a legigénytelenebb nőket, a legmutatósb és mégis legolcsóbb bővít kapni karácsonyi ajándéknak?

TÖRTÉNELEM. Nők életkorának megállapítása. Mennyit kerestek a hadiszállítók a háborúkon, az ókortól kezdve? Harmincévesek háborúja. Mekkora vagyont hagyott hátra az a Napóleon? Középkori úriemberek benősülése a cégbe. A római birodalom hamis bukása. Cleopatra orr- és csípőméretei. Amerika fel- és lefedezése devizában. A német birodalom fejlődése Barbarossa szakállától Hitler bajuszaig. A zsidóság történelme Ézsaiástól Meskóig.

FILOZÓFIA. Xantippe véleménye az egész dologról.

TERMÉSZETRAJZ. Ehető állatok és növények és azok elkészítése. Nagy hal megeszi a kis halat, kisemlős megeszi a nagyemlőst (lásd: vetélytársnők). Majom származása az embertől. Méhek és Méhelyek.

ÍRÁS-OLVASÁS. A végére hagytam mint esetleg fölöslegeset. Leghelyesebb volna törölni a tantervből, miáltal meg lehetne spórolni egy csomó tantárgyat. Gyakorlati haszna minimális lévén, nem is erőltetném. Tapasztalatból beszélek.

Színházi Élet, 1932. 38. sz.

VÁLLALKOZÁSOK ÉS EMBEREK

És utóbbiak között a legutolsó: egy ember

Új kormány. Az ember, aki már elmúlt negyvenéves, leteszi az újságot, egy pillanatig tűnődik, bizonytalan, határozatlan érzéssel. Hát majd meglátjuk, mondja magában az ember, aki már elmúlt negyvenéves. Alapjában mi közöd hozzá, az ő dolguk, az ő érdekük, hogy hasznos cselekvésekre használják a hatalmat, amihez jutottak - feltéve, hogy meg akarják tartani. Aztán tovább lapoz az ember, belekukkant a napihírekbe, megnézi a színházrovatot, tudomásul veszi, hogy új iparvállalat alakul, hogy egy konzorcium átveszi a megbukott kultúrintézményt, hogy valaki társat keres egy üzlethez, hogy Sztálin hatalma megrendült a japán konfliktus miatt, és hogy meghosszabbítják a korlátozó rendeletet. S az ember, aki elmúlt negyvenéves, megint visszalapoz, nézi a betűket, s egyszerre ráeszmél, hogy egyre kisebbnek és fölöslegesebbnek érzi magát ebben a lázasan dolgozó és vállalkozó világban.

De miért? Ha meggondolja, semmi oka rá. Végezte a dolgát, mindent megpróbált, amit egy ember, így egyedül, megpróbálhat, hogy létezzen. S íme, létezik is, még mindig. Elég régóta, ahhoz képest, hogy senki se hívta, senki nem tartotta okvetlenül szükségesnek s valami fontos és elkerülhetetlen ügy érdekében elengedhetetlen feltételnek, hogy ő a világra jöjjön, hogy „létesüljön” annak idején, negyvenegynéhány évvel ezelőtt - nem ült össze alapító társaság, előkészítő bizottság, megbeszélő konferencia, nem gyűjtöttek aláírásokat alaptőkére, nem bocsátottak ki részvényeket, nem alapítottak előzőleg pártot, hogy megszületését kiharcolják, nem csináltak külön világszemléletet, hogy lehetővé tegyék, alapkövet nem raktak le ünnepélyes beszéddel, városokat nem gyűjtöttek fel, és országokat nem foglaltak el létjogosultságának bizonyítására, két ember összemосolygott, megfogták egymás kezét az asztal alatt - különös összeesküvés -, ennyi volt az egész.

Ennyi volt az egész és íme, mégis megvan még valahogy. Igen, megvan, ő, az ember, az emberélet, ez a föld és bizonytalan dolog, mint a „nagy horderejű”, „egész Európára kiható”, „emberiség sorsát érintő” eszmék vállalkozói egy legyintéssel szoktak elintézni - ugyan kérem, egy ember, egy rövid emberélet, mit jelent az ilyen nagy kérdések mellett? Megvan még, s ahogy az első oldalon azt olvassa, hogy új kormány, csendesen, magányosan elmosolyodik, s számolni kezd az ujjain, aztán abbahagyja. Nem érdemes, tíznél jóval több kormányt és rendszerváltozást élt át, s kezdi sejteni, hogy át fog még élni egynéhányat, ami azért érdekes, mert hiszen ezek a rendszerek is nagy horderejű vállalkozások - minden rendszer egy vállalkozás -, egytől egyig úgy jelentkeztek, hogy most már fölösleges a további kísérletezés, megvan a végleges államforma és alkotmány és kormányzat és társadalmi keret, ami a futó és rövid lélegzetű emberéleteket, mint valami örök és maradandó egység, magába foglalja, lehetővé teszi.

És lám, fordítva történt. Nem az ő ükapjának és az ő unokájának élettörténete foglaltatik bent, epizódyszerűen a nagy „rendszer” történelmi korszakában - az ő rövid kis élete vált rendszerek változásának csendes őrtornyává, ahonnan úgy nézte az egészet, mint valami gyorsan pergő filmrevüt.

Akkor viszont miért érzi magát olyan kicsinek és tehetetlennek e kavargásban, mely íme, nem a közérdek elvont gyújtópontja körül, hanem *körülötte* zajlik le - ő a fix pont és a többi csupa esetlegesség?

Hát csak azért, mert az idők folyamán - a század gyermeke volt - szépecskén megértette, hogy ez a nyugtalan és mohó század mindenben inkább bíz, mindenben inkább hisz, vagy mondjuk ki világosan s a század nyelvén: mindenre inkább *hitelez*, mint az emberre s azokra az egyéni tehetségekre, amelyek egy vállalt feladat szempontjából eredménnyel és haszonnal kecsegtetnek. Lehet, hogy a helyzet végleges, vagy legalábbis tartós megoldásának kulcsa ott bujkál valahol egy lángeszű egyén lelkében - lehet, sőt valószínű, hiszen mindig is így volt - de hol bujkál maga ez az egyén? melyik taposómalmában a lehetetlen küzdelemnek, hogy pusztá életét biztosítsa? S feltéve, hogy önmaga ráeszmélt, hogy a kulcs nála van, s feltéve még azt is, hogy ezt valószínűvé teszi, bebizonyítja, kimutatja, feltárja a nagy „vállalkozó” előtt - ugyan ki fektet anyagi és erkölcsi tőkét ebbe a vállalkozásba? „Személyi hitel” - mosolyog a bankár - hogy képzeld ön ilyet, garancia nélkül? S ha fel is találta az életelixírt - tessék részvénytársaságot alapítani, azzal majd szóba állok. De hogy ön csak a *valószínűséget* bizonyítja, hogy kellő támogatás mellett *módjában* van feltalálni - á, kedves barátom, nagyon sajnálom, ilyen kétes üzletbe nem megyünk bele...

S nem veszi észre, hogy ennél *sokkal* kétesebb üzletet csinál, egyre-másra, mohón és makacsul, hogy húsz- és harmincszázalékos valószínűségekben bíz nyolcvan- és kilencvenszázalékos valószínűségek rovására. És vállalkozik és befektet és bíz és számol, számol mindennel a világon, divattal és időjárással és meteorológiai jóslattal és politikai ígérettel, csak az emberrel és a benne rejlő képességekkel nem számol soha. És „be lehet őt dönteni” mindenféle vállalkozásba, ami független az emberi szellemtől, pénzt áldoz és időt, és százszor tönkremegy, és százszor újrakezdi. S közben a vállalkozás mind tönkremegy, a tehetséges ember megmarad, de senkinek nem jut eszébe, hogy ebből levonja a tanulságot, és egyszer a tehetséges emberből próbáljon vállalkozást csinálni. Ha megvizsgálom ma egy tehetséges ember élettörténetét, ki fog derülni, hogy nyomora és bukása és szerencsétlensége nem abból alakult ki, hogy *önmaga* megbukott volna, hogy a tehetsége nem vált volna be: dehogyis! a nagy hűhóval alakult *vállalat*, amelyik bérbe vette ezt a tehetséget, a *vállalat* dögölt ki alóla - öneki sikere volt, minden jól ment, de mit tehetett a konjunktúra ellen? túl nagy alaptőkével indultak, túlszámították magukat, nem bírták a rezsit, a színház, a bank, a kiadó, a gyár, az ipartelep, a filmstúdió, a kartell, csupa sokmillió, hatalmas szervezet, ötszáz évre méretezett palotával, egyszerűen szétpattant, mint a buborék s mint az a sekély és ostoba számítás és szakértelem, alapgondolat és bizalom, aminek vakhite keltette a reményt, hogy „menni fog” - összeomlott, és megmaradt az ember, aki mindezt előre látta, aki segíteni tudott volna, de nem hittek neki, nem bíztak benne, nem áldoztak rá annyit, amennyi egy cserép virágnak kell, hogy kikeljen a maroknyi földből: fél pohár víz, fél tenyérnyi napocska.

Minek? Segítsen magán, ha tud - „az igazi tehetség kivágja magát”.

„A Grand Armée elveszett, de a császár egészséges.”

Az elbizakodottság és gőg, a túltengő individualizmus rikító jelképeként őrizte meg ezt a napoleoni mondást „kollektív” századunk.

Ha meggondolom, igen szerény és gyakorlati értelemben bölcs megfontolás jelmondatának is felhasználható. Bár jelentkezne végre egy egészséges ember, aki jóváteszi, lévén rá ideje, amit száz Grand Armée elhamarkodott és tönkretett.

Pesti Napló, 1932. október 2.

OKOS BESZÉD

Két kijelentés nyomában

Hogy megüti az ember fülét. Szavak és szövegek és feliratok, szónoklatok és ítéletek és kijelentések és megnyilatkozások hangzuhatagában és papírtengerében, hol a hontalan hajótörött Értelme vergődik napjainkban, vergődik és fuldoklik, levegő után hápog - hogy fölfigyel szegény, kiéhezett, sós vízzel és puffasztó levegővel etetett szegény emberi értelem: mintha szalmaszálat pillantana meg a tajték fölött, talán bele lehet kapaszkodni. Okos szót hallottunk a héten. Egyszerre kettőt is - egy-egy mondat volt csak sok más gondolat között, külön-külön, két beszédben, amiknek semmi közük egymáshoz: egyik egy bírói ítélet indoklásában húzódott meg szerényen, a másik új miniszterelnökünk rádiókiáltványában bukkant fel - reméljük, nem véletlen, hogy éppen ott. Mert egyébként mindegy, ki mondta: az okos szó ritka tünevényének egyik legszebb ismérve, hogy értéke független lévén, minden érdektől, személytelenül is megállja helyét, nem fontos, ki a gazdája, közkinccsé válik úgyszólván, mint a szocializált magántulajdon. Csak az „érdekes”, a „zseniális”, az „egyéni”, a „forradalmi” szavak és jelzőszavak esetében nem közömbös, kitől származnak, ahol ember és szó egymást magyarázzák, „jellemzik” - a közönséges és hajh! mégis oly ritkán tapasztalt *értelmes* szó, már születése pillanatában úgy hat, mintha az egyetemes, közismert, az emberi gondolkodásnak térben és időben kezdettől fogva összeegyeztetett kor és nemzetközi törvénytárából idézte volna a személytelen emberére: nem találmány és felfedezés, nem is új eszme. *Emlékeztetés* inkább, azok számára, akik mindig újra elfelejtik.

Éppen azért olyan ismerős, bármily ritkán hangzik el. Mert ritkán hangzik el. Szinte csoda, hogy egy héten egyszerre kettőhöz jutottunk: meg kell becsülni a szerencsét. Most közről lehet tanulmányozni őket, mint perihélium idején a bolygókat. Okos szó, okos beszéd. Az első, ami feltűnik rajta: milyen egyszerű. Mint a kétszerkettő, világít, pedig nem is csillog, még kevésbé vakít. Az ember elbámul, hogyan lehetséges, hogy erre nem gondoltunk, hogy ezt *mondani* kellett, holott kimondatlanul is nyilvánvaló. Mégis, évszázadok múltak el jó néhányszor a történelem folyamán, amikor egyetlen okos szó nem hangzott el. Máskor, világos korokban, csapatostul szállnak, mint a termékenyítő spórák. *Magvuk* van, valóban, ahogy a remek magyar szóhasználat jellemzi őket („magvas beszéd”) - magvuk van, szaporodni tudnak, a gondolatok és gondolattársulások életteljes szervezetévé terebélyesülhetnek, megfelelő talajban, a frázisok, jelszavak érzékekre és indulatokra apelláló álszavak, álfogalmak, magtalan, kocsonyás protoplazma-burjánzásának gombarengetegében, így történik, hogy évekig, évtizedekig (ismétlem, századokon át is megesett) ismét az emberi majomcsorda egész sereg álszót, álelméletet, álítéletet, míg egy percre fel nem ébreszti az okos szó - ilyenkor megdörgöli szemét, körülnéz, aztán - rendesen - alussza tovább szómaszlaggal, gombaszóval meghódított álmát.

Az egyiket éppen csak idéztük. *Gadó* táblabíró mondotta a Vay-tárgyaláson, válaszul a vádlott émelygős frázisaira. „A törvényalkotás *általánosságban* rendelkezett a megvesztegetés büntetésében: nem gondolt a különleges eshetőségre, amikor magas állású közhivatalnok a jogrend sérelménél mérhetetlenül nagyobb kárt okoz, csökkentve a hatóság iránti közbizalmat azzal, hogy megvesztegetni hagyja magát.”

(Való igaz, táblabíró úr. S nem gondolja ön, hogy sok ilyen tökéletlen törvény van? hogy *ebből* a szempontból csaknem *minden* törvény tökéletlen, éppen mert általánosít, hol a javára, hol a kárára annak, akire alkalmazzák? S hogy a helyes elv tehát mégiscsak úgy hangzik, ahogy a klasszikus „jó bíró” fogalmazta: nincs jó és rossz törvény, csak jó és rossz bíró van.)

A másik okos szó előbbinél jóval lendületesebb, bizonyosságául annak, hogy *szép és igaz* nem ellentétei egymásnak, hogy álpátoszon kívül valódi szárnyakat is adhat a szónak a struktúrájában rejlő logikai erő. „Sértő volna egy nemzetre nézve a feltevés - mondotta Gömbös Gyula -, hogy én (tehát akárki) diktátora akarjak lenni, hogy ne tudná minden körülmények között alkotmányos eszközökkel megvalósítani a maga célkitűzéseit.”

Okos szó, világos beszéd, s méghozzá gúny is van benne, paradox elmésség, azok letorkolására és megleckéztetésére, akik (s ez éppen a finom) *lebecsülték* eszét és politikai rátermettségét azzal, hogy akaraterejét és elszántságát, a diktátorságra való alkalmasság irigyelt feltételeit állították előtérbe - kinyilatkoztatása egy nagyon nyilvánvaló, éppen azért állandóan elfelejtett igazságnak, hogy a kormányzás elsősorban értelem és csak másodsorban végrehajtó erő dolga. Gömbös Gyula, hála istennek, büszkébb rá, hogy okos ember, mint arra, hogy erős férfi, felfedezte végre a kétszerkettőt, amit a maga hülye nitzscheizmusában affektáló kor-szellem nem hajlandó észrevenni: hogy mennyivel ritkább adomány az ész, mint az erő. A gombosi válasz pompás kiegészítése Cavour híres okos mondásának: „*kivételes hatalommal minden számár tud kormányozni*”, körülbelül ebben az értelemben „*szamarak nemzete kívánhat csak diktátort maga fölé*”, s ez a megállapítás olyan üdítően hat néhány diktátorokért rajongó nyugati nemzet közelében, mint egy friss pohár víz a rossz frázisok pálinkájából összepancsolt koktélt után. S a túl okos politikai publicisták, nitzscheánerek, a „fajta erejének kiteljesedését képviselő végzet küldötte férfi” tudakosai szégyellhetik magukat, hogy ezt egy *katona* közölte velök, méghozzá ugyanaz, akit mint ilyent, kiszemeltek maguknak erre a célra.

Önérzetes nemzetnek egyetlen diktátora lehet: és az a diktátor a Törvény. Meg vagyunk győződve róla, hogy az önérzetes magyar nemzetnek módjában lesz visszaadni Gömbös Gyulának a bókot, amellyel alkotmányos érettségét illette. Mert az okosságnak egyik ismérve csak a helyes megisméltés: a másik a következetesség. Abból ugyanis, hogy egy nemzet *alkotmányos* úton el tudja érni célját, nemcsak az következik, hogy *diktátorra* nincsen szüksége, de az is, hogy nincs szüksége *kivételes törvényekre se*. Az a néhány kivételes törvény - nem akarok ujjal mutatni rájuk -, ami még megmaradt a közelmúltból, nyomtalanul kell, hogy eltöröltessék a belátásból és megismerésből fakadó életkedv friss levegőjében.

Pesti Napló, 1932. október 9.

KOKTÉL

Koktél, cocktail, kakasfark - kevert pálinka, angol találmány, vagy inkább amerikai: nyilván onnan nyerte nevét, hogy tarka, mint ama tüzes és hetyke baromfikirály farktollazata, s hatása is kitör belőled - néhány jól kevert pohár, s úrnak érzed magad a világ legválogatottabb és legelőkelőbb szemétdombján és tyúkketrecében.

A nemes találmány, pálinkák szeszélyes és egyéni kompozíciója, valamikor a pénz- és rangarisztokrácia kiváltsága, az életfölösleg duhaj ötlete, demokratizálódik. Egy körúti büfében automata gép keveri a koktélt húsz és negyven fillérért: tárcsázni kell, mint a telefonon, felhívni Whisky urat és Gin kisasszonyt, hogy szíveskedjenek házasságra lépni, egyenlő arányban és feltételek mellett.

Mindez nagyon szép és népszerű - de hol marad a művészet, a perszonalitás külön törvénye? Úgy aránylik ez a masina a valódi „mixelés”-hez, mint a gépzongora játéka egy Dohnányi-produkcióhoz, a legnemesebb hangverseny-Bösendorferen.

Minap művésztársaságban voltam, egy kedves és finom úr vendége - éjfél után előkerült a jeges „rázópohár”, s mindenki azt kereste magának a gazdag pálinka-park palackjaiból, ami jólesett - egyéb alkatrészek is rendelkezésre álltak, volt olyan vendég, aki paprikát és gyömbért (ginger) toldott a szivárványszínű úri pancsba, és esküdött rá, hogy enélkül semmit nem érne az egész.

Valaki szóba hozta, mennyire jellemző az egyéniségre, hogy miket kever össze és milyen arányban. Általában igaza volt. Általában, de csak annyiban, hogy az egyéniségre *minden* megnyilatkozásunk jellemző, ha nem mesterkelt és szándékos, hanem önkéntelen és őszinte - a jellemzés tudományán és művészetén múlik, melyik megnyilatkozást választjuk tanulmány tárgyául. Volt, aki a *kézírást* választotta - egész tudomány lett belőle, a grafológia; másik tényérből jellemez (sőt jósol), harmadik fejformából, a negyedik abból, hogy ki-ki hogy nevet, hogy tüsszent, hogy fog kezét, így tekintve a dolgot, persze hogy nagyon karakterisztikus rám és rád, miből keveri a maga kis kakasfarknyi mámorát és zsongító italait, az élet bajaival szemben.

A jellemzés magasiskolája és zsenialitása azonban nem ott kezdődik, hogy egy ténykedésből következtessünk az emberre. *Megfordítani* a dolgot valamivel nehezebb és ritkább gyakorlat és képesség. Sok ügyes grafológussal találkoztam, de imponálni csak *Schermann* mester tudott nekem, aki öt perccel azután, hogy bemutatkozásom nélkül megismerkedett velem, hirtelen papírszelet után kapott, s ideges és látnoki ujjakkal leírt néhány szót az *én kézírásommal*: a beszédmódomból és mozdulataimból és külsőmből *találta el*, milyen lehet a betűvetésem.

Próbáljuk meg ezt a nehezebbet.

Vajon milyen pálinkát kever magának, ha kever - (csak így kapásból, ahogy eszembe jutnak ismert karakterű, népszerű emberek) - mondjuk:

Hitler?

Bécsi *branntivein*, jól felrázott orosz *jerzabinka*, nehéz Rajna-párlat, asszír *szvasztika*, salétrom-nitrogén-melonit, löpor alakban. Az egész keverék nem üvegpohárban, hanem Papendeckli stanicliban (Papen levágott és kellően letisztított koponyájában) rázandó. Tálalás előtt néhány csepp zsidóvér.

Jimmy Walker?

Kilencvenhat fokos málnalé, tüzes ezerjócitronád, párolt dinnyehéj, töltöttkáposzta-lé, lepkefogóval összegyűjtött banánszag Mexikóból, nyeldekklő szárazság, pesti parfüm egy cinkotai Inczével, Harmath Imre-víz, Hunyady Sándor-fekete cseresznyelé - tálalás előtt egy adag sercentés az egészbe egy nedves-párti Hoover-szavazótól.

Emil Ludwig?

Július 14-ben szüretelt vörös, Napóleon-korabeli burgundi, chateaubriand, három csepp a pohár fenekéről, amivel Mussolinivei koccintott, byroni csípős világfájdalmas, tintahal-esszencia, Törley keserve, ciceró, borgisdurch - az egészet kétszázezer példányban, csomagolva, kötve, felrázva és lefordítva huszonkét nyelvre.

Móricz Zsigmond?

Leányka, szemelt, muskotály, csőri csukamájolaj, mádi zsidóaszú, badacsonyi tűzlelkű, ringató, plébános, móri, villányi, szegedi paprika, makói hagyma, debreceni kolbász, matyó kézimunka, kalotaszegi varrottas, tulipánosláda, szarvasbögés, Athenaeum.

Kosztolányi Dezső?

Abszint, maraschino, triple-szefkűszeg, gyömbér, cherry-brandy, mákony, áfium, luminál, veronál, nyelvújítás aranyserlegből, konyhaszag à la Légion d'honneur.

Szép Ernő?

Száritott őszi falevél-lelke, könnyecseppceskével, reggeli harmat, emberszív-gyengítő, paprasóhajtó.

Krúdy Gyula?

Régi asszonyságok levendulaillata, Magyar Úribor, Nyíri Vinkó, Sziklalelke, szilva, törköly, barack, Ferenc császár-körte, tevebor Szindbád hajójáról, posta-kocsi-vörös és egy sorozat a borlapon szereplő italok mindegyikéből.

Gombaszögi Frida?

Champagne à la champignon, angliai Erzsébet-forrás, unikum Vár-lelke, Lélek-Vára, mályvaszörp, essex-appaelulával - tálalás előtt háromcsillagos Szabó.

Szomory Dezső?

Crème d'Yvette, Cout amar, Casino, Crémant-Rose, demisec és demi-monde és vissza-mond, Quarré, Absinth à la Verlaine, Sauvignon, à la Montmartre és mit tudom én! istenem! és minden és minden és minden!

S végre:

Szerénységem?

Két csepp hosszúlépés, tíz csepp kávéházi pohárvíz, egy darab jég az Északi-sarkról, láva az Etnából, tengerfenékmoszat, sztratoszféraszüredék - valaki az egészet kifizesse, és némi csekély honoráriumot is küld, amiért hajlandó voltam lenyelni.

Színházi Élet, 1932. 41. sz.

ITT A CU-CU!

Kedves Szerkesztő Úr!

Bocsásson meg, hogy két hete nem írtam semmit, és nem is telefonáltam - talán hallotta, hogy éjjel-nappal egy több kötetes, nagy tanulmány megírásával vagyok elfoglalva, ez minden időmet igénybe veszi, nemcsak maga a fizikai és szellemi munka, hanem a forrásművek áttanulmányozása és rendszerbe foglalása is. Az egész mű címe, úgy látszik, körülbelül ez lesz: *A Yo-Yo-korszak oknyomozó története*.

A Yo-Yo napjait éljük.

A vavalódi kököltő és gogondolkodó azonban nem szokott megállni, ha felismerve a jelenségek összefüggését, képet tud adni a korról, amelyben él.

Az ő számára a jelen adalék és utalás csak, melyből szaggatott vonalakkal kirajzolhatja a jövőbe torkolló utat - álmában a jövőbe lát, következtet elmúlt eseményekből elkövetkezőkre, s kibozza sok lehetséges eseményből a logikus következményt: a fejlődés vonalát.

Nagy munkám közben, elfáradva, egy fél óra pihenőt adtam magamnak. S pihenés közben, mint egy látomás, Paphosz szigetén, mint *János Jelenései*, úgy vetítődik ki lelkem mozi-vásznára közeledő korszakok távoli kavargása, mindent elsőprő robaja!

Az emberiség nem fog megállni a Yo-Yo mellett, ó, elavult század!

Nyilvánvaló a folytatás - ezen az úton nem lehet vesztegelni!

Repülj hajóm - új horizontok libegnek elébed!

Víziómban új tömegeszméket látok - látom a jövőt, mint Hütten Ulrik, mint Mórus Tamás, mint Jókai, a Jövő Század Regényében!

A repülőgépet is megjósolták Ikarosz és Lionardo da Vinci!

Új játékok jönnek - új korszakok!

S ha már látom őket, miért ne legyek egyszer életemben én is élelmes, kihasználva a közeledő konjunktúrát?

Ezennel van szerencsém szabadalmat és copyrightot bejelenteni a következő tömegcikkekre, tekintettel arra, hogy előre láthatóan nagyon hamar időszerűvé válik nagy mennyiségben való előállításuk. (Viszonteladók és országok szerint való képviselők jelentkezhetnek máris, megfelelő óvadékkal.)

1. *Ke-ke*.

Közönséges fadarab, a végén keresztben álló léccel, melynek kiálló fogai forgatás közben súrolják a tengelyt, s ezáltal recsegő hangot produkálnak.

2. *Kar-kar*.

Fából, esetleg fémből készült abroncs (úgynevezett *karika*), amit az utcán lehet hajtani, darab fával, oda és vissza. (Hallom a jövő zenéjét: mindenki kar-kar-t hajt a széles sugárutakon!)

3. *Pö-pö, esetleg Csö-cső*.

Alul hegyes, kúp alakú fadarab. Ha két ujjal megpörgetik, gyorsan forog - esetleg madzaggal is pörgethető, ez esetben oldalt rovátkát kell vésni bele. Ugyanez, belsejében néhány kavicsal, hogy közben zörögjön.

4. *Csu-csu.*

Kétágú botocskára odakötött erős gumiszalag, ellenkező oldalán bőrtokkal. A bőrtokba kavicsot teszünk, kihúzzuk, eleresztjük, mire a kavics kirepül. Célozni is lehet vele. Különösen magas rangú katonáknak és vadászoknak való játék.

5. *Tre-tre.*

Rokona a pö-pö-nek. Szintén pörgetni kell, de oldalt számok és betűk vannak rajta, s aszerint, melyik oldalára esik, szerencsejátékot is lehet vele üzni. Nagy sikere lesz - megjósolom - szigorúan keresztény körökben, ahol még nem ismerik.

6. *Go-go.*

Apró, kőből vagy üvegből készült gömböcskék. Házak fala mellett gurítható társasjáték - kézzel mérendő ki, mennyire gurult: aki nyert, megkapja a másikat. Tőzsdések és nagyvállalkozók fogják divatba hozni.

7. *Gom-gom.*

Ugyanaz apró, lapos korongokból, amiket mutatóujjal kell „pöckölni”. Óriási elterjedést jósolok ennek, azok között, akiknek kisebb gombjuk is nagyobb.

8. *Ek-mek.*

Négy kockából álló sík lap - szegényebbek homokba is rajzolhatják. Egy sorba három vonás nyert.

9. *Vö-vö.*

Ez még soká lesz a kultúrfejlődés tetején, mint a drótnélküli. Nagy előnye, hogy nem kell hozzá eszköz: elég a két kéz. Abból áll, hogy egyik fél a másik tenyerébe fekteti kezét, s igyekszik rácsapni a keze fejére, addig, míg egész vörös lesz. Pecsényesütők előnyben.

10. *Cu-cu*

mint a szórakozás világtörténetének betetőzése és csúcspontja: gumiból vagy kaucsukból készült rudacska, alul csontkerettel, hogy a lenyeléstől védje a *cu-cu*-t, ugyanis ezt szájban kell tartani és szopogatni. Mindenki ezt fogja játszani, a végén persze gondoskodni kell majd róla, hogy a világra jött csecsemők számára is kitaláljunk addig valami szórakozást, míg a felnőttek *cu-cu*-zással lesznek elfoglalva. Ajánlom e célra a politikát, diplomáciát és a Freud Zsigmondról elnevezett elemző lélektant, amivel a bölcsők apró társadalma elmulathat közben, kibogozva apuka és anyuka lelkének bonyolult szerkezetét.

Színházi Élet, 1932. 43. sz.

HAMISKÁRTYÁSOK

Törvény és szabály

Még nincs kivizsgálva ez az utálatos botrány, a cinkelt kártyákkal és „igazgatókkal”, akik csaltak, jog szerint nem is illenék hozzászólni. De felvetődött a lehetőség, a kísértet, ördög a falon, megjelent s gonoszság és önzés százezer ördöge közt ennek az egynek valami olyan különleges, dühítő és lázító bűze van, hogy jól edzett orrunk, belefásulva kénkö és salétrom szagába, már a hírtől is felhorkan, mérföldnyi távolságból kiérzi tekintélyes és fémjelzett bűzök szagversenyéből.

Pimasz egy ellenszenves ördögöcske. Nem azonosítandó közbecsülésben álló és hatalmas atyjával, kártya Ördög öméltóságával, ki betartván ördögország sokezer éves törvényeit, örök érvényű indulatok lépésszején szedi mindenkor áldozatait. Elfajzott és kitagadott kölykéről van szó: a sipisták ördögét a szenvedélyek és bűnök pokla éppúgy utálja, vagy még jobban, mint a mennyei tisztaság, gúzsba kötve ebrudalja ki, rúgja fenékbe, dobja át a határon, ha sikerül nyakon csípni, a legpiszkosabb ördögöcske is megmossa a patáját, ha hozzáért, iszik egy stamperli tüzet, és hullamérget szagol, hogy egy kicsit magához térjen.

Hogyne, mikor éppen azt sértette meg, ami a bűnök és erőszakosságok forradalmi világában éppen olyan szent, mint az erények olimpuszán: a törvényt. Azt, ami a társadalmi tisztesség legádázabb és legcinikusabb tagadóit fűzi minden tisztességnél szívósabb és fontosabb véd- és dacszövetségbe: a betyárbecsületet. A betyárbecsület az utolsó kapocs, ami az emberfenevadat embertárssá, tehát emberré teszi - aki ezt is meglazítja vagy eltépi, elvesztett minden közösséget, még a hóhér részvételére se számítson, aki végez vele, áruló ő, jókat és rosszakat egyformán elárult és kiszolgáltatott az életet közömbösen tűró és tipró külső erőknek.

Miért böszíti fel a rendes újságolvasót jobban, legalábbis másképpen, a kártyacsalás, mint ha rablógyilkosságot vesz hírül?

Egy kicsit mindannyian kártyások vagyunk. Nem az átvitt értelemre gondolok, holmi olcsó hasonlat formájában, anyagiakért való tülekedésünk zöld és piros és fehér harcmezejére célozva, ahol szerencsének és pechnek szintén kiadós szerepet juttat egy rosszul tákolt, mégis nélkülözhetetlen demokrácia. Ennél a harcnál még a tiszta jogbölcselet szempontjából is fejlettebb és humánusabb formája az a „szabad verseny”, ami a kártyaasztalnál folyik. Hiszen éppen ez az. Ama kiszámíthatatlanul bonyolult, zavaros, egy életen át ki nem tanulható játsz-mában, melynél életben maradásunk a tét, s még csak meg se nézhetjük a kiosztott lapot, nemhogy a játék szabályait közölnék velünk, tisztelettel vagyunk kénytelenek tökéletes és tiszta és fair küzdelemnek elismerni az egyenlő esélyeknek azt a megbízható, zárt rendszerét, amit a legközönségesebb kártyajáték képvisel. Platón etikája, Napóleon kódexe, Schopenhauer életbölcselete, a gyakorlati használhatóság szemszögéből messze elmarad egy jó bridzs vagy alsós, vagy akár bakk-tankönyv mögött, ha arról van szó, hogy ne érjen meglepetés. Jól meggondolva, az a néhány szabály, ami egy kártyajáték rendjét alkotja, tulajdonképpen eszményi, soha el nem érhető példaképe a tökéletes törvénykönyvnek és alkotmánynak. Mint törvény tökéletes, ezt bizonyítja a tény, hogy nincs szükség végrehajtó hatalomra, ami megvédi: a benne rejlő logikai erő tartja érvényben minden épeszű ember számára addig, míg maga a játék divatban van. A kártyás jussát nem védi cikkelyezett állami törvény, rendőrséggel és hadsereggel a háta mögött, kártyaadósságot nem lehet végrehajtani és behajtani - mégis mindenki előbb rendezi, ha rendezheti, mint törvényes tartozását, ha pedig nem rendezheti...

látatlanban állítom, hogy *aránylag* többen lötték főbe magukat kártyaadósság, mint adótartozás miatt. Mégpedig egyszerűen azért, mert a társadalom régibb és megbízhatóbb alakulat lévén államoknál és országoknál, hamarabb közösi ki magából azt, aki megíratlan és védtelen konvencióit megszegi, mint aki állami törvényeket nem tart be: erre sok más példa is adódik. Az emberi értelemnek, emberi erkölcsnek, emberi szolidaritásnak minden erőszaknál félelmesebb és meggyőzőbb jelképe és titkos figyelmeztetője az a pikk kilences, amit ellenfelem felmutat: jobban jársz, ha bűnt követsz el, mintha nem respektálsz - az állami törvény kénytelen lesz enyhítő körülménynek ismerni el a társadalmi kényszert, a társadalmi konvenció nem ismerheti el enyhítő körülménynek az állami törvényt, mert bűneiben és tévedéseiben is mélyebb, valódibb, titkosabb forrásokból táplálkozik amannál.

Egy régi anekdota.

- Az istenért - súgja a kibic a vesztőnek -, hagyd abba, hiszen az ellenfeled hamisan játszik.
- Nekem mondd? - súgja vissza keserűen az áldozat. - Már két órával ezelőtt észrevettem. Mit csináljak? Megyek a pénzem után.

Ez a Don Quijote-i és cyranói hős, akitől a vice csattanója származik, szobrot érdemel: a Törvény fegyvertelen hitével harcolja reménytelen harcát ebben a komisz világban, amelyből már a betyárbeccsület is kivész.

Pesti Napló, 1932. november 6.

ERKÖLCS, ÍZLÉS, SZEMÉREM... ÉS MÉG VALAMI

Ami egyelőre nem aktuális

Kopognak az ember fülén a szavak, kopognak és recsegnek, süketen, mint gyalultatlan deszkán a főzőkanál... ízlés, erkölcs, szemérem, destrukció, konstrukció, „tisztá irodalmi szándék”, „közönséges trágárság”, az író joga, az író kötelessége és amit akartok... Bruckner darabját, a *Halálos Ifjúság*-ot a rendőrség betiltja, a *német* Pen Club tiltakozik (a magyar nem?), megoszlának a vélemények, egyik lap helyesli, másik kárhoztatja.

Tulajdonképpen miről van szó? Nagyon jól tudod lelked mélyén, s úgy érzed, más is éppen olyan jól tudja, csak nem meri elárulni, fél, hogy magára marad, nem értik meg. Furcsán vagyunk ezekkel a „nemi kérdésekkel”, hogy még csúnyább kifejezést ne használjak. Minden további nélkül elfogadtuk a hallgatóságos megállapodást, hogy nemi kérdésekben erkölcsös és kifogástalan embernek számít, aki „tárgyilagosan”, vagyis személytelenül szól hozzájuk, erkölcstelen és büntetendő disznónak pedig az, aki személyes testi-lelki élményekre hivatkozva merészel véleményt mondani. Ez a megállapodás nem ismer pardont: a lelki vonatkozások személyes szakértőjét, a költőt, éppen úgy szájon kapják, ha tapasztalatokra hivatkozik, mint a testi szakértőt, a... mondjuk Brucknerrel és finoman: orvostanhallgatónőt. Ellenben hozzászólhat a rendőr, a tudós, a politikus, a közigazdász: ezek gyanún felül állanak, mindenki elhiszi nekik, vagy úgy tesz, mintha elhinné, hogy nem értenek hozzá.

Talán jobb is így. Élven és figyelvén az élet karneválját, éppen a költőben alakul ki lassan a szorongó és kellemetlen gyanú, hogy amiben a legegényibbnek, legkülönösebbnek hisszük magunkat, magányos csodalénynek, akit csak egyetlen test és lélek érthet meg az egész világon, ama hozzánk hasonló *másik*, akit egy életen át keresünk... hogy éppen ezen a területen, a szerelem csodávaló tájában viselkedünk a legegyszerűbben, legbanálisabban, vagyunk egymáshoz legnevezetesebben hasonlóak. Isten ments, hogy egyszer a két szakértő közül bármelyik *maradék nélkül* elmondja, mi történt ebben a palotában... minden varázsát elveszteni az isteni színjáték, aminek (s úgy látszik, *ezen* fordul meg az egész) szívesebben vagyunk szereplői, mint nézői (bocsánatot kérve a tiszteletre méltó kivételektől).

Nem az erkölccsel van itt baj, hölgyeim és uraim, és nem is a szeméremmel. Bruckner darabjáról megírtam már, hogy egyetlen hibáját abban az irgalmatlan erkölcsösségben látom, amivel minden báj és szépséget kizsigerel a bohémszerelem belső tartalmából - Murger és Puccini, erkölcs dolgában, elvetemült kéjencek hozzá képest. De itt van kezem ügyében egy másik mű, egy regény, Lawrence angol író titokban bár, de sokat emlegetett *Lady Chatterly's Lover*²⁰ című „verista” kísérlete, ez a sok országban elkobzott „disznó” könyv, melynek előszavában a szerző igen tetszetősen fejti ki, hogy lerázta magáról az évszázados bilincseket, amivel oktalan és céltalan álszentek és álszemérmesek merészték megakadályozni az író legszemélyesebb jogának és kötelességének gyakorlásában, hogy az életet hiánytalanul ábrázolja. Hiánytalanul - ez a fontos, sem a test, sem a lélek rovására, szóval egészen elfogulatlanul, és meg kell állapítani, hogy a mű *ebből* a szempontból tisztességes: a lelki válságokat éppoly részletesen és gondosan dolgozza ki, mint a testi szeretkezések élethű leírását. S mert jóhiszeműnek vallja magát, egy csöppet sem aggódik, hogy megsérti minden erkölcsi korlát elismert értelmét, az ifjúság védelmét a megrontatástól: előszavában tizenhét éves úrilánynak ajánlja a könyvét, tanuljanak belőle egészséget, bátorságot, nyílt életszemléletet.

²⁰ *Lady Chatterly's Lover - Lady Chatterly szerelme*

Hát nem.

Én mégse adnám oda ezt a könyvet ama tizenhétéveseknek. Éspedig éppen ellenkező okból, mint amiért a hivatalos erkölcsrendészet. Nem attól tartva, hogy „megrontja” őket, bűnre csábítja, kedvet kelt a bűn elkövetésére - hanem ellenkezően, attól, hogy *elrontja* bennük az életnek ama természetes és hasznos és termékeny és szép étvágát, aminek ébren tartására (az effajta étvágó különleges természeténél fogva) két dolog alkalmas csak: maga az élet s annak *költői* ábrázolása. Értsük meg: *költői*, tehát nem *írói*, nem tárgyilagos, nem tudományos, nem valószerű, nem anyaghű.

Itt egy paradoxon bujkál. Tisztában vagyok vele. Nem a logikámban rejlik, hanem a valóságban. S éppen ezért, alkalmazott logikával nem is lehet levezetni.

Nem adnám oda a könyvet, nem azért, mert *sok* benne az erotika, hanem azért, mert *kevés*. Mert *csak* az életet ábrázolja, a *történet* magát - s a történés, *ebben* a tárgykörben, *valóban* *visszataszító*, annál az egyszerű oknál fogva, amit fentebb említettem: mert mással történik és nem velem, nem én érzem, nem én élem, nem én töltöm meg az *egyetlen* példányban (az énben) létező lélek szépségével és értelmével. Visszataszítóvá és ellenszenvessé válik a test, mert csak *tárgy* - ellenszenvessé, vagy még rosszabbá: unalmassá. A költő... az más! A költő *önmagát* adja a történéshez, *önmagával* engem is belevisz a dolgok lelkébe, magával ragad. Joga van bárhová elragadni, a pokolba és a mennyországba, a tulajdon bőrét kockáztatja velem együtt. Költővé avat engem is, megdicsőülök vele, vagy elkárhozom - mindenképpen betelt a végzetem. A költő, legrosszabb esetben, bűntársává tesz - az író közönséges *vojeur*-rá degradál.

Majd egyszer, majd máskor... majd egy más században, amikor megint divatban lesz a költészet... majd akkor beszélünk erről. Hogy mi a különbség erotikum és trágárság, költészet és erkölcstelenség, lélek és test között. Akkor talán megértjük végre: *hogymindig erkölcstelen az, amire a test viszi rá a lelket*, még ha askézisnek hívják is - és *soha nem erkölcstelen, amire a lélek viszi rá a testet*, még ha testi kéjnek minősíti is a durva anyagiasság. Avagy nem ríkatott már meg, nem nevetetett már meg *valódi költő*? és sírás és nevetés vajon nem testi szenzációk? Ki meri erkölcstelennek nevezni a sírást és nevetést?

Ma...

Csak a kor érveivel védekezzhetünk és támadhatunk. Ezt az érvelést alkalmazzuk, amikor egyszerűen megkérdézzük az erkölcsök buzgó őreit: vajon minden *más* vonatkozású erkölcs olyan nagy rendben van már, hogy éppen a nemi erkölcsök ellenőrzésére összpontosítjuk készenlétünket? Erkölcsrendészetre szükség van, de szerény nézetem szerint a megjelenő könyvek, kabarék, mulatóhelyek, bordélyházak és színházak erkölcsi ellenőrzésére kirendelt, szép számú rendőrök egy részét egész biztosan ki lehetne küldeni éjszaka a külvárosokba, megakadályozni azokat az erkölcstelenségeket, amikre rablások és lopások és betörések és egyéb közbiztonsági kihágások formájában viszi rá a bűnre hajló emberi testet egy másik erkölcstelen szervének, a gyomornak erkölcstelen korgása.

Pesti Napló, 1932. november 27.

EGYOLDALÚ BESZÉLGETÉS

Egy ismeretlen egyetemi hallgatóval

Akármelyikkel közületek, fiúk, akik ezt a memorandumot felterjesztették a miniszterhez, a numerus clausus szigorítása ügyében. Akármelyikkel, de mondjuk a jogással, vagy még inkább a bölcsészethallgatóval, ha lehet. És nem a szónokok és pártlapok és politikai megbeszélések nyelvén, hanem a magunkén, azon a régi nyelven, ahogy a könyvek beszélnek - a *mi országunk* nyelvén, fiúk! Tekintetek vén diáknak, ősszigorlónak, e sokezer éves világbirodalomnak, a könyvek országának egyetemén... üljön félre velem akárki közületek, mintha arról volna szó, hogy nekem vagy neki kollokválni kell holnap, egyikünk se nagyon készült, jó lesz pauzolni keveset, kérdezzük ki egymást, vegyük át sebtiben az anyagot, pislantsunk bele a puskába.

Hát hogy is volt csak a lecke, kedves kollégám. Nem a római jogra gondolok, illetve nem különlegesen a római jogra, hanem általában azokra a *fogalmakra*, amik a jog és törvény szellemét *abszolút* értelemben körülírják - *elvont* fogalmakra, kollégám, mert ez ám a szép a mi világunkban, hogy minden kor és minden ország és államforma legkonkrétabb, leggyakorlatibb kérdéseiben ezek az absztrakciók teremtenek örök világosságot a számunkra, hogy eligazodjunk a dolgok változatosságában.

Dolgozatodban, amit a miniszterhez beadtl, magad is törvényre hivatkozol, kollégám, jelezve, hogy *általánosságban* a társadalmi életet csak úgy képzeled lehetségesnek, mint bárki más: törvények keretei között, törvények szabálya szerint.

Halljam hát - mit kell érteni általában a törvény fogalma alatt?

Hát bizony olyasfélét, ahogy mondod. *Mindnyájunk* által elfogadott olyan megállapodást, amit azért tartunk be mindannyian, mert mindannyiunkra vonatkozik, abban az értelemben, hogy...

Stop, kollégám, itt meg is állhatunk, a többi meghatározóról majd legközelebb. Látom, ismered a törvény fogalmának legfontosabb feltételét. Ismered, s ha tehát hivatkoztál rá, nyilván el is ismered - egyszóval nem tartod magad anarchistának, nihilistának, világfelforgatónak... jó, jó, ne szólj közbe, tudom, éppen ellenkezően.

No és mit szólnál hozzá, ha én most pusztá dialektikával bebizonyítanám neked, hogy aminek hatása alatt felterjesztésed megszületett, a leganarchistább és nihilistább sugallatból származik és szinte példátlan a világ történetében, hogy ezt a szellemet az *ifjúság* képviselje?

Miért éppen az ifjúság? - kérded csodálkozva.

Azért, mert az ifjúság csaknem minden korban, nemcsak az úgynevezett felvilágosultság századaiban, a *szabadság* eszméjét képviselte.

Márpedig *törvény és szabadság* - ez a két szó egy és ugyanazt jelenti. Nagyon korlátolt ember az, aki nem veszi észre, hogy a törvény, éppen mert általános, nem korlátot, hanem a korlátok eltakarítását jelenti. Avagy nem jelentkezett minden szabadságmozgalom, minden forradalmi gondolat pontokba foglalt törvényekkel, amelyeknek érvényesülését követelte?

S a legfőbb követelés mindig így hangzott: *mindenki számára!*

Mert ez a szabadság lényege és tengelye, semmi más - *egyenlőség a törvény előtt!* Hogy legyen valami, egy fix pont, egy megbízható sziget, minden ember számára, a dolgok és tünetek pokoli kavargásában, e világi életben, ahol semmi se biztos, a természet szörnyű rablógazda-

ságában, a Végzet karmai közt, melyek nem ismernek igazságot, méltánylást, megértést - hogy legyen egy talpalatnyi hely, ahol *mindenki* megvetheti a lábát, szent hely, intéger terület, Vénusz temploma: ember alkotta Törvény! Nem a felhők közt való csapongást - *ezt* a picinyke szigetet értették alatta a szabadság hősei és vértanúi - ennek a kicsiny területnek, ahol mindig csak *egy* ember fér el, de *bárminek* joga van igénybe venni, ennek az archimedesi pontnak és megfordított Achilles-saroknak (mert egész testünk sérthető, csak az az egy sérthetetlen) birtokáért és védelmében és biztosítása érdekében folyt el annyi vér és könny harctereken és börtönökben és vérpadokon - mert nincs ennél fontosabb, mert minden, ami eddig ért valamit, jelentett valamit, teremtett és cselekedett valamit az emberi kultúra történetében, *ezért* történt, és minden, ami remény még fűzhet a jövőhöz, *ezt* kell, hogy igazolja, valóra váltsa - ez az eljövendő istenországa: *egyenlő elbírálás a törvény előtt*.

Miről beszélsz, kollégám, az istenért? Zsidókról? Keresztényekről? Hogy tartozik ez ide? Mi köze ehhez a zsidóknak és keresztényeknek? Gazdagoknak és szegényeknek? Gyöngéknek és erőseknek? És mi köze bárminek, ami dolga még embernek *ezenkívül* egymással adódhat?

Mit gondolsz, ama keresztények, akik annak idején a zsidók emancipációját kiharcolták, jobban szerették a zsidókat nálad?

Vagy jobban szerette Lincoln Ábrahám a néger rabszolgákat testvéreinel, akiknek életét tette kockára, a történelem egyetlen *szép* háborújában, az amerikaiban, ahol két szabad nép harcolt egymással, egy harmadiknak szabadságáért?

És mi köze volt Zolának Dreyfushoz?

Nem zsidókról van szó és nem négerekről.

A törvény szentsége: ez itt a tét, kedves kollégám. S aki a törvényfogalom sarkalatos pontját, az egyenlő elbírálást támadja, az emberi szabadság eszméjét csúfolta meg - nem ártott vele zsidónak, nem használt kereszténynek, az *élet* reményeit tette egy fokkal sötétebbé, az életét, amire neked, fiatalnak, jobban kell vigyáznod, mert nagyobb adagod van még hátra belőle.

Pesti Napló, 1932. december 4.

GOMBOSTŰT NYELT

Éccakai csendélet a budai kávéházban

A budai kávéházban, amelynek törzsvendége vagyok, már csak néhányan lézengünk, éjfél elmúlt, lusta vagyok hazamenni, még egy parti sakk Diener bácsival, muszáj megmutatni neki, hogy az előbbit csak azért vesztettem, mert a vezéráldozat korai volt. Szergej orosz dalokat énekel, a lézengők leülnek hozzánk kibicelni, az ügyvéd úr, a kereskedő, a mérnök úr és Dénes, kis fekete fiatalember, az ismert nevű író titkára, könnyű neki.

Utóbbi rendezi aztán a váratlan kabarét.

Csendesen ül, és nézi a figurákat. Valaki odaszól, nem felel, a fejét rázza. Hirtelen papírszeletet vész elő, ezt írja rá:

Nem tudok beszélni, gombostűt nyeltem, és keresztben áll a torkomban.

Nevetnek, ugyan, ne bolondozzon! Komolyan int, hogy de bizony. Hitetlenkedve nézik, a szomszéd asztalnál felfigyelnek a kártyázók, aztán vállat vonnak. De a hangulat elromlott. Pár perc múlva Kaiser úr bizonytalanul odafordul.

- Na ne marhaskodjon, tényleg gombostűt nyelt?

Papírszelet:

Igen, és keresztben áll, talán lehetne telefonálni a gégeklNIKára.

Az emberek felugrálnak. Még Szergej is abbahagyja az éneklést, odajön. Csodálkozva álljuk körül, sejtelmünk sincs, mi a teendő. A megnémult hős tűnődve, lehajtott fejjel, búsan néz maga elé, a torkát figyeli, de különben teljesen flegmatikus.

- Ne csináljon nyelvmozdulatot, az istenért, keresztülszúrja a gégefőt! - mondja a mérnök, holmi gépekre gondolva, amiket persze rögtön meg kell állítani, ha idegen tárgy esett a kerekek és forgatók közé, különben mindent összetör.

D. úr, volt kazeingyáros, jelenleg egy pesti nyomda képviselője (titokban hegedülést gyakorol, nem adván fel ifjúkori álmát, melyben nagy jövőt jóstak neki a dobogón), óvatosan és finoman megszólal, és kifejti, hogy nézete szerint először is meg kellene fordítani a tűt, ne álljon keresztbe, akkor ki lehetne lassan, ütemesen csalogatni anélkül, hogy megkarcolja a torkot. Szóval átmenni dűrből mollba, két kereszt helyett egybe.

A kávé, gyakorlat embere, fölényesen mosolyog. Nevetséges, azonnal nyelnie kell valamit, puha dolgot, sokat, véletlenül maradt vacsoráról lekváros barátfüle, utána gyöngén szeszes víz, hogy mingyárt elállítsa az esetleges vérzést. Mindenesetre: enni és inni. Fogyasszon az a vendég. Minden bajok orvosszere a fogasztás.

Az egyetlen újságíró a társaságban, szerénységem, végre ráeszmél, hogy itt egyetlen dolog segít: a telefon, úgy, ahogy a baleset áldozata (tanult már a gazdájától) maga óhajtotta.

Álmos hang a kagylóban.

- ... számú sebészeti klinika portása. Mi tetszik?

- Kérem, valaki itt gombostűt nyelt, a torkában van... Bevitethetjük?

Némi tanácskozás az inspekciós orvossal.

- Tessék a Rókusba vinni, ott van éjszakai ambulancia.

A Rókus azt feleli, hogy először a mentőket kell értesíteni, az a hivatalos út.

A mentők, mint mindig, kedvesek, frissek, szolgálatkészek - fiatal, udvarias hang közli, hogy azonnal jön a kocsi.

Az ajtó előtt várjuk. A csendes, néptelen Horthy Miklós úton üdén, csillagosan mereng a szép magyar ősz. Az áldozatra feladjuk a kabátot. Mindenki fel van villanyozva, hogy az ember-védelmi apparátus megindult, atyaián biztatjuk a gombostű hőjét, vállát veregetik, simogatják, viccelnek vele, semmi baj, most beviszik magát a villanytelepre, ott egy óriási mágnesre ültetik, az kihúzza a gombostűt, szerencséje van, képzelje, ha töltőtollat nyelt volna, arra nem hat - egyébként az ember gombostűvel kezdi, karddal végzi, még sokat fog keresni mint artista. Most mindenki szereti őt, ünneplik, hálások neki a váratlan szenzációért. Öt perc múlva elegánsan odakanyarodik a vörös lámpás mentőkocsi, jóképű szigorló orvos ugrik le, műszerestáskával, egy csöppet se álmos vagy rosszkedvű, mint általában a hivatalos emberek. Leülteti az ünnepeltet, műszereket vesz elő, okosan és nyugodtan intézkedik, a szakértelem jelenlétének biztonságérzete deríti fel a társaságot, amit csak egy rendőr zavar meg, aki váratlanul előkerül, mindenáron jegyzőkönyvet akart felvenni, makacsul visszatér rögeszméjéhez, hogy neki tudnia kell, vajon a gombostűt nyelt fiatalember hányban született, hogy hívták az apját és milyen vallású. Ha nem volna rajta uniformis, valami nagy orvosprofesszornak gondolnád, aki örökléstani alapon akarja levezetni a gombostűnyelésre való hajlandóságot, azért firtatja ezeket a laikus szemében kissé távol eső, legalábbis időszerűtlen kérdéseket, így valami zordon szertartáshoz hasonlító ténykedése, senki nem meri megkérdezni, mi köze a gombostűnek a nacionáléhoz?

Közben az ünnepelt egyszerre megszólal. Lecsúszott!

Csakugyan, a mentőorvos vizsgálata közben lenyelte a gombostűt.

Nagy derűtség. Mindenki azt hiszi, hogy most már rendben van a dolog. A mentőorvos azonban kijelenti, hogy éppen nincsen, most be fogja vinni, röntgent vesznek fel, és a beteg azonnal kezdjen kenyérbelet enni, sokat, legalább egy kilót, „beágyazni” a lenyelt tűt, hogy át ne fúrja a gyomorfalat.

Kikísérjük a kocsihoz. Egy kései gyalogos, amint szembejön, csodálkozva áll meg, szemét dörzsöli, nem érti a dolgot. Csak annyit lát, hogy itt áll a mentőkocsi, négyen támogatnak belé egy rogyadozó alakot, aki rettenetes darab kenyereket tömköd szünet nélkül a szájába. Egyszerre fejéhez kap, világosság gyúl az agyában, hát persze, biztosan elájult az éhségtől, azért hívták a mentőket - hm, hm, csóválja a fejét, ahogy tovább ballag, s már fogalmazza magában, ahogy elmeséli majd, barátom, mit tudjátok ti azt, micsoda nyomorúság van ebben a városban; az éjszaka, ahogy megyek hazafelé, ott az orrom előtt esik össze egy ember, rögtön hívtam telefonon a mentőket, hát mit gondolsz, mi baja volt? Három napja nem evett, a kávéházból kértünk ki neki zsemlét, azt láttad volna, ahogy falta, szegény!

(Legalább lesz egy tárgyilagos, polgári tanúja is az esetnek, nem holmi megbízhatatlan íróféle, akit elragad a fantáziája, képtelen egy dolgot úgy elmondani, ahogy történt.)

Pesti Napló, 1932. december 11.

AZ ÉLET ALBÉRLŐJE

Új görög bölcs született

A múlt év végén fedeztem fel.

Karácsony napján.

De nem huszonnegyedikén, a tulajdonképpeni karácsonykor, amikor meggyújtjuk a fenyőfákat.

Másnap, huszonötödikén, amikor mindenki pihen, a kapott ajándéknak örül, a gyerekek már kezdik elrontani az előző este átvett játékokat, a férj már rájött, hogy az ő számlájára lepték meg, ő nagysága már elhatározta, hogy kicseréli a retikült, mihelyt kinyitják a boltokat.

Ezen a lusta, bágyadt napon jutott eszembe Szakalits, akit a következőkben röviden Szókra-tésznek fogok nevezni. Eszembe jutott, és elszégyelltem magam. Szegény barátom, persze, mindenki eszembe jutott, csak ő nem, aki leginkább rászorul a karácsonyi jóságra: fűtetlen szobájában bizonyára dideregve töltötte az estét, mindenki megfedkezett róla.

Összepakoltam néhány ajándékot a magaméi közül, és felsiettem hozzá, albérleti szobácskájába.

Este nyolc óra volt.

A főbérlok nem voltak otthon, színházba mentek. Ő maga nyitott ajtót, igen lelkes és ünnepléses arccal.

- Ó, nagyon örülök, hogy jössz! Éppen jókor! Gyertyagyújtásra! Gyere csak!

Kézen fogott, és bevitt a szobájába, ahol vígan pattogott a tűz. Csodálkozva álltam meg. Az asztalon szerény, de ízléses kis karácsonyfa büszkélkedett: néhány gyertya már meg volt gyújtva, a többi még érintetlen.

- Nem szép? - dicsekedett barátom.

- De igen - mondtam óvatosan -, nagyon szép, csak...

- Csak?

- Csak hát izé... te talán izé... nem nézted meg a naptárt... kedves barátom, ugyanis... ugyanis ma huszonötödike van... és a karácsonyi gyertyákat tegnap gyújtották az emberek, általában...

Bólintott.

- Általában igen, nagyon helyes. Csak hát a dolog úgy áll - hogy tegnap még nem lett volna módomban. Viszont én ma éppen úgy örülök neki.

- Nem lett volna módodban?

Derülten, keserűség nélkül mosolygott.

- Tegnap még négy pengőbe került egy ilyen fácska. A díszek külön három-négy pengőbe. Tudod, mennyiért kaptam meg ma hajnalban az egészet, a Duna-parti placcon, ahol már kezdték vízbe dobálni a nyakukon maradt árut? Úgy, ahogy megnézed, az egész fát egy pengő és ötvenért állítottam ki.

És nagy körvonalakban ezen az estén megismerkedtem Szókratész életbölcseletével, ezzel a gyakorlati gazdaságpolitikával, amivel sikerült elérnie, hogy utált és ellenszenves, nem neki való munka nélkül szerényen, de nyugodtan és szépen megél, mindenből kiveszi a részét, amit a kor nyújt a mai embernek, s közben szemlélődhet és hű lehet önmagához.

Szókratész az élet albérelője. Mindenhez hozzájut, amihez bárki más, de potom pénzért, fáradság és megerőltetés nélkül.

Felfedezésének lényege, hogy nem kell sietni. Az emberek életét kétszáz és háromszáz százalékkal drágítja meg az a rögeszme, hogy elsőkézből kapják a javakat. Pedig a javak nagy részénél s különösen az élvezeti cikkek világában semmit nem változtat az értéken az elsőség fikciója.

A kereskedelmi versengés korában, jól tudjuk, minden árat az áru divatja határoz meg. Divat és érték nem fedik egymást. A leggyönyörűbb és legnemesebb anyagú ruhát eredeti árának tizedrészéért vesztegetik, ha kiment a divatból.

Ebből a felfedezésből él Szókratész.

Persze, ehhez bizonyos belső harmónia szükséges: hogy ne törődjék előítéletekkel, tudjon örülni a dolgoknak, magukért a dolgokért, függetlenül attól, hogy másoknak, az egymást majmoló embereknek mit ér a szóban forgó élvezet.

Szókratész nagyon szereti albérleti szobácskáját. Csak öröme van belőle, gondja és bosszúsága semmi. Ágy, asztal és szekrény nem az övé, de boldogan alszik benne és ebédel rajta és tartogatja benne holmiját: nem a magáét koptatja, semmi köze hozzá. A főbérlet folyton nyagatják, lefoglalják, végrehajtják, magántulajdona lévén - Szókratész legfeljebb más szobát bérel, ha a főbérlet bútorait elviszik.

Reggelizni olcsó kávémérésbe jár, ahol múlt heti képesújságokat olvas mint megrögzött állandó előfizető. Ugyanaz van bennük, mint mikor megjelentek: nagy nevű írók remekművei - mit jelent a Művészet halhatatlanságában az az egy hét? Semmit. Szókratész nem kritikus és esztéta, akinek *ajour* kell lenni: ő egyszerű olvasó és élvező.

De azért vannak a művészek közt személyes ismerősei is. Lecsúszott, valamikor világhírű írók, bukott szerzők, kikopott, divatjamúlt nagyságok, akik már szívesen elbeszélgetnek vele. Szellemük ragyogása éppoly friss vagy még frissebb a beszélgetésekben, mint a siker napjaiban, uraim, mért nem ölik bele műveikbe.

Úszónadrágot csak télen, télikabátot csak nyáron vásárol Szókratész. Idén, harmincöt fokos melegben három pengőért jutott hozzá egy húszpengős Jackson-korcsolyához, kéz alatt.

„Uraságoktól levetett” ruhái mindig elegánsabbak és újabbak, mint másé - az illető uraságok régen börtönben ülnek, fel se vehették a ruhát, nem volt rá idő, a „legfrissebb, soha nem létezett” üzletbe belebukván.

Hangversenyjegyekhez ingyen szokott jutni, néhány órával azután, hogy a hangverseny lezajlott. Ha aztán szóba kerül, hogy milyen remek volt a műsor, bölcsen bólogat, és mutatja a jegyét, hogy ő is ott volt. Ha megbukott az előadó, eldobja a jegyet.

Politikai nézetek dolgában a megbízható, kipróbált, két év előtti jelszavak irányítják. Egyszer egy bukott miniszterrel láttam: a levitézlett kegyelmes kézzel-lábbal magyarázta Szókratésznek az államalkotás örök törvényeit, Szókratész kényelmesen, hátradőlve tanult, és hallgatta, ahogy a másik erőlködik.

Egyébként úgy jött a világra, hogy előzően két testvére meghalt: koraszülöttek voltak, nagyon siettek.

Özvegyasszonyt vett feleségül, két komplett gyerekkel. Két év múlva megérkezett a halottnak hitt férj, és visszavette tőle, saját árban.

Egyszer volt szerelmes - egy halott movizsinésznőbe, akit csak képeken látott. Zavartalan, boldog szerelem volt.

Halálát így képzelem.

Gazdag embert temetnek, elsőosztályú gyászszertartással. Mielőtt a beszédek megkezdődnek, a halott hirtelen felül: tetszhalál történt. Éppen akkor hozzák Szókratész holttestét. A temetés-rendező, hogy egészen kárba ne vesszen befektetése, gyorsan ráfekteti a ravatalra, és tizedére leszállított áron befejezik a szertartást.

Színházi Élet, 1932. 52. sz.

Hölgyeim és Uraim

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

illetve uraim, illetve hölgyeim, illetve külön uraim és külön hölgyeim, mert ez a kérdés olyanféle, mint azok a bizonyos ismeretterjesztő orvosi mozielőadások, amiket az urak is megnézhetnek, a hölgyek is, de csak külön-külön, más időben, mert olyan dolgokról van szó, amikről mind a két fél tud, és azt is tudja, hogy a másik is tudja, de ez utóbbi értesülést nem illik beismerni.

Ezúttal nem arról van szó, hogy nem illik, hanem arról, hogy nem hasznos. A „Weltbund der Männerrechte”²¹ című szövetség - ezt a hölgyeknek súgom meg - már megint mozgolódik; a világ minden városában, hallom, Budapesten is, kongresszusokra és előadásokra készül, a propaganda érdekében, melynek egyetlen programja a *masculinismus*, a férfiak felszabadításának előkészítése. Az egész világon fel akarja világosítani a férfiakat, hogy szégyenletes elnyomatásban tartja őket elavult és rossz törvények támogatása mellett a jogait régen kiharcolt s azzal félelmetesen visszaélő polgári női társadalom.

A hölgyek tehát vegyék tudomásul alázatos tisztelőjüknek, e sorok szerény írójának fenti kémjelentését, amit díj- és jutalommentesen közlök. Den Dank, Dame, begehrt ich nicht!²²

A másik front, az úri front hadvezetőségének figyelmét pedig (üres óráimban az ő számukra is szoktam kémkedni) felhívom bizonyos jelekre, amik azt látszanak bizonyítani a finomabb megfigyelő számára, hogy a hölgyek *tudnak* a készülő hadüzenetről, és titokban, a maguk ravasz módja szerint ők is készülnek.

Nézze meg a vitéz hadvezetőség, hogy a téli szezon idő-viszontagságainak ürügye alatt micsonda divatok kapnak - a szó szoros értelmében - *lábra*.

Figyelik ezeket a *csizmákat*, amit minden valamirevaló női tiszt visel mostanában?

Közülünk csak a katonák hordanak ilyet, azok közül is csak a nehéztüzérség.

Egy év múlva, ha így megy tovább, kardot kötnek az oldalukra. Azt fogják mondani, ez semmi, ez csak olyan dísz, játékos eszköze a kacérságnak, mint a szalag vagy csokor. A kard hüvelybe csipkével lesz takarva - de belül!

Vigyázat!

Az Est, 1930. január 26.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

nem, kérem, ez már kicsit túl cifra lesz, ez a sok mindenféle hang a térben, rádió, gramofon, hangosfilm - nem gondolják, hogy összezsúfolódnak a dolgok? A hang, a sok hang, ami világ kezdete óta elhangzott és szétfoszlott, nem hangzik el s nem foszlik szét többé - visszajár kísérteti, jelenné teszi a múltat, túldimenzionálja, felfokozza. Ki van számítva, ha minden élőlény élne, aki eddig meghalt, nem volna hely a földgolyón - de lesz-e hely fülünkben és a levegőben, ha minden zörej és zöngé, ének és beszéd, ami elhagyja a hangok örökké bugyogó forrásait, összeomlik egy nagy, egyre dagadó tengerévé valami földöntúli ordításnak?

²¹ *Weltbund der Männerrechte* - a férfijogok világszövetsége

²² *Den Dank...* - Nem kívánok köszönetet, hölgyem!

Egyelőre a zűrzavar állapotában vagyunk.

Az ember már nem tudja biztosan, ha hangot, beszédet, éneket hall a szomszéd szobában, vajon emberi lény van-e a közelében, vagy egyszerűen rádió és gramofon szólalt meg.

Felfogott hang és eredeti közt évek óta alig van különbség - most azonban *egymással* zavarodnak össze a különféle gépek: új Bábel, gépek Bábelle fenyeget.

Múltkor is hogy megjártam.

Jó kis rádiómat forgattam éppen a szélrózsa minden irányába, szimatolva: hangverseny és előadástöredékek után.

Toulouse és Barcelona közt egyszerre csak éles, zavaros sipítás üti meg a fülem: megállok, mert ezen a szakaszon eddig nem fogtam állomást. Finomítok.

A sipítás átalakul. Hangok. Zagyva kiabálás, francia, német, angol nyelven. Közben dühös, követelő, makacs morzejelek.

Oda figyelek, és a vér megdermed ereimben.

A lármából egy végső veszedelemben kavargó tömeg halálordítása alakul ki. Fojtott hangok, zokogás, sikoltozás, revolverdörrenés.

- Segítség!...g!... Help!... Help!... Au secours!... Hilfe!... Elsüllyedünk!... Engedjenek!... A mentőcsónak... Hé!... steward!... lölje le, aki tolakszik... Le a fedélzetről!...

S hozzá recsegés és ropogás és a hullámok bösz mennydörgése.

Kirohanok a másik szobába, halálsápadtan.

- Gyerekek... Rémes... Valahol szörnyű hajókatasztrófa folyik... egy óceánjárón... véletlenül elfogtam... úgy látszik, a rádióleadójuk magától működik... azonnal telefonálni kell a környomatosnak... tudnak-e róla...

Nagyobbik fiam unottan néz fel.

- Hol fogtad?

- Barcelona és Toulouse közt.

Legyint.

- Ja!... Az Milánó... Mindjárt megnézem...

Felvesz egy újságlapot, átfutja egy pillanat alatt. Bólint.

- Megvan, Milánó: negyedtízkor, a *Süllyedő hajó* című hangosfilm közvetítése, Lausanne-ból.

Az Est, 1930. március 9.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

nagy, szabad égre nyílik erkélyem, a Lágymányos felé: az erkélyen sütkérezem ebben a szikrázó, olajos és tejes, szinte nyelhető tavaszi olvadásban - azon kapom rajta magam, hogy tátogok, mint a hal, de hiányzik a kopoltyú.

Fejem fölött berregés, lustán pislogok a magasba.

Pillanatra semmit sem látok a naptól - aztán vakítva villan meg két pikkelyes ezüstszárny, ahogy lefelé billen. Repülő, a Holt-Duna fölött vagy ezerötszáz magasban. Posta- vagy utas-szállító?

Úgy látszik, egyik se. Nem száll tovább, ott marad a fejem fölött.

Jobbra billen, balra billen, ugrik, megpördül. Egyszer csak kapja magát, felágaskodik, egész egyenesen - aztán szépen a hátára fekszik, úgy kering ringatózva, fejfelé a pilótával.

Játszik.

Most felszökken, nyílegyenesen a napba fúrja magát, pillanatra eltűnik - de már zuhan vissza, csavarvonalban, szédítően, a lélegzetem eláll - pörög, mint a csiga, két másodperc alatt vagy ezer métert zuhant, most mindjárt beveri orrát a földbe - az utolsó pillanatban kecses piruettel visszakanyarodik, szökken, ugrik pár száz métert, taktusban libeg és táncol, három bukfcetvet egymás után, előrebukva, hátrabukva, többszörös szállóval, mint a cirkuszi bohóc - aztán megint hátára fekszik, sütteti a hasát.

Éppen csak hogy nem énekel vagy sikolt mámoros örömében a tavaszi ég részeg borától.

De nem, hiszen nem is madár, ez a szökdelő, ezüsten csillogó tánc sokkal inkább emlékeztet holmi kölyökdelfin, delfincsikó féktelen kedvére - hirtelen felébredt álmából, s egyedül találva magát a tízezer méter széles és tízezer méter vastag akváriumban, félig boldogan, félig rémülten és riadtan ugrálni kezd, keresvén, három kiterjedés minden irányában az akvárium végét, ahol kibújhatna, kiszökhethet a világból és tulajdon bőréből. S nem törődik vele, hogy minden kis mozdulata, minden uszonycsapása pár száz méter fölfelé és lefelé, a szélrózsa minden irányában.

Most lassan lefelé kering, pár pillanatra eltűnik egy gyárkémény mögött - talán leszállt, pihenni.

Míg várom, hogy újra felszökkenjen, valami kányaféle madár húzódik el közelemben, az erkély alatt.

Unott, lomha szárnycsapással döcög, gépiesen evez, mint valami elhasznált propeller - s látom, ahogy irigyen sandít lefelé: jó volna bebújni annak a zsíros szemétködörnek odvába, ott lent, csak ne zavarnák mindig vissza a sürgölődő emberek.

Repülni?

Vállat von.

Majd ha ti is tízezer éve csináltátok...

Az Est, 1930. március 23.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

ezt magamon figyeltem meg, s éppen azért vagyok bátor általános érvényű, lélektani törvény gyanánt leszögezni, azzal a szerény kéréssel, hogy a jövő tankönyveiben igénytelen nevemmel kapcsolatban szerepeljen ez a törvény, olyanféleképpen, mint a binominális egyenlet vagy a Pitagorasz-tétel. Ez esetben hajlandó vagyok anyagi kártérítésről lemondani, illetve megelégedni felfedezésem közlésének írói tiszteletdíjával.

Arról van szó, hogy az ember, nemdebár, átmegy a kocsúton, és jobbra-balra ugrál, mint az ijedt bolha, hogy el ne gázolják. Félreugrik a motorbicikli útjából, bele a társzekér ölelő karjaiba, súrolja az autóbust, s szemérmesen felajánlja vértanúéletét egy mentőkocsi kerekeinek, belátván, hogy a mentőkocsi nem vigyázhat, őt gázolás miatt hívták. S közben megadással tűri, hogy sofőr és kocsis és villamosvezető, ha testét el is vitatja tőlük, legalább a becsületében gázoljanak, elnevezvén őt és kedves családját (ugyan honnan ismerik ilyen jól?) mindennek, ami nem szép, amiért „nem tud vigyázni!”. Igaz is, még fel találja bökní marhagy fejével az ő filigrán, mimóza alakú kis bútorszállító - lokomotívját.

Namármost, mit figyeltem meg.

Azt figyeltem meg, hogy ilyenkor, mikor komoly a veszély s több tűz közé szorítva gyenge életem megmentése lehetetlennek látszik, *önkéntelenül* és ösztönösen nem a szabad tér felé ugrom, hanem valamelyik jármű oldalához simulok, vagy egyenesen belekapaszkodom a hátuljába, aztán nem nézek se jobbra, se balra, se előre, se hátra - s ebben a helyzetben a legnagyobb biztonságérzésem van, olyan, mint mikor a kisgyermek jó édesanyja szoknyájába kapaszkodik.

Mi ennek az oka?

Ennek egyszerűen az az oka, hogy alsó tudatom, nagyon helyesen, felismerte a *tekintély-principium* s a *hatalmasok összetartásának* törvényét.

Arra, hogy két jármű elgázolja egymást vagy egymásnak menjen, erőműtani valószínűség-számítás szerint ugyanannyi vagy (tekintettel a nagyobb és nehezebb tömegre) még nagyobb esély van, mint arra, hogy egy jármű embert gázoljon.

Mégis, sokkal inkább az összeütközés, mint a gázolás. Miért?

Azért, mert *egymásra* jobban vigyáznak a járművek, mint az eleven járókelőre, lévén drága a jármű, olcsó az emberélet.

Ilyen időket élünk.

Az Est, 1930. március 30.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

ez igazán szép dolog, amit ma hallottam egy termény-nagykereskedőtől, hogy legújabbán miként vizsgálják a nemes fajgyümölcsöt átvétel előtt, annak megállapítása céljából, ha vajon van-e benne kukac.

Persze, anélkül hogy felnyitnák.

A modern technika vívmányairól lévén szó, az olvasó most már azt hiszi, kitalálta, ha holmi röntgenfelvételre gondol.

Szó sincs róla. Röntgen, vieux jeu.²³ Hol vagyunk már attól!

Mikrofonnal, kérem, precíziós mikrofonnal, ami a legkisebb zörejt ezerszeresre fokozza fel. A mikrofont rászerelik a szép, piros almára, s ha van benne kukac, annak a motoszkálását és rágeszélését olyan robajnak és mennydörgésnek hallod a füledre akasztott kagylóban vagy hangszóróban, ha tetszik, mintha száz elefánt lakmározna az őserdőben.

²³ *vieux jeu* - elavult

Remek, mi?

Micsoda perspektíva.

Finom fülű emberek eddig is állították, hogy hallják a fű növést. Ezeket most ellenőrizhetjük.

Nincs többé suttogás, lábujjhegyen osonó alattomoság.

Ami a szívemen, a számon - nem is a számon, világ száján, mindenki fülében. A szívdobogást már eddig is felnagyították orvosék: mi akadály a további fejlődésnek? Egy napon kiderül majd, mit beszélget egymással máj és epe, gyomor és tüdő, s a gonosz baktériumokat se kell mikroszkóp alatt keresni: kényelmesen kihallgatjuk őket, mikor titkos tanácskozást tartanak, hogy hová fészkeljék be magukat.

„Valami mozog” benne, mondták eddig a fiatalemberről - most majd kiderül, kukac-e vagy lángész.

A magas kormánynak is megkönnyíti dolgát az új módszer - óriás mikrofonokat helyeznek el majd az ország alatt, s ezekkel talán mégis sikerül felfedeznie, amit eddig képtelen volt, az apró kis elégedetlenségeknek azt az icike-picike, miniatűr, mikroszkopikus kis sóhaját, amit senki nem hallott eddig, hogy sürgősen segítsen rajta és megszüntesse azt is.

Az Est, 1930. május 11.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

nagyon édes az a kis kultúrfilm, amit az egyik moziban láttam. Kis csibe fejlődése látható rajta, a tojás sárgájának hólyagocskájától egészen addig, míg a pelyhes madár feltöri mészbor-tönét (mellesleg, mért nem csinálnak sok effélét, amennyivel izgalmasabb, mint a detektív-történetek!).

Persze, költőgépben történik az ilyesmi, az illető csirkének utóbb sejtelve sincs róla, hogy kakastól és tyúktól származik - ha történetesen természetfilozófus lesz belőle utóbb, okvetlenül megírja a csirketudomány alapvető nagy művét, mely szerint a csirkefaj mint az értelem legmagasabb fokán álló Tyúkész képviselője, eltérően minden más élőlénytől, magától terem, illetve retorikában állítják elő kifürkészhetetlen hatalmak. S a freudizmus tanát egyszerűen elveti, megállapítván, hogy őrá nem vonatkozik az Oidipusz-komplexum.

Vesd össze mármost ezt a dolgot egy másik értesüléssel, mely szerint egy német kiállításon (sajnálom, hogy a Nemzetközi Vásáron nem volt látható) újfajta bölcsőt mutattak be, amihez nem kell se dajka, se felügyelet. A bölcsőt egyszerűen bekapcsolja az ember a vezetékebe, s a bölcső pontosan követve a gyerekbögés mikrofonba továbbított irányítását, megfelelő hintázást és ringatást végez, majd ha ez nem segít, önműködő gramofonlemezen altatódalokat gügyög, a legjobb szerzőktől. Valamivel drágábban olyan bölcsőt is kapni, amelyik megszoptatja és tisztába teszi a gyereket.

Ez a bölcső és a költőgép ugyanazon langeszű elgondolás anyaméhéből, helyesebben költő-gépéből származik.

Ember és természet csakhamar meg fogják érteni egymást, a mindenható technika jegyében. Mi már nem értjük ezt a világot, a mi lelkünkben szomorú és kedélytelen képzeteket kelt ez a gépiesség, artisztikumához nincsen érzékünk.

A költőgépben született csirkét egy bölcsőgépben ringatott gépköltő fogja majd egykor megénekelni.

Az Est, 1930. május 18.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

ja igaz, hogy el ne felejtsem, tegnap este megfejtettem a világrejtvényt. Sietek leszögezni a dolgot, az ilyesmit az ember hamar elfelejti - egyrészt annyi mindenféle adóhátralékot, terminust, elintézetlen levelet kell fejben tartani, másrészt, ami a rejtvényfejtést illeti, ha egy kereszt- vagy lóugrásrejtvényt fejték meg Bürgüzd és Vidéke című lapból, ott még van rá esélyem, hogy egy üveg sósborszeszt nyerek a sorsoláson - de ki jutalmazza a világrejtvény megfejtését?

Azonkívül még meg is szólják az embert esetleg. Vannak mindenféle konzervatívok, szkeptikusok, akik előállhatnak, hogy Newtonnak se sikerült egészen, Einsteinnek se, Laplace-nak se - hát miért sikerült volna éppen nekem és éppen tegnap este, minden előzmény nélkül, anélkül hogy előzően egy csomó csillagászati meg matematikai könyvet írtam volna?

Hát nagyon sajnálom, nem tehetek róla, mégis így van. Egyik egy életen át keresi, mégse találja meg, másik ránéz, és egyszerre világossá válik előtte a dolog.

Így néztem tegnap este a csillagos eget, már amennyi látható volt belőle, szórakozottan, és azon töprengtem közben, hogy el lehetne adni azt az izét, azt a dolgot, ha előzően a kiadó jól bereklámozná.

Hát ahogy így tűnődöm, félig azon, hogy milyen reklámot lehetne csinálni, félig azon, hogy ugyan mit jelenthet valójában mégiscsak ez a sok csillogó pont ott a kerek végtelenben, óriási napok és bolygók és üstökösök állítólag, és hogy ugyan mire valók és ki csinálta őket és milyen célból, egyszerre, mint a mennykőcsapás, világosság gyúl az agyamban.

Fényreklám! Nyilvánvaló!

Az egész csillagos ég nem más, mint a Teremtés ötletének fényreklámja!

Óriási betűk, valami eddig ismeretlen szöveggel. Tessék megnézni például a Göncöl szekerét, az olyanféle, mint egy nagy *G* betű.

Persze, ismeretlen betűk, ki kell silabizálni előbb. De ez már a kisebbik munka, a hieroglifákat is megfejtették, mihelyt kiderült, hogy írás és nem kép.

Én megadtam az irányt, tessék kidolgozni.

Izgatottan várom az új Champollion-t, aki kisilabizálja a betűk értelmét.

Vajon milyen szöveg tárul majd fel előttünk?

„Csak az eredeti, védjeggyel ellátott, szabadalmazott Jóisten-féle Világmindenséget tessék elfogadni - a többi mint értéktelen hamisítványt, utasítsa vissza erélyesen.”

Az Est, 1930. május 25.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

egy képviselőjelöltről hallottam a történetet, hadd jegyeztessék fel, a tanulság kedvéért.

Az illető most lépett fel, színmagyar vidéken, a Méhely-féle vérpróba garanciája szerint. Ez azért fontos, mert...

De elébe ne vágjunk.

Jó keresztényekről lévén szó, a kortesek úgy gondolták, hogy jelöltjüknek azzal tesznek legjobb szolgálatot, ha illető úrnak az átkos destrukció elleni küzdelemben kifejtett érdemeit hangsúlyozzák.

Valahogy kiböngészték, hogy a jelölt úr könyvet írt a szabadkőművesek ellen. Nosza, rávetették magukat erre a bizonyítványra, s széltében-hosszában terjesztették, hogy jelöltjük a szabadkőművesek véres ostora.

Ezzel aztán megjárták.

A közeli községeket csupa szegény ember lakja, s az a nevezetességük, hogy kőműves ott meg nem él - mindenki maga hordja le a hegyekből a követ, s jó pár száz esztendeje fecske módra épül a ház: apa, anya nekifog, s egykettőre összerakják, mintha csak Richter mestertől szállították volna a köveket - a hódok se különben. Tehát csak hódolat illeti meg őket, s nem bírálát.

Szabadon kőművelnek e derék magyarok, úgy bizony, s az ellenfél jelöltjének mi sem volt könnyebb, mint bebizonyítani nekik, hogy az egész választás ellenük megy ki.

Meg is bukott a jelölt úr.

Most aztán tűnődhetik. Tűnődési alapul a következő megfontolást ajánlom neki:

egyszerű, műveletlen, de józan emberrel egyszerűen kell beszélni. Főleg pedig kerülni kell azokat a fogalmakat, amiket a kultúra teremtett meg.

Ha ő a szabadkőműveseket hazaárulóknak és istenteleneknek véli, nem lett volna elég, ha azt kihirdeti, hogy ő a hazaárulók és istentelenek ellen harcol? Ezt mindenki megértette volna.

Az Est, 1930. június 15.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

a nagy amerikai bokszmeccsen százezer néző közül az egyiket szélütés éri - nyilván egy kis feltűnést akart csinálni szegény, hogy őt is nézzék, vegyék tudomásul, ne csak azt a kettőt ottan, amiért életre-halálra mennek - kihívta egy rundra a halált, a gutát, aki vérmes emberek körül (s ne volna vérmes egy kicsit mindenki, aki bokszmeccsre jár?) állandóan ott szokott ólálkodni. Kihívta, s a guta egy szabályos knock outtal le-, meg- és kiütötte.

A feltűnés azonban a helyzet magaslatán álló rendezőség jóvoltából elmaradt. Két meccset nem lehet egyszerre csinálni, ugyanazon a helyen, különösen ha az egyik nem volt bejelentve. Amikor tehát boldogtalan hősünk el akart vágódni, annak rendje és módja szerint, nemcsak hogy az előírt kilencet nem számolták ki, hanem még röptében elkapta őt két markos rendező, s a hullámzó és nyüzsgő tömegben keresztül, kétoldalt két karjába kapaszkodva, kicipelték a nézőtérrel, nem engedve időt a közönségnek észrevenni, hogy mi történt.

Képzeljék el a jelenetet. Kétoldalt rángatják a holttestet, lökdösik, lóbálják a karjait, hogy úgy nézzen ki, mintha élne. Néhány kíváncsi megfordul, utánuk néz. Erre hangosan szidni kezdik a halottat, részeg disznó, mondják neki, nem szégyenli, ilyen ünnepélyes helyen leszopni magát? Na jó, jó, csak ne tántorogjon, majd iszik egy kis vizet, aztán ha magához tért, visszajöhet. Nagyobb hatás kedvéért az egyik rendező talán még felel is a hulla helyett, hasbeszélő hangon, nem vagyok én részeg, tessék eleresztetni, biztos úr, vagy effélet.

Valamikor nagyobb úr volt a halál, mint napjainkban. Ahol megjelent, fejet hajtottak, tisztelettel lerepült a kalap a fejről, elhallgatott a dáridó. Ki emlékszik Poe Edgar „Vörös halál”-ára, amint hosszú bíborköpenyben végigvonul a báli termen, s nyomában megdermed tánc és zene, a borzalom fenségében?

Ezt a fenséget detronizálták.

Nem imponál a halál. S ha egyáltalán érvényesülni akar, viselkedjék tisztességesen és szerényen, ne zavarja az élet szertartását, különben zsákmányával együtt, diszkrétan eltávolítják.

Nem imponál többé. Túl mohó volt. Lejáratta magát tízegynéhány évvel ezelőtt.

Az Est, 1930. június 22.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

ugyan kérem, én nem is értem, hogy lehet ilyen nyafka és kényes az ember, hogy mindjárt odavannak egy kis melegtől, fűnembírom, fűnembírom és a többi, hátaztán? Azért vagyunk férfiak, hogy bírjuk, de itten mindenki rögtön elveszti a fejét ebben az országban, mihelyt egy kicsit felmegy a hőmérséklet, lám, még a kalauz is reggel úgy nézett rám, mintha bolond lennék, mikor a jegy kérésére szépen átnyújtottam neki a kapukulcsot, majd a zsebkésemet, és mikor az se kellett neki, egy kis villamos zseblámpát - pedig hát nagyon logikus a dolog, ezek olyan jelképek voltak, hogy jobban teszi, ha hazamegy, megfésülködik és izé... szóval, ez ugyanolyan dolog, nemde, mintha én például, mondjuk, egy létrát támasztanék a központi gáztartály oldalához, és azon keresztül kukucskálnék... Hát nem? Szerintem ez ugyanaz a dolog, mert ott is lecsúszhatok az ellenkező oldalon, meg itt is - de ehhez érett és edzett ész és jegesen éles belátás, jégbe hűtött izé, szóval hideg értelem kell, olyan, mint az enyém, nem holmi szerencsétlen katasztrófa-politikusoké, akik csak fűtik, fűtik a szenvedélyeket, kérem, míg olyan meleg nem lesz, hogy megpukkad és fűnembírom, fűnembírom, hogy nem szégyenlik magukat! pardon! Én nem mondtam, hogy fűnembírom, én csak csúfoltam a többieket én nagyon jól bírom, teljes birtokában vagyok ítélő- és bírálóképességemnek! tessék! miről is volt szó? tessék? az inzulinról?, na ugye, tudtam, hogy arról volt szó! - egyszóval, hogy folytassam a megkezdett mondatot, az inzulinban az az érdekes, hogy aki szedi, rettentő éhes lesz, függetlenül attól, evett-e vagy nem evett, tehát izé... tehát az összefüggés, nemde nyilvánvaló, ezek a hőtermelők, kérem, és ez ellen kérem nem tesz semmit a kormány, pedig fel lehetne találni valami antiinzulinkivonatot, ha nem volna, fű, azért mégiscsak egy kicsit olyan izés, én nem akarom megsérteni, csak azt mondom, egy picurkát, mégiscsak olyan izés, izékes, izzókás a hőmérséklet.

Az Est, 1930. június 29.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

ezeket mindig szerettem, ezeket a szemléltető statisztikákat, amiket képeslapban lát az ember, hogy aszongya, ennyi meg ennyi marhát evett meg az ember életében, mire a képen látható egy kicsi ember és egy óriási nagy marha, vagy egy akkora szivar, mint a Lánchíd, vagy egy ház nagyságú kockacukor és így tovább. Igaz ugyan, ha végiggondolná és végigrajzolná az ember az egészet, furcsa dolog jönne ki, a marha mellé oda kéne ábrázolni egy Gellérthegy füvet, amit a marha megevett, a fű mellé egy egész Margitszigetet, amin a fű nőtt és így tovább - a végén kiderülne, hogy egyetlen ember gyomrában akkora tömeg tűnt el egy életen keresztül, kivonatossan, mint az egész földgolyó, hacsak fel nem teszem...

Nem, ehhez mégis meleg van egy kicsit, hogy ezt a dolgot kiszámítsam! Inkább átadom magam a csalóka ábrándozásnak - milyen jó volna, ha ezt a sok mindent, amit életünk folyamán apránként elfogyasztunk: ételt, italt, pénzt, nőt, dicsőséget, barátságot, nem apránként mérnék, hanem egyszerre kapná az ember, hogy oszd be magadnak, ahogy tudod!

Vagy ha legalább egy jóságos tündér jönne, és azt mondaná, na, a különféle javak közül, amikért harcoltál, kiválaszthatsz most magadnak egyet, s megkapod, egyszerre, az egész életedre szóló adagot.

Ugyan mit választanék?

Marhahúst?

Jézuskám, mit kezdenék egy ekkora marhával?

Nőt?

Képzeljék el, egy húszemelet magas nő - ilyen melegben!

Dicsőséget? Mondd már, olyan híres ember lennék egyszerre, mint a düsseldorfi rém.

Hű, de meleg van! Nem bírom! Sört ide, pincér!

Szent Habakuk, most elszóltam magam! Kívántam, mint a mesebeli szegényember.

Mi ez? Milyen színe van a Hullámfürdőnek? Haragosbarna, mint az Északi-tenger - s hogy tajtékzik! A sörhab vadul csapkodja a lépcsőket - az egész medence színültig sörrel! És ez mind az enyém!

Egy fejest, ha már így vagyunk, a magas falról!

Hű, de jó hideg. Most fel se jövök a fenékről, míg le nem apad a felszín - jó mulatást, odafent!

Az Est, 1930. július 6.

HÖLGYEIM ÉS URAIM,

egy komoly irodalmi pályázatban érdekes tanulmány jelent meg a napokban. A tanulmány szerzője igen jeles történelemkutató, fiatal ember, de máris sok éve foglalkozik a régi problémával, aminek megoldása, olykor öncélből, tisztára tudományos alapon, olykor rejtett politikai tendenciákkal, megújra izgatta mindég a nemes kíváncsiságot, ami egy nemzet önérzetéből fakad.

A magyar őshaza kérdéséről van szó.

A múlt század elején kialakult klasszikus felfogás szerint, ami kisebb-nagyobb változatokkal, napjainkig, fenntartotta magát, ez az őshaza valahol Ázsiában keresendő - a vándorló nemzet legfontosabb stációja Atelkuzu (Etelköz) volt, innen indultak volna az ősmagyarok a kilencedik század alkonyán, egy csapással meghódítani a szlávokkal és bolgárokkal, a régi szittyák és szarmaták utódaival gyéren lakott mai Magyarországot.

Most ez az új kutató rendkívül figyelemreméltó és filológiai, régészeti és történelmi érvekkel és adatokkal egyszerűen azt igyekszik bebizonyítani, hogy az atelkuzui őshaza hóbortos mese.

De hol voltak hát akkor a magyarok a kilencedik század előtt?

A válasz egyszerű. Itt voltak.

Itt, a mai Magyarország helyén.

A szittyáknak és szarmatáknak nevezett őslakók, akiknek nyomai a harmadik századig vezethetők vissza, *magyarul beszélő* nép volt, magyarok voltak, ők voltak a sokat keresett ősmagyarok. Azok a törzsek, akik 896 körül Árpád vezérlete alatt bejöttek Vereckénél, nem magyarok, hanem *turkok* voltak, törökül beszéltek. Mint ahogy történni szokott, a csekély számú hódító nép kultúrában és nyelvben csakhamar beleolvadt az őslakók tömegébe, s így született meg a mai Magyarország.

Hát nem érdekes?

Eszerint azért nem találtuk meg a forrást, amit kutattunk, mert itt volt a lábunk alatt, rajta álltunk.

Az elveszett szemüveg az orrunkon volt. Az ágy alatt keresett harisnya a lábunkon.

Sok dologgal van így az ember.

Talán a jövőt, a jelenből kivezető út kapuját is itt kellene keresni valahol, a közelben.

Az Est, 1930. július 20.

„Halló, itt Az Est...”

MGHNGZ NLKL RS

Héberre fordított novellám került a kezembe, egy palesztinai lapból. Lényegesen rövidebbnek láttam az eredeténél, de a héber nyelv egy kitűnő ismerője (véletlenül református pap), aki lefordította számomra, megnyugtató, hogy ez azért van, mert a héber helyesírásban a magánhangzókat nem írják ki, azokat úgyis megérzi, aki ismeri a szót.

Hát ez nagyszerű, kiáltottam egész lelkesen, kérem, ez egy fajtája a gyorsírásnak - és milyen praktikus! Hogy van az, hogy még nem jutott eszükbe a filológusoknak és ortografológusoknak átvenni ezt a rendkívül okos ötletet?

Óriási módon megkönnyítené az írás technikáját, rengeteg időt és anyagot lehetne megtakarítani.

Minek az a sok magánhangzó?

Van egy kedves barátom, aki a beszédtechnikában már régen űzi ezt a gyakorlatot: ki nem mondana egy magánhangzót, mégis nagyon jól megértem, mikor azt mondja például, szrvsz, kds Frc, rmk vlt mt legtbbl rtl, nm prncslsz gy cgrt?

Biztos rengeteg, sőt mggtg időt spórolt meg, többre is vitte mindannyiunknál.

De csak tessék elképzelni, szerkesztő uram, sőt, kedves kiadóm, mennyivel kevesebb dolga volna a szedőnek, mennyivel kevesebb papír, ólombetű kellene! Az írógépeket is át lehetne alakítani csupa mássalhangzóra, huszonnégy betűs ábécé helyett tizenöt betűs billentyűzettel, kisebb gép, és mégis kétszer olyan gyorsan lehet írni rajta. Kétszer annyi szöveget adhatna az újság is, ugyanakkora helyen.

Persze, akit soronként fizetnek, az újságíró rosszabbul járna, rosszabbul menne sora... de vigasztalna a tudat, hogy gyorsabban és tömörebben tájékoztathatná a hírekre sóvár közönséget, jelentvén például, hogy aszongya, a krmny ltl rlysn krsztlvtt blttrndszt mndnk lfgdt s mndnk blnygdt...

Hogy nehezen lehet érteni?

És ha a magánhangzókat is kiírom, akkor könnyen meg lehet érteni?

Az Est, 1930. augusztus 10.

FŐNYEREMÉNY

- Egy egész pengőt adsz koldusnak, ilyen nehéz időkben?
 - Igen, ezt az öreget nagyon sajnálom.
 - Ismered?
 - Nem régen, húsz éve.
 - No és?
 - Tudod, az a bizonyos „jobb napokat látott” eset, amit ugyan manapság nem lehet már mint megkülönböztető jelleget felhozni: megfordult a világ, s aki ma koldus, mérget vehetsz rá, hogy „jobb napokat látott” és viszont. Csak a szegény ember tengődik valahogy, a gazdagok menhelyen végzik. De ez az eset különleges, még így is.
 - Bankár volt az istenadta?
 - Á, sokkal szolidabb egzisztencia. Nagyszerű patikája volt, valóságos életbiztosítás. Nagy vagyont nem jelentett, de gondtalan életet s lassú, rendes haladást a megtollasodás útján. Egyszer aztán beütött a krach.
 - Kitört a világháború.
 - Dehogy, azt szépen kibírta volna, az üzletet nem fenyegette veszély, még keresett volna rajta.
 - Hát akkor?
 - Megütötte a főnyereményt.
 - Mit csinált?
 - Úgy, ahogy hallod. Megütötte a főnyereményt. A sorsjátékon. Félmilliót nyert, aranyban.
 - Micsoda? Ez igaz? Te ismertél személyesen egy embert, aki főnyereményt csinált?
 - Hogyne, hisz mondom. Ez a szerencsétlen ember volt az. Akkor fellegzett be neki.
 - Nem értek egy szót se.
 - Pedig nagyon egyszerű. Nagy tőkéhez jutván, azt mondta magában, minek neki az a bolt meg vesződség. Mindent eladott, minden pénzt egyesített. Akkor a felét hadikölcsönbe fektette, a másik felével spekulálni kezdett, értékpapírokat vett, amik... de te nem is figyelsz ide, pedig *igazán* tanulságos eset annak igazolására, hogy a munka és kitartás sokkal nagyobb biztosíték, mint a vakszerencse, amely...
 - Igen, igen... nagyon érdekes... de mondd csak... tényleg biztos, hogy főnyereményt csinált?
 - Ha mondom! Én láttam a sorsjegyet... hová mész?
 - Semmi... mindjárt jövök... csak bemegyek ebbe a trafikba - ugye, itt kapni olyan sorsjegyet?
- Az Est, 1930. augusztus 24.*

KERESZTREJTVÉNY A FALON

Korkép.

A kiadóhivatal előtt, deszkafalra, a „legújabb hírek” alatt a *Pesti Napló* egy példánya, oldalanként kiragasztva.

Nem mehetsz el előtte anélkül, hogy néhány ácsorgóba ne ütköznél, ott állnak az újságlapok előtt, és igen komolyan és nagy figyelemmel olvassák a híreket, tárcát, cikket - elejétől végig elolvassák, s ha vége az oldalnak - tekintve, hogy az egész falat nem lehet átfordítani -, át-sétálnak a másik kirakat elé, ahol a folytatás olvasható.

Mikor először láttam ilyen kiragasztott újságokat, azt hittem, pusztá reklámcélt szolgálnak. Azóta rájöttem, hogy sokkal komolyabb, karitatív jelentősége van ennek a népszerű „utcán áti” kiszolgálásnak.

Van, úgy látszik, az olvasóközönségnek egy része, amelynek életstandardja szempontjából az újságolvasás gyakorlata elé bizonyos elvi akadályokat gördít az a megfontolás, hogy a leg-olcsóbb újság is legalább tíz fillérbe kerül.

Ingyen lelki melegedők ezek a falak, szellemi hajléktalanok menhelye, szabad bejáratú közfürdő, betű à la discretion.

Reggel korán jöttem el a kiadóhivatal előtt. S ekkor, ahogy szórakozottan odapillantok, valami különös ötlik a szemembe.

Az egyik kiragasztott oldalon pepita kocka: keresztrejtvény.

De ez a keresztrejtvény *meg van fejtve*.

Megfejtve, annak rendje és módja szerint, ceruzával, pedig nem holmi könnyű fejtörő, otthon az ágyban magam is megfejtettem, legalább másfél óráig tartott.

Aki megfejtette, másfél órát állt itt, éjszaka lehetett csak, mikor senki se zavarta. Ideje volt, kedve is volt - nyilván nem nógatta őt a belső kényszer, hogy haza kellene menni, nem lévén lakása, sem az olcsó kényelmi szempont, hogy az ilyet kávéházban kellene csinálni, nem lévén pénze kávéházra. Egyébként rendkívül művelt embernek kellett lennie, a keresztrejtvényhez nekem lexikon kellett, itt meg nem látni egy törlést. Egyetemet végzett ember.

Nem lélekben, csak életsorsban rokona annak a két katonának, akik az első keresztrejtvényt őrizték, hetven év híján kétezer évvel ezelőtt, egy decemberi éjszakán át - az elsőt, melynek metszetében, vízszintesen négy rejtélyes betű volt olvasható: I.N.R.I.

Az Est, 1930. szeptember 3.

KALÓRIA

Ezekkel a kalóriákkal mindig bajom volt. Évtizedek óta figyelem gyanakodva, hogy mesterkedik az anyagelvű tudomány az élet nyüzsgő jelenségét részekre bontva úgy tüntetni fel, mintha az egész tünemény afféle közönséges dolog volna, aminek keletkezését, irányát és lehetőségeit hőegységekre bontva ki lehet fejezni néhány számmal egyszer s mindenkorra. Ennyi és ennyi kalória a feltétele ennyi és ennyi életnek, ami ennyi és ennyi kalória hőt fejleszt. Egyszerű hőápadás és hőkiegyenlítődésként az egész életnek nevezett folyamat - a végén az a képed róla, hogy ami itt ötszázezer esztendeje történt, az első sejt gyufaszálának fellobbanása óta, lényegben nem más, mintha egy benzinbe fölületesen bemártott kőgolyón végigszalad a láng, zöld láng, füvek és fák és állatok és emberek formájában, hogy aztán csend legyen utána, mint a papírral töltött kemencében.

Nem számították el magukat valahol ezek a kaloristák?

Ma azt olvasom egy német lapban, németül, hogy az a bizonyos német tudós német számokban végleges adatokat állapított meg a laikusok által „testi”-nek és „szellemi”-nek megkülönböztetett munkateljesítmény-viszonyáról.

Persze, kalóriákban. Lévén a szellemi munka éppen úgy kalória, mint a testi, semmi akadály, hogy közös mértékkel mérjük. A felnőtteknek ugyanis be lehet adni, amit elemista fiam nem venne be, hogy két alma meg három barack az öt szilva.

Nagyon elszontyolító az eredmény számunkra, úgynevezett „szellemi” munkásokra. Csak önöknek súgom meg, olvasók, a szerkesztő úr meg ne tudja. A német tudós szerint az a kalóriamennyiség, amit egyórai szellemi munka produkál, legfeljebb ötpercnyi portörletnek felel meg - értéke tehát mélyen alatta áll, mondjuk, egy félpercnyi tornázásnak vagy pláne: verekedésnek.

Rémes. Mi lesz, ha megtudják, hogy a papír súlya, amire e sorokat vetem, nagyobb erőt képvisel, mint ami írva van rá - hogy kevesebb pen... pardon, kalóriát ér az elmésségnek és szellemnek egész ragyogó tűzijátéka, amit pazaroltam rá, mint az a mozdulat, amivel az olvasó felveszi a lapot, hogy elolvassa.

Szerencsére, marhaság az egész.

Nekem ne meséljék, hogy az az öt perc, ami alatt, mondjuk, Ferenc József „megfontolt és meggondolt” mindent, tizenhat évvel ezelőtt, nem ért fel, hatásában és eredményében, egy tűzbe borult világgal.

Az Est, 1930. szeptember 14.

PHMEΣ ΠΑΡΒΑΙ²⁴

Bocsánat a helyesírásért, de hát „fegyvert s vitézt éneklek” e szerény sorokban, név szerint:

Légbelövő Aposztolidészt és
Reklámcsapó Szkoiszészt,

a két hősi hellént, akiknek nevével és szörnyű csatájával két hete tele vannak a reggeli, déli és esti pergamenek és hírlappapiruszok, hogyaszongyosz, ez a két görög életre-halálra óhajt verekedni, de otthon nem hagyják őket a haragvó istenek, úgy mint kihágási Paragrafosz és párbajtiltó Ananké, mivel azonban ők megígérték Erisznek, hogy megölik egymást, tehát otthagyták Athént, és kalandos hajózás után kikötöttek Budapesztosz habmosta partjain, és azóta nap mint nap, sőt óráról órára kapjuk különféle rendőri homériportoszoktól a jelentést, hogy a rémes összecsapás napja közeledik, és ezek ketten tényleg agyonverik egymást, a szemünk előtt.

A halálmegvető hősi bátorságnak e viharra fokozott előszelét némiképp elviselhetővé tette számunkra a szerény megfontolás, hogy nem lehet olyan nagyon dühös valaki, aki a párbajvétségért járó büntetéstől jobban fél, mint a párbajjal járható haláltól, s ilyen messzire megy, hogy elkerülje. Előérzetünk nem is csalt: a két hellén végre megverekeedett, s kiderült, hogy ami a halálmegvetést illeti, ezek aztán annyira megvetik a halált, hogy még csak közelükbe se engedik, azt már nem. Lőttek is akkora lyukakat a levegőbe, hogy Pénélopé legyen a talpán, aki összefoltozza.

Nekem már az iskolában gyanús volt ez a görög dolog, a hősökkel. A fiam pedig, aki már hallott egyet-mást a háborúról, és reggelenként látja Kaszálát viccelni a levegőben, a házunk fölött, vállát vonogatja, mikor Heraklész sárkányairól olvas. Állatkínzásnak tartja, ilyen lassan végezni ki egy szegény, védtelen sárkányt, mikor már a kuttyákat is ciáninjekcióval irtja ki a sintér.

Túl sokra becsülték ezek a régi népek a bátorságot.

Milyen gyávák lehettek.

Az Est, 1930. október 5.

²⁴ PHMEΣ ΠΑΡΒΑΙ - Rémes párbaj

JÁR A BABA, JÁR...

Jár a baba, jár...

Mint a gyertyaszál...

Milyen édes... Milyen félénken tipeg... megáll, körülnéz, pislogó szemekkel, riadtan... nem mer továbblépni... legszívesebben lecsüccsenne a földre... ó, ezek az első lépések!

Jár a baba, jár...

És vastag verítékcsepp gyöngyözik a homlokán a babának... És visszafordul, és fejcsóválva próbálja újra, a baba... És kopasz fejét vakarja, és szuszog és magában, csak úgy, hogy ne hallják, keservesen káromkodik, és szidja jóságos szüleit, és őszbe csavarodó szakállát tépdesi zavarában a baba...

Mert ki volna más a baba, mint te meg én meg ő, mi mindannyian, gyalogos polgárai szeretett gyermekszobáknak, Budapestnek, édes kicsikéi Közigazgatás mamának és Közlekedésrend papának, akiket jóságos szüleink mostanában tanítanak járni, illetve taníttatnak, egy-egy szárazdajkát osztva ki mindegyikünk mellé, csákóval a fején és bajusszal az orra alatt.

Dajka bácsi jóságos, de szigorú. Vigyáz rá, hogy babaképzeteled el ne kalandozzon. Persze, te a kis buksi fejeddel, ha szabad teret látsz magad előtt, ahol nincs kocsi, villamos, már azt hiszed, keresztül mehetsz. Dajka bácsi megfogja a karod, és megérteti veled, persze nem szóval (ugyan mit értesz még a felnőttek bölcs szavából, te kis dundi?), hanem csak úgy, lökdöséssel, hogy arra ne menj, mert arra könnyű és egyszerű, hanem erre, ahol nehéz és kellemetlen, előbb jobbra, aztán balra, ahogy a többiek.

Erre csörög a dió, arra meg a mogyoró...

És ha másképp nem megy, lesz dá-dá, szól a mamának, és nem kapsz a rétesből.

Téged hányszor írtak fel, babatárs?

Engem háromszor, eddig.

Most nem tudom, mi lesz.

Ha egy sofőrt írnak fel, először megbüntetik - harmadszori felírásra elveszik az igazolványát.

Lehet, hogy elveszik a gyalogjárási engedélyemet?

Megjegyzem, ez lenne a legegyszerűbb. Minek ez a sok bonyolult rendelet, hogy itt nem szabad, ott nem szabad, csak éppen, pont ott, ahol semmi dolgom?

Egyáltalán nem kellene az utcán járni. Csak rendetlenséget csinálunk. Tönkretapossuk a szép kövezetet.

Ma már nem is divatos ez a régimódi családi élet.

A lakás nem arra való.

Neue Sachlichkeit.²⁵

A hálósobában ne legyen ágy, az ebédlőben ne legyen asztal, a fürdőszobába nem kell kád, és a gyerekszobába nem kell gyerek.

Éljen!

Az Est, 1930. október 12.

²⁵ *Neue Sachlichkeit* - új tárgyiasság

GELLÉRTHEGY

Lelkes híve vagyok a városszépészetnek, városfejlesztésnek. Nem azért mondom. Álmaimban felhőkarcolókat látok muskátlis ablakokkal és repkénnyel befuttatva, karácsonyfával a tornyokon - marcipánból készült iskolákat és kacsalábon forgó adóhivatalt.

De hogy a Gellérthegytől mit akarnak folyton, nem értem. Ez már nem szépészet - ez izé, hogy mondjam, ez már városkozmetika, a kozmetikai műveletek fantasztikus szertartásaival.

Már nem is azt kérdezem, mi lesz belőle, mire készülnek, milyen meglepetésre számíthatunk, ha egyszer befejezik - azon tűnődöm csak, *mikor* hagyják abba a készülődést?

Nem a szoborról beszélek, meg a kápolnáról meg a kivilágított citadelláról, ezek gyönyörű dolgok, hozzátartoznak az egészhez, ezek nélkül már el se lehet képzelni a hegyet. De mire való a többi?

Ez a generáció nem látta a Gellérthegyet normális állapotban. Mindig van előtte, rajta, fölötte, mellette valami állvány, valami gépezet, valami ideiglenes építő-, tatarozó-, fúró-faragó alkalmatosság. Néha váratlanul tornyot építenek az oldalán, lécekből, fel az orom magasságáig. Fantasztikus hidat, felvonót, alagutat gyanítasz, amivel körülkerítik, behálózzák, átrakják majd az egészet. Aztán hirtelen lebontják a tornyot, lyukakat kezdenek vésni, sorba, a sziklafalon. Aztán befestik a sziklákat, egyiket vörösre, másikat feketére. Aztán hirtelen csiszolni, fényesíteni, smirglizni kezdik.

Egyszerre csak ponyvák jelennek meg, nagy darab deszkakerítések mögé rejtik a feljárókat, mintha valami leleplezés készülne. Aztán váratlanul eltűnnek, és kiderül, hogy mögöttük nem történt semmi.

Mi ez, játék vagy valami betegség?

Mint egy fájdalmas pattanást, furunkulust vagy gyulladt területet kezel, kenegeti, vakarja és csikarja szeretett fővárosunk testének ez egyetlen kiemelkedő pontját - hideg borogatást rak rá, aztán megint meleget, piszkálja, rángatja, gyömöszöli, mint vásott gyerek az orrát meg a fülét. Mint akit idegesít valami, addig nem nyugszik, míg szét nem szedte.

Le kellene borítani az egészet üvegburával vagy olyan hálórácscsal, ami alatt a sajtot tartják, hogy ne lehessen hozzányúlni.

Hagyják már békében szegényt.

Az Est, 1930. október 26.

OMNIBUS ODORANS FOETIDA²⁶

Így szebben hangzik, amit mondani óhajtok. Mint valami virágnév, patikai növény, legrosszabb esetben holmi egzotikus bogárka tudományos megjelölése.

Mert nem akarok ajtóstul, sőt (erről lévén szó) autóstul a házba rontani, nekem ne mondják, hogy hepciáskodom, tehát csak óvatosan kezdek bele, hogy az illető, akiről beszélek, értsen belőle: az omnibus alatt magyarul autóbust értek, a foetida alatt pedig...

Ezt ne mondjuk ki magyarul. Legszívesebben nem is beszélnék a dologról nyilvánosan, nem finom dolog, legszívesebben félrehívnám egy percre kedves és tisztelt barátomat, Pesti Autóbust, behívnám egy mellékutcába, mikor éppen nem ül rajta senki, és ott a szirénájába súgnám: nézd, kérlek, nem akartalak a villamosok és taxik és más járművek előtt figyelmeztetni, mi közük hozzá, nem igaz? De csinálj, kérlek, valamit, te talán nem veszed észre magadon, lehet, hogy náthás vagy - és én nem tudom, mivel etetnek téged, motalkóval vagy mivel, de csinálj valamit, mert ez kibírhatatlan... Igen, kibírhatatlan, az ember elájul, a gyomra felfordul, az is, aki ül rajtad, különösen mikor leszáll, az is, akit csak megcsapsz szelleteddel, percekkel utána, hogy eltűntél, már nem is vagy látható, csak érezni, hogy ott voltál, végig az egész úton... Valami hihetetlenül ravasz, komplikált, ájulatos szag, ami benne marad az ember orrában órákig, benne van a rothadt káposzta jellegzetes aromájától kezdve az ammóniák orrfacsaró, brutális légköréig minden árnyalata a taszító illatok szagversenyének.

Csinálj valamit, használd valami szert, vagy szólj a gazdádnek... Igazán nem illik egyébként jó megjelenésedhez, kitűnő erényeiddel elért népszerűségedhez ez a csúnya betegség, hiszen a mezei poloskát juttatod az ember eszébe, aranyos, színes hátával és szörnyű váladékával, amivel megfertőz mindent, amihez ér...

Megsúghatom, vannak már, akik autógörénynek csúfolnak a hátad mögött.

Elvégre mégsem kívánatos, hogy hivatalos neved kezdőbetűjét, a büszke „budapesti” szó *b* betűjét egy másik, hasonló betűvel kezdődő jelző rövidítésének tekintse a tudatlan, egyszerű lélek.

Az Est, 1930. november 1.

²⁶ *Omnibus odorans foetida* - A bűdöset mindenkinek illatossá tevő

HANGOS HÍRADÓ

Jó közönség vagyok. Jó olvasó is. Az újságokat minden reggel elolvasom. A képeslapokat is, külföldieket, mindent. A tudományt népszerűsítő mindenféle könyveket is szeretem, megveszem a *Je sais tout*-t²⁷ és a *Wissenschaft*-ot, szeretek *a jour* lenni, tudni, mi történik a világban, mivel foglalkoznak éppen az írók, tudósok, politikusok, feltalálók, sportférfiak, betörők, kéjgyilkosok, mozisínészek.

Nekem találtak ki mindent, ami a hírszerzés és hírterjesztés technikájában újítás, fejlődés, én mindennek bedőlök és mindenért lelkesedem.

A reklámoknak is hiszek, és ha nekem azt mondják plakáton, önnek ezt meg kell nézni, akkor én elmegyek és megnézem.

Az eleven újságot, a mozihíradókat már akkor is imádtam, mikor még némák voltak, hát még most, ezekkel a mindenféle zörejekkel, berregésekkel és kukorékolásokkal spékelve. Világért nem késném le az előadást, ott vagyok az elején, hogy el ne mulasszam a Hangos Híradót.

Ezt előre kellett bocsátanom, nehogy a műfaj ellen való elfogultságnak tessenek, ha szerényen megjegyzem, hogy ezen a héten nagyon nem tetszett valami.

Valami, ami nagyon akart tetszeni.

Amit a túlbuzgalom, a közönséget mindenáron és minden eszközzel kiszolgálni akaró túlbuzgalom főzött ki, abban a feltevésben, hogy a közönség kedvéért semmi se drága - a kibicnek.

Az aacheni bányakatasztrófáról szóló mozijelentésről van szó.

Hangos híradó. Az összeomlott tárnabejáratot látni, füstölgő romokat, recsegő hangú, járkáló mentőket. Aztán kétszáz koporsót, amint a pap beszenteli őket.

Eddig rendben van, katasztrófa történt, szomorú eset, de ha már megtörtént, a nyilvánosság joga van látni a részleteket - ez a modern hírszolgálat.

De aztán jön egy kis felvétel, afféle „epizód”, amit valami német rendező zsenialitása eszelt ki a hely színén: nyilván nagyon büszke volt az ötletére.

Három megmenekült bányászt látunk és hallunk. Beszélgetnek a szerencsétlenségről. Milyen borzasztó volt a detonáció. És a sok halott bajtárs. Az egyiknek a sógora is odaveszett. „Der Schwager” - mondja a bányász, és eltakarja az arcát, könnyezve ölelik meg egymást.

Egészen természetű.

Bár ne volna az.

Mert e „természethűség” mögött, tekintve, hogy nem regényről, hanem véres valóságról van szó, valami utálatos, szégyenletes mesterkélttség búzlik és hozza kellemetlen zavarba a nézőt, akinek (ezt elfelejtette a rendező úr) képzelete is van, és nagyon jól látja lelki szemével, hogy ezt a jelenetet nem lehetett „véletlenül” ellesni az életből, itt nehéz, berregő fény- és hangfelvevő gépek dolgoztak, amiket fel kellett állítani, szemben a három bányással, és a három bányász nem kerülhetett véletlenül oda.

²⁷ *Je sais tout* - Mindent tudok

Ezeket odaállították, ezekkel „megjátszották” a valóságot: ezeknek „egyszerű, durva bányászhangon” el kellett mondani a Borzalmat és Poklot néhány szóban, és a rendező utasítása szerint könnyezve egymásra kellett borulni a „Schwager” említésénél, és akkor rájuk kiabáltak, most elég.

Itt a hírszolgálo készség túllőtt a célon.

Én erre nem vagyok kíváncsi, én erről lemondok, és nem akarom látni ezt a közvetlenséget.

Ez nekem nem tetszik.

És biztosíthatom a derék újságíró, filmrendezőt, aki csinálta, a közönségnek se tetszett. Nem tudta maga se, miért, de nem tetszett.

Hogy is mondja Goethe?

„Man merkt den Absicht, und wird verstimmt.”²⁸

Az Est, 1930. november 9.

²⁸ *Man merkt den Absicht...* - Az ember észreveszi a szándékot, és elmegy a kedve a dologtól

PROFIL

Ők ütköztek belém, még bocsánatot se kértek, bosszúsan fordultam vissza.

Aztán rögtön megenyhültem, megbocsátottam, lemondtam az elégtételről, mosolyogva álltam egy percig, és néztem utánuk, eltűnődve, a fiú és a leány után, akik nem akartak engem bántani, csak egyszerűen nem vettek tudomásul, levegő voltam nekik, azt hitték, keresztül lehet menni rajtam.

De nem is vehettek észre. Egymás mellett jöttek ugyan, szemben velem, de az arcuk nem ugyanabba az irányba mutatott, mint a négy láb. A két arc egymás felé fordult, jártukban, ahogy beszéltek - egymás szemébe omolva, a két arc egy zárt kört alkotott, amiből nem vezet iránytű, jelzőlámpa és periszkóp a tülekedő külvilág felé.

Az utcán való közlekedés szempontjából nem valami praktikus módszer. De mit tehetnek róla? Az embernek, ha szerelmes is, mindenféle jönni- és mennivalója van, legfeljebb annyit tehet, hogy *együtt* jön és megy azzal, akit szeret s akivel legszívesebben nem jönne és menne, hanem leülne, leheveredne valahol, lehetőleg úgy, hogy *szembe* kerüljön a két boldog arc, hogy az *egészet* láthassák, egyszerre, ezerszer újra s ezerszer újra meggyőződhetnek, hogy a másik se lát, nem is akar látni egyebet, mint az én arcomat.

Külön közlekedési rendeletet kellene hozni a számukra, vagy mindegyik pár mellé odaállítani egy külön rendőrt, oldalán kard helyett szárnyakkal a vállán, pisztoly helyett nyilakkal, hogy vigyázzon rájuk.

Az „érdekes” és „szellemes” vonal, a „sziluett”, a markáns és kifejező „arcél”, amiben a grafikusok szerint benne van a jellem, nem az ő műfajuk.

Mit kezdjenek vele?

A profilnak csak egy szeme van. Az is előremered, nem látja, ami a *közelében* esik, valami ismeretlen, ostoba hóbort messzeségébe néz, mint az örült lovak szeme, az ellenző mögött.

Nyomorék dolog a profil, embertelen dolog.

És megbízhatatlan is.

Ha a másik arcfélet nem láthatom, hogyan higgyem el, amit az egyik mond? A profil egy-szeme borús - ki tudja, nem nevet-e közben a másik profil másik egyszeme?

Két Janus-arc a két profil.

A szerelem és szeretet amatőrje *szembenéz* - ábrázolják őt homlokzatban -, a törtetés, az életharc, a haszon szakértője forduljon oldalt, öklelő orrát mutatva, arcélát, ezt a becsukott könyvet.

Nyílt arc nyitott könyvet mutasson.

A profil emberét ábrázolja a profil.

Az Est, 1930. november 16.

„TE VAGY A FÁJDALOM...”

A nagy áruház kirakatai karácsonyi pompát öltöttek már, scenírozott kis színpadokon kínálkozik a sokféle áru, habzik az olcsó selyem, estélyi ruhás hölgybabák ujjbegyen állva, futurista pózban, ezüstarccal villogtatják viaszmosolyukat a higanylámpák fényében.

Sürgő nép a kirakat előtt, szájtátva bémészkodó gyereket rángat a nevelőnő, feltúrt kabátban, zsebre dugott kezekkel, füttyörészve lógatja magát a mellékutcák boldog naplopója.

Oldalt a lépcsőn, didergő csibész helyezkedett el, nótákat árul, illetve csak a szöveget, sárga meg vörös papíron, idehúzódott a fénybe, ahol mindig sokan ácsorognak.

Hogy kedvet csináljon, énekel.

Az olcsó szöveg nótáit veszi műsorára.

Ahogy lopva megállok a közelében, oldalt kacsintva, mintha a kirakatot nézném, hogy meg ne zavarjam kíváncsiságommal: éppen egy divatos nyári slágernél tart.

Te vagy az én dalom...

Te vagy a fájdalom...

Epedő, szerelmes dal. Az operettben, ahonnan való, frakkos úr éneklő szerelmesének, világjáró hegedűművész vagy efféle, ünnepelt nagyság.

A szövegárus orra kék és zöld a hidegtől. Rendkívül komolyan, nagy érzéssel illegeti a szerelmes szavakat, kifordítja a szemét, s a didergés is jól jön neki, beleviszi a „dall”-ba, tremoló-nak.

Nyilvánvalóan átérzi a dolgot, sokkal jobban, mint a színész, akitől hallottam. A szíve őszinte és igaz, csak a hangja hamis.

„Te vagy az én dalom, te vagy a fájdalom” - didergi áhítattal, forgatva szemeit, mindenkinek, aki elmegy előtte, szinte utánaledülve, hogy meghallja a siető.

Vén nénike ütődik belé.

„Te vagy az én dalom, te vagy a fájdalom...” - ordítja az arcába.

Mocskos kisfiú megáll pillanatra, csodálkozva rámered.

„Te vagy az én dalom, te vagy a fájdalom...” - suttogja oda a kisfiúnak, és nyújtja a szöveget, de a kisfiú szelesen elfut.

Szuszogó, hasas bácsi, ügyvédféle.

Mindegy. Ő is a dal és a fájdalom.

Mindenki. Páni szerelemmel öleli keblére a világot.

A szöveges papír ára két fillér.

Az Est, 1930. november 30.

ÖREGEM

Igaza van Bethlen Margit grófnőnek, aki ezen a helyen múlt héten megírta, hogy a tegezést túlságba viszik nálunk, ezt a bizalmas megszólítást csak egymással intim viszonyban álló embereknek illenék használni.

Persze más kérdés az emberszeretet és demokrácia nagy követelménye, mely kívánatossá tenné, hogy minél többen legyünk egymással bizalmas viszonyban.

Meg aztán a kölcsönös megértés.

Hiába, más az, ha a pertu barátomnak mondok valamit.

Közben volt egy esetem, ami klasszikusan szemlélteti a különbséget. Eszményi módon.

Címe lehetne: Egy tegeződés megszületésének története, a kényszerítő körülmények hatása alatt.

Úgy kezdődik, hogy rém dühös vagyok arra az emberre. Mert az mégiscsak rablógyilkosság, amit kitalált ellenem, paragrafusok védelme alatt.

Tehát elmegyek hozzá, de már mikor meglátom, és ő beszélni kezd azzal a mézesmázos udvariassággal, elsápadok a dühtől, hogy nem mondhatom meg a véleményemet, ahogy szeretném, erről az eljárásról.

Ez persze nagy előny az ő számára.

- Mert nézze, mélyen tisztelt Szerkesztő úr - mondja ő, mosolyogva vergődésemen -, méltóztatik belátni, ugye, hogy ez a dolog formailag tiszta.

No igen, formailag tiszta, csak lényegileg piszkos. És ezt ő nagyon jól tudja. És azt is tudja, hogy én tudom, hogy ő tudja.

Más hangon beszélne, sőt kénytelen volna deferálni bizonyos tekintetben, ha közölhetném vele nem az ügyről, hanem a *róla* való véleményemet, aki ezt az ügyet vállalta. De ez persze formailag lehetetlen, ez, a fennálló társadalmi törvények szerint, csak újabb bonyodalmakat jelentene, hátrányomra: becsületsértés, rágalmazás, párbaj, mit tudom én.

Hirtelen, egy pillanattal a teljes kétségbeesés és szégyenteljes visszavonulás előtt, zseniális ötletem támad.

Rákacsintok, szélesen vigyorogni kezdek, a kezemet nyújtom. Ő gyanakodva néz rám.

- Szervusz - mondom neki. - Engedd meg, mint idősebb...

- Ó, kedves... izé... mester... kedves bátyám... - dadogja megtisztelve - nagy megtiszteltetés számomra... szervusz, kérlek alássan...

- Szót sem érdemel. Hát szóval, kérlek - hol is hagytuk abba? Ja igen, tudom már. Szóval formailag... De lényegileg, kedves öregem, nagy csirkefogó vagy, öregem. Hidd el, öregem, öreg barátodnak. Nagy lóköető vagy, öregem - kabáttolvaj vagy, édes öregem, nálad kisebb betyárok lógtak már, öregem - igazam van, öregem?

És bizalmasan mellbe bokszolom.

- Hehe... - vigyorg meg tisztelve, miközben levegő után kap... - Hát, öregem, muszáj élni ebben a piszkos világban. De miért is nem szóltál előbb, öregem?

- Elég, ha most szólok... Csinálj valamit, öregem, hogy ezen segítsünk, mert hiszen, kettőnk közt maradjon, öregem, te jól tudod, milyen aljasságot sütöttetek ki ellenem, öregem.

Öregem fejét vakarja.

- Hát... az igaz, hogy... No, majd csinálunk valamit.

És öregem csinál valamit.

Íme, a tegezés előnye. Hiába, szükség van rá, hogy az emberek közti megértés és bizalom minél szélesebb mértékben terjedjen el.

Az Est, 1930. december 7.

TÚL LENNI RAJTA

Hiszen nem azért. Persze hogy örülök neki. Szeretet ünnepe, családi öröm, ajándék, béke, pihenés... De azért...

Vallja be.

Már jó lenne túl lenni rajta.

Túl lenni a dolgokon mindenképpen előnyös.

Amin túl vagyunk, az már nem okoz fejtörést, gondot, szorongást.

Mindig igen bölcs embereknek, az élet valódi művészeinek tartottam a *subabonenseket*. Akik szépen megvárják, míg más kiolvasta a megrendelt folyóiratot vagy könyvet - aztán potom pénzért megkapják a legértékesebb anyagot, azt, ami örök érvényű, nem napi aktualitás!

Az uraságoktól levetett ruha nincs elhordva, jobb mint az új, csak éppen kiment a divatból.

Ezen az egy dolgon kellene „túl lenni”, ezen kellene túltenni magunkat, akkor aztán megszűnne minden baj és nyugtalanság - a többi már nem aggasztana.

Nem törődni a divattal. A divat egy dátum. Nem venni olyan komolyan a dátumot. Kivárni, míg lezajlik. Egy nappal csak. Milyen egyszerűvé és olcsóvá válna az élet.

Egy nap - 24-e és 25-e, például. A karácsonyfát utóbbi napon huszadannyiért megveheted. Azért az nem karácsonyfa?

Nevetséges.

Muszáj neked télen venni bundát?

Muszáj neked pont aznap menni a futballmérkőzésre, amikor van? Nem ér rá másnap? Másnapra ingyen kapod ugyanazt a jegyet, ami most tíz pengő.

Pusztá illúzió.

Muszáj neked húzás *előtt* venni a sorsjegyet? Öt perccel húzás után egész tömeget kaphatsz, szintén ingyen - ábrándozni éppen úgy lehet azért, a főnyereményről.

Muszáj neked húszéves korában az a kislány? Húsz évet vársz, ráfizetnek, nemhogy neked kerülne erőfeszítésbe.

Hát még ha az egészséget tudnád egy nappal túlélni - mármint az életedet! Milyen olcsón jön ki az ember, halála után.

Íme, az eszményi takarékosági rend: ajánlom Wekerle úr figyelmébe. Csak egy baja van: nem ajánlatos terjeszteni. Minél többen csinálják, annál kevesebbet ér.

Az Est, 1930. december 30.

CSALÁDI OTTHON, RÁDIÓ-ELŐFIZETŐKNEK

Magas, szikár ember, szemében a fanatizmus tüze.

- Parancsoljon - biztatom kissé meghökkenve.

- Mint a Hármas Lapok rádióállomásának főnökét látogattam meg nagyságodat.

- Pardon... Nem tudom, hogy érti ezt a főnökséget... Ezt a „Halló” rovat címrájzában a mikrofonnal, átvitt értelemben szoktam használni... Egyébként csak tekintetes vagyok.

- Mindegy. Házas ember ön?

- Szolgálatjára.

- Akkor meg fog érteni.

- Szóval ön is házasságban?

- Nem. Agglegény vagyok. Éppen azért. Ön, aki a családi otthon áldásos melegét élvezzi, kell, hogy részvétele teljes melegével gondoljon reánk, akik ki vagyunk rekesztve ebből a paradicsomból. Egy találmányt hoztam - ha szerénységem nem tiltaná, felfedezésnek is nevezhetném.

- Forduljon talán a...

- Fölösleges. Szabadalommal ezt nem lehet elintézni. Találmányomat úgyis csak egyetlen intézmény valósíthatja meg: a rádióközpont.

- Mondom, hogy...

- Majd azután tessék nyilatkozni. Most figyeljen ide. Találmányom címe: „Családi otthon, rádió-előfizetőknek.” Megjegyzem, olyan horderejű dologról van szó, hogy érdemes volna külön leadót létesíteni, a jelentkezők nagy számára való tekintettel. Gondolatomra az vezetett, hogy a gazdasági válság...

- Jó, jó. Tudom. Mostanában minden találmány...

- A gazdasági válság lehetetlenné teszi a társadalom számára a családalapítást. Egész tömege a meleg otthon után vágyódó férfiaknak kénytelen lemondani róla, mert nincs elég pénze. Egy csapással segíthetünk. A rádió központosítja a családi meleget...

- Ah! Energialeadás? Központi fűtés.

- Olyasféle. Átvitt értelemben, ahogy ön mondta előbb. Képzelje el, hogy a magányos ágyában didergő agglegény reggelre beállítja a készüléket. Mondjuk, úgy hatra. Ekkor szomorú álmából gögicsélő hang veri fel. Gyermeksírás!... Egyszerre több gyermek!... Anyatej után síró csecsemő hangja (a központ eredeti csecsemőt alkalmaz erre a célra), aztán nagybácska gyermekek: „Apuka!... Apuka, kelj fel!...” „Apuka, adj pénzt...” És így tovább. A szomszéd szobában édes női hang (feleség!), amint a cselédekkel pöröl... Cselédek feleselnek... Ajtócsapkodás... Iskolába siető gyermekek hancúrozása... Az egyik trombitál, a másik énekel... Az asszonyka hangja: „Na fiam, ne lustálkodjék, menjen a hivatalba... Mi legyen ebédre?” Aztán robaj: a cseléd morgása, aki bejön és befűt a kandallóba... Hallani, ahogy serceg a tűz... Édes meleg önti el a szobát... a család melege...

- Köszönöm, elég. Majd értesítem az illetékes...

- Tessék megmondani, hogy önzetlenül engedem át találmányomat... Éppen csak annyi pénzt adjanak, hogy megnősülhessek.

- Mindjárt telefonálok a stúdiónak...

S már hívom is, telefonon, a mentőket.

Az Est, 1931. január 18.

A KOLDUS KÁRTÉRÍTÉSE

Nem tréfa.

Rendes tárgyalás volt ebben az ügyben, ítélettel és indoklással.

Egy koldust elütött az autó.

Egy kicsit meghengergette, egy-két bordáját benyomta, úgy látszik, a fél szemét is kiütötte, bár ezt sohase lehet tudni egy ilyen koldusnál, hogy hány szeme volt azelőtt, volt-e egyáltalán. Lehet, hogy egy se volt neki, attól nyílt ki az egyik, hogy az autó elütötte.

Mert kinyílt. A koldus bepörölte az autót, kártérítésért.

Az autó mérgesen túlkölt párat, volánját csóválta, és elgurult a tárgyalásra.

Elismerte a gázolást.

Ami azonban a kártérítést illeti, arra vonatkozóan hivatkozott a kártérítési pörök lényeges követelményére: hogy az igénylőnek munkaképességét csökkentette legyen a baleset. Vagyis hogy valódi kára volt belőle.

Itt, úgymond, erről szó se lehet. Egy koldus számára nem jelent anyagi kárt, hogy valamivel nyomorékabb lett. Kereseti lehetőségét nemcsak hogy el nem veszti, de inkább nagyobb eséllyel pályázhat kenyérforrására: a szánalomra. Kártérítésről tehát szó se lehet - örüljön, ha az autó nagylelkűen lemond arról a jutalékról, ami jogosan kijár mindenkinek, aki valakit anyagi előnyhöz juttat.

E klasszikus megokoláshoz képest szinte lényegtelennek érzem, hogy a bíróság hogy ítelt az ügyben. Állítólag helyt adott alperes felfogásának, és elutasította felperest alfogásával.

A dologban az a kellemetlen, hogy még csak felháborodni se lehet rendesen. A koldulás végre is rendes iparendélyes foglalkozás - Párizsban szakszervezetük van a koldusoknak, pénztárral, ahová magas kauciót kell befizetni egy-egy jobb „stand” bérletéért, koldusgenerációk nőnek fel, családok, ahol az apa nem azzal fenyegeti fiát, „aki nem dolgozik, mehet koldulni”, hanem azzal, „ha nem koldulsz rendesen, munkásbotra jutsz, te csirkefogó!”

Lírai költők - vigyázzatok!

Mi lesz veletek, ha a társadalom megvonja tőletek a szenvedést, amiből remekül fizetett lantotok táplálkozik?

Koldusbot?

Kinek van ma pénze koldusbotra?

Az Est, 1931. január 25.

VÉR

A vér különös nedű, rejtelmes nedű - de vajon értékes nedű-e?

Azt hinné az ember.

Világ kezdete óta a legtöbbet emlegetett jelkép a vér - a vér, ami nem válik értéktelen vízzé, a vér, amire esküszünk, a vér, legnagyobb, legfontosabb szerződések pecsétje, aranybullánál drágább, nehezebb - vér, aranyfürdőnél ritkább választóvíz, egyetlen ellenszere a becsület gyalázatának, olthatatlan és letörülhetetlen foltoknak, amiket csak „vérrel lehet lemosni”.

Ifjúságunk leghatásosabb költője is egyértékűnek vallotta az arannyal - úgy rémlik, inkább utóbbit mérve előbbihez, mint megfordítva.

Egymás mértékei vér és arany, s éppen ezért nehéz eldönteni, melyik a mértékegység. A hadvezér nagy tételekben dolgozik az egyikkel, a bankvezér nagy tételekben a másikkal - valahogy mégis egyensúlyban vannak, mert ha *magadnak*, egy szál embernek akad szüksége bármelyikre, a hadvezér éppen úgy életedet kéri egy szál katonája kedvéért, mint ahogy a bankvezér is egyetlen csigaházad, egyetlen jövőd lehetőségét kéri biztosítéskul annyi aranyért, amennyi egy szál embernek kell, egy életre.

Ma reggel az egyik újságból végre számszerűen tudtam meg a vér értékét.

Valaki, aki vérátömlesztéshez szokott vért adni, minden alkalommal száz pengőt kap.

Száz pengő szép pénz.

Különösen ha részletekben is ráér termelni az ember. Száz pengőn vehet annyi életet, amiből egy liter vért újra ki lehet gyártani. Mintagazdaság, többtermelés, hozadék - a kamatokból mindig ki lehet egészíteni a tőkét.

Persze kissé kedvezőtlenebb a helyzet, ha az ember olyan bajba kerül, hogy *egyszerre* kell eladni az egész hat litert, amennyi vére van az embernek.

Ez összesen hatszáz pengő.

Nem túl sok, de azért tisztességes. Nem lehet panaszkodni. Nem is volna igazságos. Nem nagy igényű, szolid, takarékos, törekvő polgárember (direkt megnéztem a Pompes Funébre prospektusában) a mai időkben meg lehet elégedve egy hatszáz pengős temetéssel.

Az Est, 1931. február 1.

A RAVASZ KAPITÁNY

Kalandos tengerésztörténet, kisfiam fantáziájában

KORMÁNYOS. A láthatáron felhők gyülekeznek. Úgy látszik, nagy viharra van kilátás, mely végzetessé válhat, tekintve, hogy hajónk tengeri zátonyok fölött halad.

KAPITÁNY. Ez esetben mindenki a fedélzetre! Mint kapitánynak, kötelességem utolsó csepp vérünkig védelmezni a hajót, amelyet több métermázsza gyémánt, néhány hektoliter folyékony arany, azonkívül több hatalmas láda töltött csokoládé és krumplicukor, valamint háromszáz adag habos vaníliafagylalt és egy olyan cukorfurulya teherrel oly célból bíztak reám, hogy azt átadjam az amerikai tábornoknak. Legénység, a szivattyúkhöz! Fel a vitorlákkal és gőzgépekkel! Kinyitni a szelepeket! Befüteni a lapátba! Kismirglizni a mentőcsónakokat!

Legénység lázasan dolgozik, halált megvető bátorsággal, miközben a vihar kitör, s egyik hullám a másikat követi. Hirtelen nagy reccsenés.

MÁSODKAPITÁNY. Végünk van. Hajónk zátonyra futott. Léket kaptunk. Egy óra alatt hajónk szőröstül-bőröstül elsüllyed. Lám, a patkányok máris menekülnek süllyedő hajónkról. Mily hálátlanság!

KAPITÁNY. Ejh, mit nekem a patkányok! Azonnal bocsássátok vízre a mentőcsónakokat! Nők és gyermekek előre!

Nagy sikoltozás a nők és gyermekek és azok szobaleánya, valamint franciakisasszonya és zongoratanárnői között. A halált megvető matrózok azonban mit sem törődve a sikoltozással, az egész társaságot elhelyezik a mentőcsónakokban, s azokat útnak indítják.

ALKORMÁNYOS. Már csak a matrózok és azok személyzete, a hajósinasok és liftboyok vannak a hajón.

KAPITÁNY. Van még mentőcsónak?

ALKORMÁNYOS. Öt darab. Ezekben éppen elfér az utolsó ember is.

KAPITÁNY. Úgy, hát induljanak!

ALKORMÁNYOS. És ön kapitány úr?

KAPITÁNY. Ön elfelejti, alkormányos úr, hogy a valódi kapitány utolsó csónak marad a süllyedő hajón! Menjenek csak, aztán talán én is jövök, ha még van idő - ha nem, ne várjanak többé otthon!

ALKORMÁNYOS. *némán tiszteleg és el, miközben az utolsó legénység is elhelyezkedik a maradék mentőcsónakokban, vele együtt.*

KAPITÁNY. *keresztbe font karokkal áll a hajó szélén, mely már csak néhány centiméternyire áll ki a vízből. Merően nézi a távolodó, utolsó mentőcsónakokat. Mikor olyan messze vannak, hogy már biztosan nem láthatják őtet, hirtelen kifonja karjait, és csettint. Most pedig munkára fel! Kulcsot vesz elő, és kinyitja egy titkos kabin ajtaját, amelyből búvárruhát és gáztartályt vesz elő. Ezeket gyorsan felveszi, és nyugodtan megvárja, míg a hajó teljesen elsüllyedt és leér a fenékre. Ekkor kibújik a hajóból, hosszú kötelet vonszol maga után, ennek végét a hajó orrára erősíti, és húzni kezdi a hajót. A hajó könnyen jön, mivel már otthon a ravasz kapitány titokban négy kereket helyezett el, alul, az oldalára, a víz alatt, számítva az esetleges hajótörésre. Ily módon kényelmesen kigurítja a hajót a közeli elhagyott szigetre, ahol senki se*

zavarhatja. Ott leveti a bűvárruhát, a hajóból kicipeli az összes élelmiszereket és a sok pennyt, ami most már mind az övé, mert mindenki elveszettnek hiszi. A hajót berendezi kastélynak és jégpályának, azonkívül uszodának is, és miközben máris enni kezdi a habos fagylaltot, boldogan él ezentúl a gyönyörű szigeten.

Az Est, 1931. február 8.

INFLUENZA

ELSŐ BACILUS. Jó napot, Slaplea! Hová, hová?

MÁSODIK BACILUS. Pardon - azt hiszem, összetéveszt valakivel...

- Az lehetetlen... Hiszen egy órával ezelőtt volt szerencsém...

- Egy órával ezelőtt még be voltam tokozódva... Csak most kerültem ebbe a kedvező táptalajba... Kit tisztelhetek?

- Slaeplo Coccus vagyok, szolgálatára... Bocsánat, a protoplazma miatt gondoltam... nagyon hasonlít...

- Igen, már mások is összetévesztettek.

- Szóval, csak egy órája van Légsőben? Mit szól a városhoz?

- Elég kellemes... Csak az én idegeimnek nem nagyon felel meg a nedves klíma... Aztán nagyon sok a katonaság...

- A vörös sejteket gondolja?

- Dehogy, azokkal semmi baj... A fogociták, tudja... Mondtam is anyuskának, hogy osztódás után mindketten átköltözünk Tüdőbe...

- Hát... ahogy gondolja... Bár őszintén szólva azt mondják, most ott sem megy nagyon jól... Minden jobb pozíciót elfoglaltak ezek a Koch-féle...

Megvetéssel. - Ne is beszéljen róluk... Szégyen, gyalázat, hogy az ország ezt tűri... Persze, liberalizmus, egyenlőség... most ők vannak divatban!

- Lesz ez még rosszabbul is, majd meglátja. Mondhatom, rémes dolgokat hallok... Tudnia kell, hogy Szemben voltam oszlódás előtt, ott az ember sok mindent megtud. Állítólag valami nemzetközi plakátok jelentek meg, amik egyenesen arra szolgálnak, hogy a mi szabad közlekedésünknek állják el az útját. Megtiltják a szabad köpködést és köhögést...

- Hallatlan.

- Hallatlan? Középkor! Tiszta középkor! A fejlődés és civilizáció meggátlása... Nem érdemel meg bennünket az ember, én mondom... No de szerencsére nem nagyon hallgatnak rájuk.

- A babona az oka mindennek... Bennünket vádolnak bizonyos eszmék tenyésztésével...

- Így üldözték a felvilágosodás hőseit minden korban... Khöhökö...

- Mi az?

- Jaj, Istenem, azt hiszem, megkaptam az influenzát!

- Jesszusom, akkor menjen innen, mert én is megkapom!

Sietve el, egyik Tüdőbe, másik Fejbe.

Az Est, 1931. február 15.

KIRÁLYFI

S a négyesztendős királyfi, ott ülve könnyedén és melegen édesanyjának kebléhez szorított karján, úgy tűnődött magában, mint afféle született filozófus.

Miért nem megy be az én anyám soha ragyogó palotájába, ebbe a kupolás kastélyba - miért áll meg mindig magasba ívelő kapujában, a lépcsők tetején, a szőnyeg fejénél, kifelé fordulva, magasba tartva engem, mint valami szentséget?

Többször, mikor lopva bepillantottam, láttam odabent a trónust, fölötte anyám menyasszonyruhás képmásával. Soha nem ül azon senki, nem is ülhet bizony, hiszen az anyám trónusa. De anyám soha nem foglalja el.

Mi itt állunk anyámmal, a magasba ívelő kapu előtt, mert ez valami szertartás, fontos állam-érdek, amit én még nem értek meg.

Itt állunk, s jóakarattal nézzük és figyeljük a lépcső alatt tolongó s erőlködő, lótó-futó tömeget.

Kocsik szaladnak, targoncát gurít fűtőrésző inas, zsákot cipel lihegő munkás, jönnek-mennek birodalmunk alattvalói.

S egyik és másik megáll, lehajtja a fejét, kalapját leveszi, s hajlongva s mellét érintve megindul a lépcsőn, be a kastélyba.

De mielőtt belépne, megáll anyám előtt, ruhájába nyúl, s a lábunk elé kitett kristályedénybe lerakja adóját. S ekkor anyám is meghajtja a fejét, és mindannyiunk királyát, Istent említi, akit még nem láttam eddig, de tudtam róla, hogy ő az én apám.

Így gyűlik össze az adó az edénybe, s minekünk ezért az adóért adják a párolgó, ízes levest, mint ahogy alattvalóinknak azért adják, mert dolgoznak és zsákot cipelnek.

Mi nem dolgozunk. A királynőnek nem kell dolgoznia, ő áll kastélya előtt, karján tartva fiát, s fogadja alázatos híveinek adományát.

S nem kell mást adnia érte, mint azt a kegyet, hogy elfogadja.

Így mosolygott magában a négyesztendős kolduskölyök, rongyai közt, a koldusasszony karján, a templom díszes bejárata előtt.

Az Est, 1931. március 1.

MÉG KELLEMETLENEBB

A kis sorozatban, ahol az élet kellemetlen és bosszantó apróságairól írtam, már volt erről szó, ha jól emlékszem, *Nem nekem köszöntek* címen. Azok közt a félszeg és kínos ügyetlenségek közt hoztam szóba, amiket igyekszünk gyorsan elfelejteni, ha eszünkbe jutnak, utcán vagy társaságban, elvörösödünk, dobbantunk egyet, fejünket rázzuk, és mindenki csodálkozására váratlanul azt mondjuk, „tyű, ördög vigye!”, vagy „ejnye, de bosszantó, elfelejtettem! na nem baj”, és ha kérdezik: mi az, mi az?, azt feleljük: „semmi, semmi, eszembe jutott valami.” Ugyanis az jutott eszünkbe, hogy idejövet már megint megesett például, hogy örült nyájasan, de amellett nagy méltósággal fogadtunk egy alázatos köszöntést, amiről kiderült, hogy nem nekünk szólt, hanem a hátunk mögött haladó ismeretlen úriembernek.

Eddig azt hittem, hogy a méltóságunkon esett effajta apró sérelmek közt ez a kis szégyen a legkellemetlenebb.

Ma láttam, a villamosban, ennek a kínos félreértésnek a határesetét, ami talán még az előbbinél is kínosabb.

Mellettem ült egy úr, és szemben velem is ült egy úr.

Egy perc múlva azután, hogy a szemben lévő úr helyet foglal, a mellettem ülő úr megemeli a kalapját.

A szemben ülő úr barátságosan bólint, még mosolyog is hozzá, félreérthetetlenül jelezve, hogy bár hirtelenjében nem emlékszik, kihez van szerencséje, de nagyon örül, és mindjárt eszébe fog jutni.

Ám a köszönő hideg és elutasító arckifejezéséről ráeszmél, hogy bakot lőtt, nem neki köszöntek.

Megfordul, egyrészt hogy pirulását leplezze, másrészt hogy lássa, kinek köszönt hát az illető.

De senki se ül mögötte.

És ekkor kinéz, és világosság gyúl agyában.

Templom előtt robogott el a villamos.

Nemcsak hogy nem róla, de még csak nem is emberről volt szó.

Istennek szóló köszönést vett magára. Szórakozottságában ő felelt „tessék”-kel a sóhajra: „jaj, Istenem!”

Rémes. Isten talán megbocsát neki, ő soha nem fogja magának megbocsátani.

Az Est, 1931. március 8.

MINDENT LEHET AZ UTCÁN

Ebédelni mindenesetre.

Csak ezt a régi világból megmaradt fölösleges szemérmet kell leszokni.

És nem nézni körül alattomosan, hogy látja-e ismerős, mikor fejcsóválva megállasz a legújabb találmány előtt: az áruház homlokzata tövében, kint az utcán, pástétomsütő gép. Ott az orrod előtt kisüti, ropogósra, a húst is meg a remek fánkot, tiszta gép, üvegfal, belül láthatod a szerkezetet - nem csalás, nem ámitás. Melegen és frissen pottyán ki a nyíláson, bele a tiszta papírtányérba. Remek volna megkóstolni - ám hiába folyik a nyálad, a beléd nevelt polgári erkölcs, hogy nem illik utcán enni, visszatart.

És fájó szívvel ballagsz a következő utcasarkig, ahol zakatoló gőzkazán süvít rád: akkora és oly bonyolult, mint a legelső lokomotív lehetett!

Egyébként kukoricát pattogat, üres óráiban pedig amerikai mogyorót süt, az orrod előtt.

Gyönyörű!

A sárga kukoricából, ott a szemed láttára buggyan elő a hófehér habtajték - még reszket a melegtől, ahogy a zacskóba ömlik, milyen jó volna ropogatni.

Odébb feketekávé csurran az „asztallábból”, mint ördögös Hatvani tűzbora - a túlsó oldalon ostyatölcsért gyárt egy másik gép, púpozott krémmel, tetszés szerint.

Lyukas a cipőd? A gyorstalpaló gép, abban a nyílt üzletben, percek alatt talpal, ha azt a kis előítéletet legyőzöd, hogy addig bizony harisnyában kell ülnöd a kirakatban, a mindig jelenvaló közönség öröme és okulására.

Mindent lehet az utcán.

Micsoda század!

Már látom a fejlődés megállíthatatlan álmát valóra válni - utcai rádiót, mozit ebéd utáni szórakozásnak.

Minek az unalmas otthon?

Aludni szeretnél? Lesz majd automatikus ágy az utcán, bedobsz egy pengőt, kinyílik, belefekszel. Reggel automatikus vekker ébreszt, mehatsz az utcai telefonhoz, elvégezni üzleti dolgaidat.

S ha meguntad az egészet, az utcai krematóriumba nyitsz be - betegnek se kell lenned, meg se kell halnod, megtakarítod a temetést, orvost, végrendeletet: a megfelelő fülkébe lefekszel, a gép megindul, s egy perc múlva fél marok hamu formájában esel ki, alul, a higiénikus papírzacskóba.

Elvihet, emlékül, akárki - ha akad külön ember, a közelgő nagy, kollektív idők járókelői között, akit egyéb szempontból is érdekelhet még, ami egy emberből megmarad, mint hogy ehető-e vagy használható-e valamire.

Az Est, 1931. március 22.

A KÖSZÍVŰ EMBER

A schopenhaueri „faj géniusának” szobrát érdemelné, Jókai-regény témája is lehetne ez a jelképes nevű szegény Steinherz bácsi, akinek furcsa halálát most próbálja, nagy fejkavargatások közt, minősíteni a törvény: vajon öngyilkosság vagy gyilkosságra való felbujtás, vagy egyszerűen biztosítási csalás esete forog fent, amiért most már nem is a halott a felelős, hanem bűntársa, Fischl druszám, aki azzal védekezik, hogy ő csak alkalmazott mellékszereplő volt - neki kellett „senki többet” alapon kalapáccsal leütni ezt a végeladásra, árverésre önkínált életet.

Köszívű Úr ugyanis vagyonának utolsó roncsát, a tulajdon életét mint csődtömeget ajánlotta fel a hitelezőknek, abban a reményben, hogy ilyen módon biztosítja majd ennek az életnek célját: a családját.

Feláldozta életét a köszívű ember - mint egy fordított Kronosz, saját magát akarta felfaladni fiaival.

A családért való önfeláldozás igen kegyes erény, s ezúttal oly nyilvánvaló az önérdék hiánya, hogy az ember igazán zavarban van, kinek adjon igazat - a biztosítótársaságnak, akit elvégre mégiscsak becsaptak, vagy a halott emlékének, aki saját szempontjából, betartotta a feltételeket: nem csonkította meg magát, nem lett öngyilkos, nem ölt meg mást maga helyett, mint német kollégája.

Nehéz eset. Ritka eset.

A bűnügyi krónikában szinte példátlan. Talán azért, mert nem is oda való.

De hát akkor hová?

A lélektanba?

A lélektan professzora egy udvarias gesztussal átnyújtáná az egészet a patológusnak, nem tartván ép eszűnek azt, aki kalapáccsal agyonvereti magát.

A patológiás se tudna mihez fogni vele, mert hiszen Steinherz tulajdonképpen logikusan, sőt hiperlogikusan cselekedett. Átutálná az egészet a fantasztikus detektívirodalomnak, az meg továbbadná a költőnek - a költő, azzal a megokolással, hogy Jókai már meghalt, köszönettel visszaküldené az egész csomagot.

Igazán bajos dolgot csinált ez a Steinherz. Nem lehet semmiféle műfajba elhelyezni a dolgát, ha a napi szenzáción túl meg akarjuk menteni a feledéstől.

Azazhoggy...

Most veszem észre, hová tegyem az egészet.

Ide. Ebbe a rovatba.

Ide való.

Az Est, 1931. április 12.

DÖMPING

MANCI. Láttad az Afrikabeszélt?

PIRI. Nem, mi a Dietricht néztük tegnap este. Ti ott voltatok? Milyen?

- Nna. Egyszer meg lehet nézni. Tudod, az ilyet megnézi az ember. A Dietricht ma este nézzük. Milyen?

- Nnna. Szekszepil.

- Mondom. Afrika, szekszepil. Barmherz.

- Barmherz? Steinherz, talán.

- Vagy Steinherz. Az ember kipróbálja, mert divat. Olyan ez, mint a dömping.

- Igen, ez a dömping is most nagyon... Mondd, te érted ezt a dömpinget?

- Mit kell azon érteni? Örült egyszerű.

- Én még nem nagyon értem rá... Az uram említette, de nem figyeltem oda... Hát hogy csinálják?

- Úgy, mint akármilyen más izét... Az egyik fél kijátszik...

- Hogyhogy kijátszik?

- Hát kijátssza a másikat. Például az egyiknek van eladnivalója, erre nagyon olcsón kínál, amivel lehetetlenné teszi a magas árakat...

- Árakat? Hát pénzbe megy?

- Hogyne, na hallod! Hiszen éppen ez van benne. Csakhogy nem rendes pénzbe, amit el lehet fogadni... Ugyanis az egészet Oroszországban kezdték, és ezért Európában nem szabad csinálni, orosz rendszer szerint, csak európai rendszer szerint, átalakítva, úgy, hogy bizonyos szabályok szerint... Szóval, mondom, örült egyszerű... Az egész mindenséget a határra dobják, ettől lemegy, illetve fölmegegy...

- Szóval mégiscsak dobják, úgy, mint a rendesnél... De nem át a vonalon, hanem rá a vonalra... Na, ez nem lehet azért nagyon nehéz.

- Hogyhogy nem nehéz?

- Hát, ha csak dobni kell...

- Micsodát?

- Hát nyilván a labdát, nem?

- Szívecském... itt valami tévedés van... Neked, úgy látom, sejtelled sincs róla, hogy mi ez a dömping... Összetéveszted a Radeczky marssal.

- Mér? Mi lenne? Dömping! Labdajáték - olyan, mint a pingpong vagy a szobagolf...

- *Jóízűen nevet.* Ó, te csacsi! Vigyázz, szívecském, ne blamírozd magad...

- Hát akkor mi?

- Na hallod! Hát kártya, te csacsi - olyan, mint a rómi vagy a bridzs.

Az Est, 1931. április 19.

ÚJ VILÁG

Az más. Akkor már értem. Akkor már tudom. Hát *itt* a megoldás! Most végre kiderült.

Csak persze mások még nem vették észre az összefüggést. Nekem kellett rájönnöm. Mindegy. Fő, hogy most már világos a dolog.

Mert azt mások is olvasták, velem együtt, ha nem is sokan, hogy milyen különös felfedezést jelentett be egy norvég tudós. Már akkor gyanús volt nekem a dolog, egy szakértő fizikus barátommal aztán elmagyaráztattam magamnak.

Ő mindenben megerősítette a hírt.

A hírt, mely szerint az illető tudós csináltatott egy olyan vastag falú ólomcellát, aminek a falán semmiféle eddig ismert és kiszámított sugárzás nem hatol át - se rádiumemánáció, se röntgenfény, se semmi más, az úgynevezett *galaktikai* világrendszerben szereplő sugárrezgés (így hívják a végtelennek azt a kis szobácskáját, amit a Tejút határol be). Több méter vastagságú ólomkamra volt ez, és akkor a tudós elhelyezett a közepén egy közönséges elektroszkópot.

És néhány nap múlva megállapította, hogy az *elektroszkóp működik*.

Ez azt jelenti, hogy egy újfajta, teljesen ismeretlen sugárzásról kaptunk hírt, aminek forrása kívül esik az általunk ismert csillagvilágon - túl a Mindenségen, onnan jön valahonnan, ahol a Nagy Semmit tudtuk eddig.

Különféle mérések után kiderült, hogy ez a sugárzás csak olyankor és úgy lehetséges, amikor egy *egészen új világ keletkezik a semmiből*.

Mikor idáig jutott kitűnő barátom a magyarázatban, hangosan felkiáltottam, és a fejemhez kaptam, és azt mondtam neki: ne is folytasd, kedves barátom!

Nekem ennyi is elég!

Most már mindent értek! Most már értem, *miért megy olyan rosszul* ennek az általunk ismert világmindenségnek mostanában!

Hát persze - ha új részvénytársaságot alapított a Világ Vezérigazgatója!

Most minden erejét és hatalmát és - beszéljünk magyarul - minden pénzét abba fekteti be, bennünket éppen csak hogy üzemben tart, lehetőség szerint leépítve a kiadásokat, hogy teljék az Új Vállalat üzembehelyezésére.

Még örülhetünk, ha be nem szünteti az egészet, szélnek eresztve mindannyiunkat.

Új Világ készül, sokkal nagyobb a réginél.

Az Est, 1931. május 21.

SZOBAKIRÁLYSÁG

Hiszen olyan egyszerű volna megoldani. Az egész dolgot. Egy kis fantázia kell hozzá meg egy kis szív.

És tanulni, figyelni, megérteni az időket. Alkalmazkodni. Észrevenni, hogy az irányzat úgylis hajlik az effajta megoldások felé.

Hogy mást ne mondjak, a sportban például.

Ma már mindenütt lát az ember szobagolfot például. Ki hitte volna, hogy ez lehetséges? A golf különleges nagy területekre méretezett játék volt, nagybirtok kellett hozzá, hegygel, völgygel, erdővel. Drága mulatság, úri passzió. És tessék, most kiderült, hogy gyönyörűen lehet játszani akkora területen, mint egy jobbfejta ebédlő.

A költséges teniszjátékot már régen redukálták egy asztalra, sem a mulatság, sem a versengés jelentősége nem szenvedett csorbát.

Semmi akadály, hogy legközelebb feltalálja valaki a tányérfutballt, a zseblóversenyt, a fürdőszoba-repülést, a kádúszást és a pohár-bálnahalászatot.

Viszonylagos dolgok ezek.

Ha az élet legnagyobb boldogsága, a mindent pótló szerelem, elfér egy kunyhóban, nem látom be, miért kell akkora hely lényegesebben kisebb örömök és illúziók lebonyolítására.

Az őskorból fentmaradt rögeszme az a világhódító általánosítás, hogy az emberek életük fő gondolatát, fő hangulatát, vágyát és szeszélyét - a filozófusok *akaratnak* csúfolják - rá akarják erőszakolni az egész gazdag, tarka világra.

Olyan egyszerű volna pedig.

Itt van ez a kedves spanyol király. Elkergették. Nincs többé királysága neki. Most biztosan rosszul érzi magát, hiányzik a mindennapi ország, a lábainál.

Nem lehetne berendezni egy szoba-Spanyolországot, apró bikaviadalokkal, kasztanyettával, spanyolviaszkkal? És persze egy jó gukker az egészhez, ami pont akkorára nagyítja, mint az eredeti volt.

Vagy például milyen remekül be lehetne rendezni a kardcsörtető politikusok számára egy szoba-világháborút, ahol kedvükre elmulatnának. A világboldogítók is kaphatnának egy mellékhelyiséget - a költők egy olyan planetáriumot, csillagvilágot bódében, amilyent Bécsben láttam.

Nincs mérhető területe a mennyországnak, nem a nagyságon múlik.

És akinek még így se tetszik a világ, ugorjon egy kanál vízbe.

Az Est, 1931. május 31.

SZTRATOSZFÉRA

Halleluja! Dicsőség Piccard és Kipfel uraknak, itt e földön, valamint a troposzférán túl, dicsőség, hála és köszönet és azonkívül egy barátságos hátbavágás, jól van, öregem, derék gyerekek vagytok!

Tessék?! Á, ki beszél a léghajóról meg a tizenhat kilométerről ide vagy oda, az csak egy rekord meg mindenféle tudomány, kell a csudának ebben a nagy melegben.

Hanem az a sztratoszféra - az remek.

Azért nem lehetünk elég hálásak, Budapest és vidéke.

Az egy remek bemondás volt tőlük!

Zseniális!

És milyen jókor jött!

Már éppen kifogytunk a jó bemondásokból, kezdtek kiürülni az alapok.

A szekszepil teljesen ki volt merítve. Már a pincér is unottan legyintett, ha az ember azt mondta, nézze főúr, ennek a rostélyosnak semmi szekszepilje, vigye vissza, hozzon egy bécsi szeletet.

A dömping és a pjetiletka, az soká tartotta magát, kiadós szó volt, lehetett valamit csinálni. Pjetiletka, az igen, öt éves terv, az ember megfenyegette a hitelezőt, ne ugráljon, fiam, mert nem veszem be a pjetiletkámba. Van egy haladó szellemű hölgyismerősöm, aki most született kislányát Pjetiletka névre kereszteltette, úgy, mint Piroska vagy Sári.

De azóta nem volt semmi, Pest kezdett elsavanyodni.

Hála istennek, habemus sztratoszferam!²⁹

Reggeli kérdésemre, hogy hogy van, a mindig vidám Gyuri ma már így felelt az utcán:

- Köszönöm, sztratoszferikusan!

Vagyis jól. Jól, fönt, nem lent.

Bár jelenthetné azt is, hogy kevés a levegő. Nyemam luft. Nem tudsz valakit, aki egy stamperli oxigént fizetne?

- Ugyan - hallod a következő percben -, az ilyen tervekkel menjen a sztratoszférába!

Azt persze mondanom sem kell, kedves Piccard, hogy önt nálunk csak Stratosz Feri néven emlegetik.

Egy sztratoszféra minden mondatban van. Az árak a sztratoszférába emelkedtek, vagyunk a sztratoszférában, hé, hová megy maga, kiabál a viciné a liftesre, ha elvétette az emeletet, a sztratoszférába? Olyan könnyű, kérem, ez a puplin, mondja a segéd, a legújabb angol sztratoszféraanyag, Londonban csak ezt hordják.

A szekszepil és dömping egyelőre kísért még, de már csak sztratoszférával vegyítve. Az ember elvétele hall illet, micsoda szekszepilje van ennek a nőnek, hathetes juhászkutyadömpinget alapítanék rá, ha egyszer feljuthatnék a sztratoszférába!

²⁹ *habemus sztratoszferam* - van sztratoszféránk

De a sztratoszféra diadalmaskodik.

Piccard úr, ha csillagot nem is, a sztratoszférát lehozta nekünk erre a szomorú világra!

Az Est, 1931. június 7.

VERKLISZÓ

Nem álmodom?

Vagy eddig álmodtam éppen, s most ébredek magamra, hatéves kisfiú, a külső Stáció utca plébániakertje előtt, ahová eperfalevél-csenni jöttem, a selyemhernyóimnak?

Ott áll a plébánia, arrébb a Mária Terézia tér, a templom - kislányok kört játszanak és a szöveg...

Nem, nem csálnak füleim, a szöveg is így szól.

„Mariska ült egy kövön...”

S most ismerős nyekergés, aztán megszólal mögöttem valami... Az udvar kövén papírba csavart krajcár koppan...

Megfordulok.

Két nagy kerék között posztóbetétes szekrény. Szekrényen rézforgató, a forgatót szaggatott ütemben szakértő kéz rángatja.

Kintorna!

Verkli, verkli a kőkockás udvaron, és szól és nyikorog, ugyanazzal a keserves nyekegéssel, ugyanazon a sárga citrónadízű krajcárérvörösvíz és törökméz- és medvecukorszagú és óriás-kifli és léggömb alakú hangon, ahogy a vurstli körhintája alatt hallottam utoljára - ugyanannak a nyári délutánnak poshadt, poros melegében, amitől buta álom ereszkedett fakó gyerekhajamra...

De hát lehetséges?!

Milyen furcsát álmodtam!

Az *Ezeregyét*-t olvastam, biztos, ebéd után, a homályos alkóvban - Aladdint és Szindbádöt, a hétmérföldes csizmát...

Azt álmodtam, hogy óriás zenekar szól Párizsban és New Yorkban, és azt itt, Pesten és mindenütt, minden lakásban és szobában hallani lehetett mindenkinek, aki akarta... bűvös szekrényben Aladdin lámpái égtek, és a régen halott Caruso énekelt...

És valami Theremin nevű álomfigura megszólaltatta az üres levegőt, a szférák zenéjét...

És elevenen mozgott és beszélt és énekelt a Művész, egyszerre tízezer helyen...

És fönt... fönt a levegőben... embermadarak csaptak el... szárnyas kocsik és felhők közt úszó ezüsthajó... ezüsthajóban ültem magam is... alattam kivilágított városok...

Ostoba, lehetetlen gyermekálom!

Ez a kintorna... ez a kintorna... ez a verkli szólt közben... ennek a nyikorgását alakította át vágyakozó álmom Aladdin szekrényévé és beszélő eleven árnyékká és repülő hintóvá... nem történt semmi, közben, a poshadt nyári délutánban... ez a kintorna szólt csak, álmosan, végtelenül, keserves kinnal nyikorogva az örök, változatlan nyomorúság, tehetetlen szegénység örök, énektelen énekét...

„Auch du wirst mich einmal betrügen... o, du lieber Augustin...”³⁰

Az Est, 1931. június 14.

³⁰ *Auch du vint mich...* - Te is megcsalsz engem, ó, te kedves Augustin

HOOVER...

Nem értek hozzá. Nem is tudom, mit jelent. Valami nagy jelentőségű közgazdasági dolog, elengedik egy évre az adósságot Németországnak, és attól az egész világ magához tér egy kicsit, ha Franciaország nem okoskodik.

Mindenféle bonyolult számítások vannak itt, ahogy olvasom, meg magyarázzák, hogy a márka fölmege, nem vesznek annyi fontot, attól erősödik a dollár, és Amerika máris megtalálta a hasznát.

Nem vagyok közgazdász, nem vagyok a számok embere, a szavak embere vagyok - de úgy látom, ezt a számítást átnézem, ezúttal a nagy számolók is eltévesztettek valamit, nem vették számításba a legfontosabbat: a szót!

Igenis, a szót!

Mert az lehetetlen, hogy *ettől* tért magához a világ, ettől ocsúdott fel, kapott erőre, reményre - ettől a nem is túlságosan önfeláldozó és nagylelkű, alapjában véve üzleties megállapodástól, hogy az egyik üzletfél egyévi haladékot ad a másik üzletfélnek.

Most is, mint egyébkor, a mindenható Fantázia küldte el legkedvesebb gyermekét, Illúzió kisasszonyt, hogy megváltsa a világot.

Ilyenkor minden összejátszik.

Mint a szavak embere, azt üzenem a számok emberének: ti abban a hét- vagy nyolcmilliárd-ban látjátok az üdvöztető lényegét, és véletlennek tartjátok, hogy a derék embert, aki adta, Hoovernek hívják. Én pedig roppant jellemzőnek tartom ezt a nevet.

Hoover...

Nem úgy hangzik ez a szó, mint fullasztó, mindent felperzselő hőség után váratlanul támadt, pusztító, borzongó fuvalom, termékeny vihar ígérete?

Hoover... hu... u... uver...

Az angol „shoover” szóra emlékeztet, ami zivatart jelent...

Hoover... jön a huver... a jó kis huver... elsöpri a füledt, tespedt légpocsolyát...

Két éven át ezt hallottuk csak: dömping.

Mint az ökölcsapás, úgy hangzott - ökölcsapás, gumibot, amitől elájul és kábultan hever a földön Európa.

Dömping... Hoover...

Egy ütés... egy simogatás...

Az Est, 1931. július 5.

ÖRÖK HULLÁM...

Futtában, ahogy a kocsí elsuhan a bolt előtt, a kirakatban pillantom meg ezt a nagy betűs felíratot:

„Örök hullám...”

Ahogy továbbrobogunk, ütemes zengéssel, arra eszmélek, hogy ez a két szó duruzsol a fülemben, összeomlik a kerekek zajával, motorberregéssel, suhanó széllal, amint elcsap a fülem mögött.

Örök hullám...

Két szó, külön is drágakövei a nyelvkincsnek, gyöngyszemek, aranyzinórra fűzve - mily dallamos zengés árad belőlük, így együtt, milyen mély húrokat rezdítene meg a lélek gordonkaöblében.

Örök hullám...

Muzsika és csend, csend zenéje, zenék szóitalan áradása a végtelenben, visszatérő meg újra távolodó naprendszerek évmilliók körforgása az Üresség feneketlen ölében, szférák ismeretlen, emberfülek számára süket melódiája...

Örök hullám...

Vajon mit hirdetnek abban a kirakatban? Nem néztem meg jól, miféle bolt volt az: könyvkereskedés lehetett, az a legvalószínűbb, s valami újonnan felfedezett indul, vagy más egzotikus filozófus, arménias bölcselő életművét ajánlják, most jelent meg magyar fordításban - meg kellene venni, már csak a címe miatt is, gyönyörű cím, benne van az egész élet s ami túl van az életen, a Lét örök hulláma, aminek két szakasza közt „különös közjáték” csak az élet... Ó, de szép cím, ez a cím felér egy kötetel...

Vagy talán valami unalmas hullámelméletről van szó, német tanár műve, amiben a történelem rendjét próbálja szabályba kötni?

Vagy egy új dalmű, modern klasszikus szerző szimfonikus hangversenye zenekarra vagy opera, vagy - isten bocsá! - hangos film?

Visszafelé, bár máshol akadna dolgom, ugyanerre az útra igazítom a sofőrt.

És végre megtalálom a boltot.

Női fodrászterem.

„Örök hullám” - ez egy drótszerkezet, hozzá való szappannal, amitől - állítólag - egy hétig hullámos marad a kiondolólt női bubifrizura.

Az Est, 1931. július 12.

INGUJJ, VAGYIS MELEG VAN

Roppant logikus.

Pedig roppant logikus, nem értem, nem értem a dolgot, miért nem látja be mindenki, ha egyszer ennyire logikus.

Csak végig kell gondolni, világosan, nyugodtan, ésszerűen.

Hogy ennek nincs értelme. Hogy kabátban járunk, ebben a szörnyű hőségben, csak azért, mert nem akad bátor kezdeményező, aki rászánja magát a megváltó mozdulatra - nyílt utcán levetni az átkozott kabátot.

A többi csinálná utána, nyilvánvaló.

Kezdem én? Hiszen kezdeném, nagyon szívesen. Ha úgy érzem, hogy helyes és jó és logikus, akkor természetes, hogy elkezdem, számomra nincs divat és tekintély, én azt teszem, amit a józan ész kritikája diktál, ha mindjárt megköveznek is érte - tehát miről van szó? Itt van a kabát, és itt vagyok én - a kabát alatt ingujj, tehát levetem a... miről is van szó? aha, tudom már, arról van szó, ugyebár, hogy meleg van, mindenki azt mondja, az egész városban el van terjedve a hír, hogy meleg van, magam is többektől hallottam, el kell hinnem, hitelt kell adnom, izé... hogy én hitelt adjak? miért? és ki hitelez nekem? schenket mir jemand? tehát akkor...

Igenis, szerkesztő úr, tudom már, dehogyis nem tudom, tudom én, miről beszélek, ne tessék engem figyelmeztetni... az ingujjról van szó. Az ingnek ugyanis, mint azt már a régi görögök hirdették, van két ujja, egy jobb ujja, egy bal ujja és egy hátujja... ujja? ujjé! ujjé, de milyen jó, ujjé, a ligetben nagyszerű... tessék?! Hogy térjek a tárgyra, tetszett mondani szerkesztő úr, az olvasó idefigyel, ne kompromittáljam az egész komoly újságot? már hogy tetszik ilyet feltenni rólam! ilyesmit! meg vagyok sértve! hogy én nem beszélek logikusan és összefüggően az izéről... mármint az ingujjról meg a melegről, melyet téma gyanánt választottam... tessék? hogy ez zagyvaság, amit beszélek? kikérem magamnak! ez nem zagyvaság, ez izé... tudja, mi ez? Ez kérem *szürrealizmus*, ha tudni akarja, impresszionista próza, lélekfotografálás, a legmodernebb műfaj, Joyce és Proust, ha tudni akarja - mondja, akkor is ilyen meleg volt, mikor ezt a műfajt kitalálták?

Az Est, 1931. július 26.

VÁLÁS

Ez egy szerény indítvány. Hézagpótló. Nem nagy hézagot pótol, nem mondom, hogy ettől minden rendbe jön, de ha mindenki talál a fennálló konvenciók repedező falán egy ilyen kis javítanivalót, még sokáig fent lehetne tartani a polgári társadalmat.

Mert például, ugye, az ember találkozik Ferivel, akit nem látott egy éve. Na most mit mond, nemde, hogy vagy, ajaj, sírni segíthetek és így tovább, a végén udvariasan elbúcsúzik, szervusz Ferikém, kézcsókom a nagyságos asszonynak.

Mire Feri elkomorul, kínosan feszeng, valamit morog, láthatóan lehangolódik, és neked sejtelled sincs, mi ütött belé - csak akkor eszmélsz magadra, mikor két nap múlva véletlenül megtudod, hogy Feriék már fél éve elváltak.

Kellemetlen, kellemetlen, de mit lehet tenni, honnan tudhattad, hogy a nagyságos asszonynak már nem jár kézcsók, illetve, ha jár is, már nem Feri közvetíti, és nem valami tapintatos dolog tőled, hogy eszébe juttattad az egész elfuserált ügyet, amit az égben kötött és a pokolban bonyolított le, hogy aztán, nagy későn eszébe jusson, hogy egyszerűbb lett volna a földön maradni.

Honnan tudhattad?

Nahát, erre vonatkozik szerény indítványom.

Ha az ember megszületik, kedves szülei cédulát küldenek szét az ismerősök közt, hírlapokban közlik, hogy gyermekük született.

Ha meghal, szétszaladnak a cédulák, fájdalomtól megtört szívvel, akkora fekete kerettel, hogy az ember két kilométernyi távolságból is tudhassa, miről van szó.

Ha férjhez megy vagy megnősül, jön a kétoldalas jelentés, egyik felén az ifjú szülei, másikon a menyasszonyé, úgy igazolják egyik a másikat, ha külön-külön nem akarná elhinni az ember, hogy az a marha elvette azt a lányt, vagy az a szerencsétlen hozzáment ahhoz az emberhez.

Megkapom a cédulát, tudom, mihez tartsam magam.

Hát nem volna szükséges, még sokkal szükségesebb és főként illendőbb, hogy mindeme felsorolt döntő életfordulatok, úgy, mint születés, házasság és halál között (illetve utóbbi és a halál között) és ezeken kívül arról az egyetlenről is hírt adjunk, amit, szemben a másik hárommal, megfontolt, ésszerű belátás alapján követünk el?

A többenél nem vagyunk beszámítható állapotban. Mégis eldicsekszünk vele. Ezt az egyet, amit végzetes erők fejbe verő kényszere nélkül, a tiszta értelem produkál - ezt meg restelljük, nem beszélünk róla.

Ahelyett, hogy ízléstelen, hozzá nem értő pletykákból és suttogásokból vagy kényelmetlen baklövések árán tudjam meg, mi történt - nem volna emberibb és előkelőbb egy finom, merített papíron kikézsített nyomtatvány, amelyen Stréber Ferenc és Stréber Ferencné, született Afekta Majmóci, örömmel tudatják barátaikkal és jóakaróikkal, hogy a mai napon közös elhatározással felbontották közbotrányt okozó házasságukat, s így mind a ketten újból számítanak a tisztességes emberek rokonszenvére és támogatására, ha még nem késő?

És szívesen látják címezett a Ritz-szállóban rendezett szerény, de barátságos válótorra.

Az Est, 1931. szeptember 6.

MI LESZ?

- Nézze, szerkesztő úr - ült oda asztalomhoz az idegen, köszönés nélkül, viszont azzal a meghitt kedélyességgel, ami fölöslegessé is teszi az effajta formaságokat -, nézze, szerkesztő úr, maguk, újságírók mégis hallanak egyet-mást, itt is meg ott is, meg közel is vannak a dolgokhoz - mondja már meg nekem, de őszintén, nekem megmondhatja: mi lesz itt?

- Bocsánat... de nem tudom, kihez...

- Jó, jó, tudtam, hogy elfelejtette, hogy már egyszer beszéltünk, nem baj az, egy kicsit szóra-kozottak vagyunk - az a fő, hogy én ismerem magát. Hát mondja, szerkesztő úr, mi lesz itt?

- Hol?

- Nézze, ne vicceljen velem, nagyon jól tudja, miről beszélek. Kérem, az ember mindenfélét hall, meg lehet ebbe bolondulni - az a gyógyszerész ott a másik asztalnál, állítólag azt mondta volna annak a dákófelsőrészt-készítőnek, hogy legfeljebb három nap múlva lebélyegzik a... tudja már, és akkor, ahogy ez a szigorló tanár mondja, aki filadelfiát vagy mi az istent tanul az egyetemen, csak aranyfedezet ellenében lehet utalványt kapni élelmiszerre, ha az ember például ki akarja venni a kis pénzét, hogy elhelyezze...

- Nem egészen értem, hogy tetszik gondolni...

- Csodálom, intelligens ember léte nem érti, de hát akkor azt tessék mondani, mi lesz itt, igaz-e az, amit itt a dalárdában suttnak, hogy holnap megjelennek a falragaszok?

- Miféle falragaszok?

- Ugyan ne tessék adni a naivistát, hiszen az egész városban tudják már, hogy elkészült a lakásrendelet, hogy csak annak van jogosultsága idegen valutáért német üveget vásárolni, aki legalább két pár cipőt tud felmutatni, ahogy ezt most Norvégiában csinálják az angol font miatt, amit az orosz-francia világszövetség előkészítésére csinálnak állítólag már tíz napon belül...

- No de kérem...

- Előttem ne titkolózzon, szerkesztő úr, én nem adom tovább - de látja, megbolondítják az embert, és én inkább magának lennék hálás, ha bizalmasan megmondaná, mi lesz itt, az istenért, igaz-e, hogy esni fog délután, és akkor bevonják az összes külső járandóságot moratóriumra, és én elveszteném azt a kis pénzecskémet egy óra alatt? Mi lesz itt holnap, az istenért?!

- Magának pénzecskéje van? Hát legalább azt mondja meg, mi a foglalkozása.

- Ugyan kérem, azt is elfelejtette? Pedig már voltam magánál... Hatóságilag engedélyezett grafológus és jövőmondó vagyok... Nem emlékszik, én jósltam meg 1972-re azt a nagy földrengést... még a lapok is foglalkoztak vele.

Az Est, 1931. október 11.

ÉRDEKTELEN

Egy kis grammatikai értekezés

Nem tudom, érdekli-e önöket.

Általában az újságolvasó nagy nyilvánosságot nem érdeklik az értekezések.

Pláne ilyen iskolaszagúak.

Nyelvtani fogalmakról szóló, nem érdekes elmefuttatások.

Akkor már sokkal inkább mozi, színház, sport.

Vagy végső esetben politika.

A politika, az igen. Az szokott érdekes lenni, néha. Különösen mikor érdekes emberek csinálják.

Hiszen ilyesmivel akartam én önöket mulattatni, nem tehetek róla, hogy az aktuális politikai téma elemzése közben belebonyolódtam ebbe a nyelvtani útvesztőbe.

Ugyanis...

Ugyanis, minap, ahogy kinyitom az újságot, reggel, ásító ébredés közben, megüti a szemem egy furcsa hír.

A hírben arról értesülök, hogy az egységes párt keretein belül megalakult egy új politikai csoport, mely magát „*érdektelenek pártjának*” nevezi.

Ezen nagyon elcsodálkoztam. Mi az ördög, mondok, azt már hallottam, hogy egy párt túlzott elbizakodottságból túlbecsülje politikai jelentőségét és „megváltó párt”-nak vagy „haladó párt”-nak, vagy „világpárt”-nak nevezi magát - de hogy egy párt ilyen túlzott őszinteséggel bevallja, hogy tagjai se jelentékenyeknek, se fontosaknak nem tartják magukat, egész létezésüket még csak érdekesnek se ítélik, ez új - ettől egy lépés csak, hogy legközelebb megalakuljon az „unalmas párt” vagy a „szóra sem érdemesek pártja”.

Észrevételemet elmondtam egy publicista barátomnak, aki aztán felvilágosított, hogy rosszul értettem a szót. „Érdektelen” - ez azt jelenti, hogy a párt tagjait semmiféle egyéni érdek nem gátolja szabad és önzetlen és eszményi programjának kiharcolásában. Szóval, körülbelül annyit jelent a szó, mint az, hogy függetlenségi párt vagy szabadelvű párt - csak az újság kedvéért kerestek új szót.

Ezúton van szerencsém tehát közölni ezzel az új párttal, hogy meg vagyok győződve elveik tisztaságáról, de aki az új jelszót kitalálta, az nem tud magyarul.

„Érdektelen” - ez a szó az „érdekes” szónak az ellentéte a mai magyar nyelvben. Annyit tesz, mint: unalmas, közömbös, jelentéktelen.

Az érdekek (anyagi vagy akármilyen más érdekek) emberét „érdekelt”-nek mondjuk. Ennek az ellentéte nem „érdektelen”, hanem „érdekeletlen”, vagyis olyan ember, aki nincsen érdekelve.

Akárhogyan álljon ez a kérdés, akár érdektelenek, akár érdekeletlenek ezek a politikusok, engem, miután nem tudnak magyarul, már nem érdekelnek, még akkor se, ha merőben érdekeletlenek.

Az Est, 1931. október 16.

FANTÁZIA VAN BENNE

Szeretem ezt a szólásformát.

Fantázia van ebben a dologban, kérem.

Ebben a mondásban is.

Tudniillik az a szép, hogy ez az értékelési módszer nem a stilisztikából vagy esztétikából, vagy lélektanból származik.

Az üzleti élet produkálta, nem is olyan régen. Talán tízéves ez a „fantázia van benne” című szakkifejezés, *terminus technikus*, ma már közhely, mindenki tudja, mikor kell használni, akinek valaha köze volt tőzsdéhez, üzlethez. Mostanában, egy darabig nem túlságosan aktuális, de a közelmúltban csaknem kizárólagos szempont volt a kereslet és kínálat, hitel, világ és stádium színpadán.

„Fantázia van benne”, ez azt jelenti, hogy kérem, ebben a vacakban, ebben a marhaságban, kedves uram, ahogy így megnézi, ebben a maszlagban, amiről első pillanatban azt mondaná ön, ki a fenének kell az ilyen értéktelen szemét, fából vaskarika - ebben a lókupec által feltalált hadi repülőgépben és politikus csizmadia agyában fogant világprogramban van valami, valami korszerű, ami a mai világban nagyon kell az embereknek, az eddigi példák tanulsága szerint - erre érdemes áldozni, ebbe lehet bízni, ezt fel lehet karolni, ennek a hónap alá lehet nyúlni, ebből, kellő adminisztrációval, lehet valamit csinálni - röviden: ezzel lehet keresni.

Fantázia van benne.

Legutóbb egy színházi ügynök szájából hallottam. Meg is mutatta a darabot, amit megvett, leelőlegezett, hat nyelvre lefordíttatott, pénzt fektetett bele. Átfutottam és szörnyűködve mondtam neki: uram, ilyen szörnyű elmeszülemény még nem volt a világon. Hiszen annak, aki ezt kiagyalta, annyi költői képzelete sincs, mint egy manipuláns őrmesternek.

Nem érti maga ezt, kedves mester, felelte az ügynök. Éppen az a jó benne. A közönség nem szereti a költői képzeletet. Az ilyen dolgot szereti, nézze meg az amerikai revüket. Isten ments, amiről maga beszél. Aki ezt írta, ismeri a közönséget. Ebben a darabban nincs képzelet, éppen azért, ebben a darabban fantázia van, kedves mester!

Az Est, 1931. október 25.

„HÁLA ISTENNEK, FÉRFIAK VAGYUNK!”

A kapu előtt kisebb csődület. A kapu alatt asztal, apró üvegcsékkel, furcsa drótokkal kirakva. Az asztal mögött alacsony, szőke fiatalember. Kezében egy ilyen drótszerkezet, a drótszerkezetre boszorkányos ügyességgel és gyorsasággal kopott nyakkendőt köt fel, kioldja, megint felkötí, pillanatnyi szünet nélkül, mint valami modern Sziszüphosz vagy Márton, a ballada hőse, aki „old és köt”, s közben, míg ezt műveli, hihetetlen tempóban folyton beszél, egyhangúan, pont és vessző nélkül, hadar egy megismétlődő szöveget, mintha csavarmenetes, végtelen gramofonlemez volna a torkában. Nem néz se jobbra, se balra, se előre, mindegy neki, sokan állnak-e az asztal előtt, vagy kevesen, akkor se hagyja abba, mikor véletlenül magára marad fél percre.

„...mert ugyebár, mélyen tisztelt uraim...” - hadarja, nem törődve az ostoba véletlennel, hogy pillanatnyilag éppen három időske asszony áll csak előtte, egyetlen férfi sincs jelen.

„...mert ugyebár, mélyen tisztelt uraim, nézzük meg: mit mivel az igen tisztelt úriember reggel, mikor a nyakkendőjét felveszi? Rángatja és tépi ugyebár azt a nyakkendőt a gallér alatt, mit sem törődve vele, hogy ez korántsem válik a nyakkendő hasznára, de sőt, hogy ezt a kifejezést szabadjon használnom, ellenkezőleg úgyszólván tönkreteszi a nyakkendőt. Miért teszi ezt, igen tisztelt uraim? Ne mondjuk, hogy gonoszságból, mert akkor nem volnánk igazságosak, de azonban csupán gondatlanságból, miáltal a nyakkendő csakhamar rongyokba szakad szét. Hála istennek azonban, hála istennek, férfiak vagyunk, s így belátjuk, ugyebár, hogy a nyakkendőt csak úgy menthetjük meg a pusztulástól, ha ezen szabadalmazott s a New York-i Philadelphia-egyetem tanárai által is ajánlott automatikus nyakkendőrácsot alkalmazásba vesszük, melynek kezelése, mint látni méltóztatik, mélyen tisztelt uraim, oly egyszerű, hogy azt bármely gyermek is elsajátíthatja...”

Ahogy továbbmegyek, rajtakapom magam, hogy egy kicsit felkaptam a fejem, ki is húztam magam.

Hát persze. Sok a baj. Gazdasági válság, politikai válság, gond és nyomor.

No de - hála istennek, férfiak vagyunk.

Az a legény, aki állja.

S öntudatlanul dúdolom:

„Ha férfi vagy, légy férfi,
S ne hitvány, gyenge báb...”

Lám, hála istennek, magam is férfi maradtam, és megálltam, hogy ne vegyek vagy két tucatot a szabadalmazott nyakkendő-automatából.

Az Est, 1931. október 31.

ÖTEZER CIKK

Alulírott bocsánatot kér.

Nem ő bogarásztta ki ezt az adatot.

Azt az ismerősét, aki utánajárt, nagyon érdekli a számok törvénye: minőségen túl a mennyiség.

Őt terheli a felelősség az állításért, mely szerint alulírottnak jelen írása éppen az ötezredik, mióta papirosnak tollal való kaparásával próbálja összekötni kellemest a haszontalannal és hasznossal a kellemetlent.

Egy szám csak egy szám, nem sokat jelent *számomra* - s mikor az illető legutóbbi cikkem (szerinte a négyezer-kilencszázkilencvenkilencedik) írása közben mellém telepedett, és ezt az adatot közölte velem, vállrándítással akartam magam túltenni a dolgon: ő azonban nem hagyott békén, s néhány olyan következtetést vont le ebből a számból, amiknek hallatára mégiscsak le kellett tennem a tollat egy percre.

Egy percnél erejéig hadd vegyem igénybe, ebben a kínos ügyben, kedves figyelmüket - aztán mehetünk tovább.

Tehát.

Ha igaz az adat, ezzel az ötezer cikkel, akkor - tekintve, hogy egy cikk átlagban 40 000 példányban jelent meg (itt számításba kell venni néhány külföldi lapot is) - a következő furcsaságok sülnek ki.

Egy példányt átlagban három ember szokott olvasni. Az 120 000 ember, ez ötezerrel szorozva, hatszázmilliót ad ki.

Hatszázmilliószor történt meg eddig, hogy eleven emberi lény ez egy ember szellemi produkciójára való odafigyeléssel töltötte idejét - a figyelés kedvéért felfüggesztve a saját dolgával, érdekével foglalkozó állandó lelkimunkát: röviden, olvasott.

Egy cikk elolvasása (a hosszabbakat is beleszámítva) átlag húsz percet vesz igénybe.

Ha ezt megszorozom fenti értékkel, kapok egymilliárd-kétszázmillió percet, az húszmillió óra, években számítva kerekén,

négyszázharmincötezer esztendő, körülbelül félmillió év - a geológusok szerint az eleven élet kora a Földön, az őspáfrányoktól napjainkig.

Ennyi időt vett el tehát szerényen alulírott az összemberiség életéből, arra a célra, hogy semmi mással ne foglalkozhassanak, csak az ő úgynevezett gondolataival.

Rémes.

Mi mindent lehetett volna csinálni ennyi idő alatt?

Kiemelni a Földet sarkaiból.

Talán még azt a három centiméter, tíz gramm és harmincnégy fillér mekkoráságú kis szemétbuckát is el lehetett volna takarítani, ami ellen íródott az ötezer, ami miatt kétséges, hogy belefoghatok-e az ötezeregyedikbe.

Az Est, 1931. november 8.

LETALÁLÁS

Vagy nem tudom, hogy nevezzem ezt az új fogalmat, ami most született meg, illetve csak-hamar szükség lesz rá, hogy megszülessék.

Egy évszázadon át nem ezt használtuk.

Az ellenkezőjét. Ezt, hogy: feltalálás.

A feltalálók századát éltük, divatban voltak a feltalálók. Technika százada, fejlődés százada, mondtuk. Mindenfélét feltaláltak. Feltalálták a gőzhajót, a fotografálást, a vasutat, motort, repülőt, mozit, rádiót. Közlekedés százada. Remek volt.

Remek volt, de úgy látszik, elég volt.

Valamire nem gondoltak azok a lelkes feltalálók, a találmányaikat és személyüket ünneplő közvélemény tapsai közt.

Hogy majd nem megy mindig olyan jól.

Hogy nagyon szép dolog, ha pár nap alatt Amerikába mehetek, és pár perc alatt beszélhetek ausztráliai nagynénimmal és pár pillanat alatt hallhatom az angol miniszterelnököt és a Westminster tornyához igazíthatom az órám.

Mindez szép dolog, de utóbb kiderült, hogy bizonyos okoknál fogva - és lehet, hogy éppen a nagy feltalálás következtében - eljött az idő, amikor az emberiség óriási többsége számára Amerika elérhetlenebb lett, mint Kolumbus idejében; a nagynénim, tekintve hogy neki sincs pénze autóbuszra, messzebb került tőlem a Bulyovszky utcában, mintha Ausztráliába költözött volna; az angol miniszterelnököt nem érdemes meghallgatni, mert ő is csak sírni tud, és az órám hiába akarnám Westminsterhez igazítani, mert nincsen órám.

Nem érnek semmit a találmányok.

Hiába találták fel, senkinek sincs módjában használni őket.

Vissza kell mindent találni.

Letalálni.

Szerencse, hogy nincsen órám. Úgyis visszafelé járna, ezekben az időkben. Minden feltalálók eszményképe, Edison éppen a tizenkettedik órában halt meg - a visszafelé járó órát már nem neki kellett letalálni.

Elvégi helyette a viszonyokat felismerő állambölcsesség.

Tessék, itt olvasom, hogy visszahozzák az omnibuszt, abban a fokban, hogy az autóbuszokat, taxikat és villamosokat leépítik, illetve letalálják.

Egy-két hónap, és a Baross utca kellemes csendjét ismét felveszi a lóvonat vidám csilingelése, mint gyermekkoromban, mikor ott laktam.

Tavasza, ha minden jól megy, megjön a postakocsin továbbított *Honderű*, amely hűségese leírását nyújtja a század legnagyobb szenzációjának: a kovakővel dörzsölt tapló szikrát vetett, rá lehetett gyújtani a pipára!

Ugyanakkor New York fellobogózva ünnepli majd az első csavargózózt, amelyet kiszedtek a londoni múzeumból, és három hónap alatt átvitte az óceánon utasait, olyan olcsón, hogy anélkül soha életükben nem jutottak volna el rokonaikhoz.

Az Est, 1931. november 25.

PLETYKA

Valamikor, kezdő korában, az egész újságírás (ma döntő nagyhatalmi tényező) nem volt más: pletyka. Pletyka, charivari, *gossip*, intim hírecskék az udvar életéből, magyarul: *traccs*, kávéénikék pusmogása, lejegyzett szóbeszéd, fülbesúgás a sarokban.

Ma eszembe jutott, hogy a legnagyobb nyilvánosság szócsöve: a rádió, külső formájában tulajdonképpen visszatérést jelent az „újság” közvetítésnek erre az ősfarmájára.

Hát nem?

Néhány ember ül, egyedül, egy kis szobában, és az orra elé rakott kockába, mint valami kíváncsi fülbe, híreket suttog bele, amikről csak az imént értesült maga is. És sok millió ember, külön-külön és személy szerint szintén intim környezetben, a szobájában, zárt falak mögött, odahajol a szerkezet *másik* füléhez (egyik fülön be, másikon ki), és úgy hallgatja a „traccsot”, mintha kizáróan csak neki szólna.

Csak hát éppen a pletyka anyaga idomult kissé az időkhöz - kitágult, illetve módosult.

De lényegében pletykaság az egész, és az emberi képzelet számára a pletyka tartalma mindig annyi marad, amennyiből éppen képet tud csinálni.

Itt lustálkodom például a kevereten, és hallgatom a rádiót.

Éppen azt meséli a kávéénike, akit ma speakernek neveznek, hogyaszongya, más, a belga ügynökség jelenti, hogy Angliában esett a font, ami bizonyos politikai nyugtalansággal függ össze, ugyanis német-francia közeledés lehetőségét rebesgetik, és Anglia titkos megegyezéstől tart.

Remek, mi, röhög az ember magában, na szép kis dolog, és eleven színekkel látom, ahogy Anglia, a férj, gondterhesen jön le a lépcsőn, találkozik a postással, elfog egy levelet, ami nejének, Frankhonnak szól - kibontja, hát attól a kujon Germániától van benne ajánlat! Rohan önagysága hálósobájába, Párizsba, és richtig tetten éri őket, amint javában tárgyalnak, mire leesik a fontja ijedtében. Szép história, mit szóltok hozzá, de én már régen megmondtam, gyanús nekem az az asszony...

Édes ez a rádió, a pletykáival.

Azt is traccsolják itten, hogy Európának kellemetlenségei vannak, mit szóltok... állítólag nem tud fizetni. Hja, nagyon fennhordta az orrát, most majd nem fog úgy hencegni.

És mit szóltok Japánhoz? Ti még nem hallottátok? Hát kérlek, örült affér, összepofozkodtak Kínával a Mandzsi miatt, és a Mandzsi egyiké se akar lenni, és bög egy sarokban...

Ccc... ccc... örült érdekes! Mondd csak, drágám - aztán mi lett?

Még nem tudom, várj, mindjárt szól a rádió.

Az Est, 1931. november 29.

FORGALOMEGYSZERŰSÍTÉS

Nagyon helyes. Már úgyis nagyon elbízta magát a pesti közlekedés. Túl sok volt a fölösleg és fényűzés. Megesett, hogy a villamosban volt üres hely.

Jobb is leépíteni az ilyet.

Majd megtanuljuk becsülni azt a kis közlekedést.

Az is jó, hogy az omnibuszt visszahozzák. Muszáj a lovat mindjárt megenni, mielőtt kihasználnánk erejét? Nevetséges fényűzés.

Még messzibb is lehetne menni.

A villamoskerekeket egyszerűen le kell szedni, ehelyett a padlójába lyukat fúrni. A közönség ezekbe beleáll, megkapaszkodik, az áram így egyenesen a közönségbe megy bele, mely is ily módon felvillanyozva, felemeli a kocsit és viszi. Nem árt egy kis mozgás.

Ha ez sem bizonyul elégnek, az áramot is be lehet szüntetni - egy takarékosági fizikus, mint értesülünk, éppen most mutatta ki, hogy az a villamos erő, amit a közönség mennydörgős istennyila gyanánt kíván a leegyszerűsítési intézkedések gyomrába, teljesen elégséges ahhoz, hogy az ily módon leegyszerűsített forgalmat kellőképpen ellássa.

A papírkereskedelmi központ írjon át a vízművek szociálpolitikai bizottságának, hogy szüntesse be a járdákat is - így az egész forgalom a kocsútra egyszerűsödik.

Ugyanez vonatkozik a levegőre. Be kell szüntetni az oxigént. Mindenki szerezzon be kopolyút, a fejére pedig vízzel töltött és légmentesen elzárt üvegburát, amiben egész egyszerűen kopolyúval lehet lélegzeni.

Ezután következik a világosság beszüntetése, mint a látás, a hallás beszüntetése, mint a hallás, az ízek beszüntetése, mint az ízlés és a nők beszüntetése, mint a tapintás egyszerűsítésének célravezető módja.

Volna egy szerény javaslatom mindezen egyszerűsítések leegyszerűsítésére - világos, mint az egyszerűség. Minek ez a sok intézkedés, fejtörés, rendelet? Mondja ki város és állam, hogy mondjuk, november elsejétől kezdve mindenkinek, lakhely és illetőség szerinti turnusokban meghatározott órában jelentkeznie kell az előljárásnál, ahol mindenki egy nagy pofont kap.

Aki nem jelenik meg, elveszti jogát, utólagos felszólamlások nem vehetők figyelembe.

Az Est, 1931. december 6.

ÁLLÍTVÁ KÉRDEZNI

Biztos módszer.

A nagy emberismerők már régen felfedezték - akiknek pedig szükségük van erre a fogásra, detektívek, vizsgálóbírók, nyomozók, tapasztalatból jöttek rá előnyeire.

Állítva kérdezni.

Abból indulni ki, hogy a vádlottnak vagy gyanúsítottak nem lévén érdeke igazat mondani (ezt az érdekét még a törvény is elismeri, amikor nem elégszik meg beismerő vallomással), azt, amit sejtek, de nem tudok biztosan, sokkal hamarabb fogja bevallani, ha úgy teszek, mint aki már tudja, mint ha elárulom, hogy tőle akarom megtudni.

Tehát nem kérdezek, hanem állítok.

Nem azt mondom, „mondd csak, fiam, nem te ölted meg ezt a jó embert?“, hanem egyszerűen rákiáltok: „te ölted meg!”

Vagy még hatásosabb kérdezni ugyan, de nem magára a tényre vonatkozót, hanem valami mellékes dolgot a nyilvánvalóan megtörténtnek feltételezett ténnyel kapcsolatban - ez hozza a gyanúsítottat a legnagyobb zavarba. Például ilyesfélét: „mondd csak, fiam, nem vetted észre véletlenül, nyitva volt-e a konyhaajtó, amikor ezt a jó embert megölted?”

Ezt nevezik keresztkérdésnek.

Alapjában véve egyszerű és átlátszó fogás, ha az ember így tudja, mégis alig van ember, akit a mindennapi életben be ne lehetne ugratni ügyesen alkalmazott állítva kérdezőszóval.

Legsűrűbben magukat túl okosoknak képzelő szerelmi bujkálók esnek bele. Egész iskolája van már a tehetséges feleségeknek, akik, ha gyanús a férj távolmaradása, és sejteni vélik, hol volt, azzal fogadják: „máskor vigyázzon jobban, fiam, éppen most telefonált a szabója, hogy hiszen maga nincs elutazva, órával ezelőtt látta a Tündér utcában”. Mire, ha a szerencsétlen marha férj csakugyan a Tündér utcában volt, ahelyett hogy letagadná az egészet, kétségbeesett mesét dadog el, hogy *miért* volt el, amibe okvetlenül belezavarodik.

Isten ments, hogy jelen soraimmal olajat öntsek a tűzre, és ahelyett hogy óvatosságra intenék, propagáljam az állítva kérdezés módszerét. Csúnya módszer ez, szemébe hazudni a szegény, tehetetlen, mit sem sejtő bűnösnek, mintha tisztában volnék vele, visszaélni jóhiszeműségével, ravasz fondorlattal venni rá, hogy igazat mondjon szegényke.

De azért néha magam is kedvet kapok hozzá.

Mostanában például sokszor jön, hogy hanyagul odaszóljak az illetőnek: „hallom, kegyelmes úr, még mindig nem intézték el azt az izét, amiről azt mondtad, már régen rendben van”.

Vagy a jó barátoknak, aki megcsókol: „add csak ide azt a revolvert a zsebedből”.

Vagy az olvasónak: „örülök, hogy ennyire tetszik neked elmés fejtegetésem”.

Az Est, 1931. december 13.

RÉSZLETFÉNYKÉPEK

Ez egy új iskola a műkedvelő és művészi fényképezés terén - irány és iskola, új stílus.

A nagy csoportképek, monumentális kompozíciók kora lejárt. Ez az újfajta fényképezés - tessék megnézni a nagy külföldi képeslapokat - kicsinyben keresi a nagyot.

Királyok bevonulása, világszépségek arcképe, zeppelinből lekapott metropoliszok, bálna- és elefántcsordák helyett egy félig szívott cigaretta, hamvadóban, a hamutálca szélén, kisfiú orra, amit hozzányom az üveghez. Papírszelet az aszfalton, ahogy emelgeti a szél. Egyetlen szál kinyílt bimbó az ág csücskén. Férfikalap az előszoba fogasán. Fodorítóvas, ottfelejtett fél pár kesztyű. Lábnyom a homokban, kavicsok közt.

Aztán olyanok, amiket első pillanatra másnak gondolna az ember.

Hajkefe szőrszálai közelről. Ha ránézel, fenyőerdőt vélsz látni. Havas hegygerinc szédítő szakadékokkal egy szelet vajás kenyérnek bizonyul - cirpelő tücsök feje apokaliptikus szörnyeteg a nagyításban.

Ennek az új művészetnek jövője van.

Nálunk is kezdik már gyakorolni szemüket a fényképészek, hogy észrevegyék apró motívumokban a nagy művészi lehetőségeket.

Támogassuk őket.

Adok néhány témát, fényképész urak.

Tessék lefotografálni - árnyéktanulmány - ama szebb időknek előrevetett árnyékát, amiről lelkes honatyáink beszélnek.

A követ, ami leesik szívünkről, ha a jóslat valóra válik.

Politikust, ha fotografálsz, nem kell az egészet exponálni. Fotografáld le a derekát, amit beadott.

Az egyetlen szál füvet, egyetlen szál fát, amihez szaladgálunk.

Az impresszionistának egyformán kedves a nagy diplomata s a kedves kis molypille. Kettő közül a kisebb kártevő - hálásabb téma.

Kapd le a Dunába ugró munkanélkülinek a kisujja hegyéről a körmét, ahogy a karfába karmol.

Féltékeny szerelmes zsebében a bicskát, félig kinyílt állapotban.

Talpig úriembernek - a talpát. Addig nagyon unalmas az egész, a talpáig - hátha ott van valami érdekes?

S végre, ha valami egészen jelentéktelen apróságot akarsz fotografálni, fotografáld le egyik humorista szemében a másikat.

Az Est, 1931. december 20.

KARÁCSONY A POKOLBAN

Szín: a Negyedik Fiók áru- és beszámítoló osztálya.

ÜZEMVEZETŐ-IGAZGATÓ *dühösen csenget. Fuksz!*

CÉGVEZETŐ *alázatos farkcsóválással benyit. Parancsol, aligazgató úr?*

IGAZGATÓ. Először is mért van itt ilyen disznó hideg, már megint javítják a központot, hogy az angyal vigye el, legfeljebb negyvenezer fok lehet itt?

CÉGVEZETŐ *alázatosan. A francia invázió óta minden fűtőanyag kevés.*

IGAZGATÓ *rosszkedvűen. Mi újság?*

CÉGVEZETŐ. Semmi különös.

IGAZGATÓ. Reggel hívatott a Vezér. *Hajlong.*

CÉGVEZETŐ *hajlong.*

IGAZGATÓ. Ő is rosszkedvű. Csak már túllennénk ezen a karácsonyon, azt mondja, nem bírja ezeket az üzlettelen napokat... Mit mosolyog?

CÉGVEZETŐ *óvatosan. Azt hiszem, a Vezér ökegyelmessége túlzottan pesszimista... Hát ördögöm, ördögöm, mindig nem mehet egyformán... de hogy üzlettelen! Az túlzás. Valami mindig van.*

IGAZGATÓ *csodálkozva. Karácsony napján üzlet, a mi szakmánkban? A „szeretet” - megborzong - ünnepén, vagy hogy a fészkes mennyországnak hívják odafönt?*

CÉGVEZETŐ *strazzakönyvet vesz elő. Kérem, ha parancsolja a reggel óta befutott kötések, előjegyzések és fix üzletek...*

IGAZGATÓ *kellemesen meglepve. Igazán? Mégis volt valami? Hadd hallom.*

CÉGVEZETŐ. Csak úgy kapásból, az érdekesebb tételek közül... Hát kérem, tessék, itt van mindjárt... Dr. Óvatos Mihály bankigazgató...

IGAZGATÓ *legyint. Ojjé, ismerem, egyik leggyakoribb kuncsaftunk...*

CÉGVEZETŐ. Hát kérem, megvonta a hivatalnokoktól a karácsonyi remunerációt, hogy a kedvesének megvehesse azt a nyakéket...

IGAZGATÓ *örömmel. Azonnal könyvelni a javára tízezer évet... Aggódva. A gyerekeinek nem vett semmit?*

CÉGVEZETŐ. Szóra sem érdemes... Aztán itt van, kérem, egy másik tétel. Gazdag Péter gazdálkodó... halálát kívánta legkedvesebb nagybátyjának, de rögtönre... Ügynökünk éppen akkor nyitott be a lelkébe, mikor azt mondta magában: „bár fordulna fel még ma.”

IGAZGATÓ. Ötezer év... azonnal utalható!

CÉGVEZETŐ. Mert azt remélte, hogy az örökségből karácsonyfát tud állítani...

IGAZGATÓ *mérgesen. Storno.*

CÉGVEZETŐ *nézi a könyvet. Lelket kínálnak eladásra. Elég jó karban van.*

IGAZGATÓ. Politikus? Az nem kell. Eladják, és nem szállítják.

CÉGVEZETŐ. Fiatal lány. Megbízottunknál jelentkezett, aki mint moziiskola igazgatója szerepel odakint...

IGAZGATÓ. Megvenni... Azazhog, várjon csak... mire kell neki a pénz?

CÉGVEZETŐ. Karácsonyfát akar venni a...

IGAZGATÓ *asztalra csap csülkével*. Storno!... Vigye el az angyal... hogy aztán elperelje tőlem a konkurrencia, utólagos jószágbiztosítás címén... Mégiscsak rémes ez a karácsony! Üzlet, üzlet - de csupa rossz üzlet.

CÉGVEZETŐ *finoman*. Végén mégiscsak a mi vörös malmunkra hajtja a vizet. Ne felejtse el, igazgató úr: a mi országutunk jószándékkal van kikövezve.

Az Est, 1931. december 25.

OLIMPIÁSZ

Szerintem merőben jogosulatlan a panasz és szemrehányás, hogy az állam nem engedi ki atlétáinkat az amerikai olimpiászra - illetve engedni engedi, csak nem segíti hozzá őket.

Nem jogos és nem is ildomos.

Az állam - bocsánatot kérek - nagyon jól tudja, mit csinál.

Igen okosan és önérzetesen viselkedik.

Nem pénzről van itt szó.

Nem is, hanem arról, hogy Magyarországnak semmi szüksége nincs arra, hogy mindenféle népséggel odaálljon versenyezni, akik még hozzá nem is magyarok.

Cirkuszi dolog ez, kérem, kóklerség. Magyar ember nem is adja magát oda effajta csepű-rágáshoz, amivel ezek az amerikusok sport hintenek a világ szemébe.

No azért.

Mit kell nekünk bizonyítani erőnket, ügyességünket? A vak is tudja, hogy nem szorulunk rá.

Régi dicsőségünk talán már nem is elég a világnak? Mit kell itt még erőlködni - vagy elfelejtette volna Bizánc Botond buzogányát, Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára?

Hogy tízezer méteres futás! Nevetséges! Hát Zrínyi kirohanása, az semmi? Hol az a Nurmi, aki utánacsinálja?

És Zalán futása, hosszú távon, hatezer hexaméteren keresztül, még hozzá éji homályban? Kell nekünk még verekedni színeinkért?

Ami a magasugrást illeti - vajon nem válik nevetséges békaugrálássá az amerikus meg japán fiúk erőlködése, ha Dugovics Tituszra gondolunk, a tőle megszokott törökkel?

És Kinizsi súlyemelése - mindkét kezében, szájában egy-egy kutyafulű tatárral.

Ami az úszást illeti - talán nem voltunk és vagyunk még mindig bent a vízben?

Hát a súlydobás? Ki vetette el valaha és olyan messzire a súlykot, mint a mi Hány Jánosunk?

Pentatlon!

Nyugodtak lehetnek odaát - pentatlonságban mindig vezettünk, erre nem is érdemes benevezni. Kérdezzék meg a hitelezőinket.

Nem kell nekünk kimenni - nyugodtan pihenhetünk babérainkon.

Még az epe-versenyt is mellőzhetjük - ki merne kételkedni az epés magyar humor döntő fölényében?

Különben is szükség van itthon minden emberre. Úgyis azt olvasom, hogy nagyon elszaporodtak a verebek Budapesten. Legalább húsz-harminc emberrel többen vagyunk, akikkel verebet lehet fogatni a remek viszonyok és bölcs intézkedések fölött érzett örömeinkben és elragadtatásunkban.

Az Est, 1932. január 10.

BRÜNING

Mi közöm a magas politikához, mint egyszerű társadalmi összetevő, minden külön megjegyzés nélkül konstátálom, hogy új szó fogant meg fővárosunk külön nyelvének termékeny talaján.

Még nem született meg, de akinek egy kis füle van az ilyesmihez, és ismeri ennek a nyelvnek természetét, biztosra megjósolhatja. Nyelvünk már terhes ezzel a szóval, s kilenc nap se telik belé, mindenki magától fogja használni.

Már itt az ideje, régen nem kaptunk új szót. Pedig mi hálásak vagyunk, ha új szót kapunk, mindenre szoktuk használni, amíg divatban van, nemcsak arra, amit jelöl. Mikor a székszepil szó jött, a hizlalt rostélyosnak éppen úgy székszepilje volt számunkra, mint egy biztató közgazdasági nyilatkozatnak. Aztán volt dömping, pjetiletka, sztratoszféra, mindegyiket remekül lehetett használni a legkülönbébb fogalmakra. A pesti ember, ha egyszer új szót kap, egy ideig mindent ezzel fejez ki - eriggy a dömpingeddel a sztratoszférába, mondja a pesti ember, lustán és kényelmesen, ha megunta a dolgot.

Lehet, hogy Kasszandra-jóslatom alkalmas rá, hogy előidézzé, amit megjövendöl - én mindenestre bejelentem az új szót: brüning. Még nem tudom, igei, főnévi, melléknévi értelemben fogják-e használni, lehet, hogy mind a háromban.

Olyanféle szó lesz belőle, mint a múlt század végén a krimicsau meg az oktroj meg effélék.

Brüning, Brüningelni, Brüninges.

Eredeti jelentése: vizet mondani.

Más szóval: kijelenteni, hogy nem fizetem tovább az olyan adósságot, amit sohase kaptam meg, csak mások állítják, hogy én ezzel tartozom.

Magyarul: cólnix.

Nekem is annyiba van. Örülök, ha azt ki tudom fizetni, amit ténylegesen felvettem.

Azt a régi bűnt, ami valamikor erénynek számított, hogy sikerült kárt okoznom valakinek, aki nekem sokkal nagyobb kárt akart okozni, de nem sikerült neki: nem vagyok hajlandó egy életen át korrigálni.

Tehát bemondom a brüninget.

Érdekes. Hetvenegyben a németek sokkal nagyobb kárt okoztak a franciáknak, mint tizen-nyolcban - mégis a franciáknak kellett fizetni, és fizettek is. Hol itt az igazság?

Ezt csak egy általános és végleges brüninggel lehet brüningelni, ezt a brüninget itten, ami van a világon.

Van szerencsém úgynevezett hitelezőimnek a legközelebbi határnapra két fellebbezést, öt halasztást, egy részletfizetést és kilenc brüninget bejelenteni.

Így talán lehet még folytatni az életet egy darabig.

Az Est, 1932. január 10.

GÖMBÖS ÉS TEKERCs

Az Akadémia, úgy látszik, mással van elfoglalva, nem ér rá nyelvünk tsinosításával foglalkozni.

Helyette a pékipar vállalta a hálátlan szerepet. Igaz, hogy nem egészen illetéktelenül - nyilván abból indulva ki, hogy Kazinczy óta nyelvújítással csak azok töltik idejüket, akiknek kevés a sütnivalójuk. Most éppen, ami a sütnivalót illeti, ráér a pékipar. Hát nyelvújítást csinál.

Jövő hónaptól kezdve, úgy hírlik, a zsemlyét „gömbös”-nek, a kiflit meg „tekercs”-nek kell tisztelni. Utasítva lesznek a pincérek és kihordók, hogy a közönséget hozzászoktassák az új elnevezéshez.

A tekercs ellen nincs kifogásom, bár kissé nyakatekercs szóképzés, és az is igaz, hogy régi neve feltűnően németes - viszont nem tudom, mennyiben jellemzőbb a kiflire az, hogy tekerve van, mint az, hogy kifli alakú? Sokféle kitekert dolog van a világon, a devizarendeletem kívül, ami nem kifli alakú, míg kifli alakú dolgot a félholdon kívül hirtelenjében nem is tudnék mondani - vagy mihez hasonlítsuk ezentúl a félholdat? Tekercshez? Ki fogja ezt megérteni?

Nagyobb bajok lesznek a zsemlyével, mert ez nem vendégszó nyelvünkben, mint a kifli: bár eredete szintén német, már hangzásában is áthasonult, felszívódott a népies nyelvkincsbe, nehéz lesz onnan kiirtani.

Átalakításokra lesz szükség, például a népdalban is. A zsemlye kerekességét tárgyaló közismert nótát csak bizonyos bővítéssel lehet majd átmenteni az új korba, ilyenformán:

Kerek ez a gömbös,
Számomra közömbös.
Négyszögletes lenne,
Minden ember enne,
Éljen Gyula Gömbös!

Nem is beszélve egyéb szóösszetételekről, amikben a zsemlye mint összetevő és határozó előfordul. Hogy hangzik ez, te jó Isten: „gömbösszínű”? Ugye, semmi értelme? Zsemlyeszínű, az igen. Az olyan nyilvánvaló, mint kék vagy barna. Másrészt el kell ismerni, hogy ennél a szónál, „zsemlyegombóc”, határozottan csinosabb és kifejezőbb a „gömbösgombóc”, bár némiképpen szóhalmozásnak hat.

De hát fő dolog a nyelvtisztaság, idegen szavak gyomlálása. A német nyelv már régen nem tűri az idegen szót, még az autót is Kraftwagennek hívja. Német mintára mi is kitisztogatjuk nyelvünket, az ő pechjük (nicsak: mi lesz a „pech” szóval?), hogy a legtöbb gyomot az ő kertjükbe hajigáljuk vissza.

Tehát éljen a derék pékség, különösen ha - ami az idegen szavakat illeti - saját háza elejéről se feledkezik meg, seprés közben: a Kipfelt és Semmelt a Beckertől el lehetett fogadni, de gömböst és tekercset csak *sütő* csinálhat. Legrosszabb esetben *sütönc*.

Az Est, 1932. február 6.

MADÁRFIÓKA

Ágyúdörgésen, Wertheim-szekrényt fúró betörőműszer sivítésén, pártvitákon, rendőrsíp füttyentésén, láncsörgésen, akasztott ember horgasén, vezényszavakon, fináncok dübörgő léptén, rikkancsok ordításán, százlámpás rádió recsegésén túl - hallga csak - egy szerény, furcsa kis hang a híryanagban, s egy pillanatra mintha csönd támadna körülötted, és nem is hallanál mást.

Pici, puha, lüktető hangocska - hol is hallottad utoljára?

Bú-topp, bú-topp, bú-topp - így próbálja utánózni ezt a hangot a leíró élettan.

Emberszív dobogása.

Emberszív - hogy el ne rontsam hangulatát az émelygős, rossz költők által kompromittált szóval: anyaszív.

Bú-tupp, bú-tupp, bú-tupp.

Lindbergh felesége, akinek kisfiát elrabolta egy zseniálisan ördögi szervezet, a fennálló rendet hovatovább komolyan veszélyeztető rendkívüli hatalom, egy gengsztercsoport, hogy váltságdíjat zsaroljon ki - Lindbergh apró fiacskájának édesanyja hirdetést tesz közzé lapokban, falragaszokon, rádió útján. Nem a rendőrséghez fordul, nem a megtorló hatalomhoz, nem kiáltvány a szava, amelyben bosszúra hívja fel a világ anyáit, nem afféle római szólam, amit majd kőbe vés a történelem, mint a Gracchusok anyját, nem is igényel ilyen dicsőséget. A *rablókhoz* intéz egy *kérést*, és csak azért kiáltja ekkora szócsőbe, hogy bárhol megtalálja őket. A kérés rövid, de annál érthetőbb.

Az Embermadár asszonya arra *kéri* a rablókat, bárhol tartózkodjanak az ő fiókájával: vigyázzanak rá, meg ne hüljön, és közli velük a gyerek napi étrendjét, megszokott pontos leírásában a készítésnek és adagnak.

Bú-tupp, bú-tupp...

Vergődve, aggódva dobog az emberszív, csakúgy, mint a madárszív: nagyságos gonosztevő, e pillanatban nem kívánom se büntetésed, se megtérésed, erre nincs idő - a fiókanak enni kell, itt az ideje, nem lehet halasztani, akárhol van a fióka, s ha nem is láthatom, s ha keselyű-körmötök közt vergődik is: ennyi meg ennyi magocskát adj neki, irgalmas keselyű, minden madarak istenének nevére, ne egeret vagy mezei pockot, amitől elrontaná bendőcskéjét.

Bú-tupp, bú-tupp...

S ha Istenre nem hallgatsz, gondoldj édesanyádra - téged is anya szült, nagyságos rablóvezér, akit minden poklokon át közel hoz szívemhez a tudat, hogy kezeid között tartod az én fiacskámat.

Az Est, 1932. március 6.

A SIKER ÚTJÁN

Megnéztem legújabb darabodat, kedves barátom, nagyszerű drámaíró - megnéztem, tapsoltam a tapsolókkal, s megállapítottam, hogy a kritikák igazat mondtak -, ebből a darabból világsiker lehet, megvan benne minden kelléke a világsikernek, érdekfeszítő cselekmény, izgalmas bonyodalom, meglepő megoldás.

Minden irodalmi értéke mellett ugyanis, *tárgyában* ez a darab tulajdonképpen detektívtörténet, a kötelező gyilkossággal, ismeretlen tétessel s a tettes leleplezésével, a végén.

Úgy van, detektívtörténet.

És ennek köszönheti sikerét, és ezért vannak esélyei a világszínpadon, akárhogycsavarjuk a dolgot.

És mintha hallanám, ahogy vitatkozol velem, felújítva régi vitáinkat, közönségsiker és irodalmi, irodalomtörténeti érték örök kérdéseiről. Hogy a kettő szerencsés esetben, igenis egybeeshetik - hogy a remekművek ritka esetében éppen ez a két feltétel szokott összeformni -, és már hozod is fel a tetszetős példát: vajon Shakespeare *Hamlet*-je és *Macbeth*-je és Dosztojevszkij *Raszkolnyikov*-ja lényegében, tárgyában és cselekményében nem detektívtörténet-e, minden kellékével a hatásvadászó izgalomnak?

Ne áltass, kedves barátom - vagy ha jóhiszemű vagy, ne áltasd magad.

Nem Shakespeare-re gondoltál te, és nem Dosztojevszkijre, mikor ezt a tárgyat választottad kétségtelenül gazdag témafüzetedből.

Légy őszinte.

A tiszta irodalom eszközeivel megalkotott eddigi darabjaid szép sikere után, kritika és közönség elismerésének birtokában, elérve férfikorod teljét, mikor az ember tudatosan kezdi építeni a jövőt, veled is az történt, amihez minden író elérkezik egy napon. Számot vetettél magaddal. Mi kell inkább, tetted fel a kérdést, irodalmi babérok, hazai siker, kitüntetések, megfelelő oldal a tankönyvekben - avagy ragyogó világkarrier a színpadon, sok pénz, a közönség minden rétege s nem utolsósorban a karzat?

S elhatároztad, hogy ebben az irányban is teszel egy kísérletet - erre a sorsjátékra is felteszel egy tétet.

Nem Shakespeare lángelméjére gondoltál te - a monstrepéldányszámot elért rémtörténetek és kalandregények szerzői jutottak eszedbe.

S lehet, hogy éppen az az angol író, aki a napokban halt meg, százezer fontot testálva boldog örököseire.

Ha színikritikus volnék, a legújabb lelki válságodról tanúskodó darabod beszámolóját azzal a címmel írnám meg, amit most hozzád szóló levelem végére teszek csattanóul:

„*Drámaíró a Wallace úton.*”

Az Est, 1932. április 3.

LAPTALAN NAPOK

Furcsa. Szokatlan. Nem az újságíró - az újságolvasó érzését referálok. Valami ijesztő van benne, és valami ünnepélyes. Mindenesetre fantasztikus dolog: alkalom rá, hogy az élet meztelen testét, amiről lerántották papírruháját, egy pillanatra lássam, pőre valóságban.

Mert erről van szó, most derül ki. Most, hogy hiányzik, érzem, mekkora a szerepe, mint a megszokott levegőé. Mióta a társadalom felvette ezt a lenge ruhát, az újságlepedőt, hogy benne mutakozzék s rajta keresztül lássa önmagát, ritkán adódott alkalom az összehasonlításra régi időkkel, amikor még nem volt újság. Öntudatlanul hozzászoktunk, hogy reggel egymás arcáról olvassuk le, mit jelent számunkra, mennyiben befolyásolja hangulatunkat, amit a reggeli lapokból megtudtunk: hiszen minden napnak megvolt a maga, mindnyájunk érdeklődését összeforrasztó eseménye.

- Mi újság? - kérdezte az ember, és rögtön utána vagy ő, vagy a kérdezett:

- Mit szól ehhez a...

És ez a dolog, amihez szólni kellett, a reggeli lapokból került eszméletébe mint irányító gondolat, tájékoztató irány.

És most, néhány napig, elszontyolodva, kényelmetlenül néztünk egymásra.

Mi újság?

Az az újság, hogy nincs újság.

Furcsa egy állapot, fából vaskarika. Mert hisz az a nemleges tény, hogy nincs újság, mindazzal együtt, ami okozta és okozhatta, valóban az elképzelhető legizgalmasabb és legszenzációsabb újság és esemény és szenzáció - de hogy vegyem észre, hogy válhatik azzá, ha hiányzik a közeg, amiben terjedhetne?

Az ember szimatol, süt a nap, az emberek járnak és kelnek, és mégis, mintha megsiketült és megvakult volna körülötte a világ. Valami nincs, és ez a nincs azt jelenti, hogy valami van, valami nagyon komoly dolog, amit nem lehet megtudni, éppen azért, mert ez komoly dolog...

Egyszóval: tegnap reggel, mikor telefonon arról értesültem, hogy még mindig nem jelennek meg a lapok, izgatottan rohantam le a kávéházba, és csak ott eszméltem rá, hogy gépiesen a lapokat akartam olvasni, a lapokból akartam megtudni, hogy miért nem jelentek meg a lapok.

A halál lehet ilyenféle érzés. Vagy a meghalás. Vagy a másvilág. Életem egyik legkülönösebb, legérdekesebb, a többiek számára legtanulságosabb eseménye, és nem tudom közölni és nem tudhatja meg senki, milyen.

Túlvilági lelkek érezhetik ezt a szorongó valamit, hiába keresvén velünk az érintkezést, mert az isteni gondviselés nem engedi szállítani hozzánk az *Elysiumi Napló* cserepéldányait.

Ezért akadnak még mindig, akik nem hisznek a létezésében.

Ha még egy hétig tartott volna a laptalanság, az úgynevezett „valódi” világ létezésében is kételkedni kezdtem volna.

Az Est, 1932. április 10.

ISTEN FIZESSE MEG

Az ember még mindig hallja.

Sőt egyre gyakrabban hallja mostanában meg újra - érdemes volna kinyomozni, mikor és ki mondta először.

Isten fizesse meg.

Egy nyelvben sem ilyen határozott és szabatos, mint a magyarban. Másutt körülírják a nyers igazságot, amit nem szívesen ismerünk el önmagunkról, hogy minden cselekedetünkért valami ellenértékre számítunk - jó tett helyébe jót várunk, akármilyen közvetett formában, ha másként nem, abban a meleg érzésben, amit a kielégített részvét nyújt.

Isten jutalmazza meg, isten adjon ezerannyit, áldja meg az isten, isten vezérelje jóságáért - ezek mind körülírások.

Őszinte, világos, emberi beszéd a pénz szörnyű századában nem is lehet más, mint ez a nyílt üzleti ajánlat.

Isten fizesse meg.

Ha igaz az írás szava, hogy aki mindenét odaadta vagy mindenét elvesztette (olyik már születése előtt), kincshez jutott a mennyországban: akkor ez az „isten fizesse meg” egészen reális hivatkozás erre a kincsre.

Sőt.

Minél kevesebbje van valakinek ezen a földön, annál magasabb tőkét halmozott fel odaát - a Mennyei Bankban őrzött letétre ad csekklapot és utalványt az, aki elrebegi a szót: isten fizesse meg.

Nem is értem, miért mondják a koldusok olyan alázatosan és tétován és szomorúan.

Önérzetesen kellene mondani. Önérzetesen és büszkén - vagy legalábbis előkelően, könnyedén odavetve, mint valami gazdag ember, aki nem hord pénzt magánál: egy finom gesztussal utasítja a Bank pénztárosát, hogy intézze el ezt a bagatell dolgot.

Nagyon köszönöm, kedves uram - isten fizesse meg, véletlenül nincs nálam apró.

Hja, a feketém - várjon csak, főúr -, izé... hm (egy futó pillantás a tetőzet felé)... Kérem, kedves isten, fizesse meg, nagyon sietek.

Mert csak ilyen apróbb kiadásoknál és bevételeknél aktuális ez a mondás.

A mennyei gondviselés bölcsessége gondoskodott róla, hogy másvilági követelésünket ne merítsük ki.

Csak apróbb költségekre áll jól érettünk: ezért hallani ezt a mondást inkább kéregetőktől, mint bankároktól és adóhivatalnokoktól.

Az Est, 1932. április 27.

RÁM VAN ÍRVA A NEVEM

Ez úgy látszik, valami újítás, a bécsi kongresszuson még nem volt.

Egyszerűség kedvéért a Pen-klubok tagjelvényén, finom kis rézkeretben, mindenkinek oda volt írva a neve. Ésszerű dolog, nem kellett sugdosva kérdezni, melyik nagy író ez a merengő kis ember, odaböködve hüvelykujjal, amit az illető okvetlenül észrevesz.

Ha meg akarod tudni, kivel van dolgod, elsétálsz előtte, s lopva egy pillantást vetsz a kabát hajtókájára. Aztán nyakába borulhatsz: „Á, Mr. Shakespeare - nagyon örülök, hogy megismerhettem, hogy tetszik önnek Budapest?”

De azért furcsa érzés.

A név szemérmes dolog. Határozottan magánügy. Jelezhetem az öltözékemen rangomat, hivatásomat, társadalmi állásomat - még érdemcímekkel is dicsekedhetem, kitüntetések formájában, anélkül hogy tolakodónak érezném magam. De a nevem... az talán mégse tartozik másra, mint akivel közölni akarom.

Pedig hiszen pusztán előítélet. A nevem is csak olyan jelzés, mint a többi felvilágosító adat. Nem a magam kedvéért való minősítés: ha egyedül volnék a világon, nem volna szükség a nevemre. Tulajdonképpen semmi közöm hozzá.

Talán azért olyan kínos és megalázó, mert valahogy tárgynak érzem magam. Kiállított tárgy magyarázófelirattal. Növénytani intézetben a fajtát jelző cédula. Állatkertben a tudományos meghatározás. Itt látható Foltos Göbicse, tudományos néven Doctus Literatus, ne tessék az állatokat bántalmazni.

Előlegezett, szorongató elképzeltetése annak az időnek, amikor eleven énem nem lesz többé: egy név marad belőlem. A koporsómon és a síromon.

Vagy - mondd már! - a szobromon.

Hiába hitetem el magammal, hogy nem érdekel írótársaimnak rólam alkotott véleménye (pláne külföldieké!). Kínos feszengéssel, félszemmel figyelem, mit szólnak, meglátva a kabátomra akasztott hirdetést. Mintha tulajdon könyveimnek egyik példányává varázsoltak volna, átérzem, mit szenvedhet egy könyv, mikor unatkozva fellapozzák, megnézik a címlapot, becsukják, mást keresnek.

Szemtelenség. Ez a dán író elment előttem, odapislantott a jelvényre, tűnődött, vállat vont, és továbbment. Ugyanakkor sugárzó arccal mosolyodott el, meglátva Roda Roda kollégám jelvényét.

Könnyű neki. Negyvenmillió olvasó.

És még hozzá kétszer írja le a nevét, minden alkalommal, hogy nehezebb legyen elfelejteni, így aztán érthető, hogy többen ismerik, mint Szókratész-Szókratészt vagy Dante-Dantét.

Reklám az egész! Nem is játszom tovább ezt a versenyfutást - fogócska -, bújócskát!

Nem ér a nevem!

Az Est, 1932. május 22.

TERMÉSZETRAJZ

Én se megyek többé ismeretterjesztő tudományos mozielőadást nézni Böskével és Mancival, akik mind a ketten igen művelt és kedves úrinők, az ember azt hinné, igazán fölötte állanak az átlagnak, egyéb is érdekli őket, mint ez a sok német limonádé, amiket játszanak, ahol mindig ugyanazt a szegény boltilányt veszi el ugyanaz a norvég gyémánttermelő főherceg, és a végén mindketten úgy tesznek, mintha csodálkoznának.

Apropó, limonádé, hiszen éppen ott tört ki a kellemetlenség, a büfében, ahová ötperces szünet alkalmából kivittem a hölgyeket limonádét inni.

Eleinte nagyon meg voltunk elégedve egymással, mind a hárman emelkedett hangulatban voltunk, és a hölgyek méltányolták lelkesedésem, hogy mennyivel érdekesebb és izgatóbb ez a film itt, a valóság világából, az állatok élethalálharcát ábrázoló élethű felvételével, mint holmi német ízé... szóval, ilyesmiről volt szó.

Nekem különösen a kígyó tetszett, amelyik elnyel egy másik kígyót, ugyanolyan vastagot, mint saját maga, és legfeljebb két centiméterrel rövidebbet, ami azért csodálatos, hogy colstok nélkül kiszámították, melyik fér el a másikban, mert képzeljék, ha a két centiméterrel rövidebb próbálta volna lenyelni a másikat.

Böske inkább a fókákat méltányolta, eredendő jószívúsége jött ki Böskének, azt mondta Böske, hogy sajnálja szegény állatkerti fókákat, ott kell szoronganiok a medencében, ahelyett hogy a jeges tengerben lubickolnának, ilyen melegben, mint az idei nyár. Igaz, tette hozzá sóhajtva Böske, itt legalább meg vannak kímélve, odakint rémes harcokra kényszeríti őket a létért való küzdelem, amelyben a nagy hal megeszi a kis halat, mondta Böske szóról szóra.

Ebből lett a balhé. Mondhatnám, ebből a balhéból lett az elefánt.

Te hüle, jegyezte meg Mancsi, a foka az nem egy hal. A foka egy emlős.

Hát akkor emlős, mondta erre Böske jóindulattal és konciliánsan, mint aki kerülni akarja a veszekedést, inkább ráhagyja Mancira. Hát akkor emlős, mondd már, a nagy emlős megeszi a kis emlőst.

Igazán, mondta erre Mancsi, és végignézett Böskén - igazán? - mondta még egyszer harciasan -, na, akkor nagyon csodálom, *hogy te még nem ettél meg engem.*

Krach!

Böske elvörösödik, mint akinek átjárta Manciénál valóban kissé asszonyosabb keblét a mérgezett tör - elvörösödik Böske, és sírva fakad és elrohan.

Most három napja nem beszélnek egymással.

Csak abban tartanak össze, hogy velem egyik se áll szóba, a hülye ötlet miatt, hogy ilyen filmhez vittem őket.

Az Est, 1932. május 29.

„MINDEN CSEPPJE ARANYAT ÉR...”

Esik. Eseget. Mit tegyen egyebet, már megint esik. Neki a saját szempontjából igaza van, ez az egyetlen létjogosultsága, ha én eső volnék, én is esnék. A napnak is igaza van, ha süt, nem lehet ezen vitatkozni, ki-ki maga mesterségét folytassa.

De nálunk valahogy másképpen esik, mint külföldön. Nem úgy gondolom, hogy műszakilag másképp, nálunk se fölfelé esik, és nem kevésbé nedvesen. De mintha szabadabban, és hogy úgy mondjam, nagyobb önérzettel esnék. Bizonyos méltósággal, sőt hivatalos komolysággal.

Hogyne, mikor egyebet se hall az az eső, csak hogy ő milyen fontos. Agrárállam vagyunk, hallja az az eső. Országos egzisztenciánk függ tőle, kap-e elég esőt a vetemény. Nálunk minden az esőtől függ, az eső a mi kincsünk és vagyonunk.

„Minden cseppje aranyat ér” - ezt hallja az eső, miközben esik.

Nem csoda, ha a végén elbizakodik. Én is elbizakodnék, ha reggeltől estig azt hallanám, hogy minden cseppem aranyat ér.

Másutt lehet szidni az esőt, donnerwetter, mondhatja a német és sapperlott és damned, mondhatja az angol, ha belecsurog a gallérjába - nálunk egy kis hazaárulásnak számít, ha nem ragyog fel az arcod, mikor beborul az ég - hiszen minden cseppje aranyat ér.

Ma ugyan azt hallottam egy gazdásztól, hogy az egy kicsit sok, amennyi ezen a héten esett, és hogy ez már inkább árt a földnek, mint használ. Ennek nagyon megörültem, és mikor esni kezdett, belefogtam egy jó kacskaringós káromkodásba - de aztán torkomon akadt a szó.

Mégpedig a következő megfontolással.

A földnek nem használ. Nekem se. De viszont használ például a textil- és bőrszakmáknak. Rongálja a cipőt, kalapot, ruhát. Újat kell venni, amivel pártolom a hazai ipart.

Minden cseppje aranyat ér a suszternek meg a kalaposnak - az esernyőkészítőről nem is beszélve.

Hogy nem mehetek sétálni? Ez is szempont? Olyan időket élünk, mélyen tisztelt képviselőház, olyan időket, uraim, hogy az egyéni, önös érdeknek el kell hallgatni amaz egyetemes közérdek mellett, uraim, amelyek hazánk gazdaságát, uraim, kultúráját, uraim, iparát, uraim, hivatvák, uraim, egy szebb jövő ösvényére, uraim...

Ugye, szépen beszélek? Minden szavam aranyat ér.

Az Est, 1932. június 5.

„A ZENE ÁTHALLATSZIK...”

Ilyen szép hirdetést rég olvastam. Egy külvárosi kis étkező ablakát díszíti. Felsorolja, milyen olcsón és mennyi jófélét kapni ottan, s milyen fejedelmi a kiszolgálás.

És végre szerényen, de azért bizonyos halk dicsekvéssel:

„Vendégeink szórakoztatására a szomszéd nagyvendéglőből áthallatszik a zene...”

Leibnitz szelleme, te rajongó hit a legtökéletesebb világban, naiv meggyőződés, hogy a természetben minden célszerűség az ember érdekeit és boldogságát szolgálja. - Optimizmus istene, áldd meg ezt a drága vendéglőst, aki ezt a reklámot kitalálta!

- Hát nem aranyos?

Miért kell kétségbeesni?

Nincs tehetséged zenekart tartani? Mi szükség rá? Van mindig a közelben, akinek van, főlöslében. Olyan tömegben produkálja a hangokat, hogy a morzsából bőven megélsz, s még csak nem is károsítod meg, mint az élősködők - mondd már, hogy itt is hallani a zenét, attul kevésbé fogják élvezni odaát?

Ezt nevezem tervgazdálkodásnak.

Ne vesszen kárba semmiféle érték, fel lehet használni a maradékot, csak szem kell hozzá, hogy észrevegye. Élelmes és ügyes szem, mint a cigányé, aki ha nikotinra vágyik, odatelepszik a pipázó ember közelébe, és beszívja a füstöt.

Nem kell elbizakodottnak lenni. Mire való az úri gőg, hogy nekem derogál megenni, ami másnak a tányérján maradt, akármilyen finom csemege? Nem olyan időket élünk.

Igenis, áthallatszik a zene, és punktum.

Még jöhet olyan idő is, csak vigyázz, hogy még ennél is szerényebbnek kell lenni! Még láthatunk ilyen hirdetést is: „Itt csak cibereleves kapható, de a szomszédból átjön hozzá a kolbászillat.”

Szegény ember vízzel főz, de a vízhez is lehet pezsgőillúziót keverni, ingyenbe.

Az ország se nagyon gazdag, senki se mondja. De innen a szomszédból áthallani az arany csörgését.

Politikai és kulturális igényekre berendezett művelt honfitársaink szórakoztatására áthallatszik Anglia és Franciaország lüktető muzsikája.

S ha az egész bolygó elszegényedik, innen, a szomszédból, a mennyországból, áthallatszik a Szférák zenéje.

Az Est, 1932. június 16.

LA SÉANCE CONTINUE

Már nem tudom, melyik híres parlamenti elnöktől származik fenti híres mondás: la séance continue, az ülést folytatjuk. Az ülésteremben bomba robbant, hullákat vittek ki, s mikor elült a zaj, az elnök, mintha apró incidens történt volna, napirendre tért ezzel a bejelentéssel.

Az önfegyelem, hidegvér, tárgyilagosság s a törvény rendelkezését minden egyéni izgalom fölé helyező szabatosság példaképeül szokták idézni ezt a férfias magatartást.

Napjainkban ritkábban tapasztalható.

Magam egy esetet láttam minap.

Nem államférfi produkálta.

Nem is férfi. Nem is nő.

Egyszóval: nem felnőtt ember, a felnőttek sokkal idegesebbek, rosszul állnak lelki egyensúly dolgában.

Szóval a verandán ültünk, és Jancsi, aki hároméves, kék szemű és szöghajú, ábrándos Rafael-bambínó (egyébként a legkomiszabb kölyök a világon) néhány percre eltűnt.

Egyszerre olyan éktelen üvöltés hangzik fel a kertből, hogy a szó szoros értelmében megdermedt bennünk a vér - anya elájul, mi ketten, apával lerohanunk a lépcsőn.

Jancsi a kert közepén áll egyedül, csak egy látott száját látni a nyakán, a fej teljesen eltűnt: az egész gyerek egy égre bömbölő ordítás, bá... á... á...

- Jézusmária, mi van veled?! - kiáltjuk mind a ketten.

Abban a pillanatban a gyerek abbahagyja a bömbölést, de olyan hirtelen, mintha kettévágták volna. Derült, szinte mosolygó arc tekint ránk. És Jancsi nyugodt, csevegő hangon, könnyedén, egy szuszra a következő *bulletint* közli:

- Hát tudod, apukám, az úgy történt, hogy én itt álltam és akkor idejött a házmesterek Ibolykája és én ötet pofon vágtam és az Ibolyka engem visszapofonvágott és én ötet akkor még egyszer visszapofonvágni akartam, de ő nem várta meg és elszaladt és én ittmaradtam és most sírok.

És miután ezt így közölte, Jancsi, pillanatnyi habozás nélkül, az előbbi pózba helyezkedik, égre emeli fejét és kitátja a száját, és folytatja a fülsiketítő bömbölést: bá... á... á...

Az Est, 1932. június 19.

BERLINI ÉDENKERT

A berlini Zoo - hallom ismerőseimtől - kedves mulatságot eszelt ki látogatóinak szórakoztatására. Körülkerített játszótérre beszabadítják az állatkert újszülötteit, egy éven aluli korhatárig, nemtől, fajtól, vagyoni helyzettől, politikai pártállástól és ami a fő, pacifista, illetve militarista világszemlélettől függetlenül. Tehát fiókoroszlánt és fiókelefántot és fiókhienát fiókkrokodilussal és fiókzebrával egy rakáson.

S hogy a kiplingi dzsungel idillje teljes legyen, az igazgatóság Mougilit is beereszti ebbe a rögtönzött paradicsomba, amit a gyermeki ártatlanság tesz lehetővé - hat éven aluli embergyerek szabad bebocsáttatást nyer a játszótérre, ott gabalyoghat és verekedhet a világ minden tájáról összekerült fenevadkölykökkel, napestig.

Képzeltetik, milyen sikere van ennek a játszótérnek.

Irigylem a berlini gyerekeket.

És dicsérem az igazgatóság eszét, amivel talpraállította ezt a Kolumbus-tojást.

Egészséges, felvilágosult, modern nevelés. Eszményi koedukáció, óriási haladás a mi gyermekkorunkhoz képest, amelynek pedagógiája még ugyanannak a fajtának két nemét is különválasztotta asztaltól, padtól és nyári feredőtől.

Ember lesz ezekből a gyerekekből.

Korán tanulnak meg és játszva tanulnak meg egy csomó praktikus szabályt, amiknek hiányáról bennünket keserves tapasztalat győzött meg, későn, mikor már nem lehetett segíteni.

Ezek már mosolyogni fognak Ezópus és La Fontaine naív meséin. Közvetlen érintkezésből ismerik meg Róka koma átlátszó ravaszságát, farkas-barkas reakciós felfogását a báránykérdést illetően.

Fölényre tesznek szert. A barátkozásból nyilván itt is az embergyerek kerül ki nyertesén - aztán meg nem szabad megfélekezni a jó összeköttetésekről. Kérem, nem árt jóba lenni holmi kis borjúkkal, akiből nagy marha lesz valamikor.

Csak el ne rontsák őket.

Ahogy ezeket a korán felvilágosított, tárgyilagosan nevelt berlini gyerekeket ismerem, ezek képesek megmondani a vallásosan nevelt gólyafiókáknak, hogy nem embernéni hozta őket.

Az Est, 1932. július 10.

KORSZERŰ FŐNYEREMÉNY

Egy floridai intézet eredeti sorsjátékot eszelt ki.

Főnyereménye ennek a sorsolásnak: vakbélműtét a legnevesebb floridai sebész kése alatt.

A szerencsés nyerőnek kivágják a vakbélét. A vakbél, mint tudjuk, haszontalan és gyakran bajt okozó csökevény, mindenki örülhet, ha megszabadul tőle. Ezekben az éhező időkben meg amúgy sincs olyan sok bélre szükség - bár vitatható volna, vajon éppen ilyenkor melyik bél ér többet, a vak vagy a látó? Kedvenc költőm (szerénységem tiltja megnevezni), akinek szintén kivették, kórágyn a következő halhatatlan költeményt szerezte:

Jó, ha az embernek vak a bele,
Legalább nem látja, mi kerül bele.

De ez csak olyan reflexió. A lényeg itt az új ötlet. Könnyen meglehet, iskolát csinál. A pénz mint nyeremény kezdi nem izgatni a közönséget - mi az ördögöt csináljak vele, nem lehet eldugni, kisíbolni, vállalkozásba fektetni, mindenki haragszik rá, meg aztán úgymint mindig más nyeri, enyém a bosszúság meg az irigység.

Ellenben egy műtét - az más. Egy vakbél, ami nincs, az egy örök dolog, nem veheti el senki, próbálja elvenni. Aztán meg akkor se haragszom, ha más nyeri - hadd élvezzen szegény *egyszer ő is*.

Lehetne még effélét.

Ami a csökevényeket illeti, ország, vidék és kor szerint nagyon viszonylagos dolog, hogy mit nevezünk csökevénynek. Tömegekről tudok, akik nagyon szívesen válnának meg akár a gyomruktól is, úgyse tudják semmire használni. Ezek számára főnyeremény volna egy teljes gyomorirtás - miért ne lehetne gyümölcsöztetni ezt a természetes vágyat?

Aztán vannak lelki szükségletek is, nemcsak testiek. Beteges hiúságától és gögjétől szívesen szabadulna némely ember, ez az oka az úgynevezett *mazochizmusnak*, fájdalomkeresésnek. A nagy tömeg, a lélektan szerint, általában mazochista - állami sorsjátékot ajánlok, főnyeremény huszonöt bot!

Viszont, visszatérve a vakbéltre, most jut eszembe: mi történik, ha sorsjegycsaláson kapnak rajta valakit, miután átvette a nyereményt?

Visszavarják a vakbélét?

Ez még egy nyitott kérdés. Vigyázzon, tanár úr, be ne varrja addig, míg meg nem vizsgálják a sorsjegytulajdonos elmeállapotát.

Az Est, 1932. július 31.

OLIMPIÁSZ

Ezen már eltűnődtem, hogy Krisztus előtt az első Olimpiászok idején, hogy szolgálták ki a kíváncsi közvéleményt. Szókratészről, tudtommal, nem maradtak fent eredeti riportok, bár lehet, hogy mint az *Athéni Napló* vagy a *Graecia*, vagy a *Vesper* munkatársa, írt ilyeneket, de ezekről Platon nem emlékezik meg, bár a kiváló publicista sportok iránti érdeklődését megemlíti.

Kezdem azt hinni, akkor is a gyerekek tudtak mindent először.

A magam részéről bevallom, ami keveset tudok, s hogy műveletlenségemmel mégsem keltek közbotrányt, Cini fiamnak köszönhetem. Jupiter a tudója, a félistenit ennek a kölyöknek, honnan szedi információit, ugyanis nem adok újságot a kezébe. Mégis, öt perccel a versenyek lezajlása után, mintha külön rádiója volna, úgy beszél Sexton rekordjáról, és hogy hány centiméterrel és hány másodperc, és hogy ez mennyivel jobb, mint a tréningteljesítmény volt, és milyen esélyei vannak Báránynak a döntőben.

Egyébként is a nagy mérkőzés jegyében folyik az élet Cini képzeletében, amit teljesen megbabonázott a rekordok és eredmények Los Angeles-i távszuggesztiója.

A reggelinél egész hivatalos sportfőlénnnyel jelenti:

- Mosakodási időm lényegesen jobb a tegnapinál: két perc és négy másodperc. Azt hiszem, bejutok a tízyardos gyorsmosakodás elődöntőjébe.
- De a füledet nem mostad meg rendesen, csirkefogó.
- Ahhoz te nem értesz, apa. Az öltözködés - mosakodás - reggelizés - baracklopás pentatlonban csak az összidő számít, a részletek nem fontosak: ez nem iskolatorna.
- Takarodj a könyvedhez, három napja nem tanultál semmit.

Vállat von.

- Nagyon valószínű, hogy angollecke-tanulásban európai rekordot állítottam fel. Négy perc, ötvenhat másodperc alatt elvégeztem egyórai anyagot: stopperrel mértem, hitelesen.

Felugrom a székről, s mivel fenyegető mozdulatomról Cini észreveszi, hogy a gyorspofozás világrekordját készülök megdönteni, habozás nélkül eliszkol Marathon irányában - a start után ítélve, rekordidő alatt fog befutni, remek kondícióban van a gyerek.

Az Est, 1932. augusztus 7.

SZENZÁCIÓS KÖZGAZDASÁGI TALÁLTMÁNYOM

Ez a közgazdász elmagyarázta nekem a dolgot, ahogy ma történik.

Ma úgy történik, hogy Chile ad salétromot Brazíliának, Brazília pedig kávé ad Chilének a salétromért, ami azért jó, mert Brazíliának esetleg salétrom kell, Chilének inkább kávé. Jut is, marad is, sőt egy még zseniálisabb megoldásra is rájöttek, ugyanis Brazília a Chilétől kapott salétromot, ha mégse kell neki, becseréli a németeknél vasúti kocsira: két kiló salétromért kap egy kocsikereket, háromért egy kéményt, négyért egy olyan táblát, hogy „Nicht hinausbeugen!”³¹

Kérdésemre, hogy mi van ebben olyan zseniális, a közgazdász elmagyarázza nekem, hogy ez egy egészen nagyszerű megoldás, mert fél évvel ezelőtt még az volt a helyzet, hogy Chile, miután neki nem kellett salétrom, mert Chile inkább kávézni szeret, ha unalmában mégis termelt salétromot, mondjuk, délelőtt, azt délután a kályhába dobta - Brazília pedig, miután ő utálja a kávé, a saját kávéját, amit reggelire kapott, suttyomban, mikor a mamája egy percre elutazott, kilötytentyette az ablakon, a Csendes-óceánba, mire persze nem volt se salétrom, se kávé, se vasutacska. Most mindez megváltozott.

Hát kérem szépen.

Ez igazán remek, ezzel a csereberével.

De nekem ma reggel egy még nagyszerűbb ötletem támadt.

Mert igaz, hogy Chilének kell a kávé, viszont Brazíliának nem kell a salétrom, amit kap érte, hiszen odaadja Németországnak vasutacskáért. És esetleg Németországnak se kell salétrom, akkor megint mással csereberél, és esetleg örült soká tart, amíg jön valaki, akinek richtig kell salétrom - csak, azért mondom, nehezen tudom elképzelni, mert nekem például nem kell.

Nem lehetne megoldani a dolgot úgy, hogy mindenki *rögtön* azt kapná, ami neki kell?

Ehhez kellene egy közömbös tárgy, mondjuk egy darab kerek kavics, ami senkinek se kell. Viszont meg lehetne beszélni, hogy ezért a kavicsért *mindent* lehessen kapni, és az egész forgalom leegyszerűsödött.

Lehetne ez a kavics kagyló például vagy valami fémdarab, akár egy papírszelet is, amire rá van írva, hogy mennyi ezt meg ezt kapni érte, bizonyos mérték szerint.

Itt, ahol ezt hangosan írom, valaki azt állítja, hogy ez a dolog egyszer már volt is, ő emlékszik rá, *pénz*-nek nevezték.

Tényleg, én is emlékszem homályosan valami effélére.

Biztosan nem vált be, hogy kiment a divatból.

Az Est, 1932. augusztus 20.

³¹ *Nicht hinausbeugen!* - Kihajolni tilos!

CSENDLIGA

(Nagy örömmel értesültem, hogy a csendliga megalakult, külföldi mintára, nálunk is: kiváló emberek, ideg orvosok, közegészségügyi szakferfiak, embervédelmi intézmények közegei álltak össze, hogy megtanácsolják az eszközöket, amiknek segítségével el lehetne érni, hogy nagyvárosi életünk idegtépő lármáját, az utcai zsidajt, járművek robaját, mindazt, ami tönkreteszi a városi ember nyugalmát, le lehessen csökkenteni az erdei magány idillikus hangszínvonalára. A liga első előkészítő ülése a napokban már le is zajlott - ha szabad ezt a kifejezést használni -, erről az eseményről megbízhatatlan tudósítóm a következő gyorsírójelentést küldi.)

ELNÖK. Az ülést megnyitom. Szólásra jelentkezett dr. Szordinó, a közegészségügyi tanács elnöke...

DR. SZORDINÓ. Tisztelt uraim...

FUVOLA ÖDÖN, *a suttagó baritonisták nemzetközi szervezetének titkára*. Mélyen tisztelt közgyűlés...

DR. SZORDINÓ *csodálkozva*. Mi az, kérem, most én beszélek.

ÖDÖN. Tudtommal én jelentkeztem előbb.

DR. SZORDINÓ. De kérem, az elnök úr is engem szólított elsőnek...

ÖDÖN. Én nem hallottam semmit.

DR. SZORDINÓ. Arról nem tehetek, ha az úr süket.

ELNÖK *csenget*. Kérem Fuvola urat, várjon türelemmel. Dr. Szordinóé a szó...

FUVOLA. Ja, kérem, most már hallom, miért nem tetszett csengetni mindjárt... Nekem fontos javaslatom van a liga radikális eszközöket követelő ellenzéki frakciójának nevében...

DR. SZORDINÓ *dühösen*. Ismerjük ezt a javaslatot... Erőszakkal akarnak eredményeket elérni a belügyminiszternél... holott a bizottsági tagok többsége a fokozatos reformpolitika híve a motorbicikli kérdésében. Mindent el fognak rontani ezzel a felelőtlen krakélereskedéssel...

ELLENZÉK *a padot veri*. Rendre! Rendre! Sérteget! Disznóság!

ELNÖK *hevesen csenget*. Uraim... hallgassák meg a szónokot.

BIZOTTSÁGI TAGOK *dobognak*. Elég! Elég! Vonja meg a szót!

ELNÖK *valamit mond, de hangja és csengője elvész a lármában*.

BIZOTTSÁG *tüntetően feláll, és a liga hivatalos indulóját énekli*.

„Csengessen, csak csendesen,
Hogy a szívem meg ne repedjen.”

ELLENZÉK *feláll, az ellenzéki altatódalt üvölti karban, túlharsogva a többségi pártot*.

„Kicsi lányom, vár az ágyacskád,
Már feljött szépen a holdvilág.”

Az utca összecsődül. Alarm. Rendőrség és tűzoltóság felvonul. Az egész társaságot beviszik csendháborításért. Az utcasarkon halkan sír magában, elhagyatva, egy gőzkalapács.

Az Est, 1932. augusztus 28.

HŰSÉG

Az asszonyi hűség utolérhetetlen hőstettéről hozott hírt egy külföldi újság: az illető asszonykára nagyon féltékeny volt az ura, lehetett is, mert módfelett csinoska lévén a szentem, minden épkézláb férfi elkívánta tőle, amitől aztán vége-hossza nem volt a jeleneteknek, verekedéseknek, sőt gyanúsításoknak, lévén ez a dolgok természete és egyenes következménye. Végre is a szép asszony megunta a hercehurcán kívül tulajdon szépségét, ennyi bánat okozóját, és hogy férje iránti határtalan szerelmét bebizonyítsa, fogott egy üveg marólúgot, s mint ahogy más asszony pirosítót és szemfestéket és szépítőkrémet ken fel ecsettel, bekente vele az arcát, hogy elrútsa és eljessze vele a tolakodókat.

Megérdemelte volna, hogy csoda történjen, s a marólóg mézharmattá váljon a kezében: sajnos, az erre illetékes túlvilági hatalmak nem követnek el csodákat, mióta neveletlen korunk a természettudományt tette meg főistenévé. Az asszonyka arcát bizony csúnyán felszántotta a gonosz folyadék, s az ura már szeretheti egyedül, ahogy néhai Ujházy Edus bácsi mondta.

De a marástól felszántott szépség barázdáiból - hogy szépen fejezzem ki magam - mégiscsak csoda támad: a szép példák és tanulságok rózsája feslik könyomukban.

Tessék csak elképzelni.

Arról nem is beszélek, hogy hölgyi körökben divatba jön a hűség, s a férjhez ment menyecskék közt közvetlenül a mézeshetek után, olyan csúnyasági versengés kezdődik, amilyent még nem pipált a világ. A kozmetikai intézetek nem győzik majd hirdetéssel, amelyek májfoltosító, szőrnövesztő, szeplő-előidéző, orrduzzasztó, kézvörösítő és lábgörbítő szereket ajánlanak. A parfümgyárak, átalakítva az üzemet, asszonyok számára külön férfiriasztó szagokat fognak gyártani, és nagy keletje lesz a Coty-féle görénycseppecskéknek.

De a társadalmi életet is átalakíthatja egy ilyen világra szóló példa.

A sportban, ez utóbbi hetek tanulsága szerint, máris akadt néhány atléta, akik direkt rosszul szerepeltek külföldön, nehogy más országoknak eszébe jusson elcsábítani őket tőlünk.

Kiváló művészek és írók, hogy határtalan hazaszeretetüket és hűségüket bebizonyítsák, fekete tősgyökérrel mázolják be a vásznat és papírt, hogy a külföldnek elmenjen a kedve.

S bizonyára akad majd a politikában is hősi önfeláldozás, ebben az irányban.

Talán már akadt is.

Az Est, 1932. szeptember 4.

TEJ

- X. Y. újságíró vagyok - biccenti fejét a fiatalember, energikusan, hűvösen, mondhatnám, kissé szigorúan. - Körkérdés ügyében jöttem.

S már veszi elő noteszét, meg se kérdezve, óhajtók-e nyilatkozni. És kérdez:

- Mi a véleménye önnek a tejről?

- Tessék?

A válla megrándul, úgy látszik, idegesíti értelmetlen csodálkozásom.

- Azt kérdeztem - ismétli tagolva -, hogy mi a véleménye a tejről?

- Bocsánat... nem értem... miféle tejről? És milyen szempontból?

- Hogy miféle tejről? - kérdi most már némi szánalommal, ráeszmélve, hogy kissé nehéz fejem van -, hát a tejről, amit iszunk, a tehéntejről. És nem szempontból, mert mi pártokon felül állunk, hanem általában mint írónak és gondolkodónak.

- Bocsánat... melyik újságtól tetszik lenni?

Vállat von. Ostobának tartja a kérdést.

- A *Tejtermelők Közlönyé*-t szerkesztem, természetesen.

- Ah, persze, - akkor értem.

- Na hál' istennek - és a papírra szegzi a ceruzahegyet. - Tessék. Rögtön gyorsírom.

Torkomat köszörülöm. Úgy érzem magam, mint akit fejbe vágtak.

- Hát izé... szóval ön azt kérdi... hogy mi a véleményem a tejről... Hát kérem, tessék írni...

Még egyszer megköszörülöm a torkom. Kimondhatatlan ostobának érzem magam. De igaz is... mi a véleményem a tejről? Furcsa. Nem jut eszembe. És most veszem észre - mi lenne, ha például azt kérdezné, hogy mi a véleményem a kőről vagy az üvegről, vagy a vízről? Rémes. És muszáj mondani valamit.

- Hát kérem - kezdem, fölényes hang mögé rejtve bizonytalanságom -, hát kérem... az a véleményem... hogy nagyon izé... fehér dolog... olyan fehér, mint izé... a nők bőre... és nagyon jó inni őtet... illetve aztat... esetleg kávéval keverve...

A ceruza megáll.

- Bocsánat - mondja elnézően és gyöngéden -, félre méltóztatott érteni. Nem azt kérdeztem, hogy mi a tej: azt én is tudom. A véleményét kérdeztem a tejről - az ön egyéni véleményét. Ez érdekli a közönséget.

Elvörösödöm kínomban.

- Ja, persze... Hát kérem... talán beszéljünk a tejtermékekről... Izé... - Pózba vágom magam. - Alapjában mindannyian tejtermékek vagyunk... miután tejből lettünk... tejjé leszünk... hehe... vicces, nem? Egyszerűen, mint egyszerű tejtermék... magam is... izé... mi az, kérem?

Becsavarja a ceruzát, elteszi a noteszt, feláll.

- Kérem... majd máskor jövök... Amikor jobban tetszik diszponálva lenni. Nem tesz semmit, megcsik, kérem... Talán tessék priznicet rakni... Alászolgája.

És elmegy. És csak öt perc múlva jut eszembe - esprit d'escalier³² -, mit kellett volna mondanom.

Hogy a tejtermékek közül mégiscsak én vagyok az *író* - ő pedig mindössze a *sajtot* képviseli.

Az Est, 1932. szeptember 11.

³² *esprit d'escalier* - elkésett ötlet

BOR

Múlt héten ez volt a címem: *Tej*.

Most ez: *Bor*.

Szintén szaklapdolog. De ezúttal érdekesebb. Magam böngészem a kis hírt az én papírföldemen.

Egy borászati szaklapban.

Mint érdekes esetet említi, hogy egy felvidéki városban, ahol építkeznek, a sziklákba vágott telkeken, több ház malter-cementjéhez nem volt elég víz. Arrafelé drága jószág a víz, keservesen szállítják a magasba, az építőknek nem állt elég munkaerő a rendelkezésére.

Ellenben bor az volt. Rengeteg. Ott állt a pincében, sok hektoliter. Eladatlan és eladhatatlan.

Gondolt egyet a gazda, mit poshadjon itt hiába.

Csak át kellett gurítani a hordókat a malteres gödörhöz, egyedül megcsinálta.

És fölépült az első magyar ház, aminek víz helyett bor van a malterében.

Malterben bor, borban igazság - végeredményben a malterbe került, ami oda való: bölcs tanulság, ami összeköti s szilárdan együtt tartja a téglát és cserepet.

Mert ki az ördög csinál ebből közgazdasági jeremiádát, holmi elcsépelt amerikai hasonlattal, tengerbe öntött kávékkal és egyéb falra hányt borsókkal?

Vidám dolog ez, ide való, ebbe a rovatba.

A népdalokat ezek után kicsit át kell alakítani: a költészet nyer vele, annyi az egész.

Fölfelé megy borban a gyöngy, ehelyett lesz: fölfelé megy malterben a bor.

Bort megissza magyar malter, jól teszi.

Úgyis van egy ilyen dal: „álmodtam az iccaka, hogy a Dunába’ bor van”. Ez most igazolódik. Micsoda Kánaán.

Na kérem.

Remek ház lesz belőle, tessék elgondolni.

Követendő példa.

Részeg falak, borgőzös lakás - egy kicsit tántorog az egész, de legalább jókedve van ebben a kutya világban.

Hasznos dolog lett a borból. Antialkoholisták diadala. A gazda józan, legfeljebb a háza ittas.

Éjszaka arra ébred, hogy kiszalad a feje fölül. Érte kell menni a kocsmába, ha addig le nem fogta a csendőr, valahol, az utcán, ahol nemsokára keresztül-kasul dülöngélnek a borba áztatott, duhaj magyar házak.

Legalább nem találja helyén a végrehajtó.

Az Est, 1932. szeptember 18.

YO-YO

Nahát, ezt a marhaságot!

Ezt azért mégse hittem volna - hogy ilyesminek bedőljön Pest, csak azért, mert Párizs és Berlin megbolondult tőle.

De kérem, nevetséges, elvégre mégse vagyunk majmok - a keresztretjtvény meg a bridzs, meg még a nyalóka is, meg a diaboló, az én gyerekkoromból - az mégis más volt, abban volt valami mulatságos és magában véve is kedves szórakozás - de ez?

Miféle istentelen marhaság?

Vájt korong a vájatba csavart madzaggal - az ember, illetve a majom, aki kezébe veszi, csak azért, mert hallotta és olvasta, hogy divatban van - szóval a majomember kezébe veszi, leereszti a madzagon, mikor leért, ránt egyet rajta, és a korong visszacsavarodik, illetve nem csavarodik vissza, ha nem elég gyorsan rántják meg - de mondd már, hogy jól rántottad meg és visszacsavarodik, akkor mi van? Megint leeresztheted és kezdheted előlről!

Hol itt a vicc? Hol itt a sport? Hol itt a játék? Hol itt az ügyesség? Hol itt a szellem?

Némely ügyes ember kavicsot ugrat a vízszínen, mint a békát, nem mondom, ahhoz kell bizonyos gyakorlat. Vagy pénzdarabot pörget meg úgy, hogy visszapattan. Van valami vademberi fegyver is, a *bumeráng*, ami visszaperdül a vadász kezébe, ha elhajította - de ez?

Még nem láttam embert, aki ne bosszankodott volna vele és miatta. Mindenki az én véleményemen van. Kérem, már rég nem volt divatban ekkora marhaság, hallom mindenkitől. Nem is értem, hogy terjedhetett el, hát igazán, az emberek mégis majmok, a fölényes és cinikus Pesten is. Akár hiszi, akár nem, mindenki ezzel játszik. Az iskolában nem lehet tanítani, a gyerekek jojóznak a pad alatt, a tanár úr több esetben saját jojóját vágta a fejükhöz, jojó-felfogott érdekükben, jojóságos felháborodásában. Sokak szerint Károlyi azért mondott le, mert nem volt ideje jojózni, és Bethlen azért nem vállalta, mert nem csavarodott egészen vissza a madzag.

Rémes! Hát mit szólnak hozzá?

De hiszen önök nem is figyelnek rám - mit csinálnak önök az asztal alatt, míg én itt prédikálok?

És méghez a milyen ügyetlenül!

Legalább tanulják meg - ide nézzenek, így kell csinálni! Ördög vigye - már megint össze-gubancolódott! Már a negyedik ezen a héten - esküszöm, nem veszek többet -, adja csak ide egy percre a magáét!

Az Est, 1932. szeptember 25.

NYELVTISZTÍTÁS

Hát igaz is. Az Akadémia Nyelvművelő Szakosztályának van igaza. Meg a nyelvtisztító társaságnak. Egyszer már végezni kell ezekkel a vendégiszavakkal - rossz vendégnek bizonyultak, kiverték szállásából a *gazdát*, ebrúdra velük! (És nem „mars”, ahogy már majdnem leírtam.) Az irodalom van olyan nagy dolog, mint a birodalom, tessék példát venni a németektől, azok a szavak országából szépen kiutasítottak, kitoloncoltak minden idegent. Egyre-másra készítik a legszebb német szavakat, pályázatot írnak ki, a lapok foglalkoznak ezzel a kérdéssel, s ha megvan az új német szó, senki nem használja többé a régi idegent - autót mondani vagy írni Kraftwagen helyett éppolyan illetlenséggé válik, mint cilin... pardon... azaz bocsánat... köcsökalapban jelenni meg a stran... bocsánat... izé... fürdősétányon.

Ezt tessék megtanulni a németektől, nem a horogkeresztet, vagyis hakenkreuzot. (Visszaadom nekik még a szót is, ebben a kivételes esetben.) Elég baj, hogy még a magyarosítást is a németektől kell tanulni, de többet ér jó tanítványnak lenni, mint rossz tanárnak.

Kedves szerkesztő úr, írjon ki pályázatot új magyar szavakra: meglátja, milyen sikere lesz. Divatba jön a magyar nyelv, ha mindenkiben felszabadítjuk a lappangó nyelvújítót - az ember többre becsüli, magáénak érzi az olyan középületet, aminek építéséhez maga is hozzájárult egy téglával.

Idézlek, távoli névrokonom, Kazinczy szelleme!

Halló - vagyis holla - vagy talán így: huj-huj! (lám, milyen szép volna ezt az angol „halló”-t mindjárt behelyettesíteni az ősmagyar „huj-huj”-jal) - tehát: huj-huj, itt *Az Est*!

Kérünk magyarosításra váró idegen szavakat az olvasóktól! Ezeket kitűzzük pályázatra, s ugyancsak az olvasók versenyeznek majd a babérért: hogy fordítsuk le magyarra?

De mielőtt megindul a nagy nyelvtisztítás, s újra meg kell tanulni magyarul - hadd káromkodom el magam édes Pesthazám anyanyelvén, utoljára: mégiscsak skandalum, hogy ezt a tuti tippet, bliccelés helyett, nem happoltuk el a németektől, mi lehattünk volna zigre favoritok totál europicsekben a gusztusos, sajátjából preparált neonacionalista nyelvintegritás komplexumának kultuszában!

Az Est, 1932. október 2.

SÁLAT HORGOL

Neked is vannak leányaid? - kérdeném az öreg, eszelős Lear királlyal, ha leányaim volnának. Leányaim nincsenek, viszont önagysága sálat horgol egész nap.

Több hete horgolja a sálat.

Nem ő kezdte. Nem, azt nem lehet mondani, hogy ő kezdte. Olga kezdte a dolgot, és ha Olga horgolhat sálat egész nap, akkor nem szégyen sálat horgolni, az Olga megengedhetné magának, hogy annyi sálat vegyen... És mégis horgolt azzal a megokolással, hogy ez is egy spórolás, és horgolt mindenütt, ahol megjelent, látogatóban és kávéházban és hangversenyen és moziban, mindenüvé magával vitte a horgolást. Horgolt nappal és horgolt éjjel, áthorgolta az éjszakát, és az ura megesküdt nekem, hogy egy percre se tette le... és addig horgolt, míg önagysága elkönnyörögte tőle a horgolást, hogy ő majd folytatja, és mikor Olga türelmetlenül visszakérte, nem adta vissza, és inkább vett Olgának pamutot és tűket, hogy kezdjen újat, és most már ketten horgolnak, sőt hárman, mert Terka is horgol, mindent abbahagytak, nem bridzselnek és nem jójóznak és nem járnak randevúra, vagy ha járnak, elviszik magukkal a horgolást, valami nagy mulatsága nem lesz belőlük az illető ismeretlen, jobb sorsra érdemes fiatalembereknek.

És horgolja a sálat, sárga és kék mintával és a sál egyre hosszabb lesz, végigfolyik a szobán, át fog nőni a padlón, mint Barbarossa szakállá, meglátjátok, ez a sál, ez a sál, legalább húsz motringot vett azóta, és még mindig kevés, és nem megy ki a konyhába, mert összezsírozná, és két hete vendéglőből hozzuk az ételt, méregdrága és rossz, és ma azt álmodtam, hogy a sál utánam csúszott az előszobába, mikor menekülni akartam, és elkapta a lábam és rám tekergőzött és a nyakamra csavarodott, mint egy csörgő izé, és önagysága ébresztett fel, jóságosan megbökve a horgolótűvel, hogy miért ordítok álmomban - és ahogy csodálkozva és hunyorgva néztem a sált, és relatíve, ahhoz képest, mióta horgolja, rövidnek találtam, s annak a gyanúmnak adtam kifejezést, hogy talán felfejti nappal, amit éjszaka horgolt: önagysága sértődötten jegyezte meg, hogy kinek nézem őt, ő nem egy Szemirámisz, egy Messalina vagy hogy hívták azt az izét, azt a Lopedevégát vagy Pelepomádét, a Homérosz feleségét, akit az Odisszeusz írt.

Várom, hogy egyszer mégiscsak befejezi, és kiadja a kezéből. Lesz mire felkötni magam. Félek, nem tudom kivárni, meg aztán túl drága multság lesz nekem - inkább megveszem, kettőötvenért azt a sálat, a bolt kirakatából, amit „lenézett” magának, mintául, ő is meg az Olga is meg a Terka is, hogy majd spórolni fognak és maguk kötik a sálat, a Terka is meg ő is meg az Olga is, utóbbi annál inkább, mert az ura közben tönkrement és betársult, titokban, a pamutkereskedésbe, ahonnan önagysága a pamutot vásárolja.

Az Est, 1932. október 23.

ALKALMAZOK

Nálam nem talált rideg és érzéketlen szívre a kormány intő szava, mikor, a munkanélküliek nyomorának enyhítését célozván, felszólította a munkaadókat, hogy szaporítsák alkalmazottaikat.

Megmozdult bennem a lelkiismeret, le is ültem, öt percre, gondolkozni, magamba szállani, mérleget csinálni ezzel a lelkiismerettel.

Bizony, mi tagadás, egy kicsit elhanyagoltam ezt a dolgot mint munkaadó, az utóbbi időben.

Na igen, a Juci, az rendben van, az kap nálam munkát, ha nem is közvetlenül tőlem, mégis alkalmazotti minőségben, éppen eleget, reggel is murizott, hogy értem volna rá elvinni a nadrágot, nagyságos úr, mikor itt áll az egész mosás...

De ez csak a Juci, hirtelenében nem is tudok többről... Méghozzá azt se mondhatom, hogy nem volna szükségem munkaerőre... ujjé, de mennyire van!

Mindjárt tudnék alkalmazni például egy mérnököt, vagy ötven munkást, pallért, tapétázót, parkettázót, hogy felépítsék szerény légváramat - kacsalábforgó-specialisták jelentkezhetnek - valahol a sztratoszférában, ahol nyugodtan és zavartalanul dolgozhatnék remekműveimen.

Utóbbiakhoz szükségem lenne pár ezer gyakorlott *igekötőre*, aztán, akik felrakják a pontokat a betűkre, mert mindezt magam végzem mostanában. *Gondolatfűzőket* is használhatnék, s néhány munkaerőt a pamutszakmából, akik *lebonyolítanak* az általam kigondolt cselekményt, s miután megkeresték a mese *fonalát*, összebogozná a *drámai csomót*.

Néhány jó kovácsot azonnal alkalmaznék *terveim* számára: ugyanezek a szerencsémek is megkovácsolhatnák, mert nálam nem érvényesült a közmondás, hogy mindenki a maga...

Szoptatós dajkák egész tömegben jöhetnek *reményeimet táplálni*. Szakáccsal el vagyok látva, a legjobb szakács dolgozik nálam - közismert nevét nem is említem.

És szükségem van kéményseprőre, *füstbement* vállalkozásaimhoz, és néhány csávázóra, aki kiránt a csávából, és lakatosra, hogy megtalálja a helyzet kulcsát, és erdőmesterre, illetve favágóra, ha végleg *tönkremegyek*.

És néhány cipészre, mert végre mégiscsak a *sarkamra állok*.

S hogy mindezeket alkalmazhassam, ezennel pályázatot hirdetek: alkalmazást nyerhet nálam gyakorlott, jó referenciákkal bíró, megbízható pénzügyminiszter, néhány takarítónő társaságában, aki államháztartásomat rendbe hozza.

Az Est, 1932. október 30.

SZOBOR

A törzskávéház ablaka előtt, ahol délelőttönként ülni szoktam, háromszögletű kis tér, füvecskével. Még soha nem láttam rajta eleven embert. Ma délelőtt valami van. Egy kis csoport, bent a középén, urakat ismerek fel a városból, Horvay mester is közöttük. Két munkás éppen most állít fel valami furcsa lécet, ember formájú körvonalakkal, mint azok a kivágott fényképfigurák.

Valaki megismer a társaságból, megmagyarázza, miről van szó. Gárdonyi Géza szobrát fogják itt felállítani, éppen szemben a törzsasztalommal. Ez a markírozott ábra jelzi a szobor alakját és nagyságát, most azt vizsgálja a bizottság, hogy fog majd festeni készen, a háztömb háttérében, hová tegyék a talapzatot.

Zavartan hallgatok el.

De furcsa.

Gárdonyi Géza...

Hát nem tegnap mutattak be neki, húszéves sihedert, a New York kávéházban... Tudom is, ki mutatott be: Bródy Sándor. Gyere csak ide, fiúkám, tudod-e, ki ez az úriember? Nem tudod? És hebegem a nevem, és egy vékonyka, alacsony, vörnyeges bajszerű, kék szemű iparosféle bácsi kicsit felemelkedik. Egy percre megengedik, hogy leüljek, pohár vizet iszom. Gárdonyi udvariasan bátorít, hogy jól tudja, ki vagyok, s ha Egerben járok, látogassam meg. Elfogultan hebegek köszönetet, hálás közönsége vagyok *Göre Gábor*-nak, de már akkor inkább a *Láthatatlan ember*, *Az a hatalmas harmadik* s más, merész regények szerzőjét bámulom Gárdonyiban. De minderről nem beszélek. Egy percig tart az egész diskurzus, mennem kell tovább, a karzaton Osvát Ernő vár, Tóth Árpád a rács fölött kihajolva integet, hogy jöjjenek - ha nem csalódom, Ady Endre is ott van a társaságban. Imént az utcán köszöntöttem Rákosi Jenőt, Kiss József megfogott egy percre, írnék kis cikket *A Hét*-be, de „legyen ám értelménye”.

Gárdonyi, Osvát, Ady, Rákosi, Bródy, Kiss József...

Tyű, gyerekek... de sok szobrot kezdek ismerni, személyesen.

S egy pillanatra hűvös borzongással fut át rajtam mint fantasztikus élmény: milyen lehet nagyon öregnek lenni. Szobrok vesznek körül, hallgatagon, mint valami panoptikumban, s mégis több közöd van hozzájuk, márvány testükből több melegség árad feléd, mint ama szaladgáló gépek motorszívéből, akik a szobrok körül szaladgálnak...

Egy iskolásfiú áll meg mellettem, tátott szájjal nézi a fabálványt. Tessék mondani, bácsi, kinek a szobra lesz ez?

Görbe szemmel nézek rá, nem felelek.

Mi közöd hozzá?

Nem mindegy neked?

Mondd már, hogy az enyém.

Az Est, 1932. november 6.

NEGYVENEZER KÖLTŐ

Azt mondja a tudósító: New Yorkból jelentik.

New Yorkból jelentik, hogy a könyvkiadók becslése szerint az Amerikai Egyesült Államok területén jelenleg 40 000, írd *negyvenezer* költő működik - ezt szó szerint kell érteni, nem a számot, hanem a költőt: *versírókról* van szó, lévén a kizáróan verseket közlő folyóiratok száma harminchat.

Miután Amerikából jelentik, hajlandó vagyok egy pillanatra se csodálkozni. Legfeljebb kissé szűkszavúnak találom a jelentést. Hiányzanak a közelebbi adatok, amik nélkül nem lehet ítéletet formálni. Eltekintve a statisztikai adatoktól - a jelentés nem írja körül, hogy a negyvenezer költő hány rímet szállít naponta, hány hektoliter könnyet fakaszt, mennyire szállítja le a női szív átlagkeménységi fokát, és lóerőben kifejezve mekkora mértékben járult hozzá az amerikai ember érzelmi életének erősödéséhez - mondom, ezektől eltekintve, nem tudjuk meg belőle, hogy ez a szám mutat-e, s ha igen, mekkora emelkedést mutat például a tavalyi népszámláláshoz képest. Mert ha igen, számítani kell és lehet további fejlődésre - ne felejtjük el, a roosevelti győzelem egy-két hónap múlva borzadállyal árasztja el Amerikát, s tapasztalatból tudjuk, hogy a szeszes italok élvezete általában inkább a statisztikusok, mint a költők számának csökkentésére alkalmas szokás a társadalom életében.

A költők száma tehát növekedő irányzatot mutat.

Egy új társadalmi rend, sőt társadalmi osztály megszületésének szemtanújává válhatik ez a nemzedék csakúgy, mint az úgynevezett negyedik rend kialakulásának éveiben. Nevezhetjük bátran ötödik rendnek, hiszen ez az osztály jogok és életlehetőségek dolgában még nem érte el a proletár színvonalát - „kizsákmányolásáról” se lehet szó, hiszen amit el lehet venni tőle, nem éri meg a zsákot -, még láncai sincsenek elveszteni valók.

Mi egy költő? Semmi.

De gondoljátok meg - egy félmillió költő!

Vagy egymillió! Vagy százmillió!

S ha egyszer szervezkedni kezd? És hatalomra tör? És hatalomhoz jut?

S kitör a kék terror - világ költői, egyesüljete!

Ábrándot a népnek!

Ábrándot és álmot!

S megalakul az első költő kormány, *szépbiztosokkal* és *álomtitkárokkal*. Munkatilalom és kötelező holdvilág! Szonettkényszer! Hangadó! Parlamenti vita, kötött formában! Madrigálban írt pénzügyminiszteri beszámoló!

Attól tartok, én *akkor is* ellenzékben leszek.

Az Est, 1931. november 18.

KORSZELLEM

Ismerik a kedves erdélyi anekdotát?

Eredetiben

- Szervusz, barát.
- Semmi barát.
- Hát már mér?
- Mer' megházasodtam.
- Ammá jó.
- Semmi jó.
- Hát már mér?
- Mer' vénasszonyt vettem el.
- Ammá baj.
- Semmi baj.
- Hát már mér?
- Mer' házat kaptam vele.
- Ammá jó.
- Semmi jó.
- Hát már mér?
- Mer' leégett a ház.
- Ammá baj.
- Semmi baj.
- Hát már mér?
- Mer' a vénasszony is bennégett.

(Időszerű alkalmazásban a sokféle lehetséges változat közül vegyünk egy helyi vonatkozásút.)

Változat

- Alászolgája, méltóságos uram.
- Semmi méltóságos uram.
- Hát már mér?
- Mert tőzsdetanácsos lettem.
- Nekem legyen mondva!
- Semmi nekem legyen mondva.
- Hát már mér?

- Mert nincs tőzsdei forgalom.
- Jaj, jaj!
- Semmi jaj!
- Hát már mér?
- Mert dollárt vettem.
- Nekem legyen mondva!
- Semmi nekem legyen mondva.
- Hát már mér?
- Mert rájöttek.
- Jaj, jaj!
- Semmi jaj!
- Hát már mér?
- Mert a társam vitte ki!
- Nekem legyen mondva!
- Semmi nekem legyen mondva!
- Hát már mér?
- Mert elvették tőle az egészet.
- Jaj, jaj!
- Semmi jaj!
- Hát már mér?
- Mert a társamat is kinttartották.

Az Est, 1932. november 25.

MESÉLEK A ZÖLD DISZNÓRÓL

Emlékeznek hároméves korukból a csalimesére?

Na, mesélj valamit, nyaggattuk jó szüleinket vagy a nevelőnőt, vagy éppen a derék mindenest.

- Hát mesélek a zöld disznóról - mondta végre, nekifohászkodva.

- Na?

- Én nem azt mondtam, hogy na, hanem azt mondtam, hogy mesélek a zöld disznóról.

- Hát mesélj.

- Én nem azt mondtam, hogy hát mesélj, hanem azt mondtam, hogy mesélek a zöld disznóról.

Itt már kezd a gyerek méregbe jönni.

- Mér' nem kezdted már?

- Én nem azt mondtam, hogy mért nem kezdted már, hanem azt mondtam, hogy mesélek a zöld disznóról.

Normális kisgyerek erre bögni kezd, ordít és toporzékol, esetleg beleharap az incselkedő felnőtt csuklójába vagy hasába, vagy amit éppen elér, de a bőrét mindenesetre megpróbálja lekarmolni.

Megjegyzem, neki van igaza. Nem lehet úgy visszaélni a jóhiszemű ártatlansággal.

Mert például, ugye, nem is lehet azt másnak nevezni, mint jóhiszemű ártatlanságnak, amitől felragyogott a szemünk, mikor a főváros közigazgatási biztossal az élén, azt mondta nekünk:

- Na, gyerekek, mesélek a közigazgatás reformjáról.

- Jaj de remek! - kiáltottuk -, na mesélj!

Mire ő:

- Én nem azt mondtam, hogy na mesélj, hanem azt mondtam, hogy teljesen át kell reformálni a közigazgatást.

- Úgy van, úgy van! - kiabáltunk -, teljesen át kell reformálni! Remek! Hadd lássuk!

- Én nem azt mondtam, hogy hadd lássuk, hanem azt mondtam, hogy új közigazgatási rendszert fogunk bevezetni.

Itt már kezdtünk türelmetlenkedni.

- Hát mért nem kezdted már?

Mire ő...

Mire ő azt felelte, hogy mint értesülünk, rendeletet hozott, hogy minden tisztviselőnek *vizsgázni kell a fennálló közigazgatási anyagból.*

Hát ha ez nem a zöld disznó tipikus esete!

Minek abból vizsgázni, amit reformálni akarunk, gyökeresen megváltoztatni, tehát nyilvánvalóan rossz és alkalmatlan és elévült?

Minek kell egy sofőrnek konfliskocsihajtásból vizsgázni? Vagy egy orvosnak a ráolvasás művészetéből? Vagy egy modern borbélynak a férfihajból font copf elméletéből?

Attól tartunk, ugrat bennünket a főváros ezzel az egésszel. Csak arról akar mesélni, hogy ő mesélni akar, és egyelőre sejtelve sincs róla, hol lakik és mire való a közigazgatási reform reményteljes zöld disznaja.

Az Est, 1932. december 11.

SZÁLL A MADÁR

Volt egy ilyen játék, kedélyes, régi időkben.

Körülültük az asztalt, két kezünket a szélére fektetve. A játékvezető ütemesen csapkodta az asztal szélét, és közben ezt mondogatta:

- Száll a... száll a... száll a...

Aztán hirtelen felkapta, és elrikoltotta magát, például:

- Száll a denevér!

Ha az illető lény vagy tárgy csakugyan a repülőfélékhez tartozik, fel kellett kapni a kezét, ha nem, mozdulatlanul az asztalon tartani. Aki eltévesztette, zálogot adott, vagy befizetett a kasszába. A gyors képzettársulás próbája volt ez a játék, mert vannak dolgok, amiknél könnyen összezavarodik az ember, például mondjuk, ennél: „száll a gyöngy”, kell néhány másodperc, míg ráeszmélek, hogy száll bizony, a borban, fölfelé.

Minap felelevenítettük egy társaságban, és kiderült, hogy idők folyamán nagyon megnehezült ez a játék azok számára, akik régebben voltak gyerekek, és a dolgokhoz fűződő képzeik akkoriból vannak még beidegezve.

Eltekintve a rosszhiszemű viccektől, hogy a játékvezető például azt kiabálja, „száll a cérna”, aztán megzálogoltatja az egész társaságot, azzal a megokolással, hogy ő ezúttal egy *l*-lel mondta a „száll” szót, tehát csatlakozni kellett volna, mert a cérna csakugyan „szál” - mondom, ezektől eltekintve, az új technikai és erkölcsi világ sok félreértésre ad alkalmat.

Azt már valahogy megszoktuk volna, hogy „száll az ember”-re fel kell kapni a kezét, mert csakugyan száll egy idő óta. De születtek fontosabb problémák.

Például száll-e csakugyan a szitakötő?

Mint rovar száll. Mint mesterember, dehogyis száll, szomorúan gubbaszt a sarokban, mióta a gyáripár is pang, hát még a kézművesség.

Az „ének”-re gondolkodás nélkül felkaptuk a kezünket, de csak azért, mert Aranyból emlékszünk, hogy szájról szájra száll - viszont mindenki lemaradt ennél, hogy „száll a bankettező stréber”, pedig száll ám, de mennyire. „Száll az úrhoz”, egyebet se csinál.

Volt, aki tiltakozott a zálogolás ellen, mert erre, hogy „száll az ellenzék”, felkapta a kezét, úgy okoskodván, hogy az ellenzék harcba száll és vitába száll a kormányral. Leszavaztuk. Dehogysis száll harcba. Egyelőre vitába se.

Később mégis felugrott és visszakérte a - zálogot. Hát jó, mondta, az ellenzék nem száll - de a bátorsága?

Az csak száll? Nem igaz?

Hogy hová? Hát az inába!

Az Est, 1932. december 18.

KA-RÁCSONY

Szójáték

Csak hagyja úgy, szedő úr, a címet, ahogy leírtam, ne javítsa ki egy elnéző mosollyal, hogy aszongya, lám-lám, ez a szegény (inti) nagyon fáradt lehet már a sok karácsonyi cikktől, az elemi iskolába képzelem magát, ahol szótagolva írtunk.

Egy ilyen hüle játék alakult ki tegnap este, abban a rendkívül előkelő társaságban, ahol két bridzsparti között kiderült, hogy csupa szellemi arisztokrata került össze, költők, egyetemi tanárok, választékos elmék. Ilyen esetben nem is történhet más. A társaságra hárítom a felelőséget, elsősorban arra a ragyogó elméjű gondolkodóra és feltalálóra, aki az egészet elkezdte.

Mi az: kaszárnya?

- Hogyhogya mi az?

- Hát laktanya. Katonaszálloda.

- Dehogya, Zeppelin. Kaszárnya, vagyis ka szárnya, keine szárnya, vagyis nincsen szárnya, mégis repül, tehát Zeppelin.

Az egész társaság fel volt háborodva, hogy értelmes ember agyában ilyen nyakatekert hüleség születhessen. Mérgesen lepisszegették a hamis szójátékost, és gyorsan másról kezdtek beszélni. De egy perc múlva az ünnepelt és finom elmésségeiről ismert szerző, aki legjobban tiltakozott előbb, ragyogó arccal kapta föl a fejét.

- Na és mi az, hogy rossz bor?

Értelmetlenül néztek rá.

- Mi lenne? Ka zamata.

És most már nem lehetett feltartóztatni. Fél óra alatt minden ka-val kezdődő magyar és nem magyar szó terítékre került. Kicsavart fejjel és végtagokkal.

Kiderült, hogy:

akinek megghiúsult a házassága, az kondás, azaz: ka-nász;
ha elromlott a villanykapcsoló, az telekkönyv, vagyis ka-taszter;
ha remivel végződik a sakkparti, az: ka-mat;
a jól takarított lakás: ka-por;
ősszel, rajzás idején a méhek világában: ka-kas;
hegyvidék: ka-puszt (népiesen);
az újság, ami nekem nem tetszik: ka-lap;
rendes házban esküvő előtt: ka-csók;
gumifűzős cipő: ka-másli;
a Duna: Ka-tó és folyónak is Ka-Rima;
a harcsa: ka-pisztrán;
az MLSZ: ka-Masz;
a kitűnő komikusunk szerencséjére nem német, vagyis: Ka-bos (Boche);
a repülőgép, ha nem tud leszállni: ka-land;
Fábián Béla: ka-gál;
a rulettező tizenegyet üt egymás után: ka-rosszéria;

a nő, aki nem kendőzi magát: ka-smir;
nincs többé kalaposlány, vagyis: ka-varodás.

És így tovább.

Végre kifogytunk a ka-val kezdődő szavakból, amit valaki meg is állapított, egy ugyanezzel a szótaggal kezdődő, ugyanezzel végződő kéttagú szóval, egyben összefoglaló jellemzést adván az egész elmés játékról.

Ka-rácson, még egyelőre nem vittek a zárt intézetbe, tehát - ka-rácson nyújtom át ezt a szerény ajándékot a ka-tonnás, vagyis nem nehézsúlyú olvasónak.

Az Est, 1932. december 25.

Függelék

TAVASZI SZIMFÓNIA

Írták: Farkas Imre, Karinthy Frigyes, Emőd Tamás, Kemény Simon,
Zsolt Béla, Lőrinczy Miklós, Szegedi István, Kálmán Jenő, Hajnal László

Világoszöld kosztümben a tavasz,
Tükrét keresvén, két szememre lelt.
Tetszem? Tudsz szebbet nálam? És mi az?
Felelj. - S a lelkem így felelt:

„Látom, tudom, hogy újra itt vagy,
Ragyogó vagy és sugaras,
Mégis... szebb volt a szép akácillat,
Szebb voltál régen, szép tavasz.”

És a tavasz: „Nem értelek,
Ha százszor mondod is, nem én,
Rúzsom, festékem, illatom,
Százezeréves szerzemény.

Mindig szép voltam, színes, illatos;
A halhatatlan ifjúság maga,
A véghetetlen, fényes csillagos
Édes égen, a szépség csillaga!

S kinek még vér és láng csorog szivében,
kinek szemében örök tűz ragyog:
nem ázik el múlt tavaszok vizében,
annak a legszebb éppen én vagyok.

Ruhát felhőből fontam,
Sok csók csillagja ég...
Ifjúnak: öreg voltam,
Férfinek: fiatal még...”

- Elég, ne hencegj, pimasz kis tavasz,
Örökzöld csitri! - szóltam. - Az a baj,
hogy szép vagy, legszebb, s én nem maradok
mindig szeretőd, mindig fiatal!

Itt vagy megint, itt vagytok újra,
Friss pettyek, ízek, kellemek:
S én pázsitod keblén kinyúlva
Kérdek: mondd, mit kezdjek veled?

*

S minderre mit mond ő, a zöld Madame?
- „Könnyü nektek! Ti szidtok és blamáltok,
Hetet-havat szimfóniáztok össze, lám,
S a végén mind belőlem konzumáltok!”

Színházi Élet, 1930. 15. sz.

OROSZLÁNKÖRMÖK

A tizenegy éves Karinthy verse

Akinek az élet, a meleg, a fényes,
Sötét sikátor, bűzös pince volt,
Kiket az élet, a..., a kéjes
Halálra rugdalt, megtört, megcsúfolt,
A szennyes árból százszor is kibújva.
Beléje fojtva, visszanyomva újra,
Hörögve, fülva, hagyják abba végre -
A küszködést s kinyújtva testüket,
Megáll szívük vonagló, sűrű vére
S torkukba száll a nyirkos rémület.

De a szemük merev.

Nyitott szemekkel, égő gyűlölettel
A lét szemébe némán visszanéznak,
Vajon mi célod volt velünk, mi célod,
Ó - nyughatatlan, gyűlölt, gyáva élet?

A szerkesztő kommentárja: Ezek a sorok már az igazi Karinthyt mutatják be. A költemény ritmikus lejtése s az égő világfájdalom még Reviczkyé, de már a jelzők, a hangfestő szavak frappáns alkalmazása tipikusan karinthysek (bűzös pince, sötét sikátor, nyirkos rémület).

Színházi Élet, 1930. 52. sz.

1916

Ebben az évben történt három eset:
Egy nap százezer ember elesett,
Egy másik nap barátom, a szállító
Háromezerrel többet keresett.
Egy este, egy karcsú gyereklány (kis majom!
Ma sem tudom, ki lehetett vajon?)
Az utcán megfordult, lopva utánam lesett.

Színházi Élet, 1931. 15. sz.

Interjúk

SZÍNHÁZ

Karinthy Frigyes a színpadról és írói terveiről

A körúti kávéház márványasztalánál ül, kissé fanyar és kissé bizonytalan tekintettel ujjával idegesen kopog az asztalon.

A humor könnyes és mélységesen ironikus és iróniájában mégis tiszta és meggyőző pillanata:

- Szóval mégis meg akarja csinálni azt az interjút, ragaszkodik hozzá?

- Igen.

- MIN DOLGOZIK?

Keserűen nevet. - Dolgozom. Különös az én munkám. Az emberi fej kerek dolog, és a világ minden tájékáról érkeznek ingerek. Az ostrom folytonos és mindennap kiújul. Pontosan ebben a pillanatban nem is tudnám meghatározni, min dolgozom. Én a magam részéről sohasem tudtam magamat műfajnak eljegyezni, meggyőződése, hogy a műfajokat az írók csinálják, ők emelnek korlátokat munkájuk köré. Nálam a tendencia állandóan változik. *Az elmélet harcol bennem a képzelettel.*

Tegnap még tudományos, illetve esztétikai tervvel foglalkoztam, holnap pedig már egy színpadi terv vagy regény foglalkoztat. Nem tudok határvonalat húzni. *Több mint egy éve dolgozom egy kétszakaszos versen,* és még most sem tudom, mikor készülök el vele. Húsz éve dolgozom *egy szó helyes fogalmazásán,* és még mindig fogalmazom. Viszont tegnap délelőtt 10-től egészen esti 10-ig egy vígjátékot fordítottam és gépbe diktáltam, ugyanakkor *egy darab terve dolgozik rajtam,* és úgy érzem, hogy *valahol az úrben egy regénytéma lebeg,* mely végül mégiscsak engem szemel ki áldozatául, és valahonnan támadásra készül ellenem egy hosszabb, fantasztikus novella, melynek *Lux úr szabadalma* a címe. Így élek állandó küzdelemben magammal és terveimmel és az egész univerzummal.

- A MODERN SZÍNPAD?

- Nem vette még észre? *Színpadellenes.* Minden egyéb produkciót háttérbe szorít a „műhelydarab”. Ez már csaknem előírással. *A darab a darabról, a közönségről és a színpadról.* Új háromszög van keletkezőben, a férj, feleség és a szerető helyén *az író, a közönség és maga a dráma áll.* Minden egyes ilyen műhelydarab a védekezés, az exkuzálás formájában érkezik. A restelkedés motívuma észlelhető minden új színpadi munkán. Az író magyarázza és egyben védi a maga álláspontját, azt az álláspontot, hogy darabot írt, hogy darabban színpadra került.

Véleményem szerint egy *Arisztophanész-vígjáték* és mondjuk egy *Bernstein-darab* között megközelítőleg sincs akkora távolság, mint *Bernstein* darabja és egy ilyen restelkedés motívumán épült, szemérmesen és burkoltan színpadellenes, de színpadra épített modern műhelydarab között.

Ez a színpadellenes attitűd ma általános. Úgy látom az egészet, mintha a világot rengető deszka *egy süllyedő hajó volna,* melyről a matrózok maguk robbantják fel a szállítmányt, a drámát. Megindult itt egy nagy monstruózus folyamat, melybe minden mai író belesodródik *Pirandellótól* kezdve *Kaiseren* keresztül egészen *Shawig,* sőt még *Molnár* is, gondoljon a *Játék a kastélyban* című darabjára.

- ÉS A SZÍNPADÉLLENES TENDENCIÁNAK NINCS REAKCIÓJA?

- Volt. A reprízek.

- ÉS MIT MUTAT A JÖVŐ?

- Erről csak nehezen beszélhetek, mert *rajtam már mutatkoznak az öregedés jelei*. Olyan vagyok, mint a távolbalátó, a távoljövőt és a távoli múltat jobban és élesebben látom, mint a holnapot és a tegnapot. *A Távoljövő* véleményem szerint az, hogy a hangosfilm, úgy mondom, „*az élő tükör*” maradandóvá teszi a színpad és a színész munkáját csakúgy, mint ahogy egyéb technikumok örök életet biztosítottak a festészetnek, a szobrászatnak és az irodalomnak.

- HOGYAN VESZ RÉSZT SZEMÉLYESEN A NAGY HARCBA?

- Testtel, lélekkel, és így nem vagyok szabályos stratégia. Valóságos gerillaharcot folytatok. Néha akár egy cikkben vagy egy krokiban mondom el azt, amit az új színpadért akartam elmondani színpadon. *Érzem, állandóan sugárzik felém az a részben romboló erő, részben építő erő, mely mindent meg akar változtatni, amihez hozzáér.*

- A SZÍNPADON MILYEN FORMÁBAN JELENTKEZIK A HARC?

- A színpadon egymással szemben állanak író, díszletező, rendező, sűgő stb., és mindegyik külön-külön azt a szerény és ártatlan közönséget keresi és lenézi. Itt van a hiba. A közönség nem akarja, hogy őt észrevegyék, hogy őt felkeressék, hogy vele törődjenek. *A közönség szembefordul minden szándékossággal.*

- ÉLETE?

- *Úgy hiszem, nagy változás előtt állok. A nomád élet csábít. Utazgatni szeretnék. Látom a kérdését. Eddig azért nem utazhattam, mert megélhetésre vagyok ítélve. Ezzel az utazással kapcsolatban nagy tervem van. Európa felfedezése az utókor számára. Útleírást akarok írni, de nem a magam szemével nézem a dolgokat, hanem megkísérlem úgy nézni Európát, hogy ez az utókor számára legyen érdekes és szuggesztív. Tudom magamról, hogy mindig a legnagyobb élvezettel olvastam a száz év előtti útleírásokat. Amolyan riport lesz ez, melyben ma a száz év utáni ember érdeklődését akarom megkeresni.*

- MI A CÉLJA ENNEK A MUNKÁNAK?

- Nem tudom, de talán mégis. *A jelent akarom múltnak látni, s ezt, azt hiszem, azért, mert úgy gondolom, nem érzem jól magam ebben a jelenben.*

A körúti kávéház hatalmas üvegablakán keresztül tekint ki *Karinthy*, és szinte rajongó gyermeki kiáltással szól: - *Repülő, az én kedves, imádott repülőgépem.* - A város fölött, magasan és karcsúan ível egy hatalmas repülőgép.

Az Est, 1930. augusztus 27.

KARINTHY FRIGYES HÁRMAS JUBILEUMA

Karinthy Frigyes most huszonöt esztendeje kezdett el írni, november 8-án tartja tizedik szerzői estjét, és ugyancsak most fog megjelenni az ötezredik cikke. E hármás jubileumra a nagyközönség is éppen úgy készülődik, mint az írói világ. Karinthy Frigyes a hozzá intézett kérdésre így válaszolt:

- Igen. Tizedik szerzői estem tartom. Hogy mi volt a tanulságom az eddigi kilencből?... Őszintén szólva, hosszan tűnődöm a válaszon. Nem szeretem ugyanis a kompromittált szavakat. Ezt a tételt, hogy „*engem a közönség szeret*”, annyit hallottam már szakállas naiváktól és üde kis politikusoktól, hogy inkább megfordítanám a magam számára: *szeretem a közönséget, a közönségben pedig van annyi hiúság, hogy ezt méltányolja bennem*. (Amennyiben az interjúban szüksége van aforizmára is, úgy írja meg, hogy:) Ezzel korántsem azt akarom mondani, hogy a... *hiúság közönséges dolog*.

- Az utóbbi időben azért írtam ennyi sok cikket, mert ami dolgom nekem az emberekkel volt, az inkább *beszéd*, mint *írás* volt, minthogy ennek befejezett egésznek kellett lennie: *sem több, még kevésbé kevesebb nem lehetett, mint egy cikk*. Hogy pedig miért nem írtam hosszabb lélegzetű munkát, erre azzal a kérdéssel válaszolok: *Miért nem jutottam annyi levegőhöz, amivel hosszút lélegezhettem volna...* Egyébként hol található ma hosszabb lélegzetű téma? - Ha csak a Bethlen-kormányra nem gondolok. - *A világ rossz modell az emberiség számára*. Pillanatfelvételekben lehet csak megörökíteni.

- Tud-e arról, hogy önt a „*nevető bölcs*” jelzővel aposztrofálják?

- Hogyne! *Sőt nagyon is büszke vagyok rá*. Nem azért azonban, amiért önök gondolnák... Amikor sorozatos műveimet az *Athenaeum* megjelentette, hosszú tanácskozás volt az irányban, hogy *hogyan is bocsássa útnak az előfizetési felhívásokat*. Akkor én proponáltam a fenti epitetont.

- Miről fog szólni az ötezredik cikke?...

- *A többiről, amit a szerzői estemen fogok egyébként felolvasni*.

Az Est, 1931. november 4.

A SZERKESZTŐ JEGYZETE

A jelen kötet Karinthy Frigyes cikkei sorából három esztendő termését rendezti. Mivel az írások zöme most először kerül begyűjtésre, a kötet bordájára egyik cikkének címét emeltük: *Idomított világ*. Gyanúnk szerint Karinthy publicisztikája nemcsak a kedvezőtlen könyvkiadói viszonyok miatt merült feledésbe, hanem azért is, mert tartalmuknak a pillanatnyi hatáson túl is fenyegető izzású a sugallata. Egy csillapíthatatlanul kereső elmének itt tűzijátékra és lazításra egyaránt futotta a puszkaporából egy olyan korban, melyben az elfogulatlan gondolkodás csakugyan népszerűtlenné vált, mint egyik cikkének címében fogalmazott: *Népszerűtlen Gondolat*.

Karinthy életművének betakarítását Szalay Károly úttörő munkája kezdte. A *Hátrálva a világ körül* cikkgyűjteménye ötvenegy cikket emelt ki a feledésből; a *Naplóm, életem* ugyancsak félszáz körül mutathat fel cikket, levelet, jegyzetet. Hogy jelen gyűjteményünk csaknem megháromszorozza a korábbi leletet, az új igények jelentkezését mutatja. 1964-ben látott napvilágot az említett két kötet, s már akkor jelezte, hogy az elsüllyedt életműnek csupán a csúcását mutathatja. Karinthy tudatosan vallotta magát publicistának is: egyik, kötetünkben közölt interjúja pedig rávilágít arra, miért éppen jelen kötetünk időszakában (1930-1933) szaporodik fel cikkeinek száma. A világ mintha ellenállna az írói ábrázolásnak: a cikkek könnyűlovassága azonban támadást intézhet a jelenségek megfogalmazásáért. Egy másik írása arról vall, hogy Karinthy ötezer cikket írt a harmincas évekig: s ez a szám, ha az eddigi kutatás teljességgel még nem is tárhatta fel anyagát, nagy feladatot ró életművének gondozóira.

Karinthy Ferenc emlékezése szerint hetente négynél is több cikket, karcolatot, tárcát és humoreszket írt. Tárgyai és a feldolgozási módok is változtak olykor cikkről cikkre - írt útirajzot, riportot, elmélkedést, levelet, beszámolt egy-egy filmről, színházról, foglalkozott a tudomány, az irodalom s a politika megannyi jelenségével. Mintha az újságírás napi robotjában mégis megvalósította volna azt az álmát, melynek szertefoszlásáról annyit panaszkodott: a címszavak sorát a Nagy Enciklopédiához. Ebből csak egyetlen kötetet adott közzé, melyet *Összegyűjtött művei*-nek jelen folyama 1925-től 1930-ig írott cikkeinek és naplójegyzeteinek egybegyűjtésével már megjelentetett. Kötetünk ennek a gyűjtésnek szerves folytatása - maga is az enciklopédia része. A közeljövőben követni fogja egy terjedelmében is hasonló gyűjtemény: Karinthy Frigyes cikkeinek foglalata 1933-1935-ig. A szerkesztő természetesen nem törekedhetett filológiai teljes szedetre. S nemcsak azért, mert bizonyos lappang még napilapokban és folyóiratokban felfedezetlen és kiadatlan Karinthy-írás. Az *összegyűjtött művek* nem jelent *összes* műveket. Ennek teljes gyűjtése, számbavétele egy majdani kritikai kiadás dolga lesz, s bizonyos munkaközösség feladata. Bizonyos műfaji határok tisztelete is arra biztatott, hogy Karinthy egyes írásait más kötetekbe osszuk át - így irodalmi és színházi tanulmányait, s továbbá karcolatait és humoreszkjeit is. Másfelől azonban kötetünkből látható, hogy Karinthy esetében a publicisztika eléggé műfajok határát átlépő, széles ölelésű fogalomnak bizonyul, ezért néhány irodalmi tárgyú cikke (például *Hadifoglyok...*) itt kapott helyet. Úgy véltük, hogy az enciklopédiából mégsem szorítható ki az irodalom témája.

Karinthy Frigyes publicisztikáját időrendbe szedi kötetünk, ám mégis bizonyos ciklusok rendjében. Ezek Karinthy állandó napi- és hetilap rovataihoz igazodnak. A *Zöngék és zörejek* alcíme zömében a *Pesti Napló* vasárnapi cikkeinek és a *Színházi életnek* gyakorta hetenként írott tárcáinak sorát foglalja egybe úgy, ahogyan Karinthy, óráját az eseményekhez igazítva, írta a hétköznapiok történelmét. Természetesen, ha az adott időszakban Karinthynak fontos cikke jelent meg például *A Hét* vagy a *Nyugat* hasábjain, úgy ezt is időrendbe állítva közli a

kötet. Az írások legtöbbje: alkalmi. De írójuk kíváncsisága, tudásszomja, gondolkodói felkészültsége és becsülete maradandóvá avatja ezeket a percnak szánt műveket.

A következő ciklus címe: *Hölgyeim és uraim*, írásait *Az Est* közölte sorozatban. Nyomdafestéknek elmondott konferanszok ezek: a szösszenet, a tárca és a kommentár vegyes műfajában. A „*Halló, itt Az Est...*” vidám rikkancs-kurjantással mutatkozik be: Karinthy ezeket a cikkeket jobbra a szokásos (-inti) aláírással láttamozta. Ez a ciklus, akárcsak a „*Hölgyeim és uraim*”, nem követi egészében a napilap-megjelenést. Kihagytuk innen azokat a tárcákat és kirokat, melyeket Karinthy Frigyes beválogatott a *100 új humoreszk* című kötetébe. Az első közlés időrendjéből kiemeltük a *Tessék pontosan kérdezni*, *Gumi*, *Sakkozók*, *Nem nekem köszöntek*, *Figyelmeztetik az embert*, *Rendőrr*, *A tavalyi hó*, *Orvoslat*, *A vállalkozó*, *Ajánégerek*, „*Úri barátom*”, *Higgadt vagyok*, *Dinnye*, *Tömeghisztériás vagyok*, *Gáz*, *Teve*, *Cifra szírom*, *Meghízható társat keresek*, *Elefánt*, *Kecskeméti rém*, *Mennyei höfver*, *Pikétakarót pancsolok*, *Korszellem*, *Betörő a kasszában*. Ezekből néhány már Karinthy korábbi s általunk közzéadott karcolatköteteiben szerepelt, javuk azonban a *100 új humoreszk* Karinthytól válogatott rendjébe tartozik.

A következő ciklus: három vers. Jelen közlésüket az a szempont indokolja, hogy válogatásunk korszakában jelentek meg. Az egyik a publicista Karinthy népszerűségét mutatja: tizenegy éves korában írott zsenigéjét közölte ekkor a *Színházi Élet*. A másik két vers maga is publicisztika. A kor szokása szerint nem volt ritka a „folytatásos” vagy az együtt írt vers. Karinthy egy „Tavaszi vers” létrehozásában éppúgy együttműködött költőtársaival, mint egy történelmet idéző ciklus egyik darabjának megverselésében.

Kötetünket két interjú zárja mintegy arra utalva, hogy nem csupán a beosztás önkénye hasított ki Karinthy életművéből e három esztendő: valóságos pályahatár volt ez - az *Enciklopédia* folytatásának, egy voltaire-i méretű publicisztikának tudatos vállalásáé. A szerkesztő bízott benne, hogy ez a gyűjtemény módosíthatja az eddig kialakult Karinthy-képet. A tehetségét elfecsérlő költő képe helyét a társadalmi szolgálatot vállaló publicistáé foglalhatja el bizonyos új írásainak ismeretében. Karinthy e korban írott cikkeinek különben egyik vezérmotívuma a polgári értékek védelmének (az akkoriban Magyarországra látogató Thomas Mann nézeteivel egybehangzó) megszólaltatása. Népszerűtlen gondolat volt ez már akkor, hiszen éle olykor nemcsak a jobboldalt sértette, hanem a Karinthy-nál radikálisabb baloldal érzékenységet sem kímélte. Egy-egy megjegyzése ezért ma is különösnek tűnhet, de a cikkek egész sorának ismeretében épp e citoyen szemlélet kimunkálásának részeként érthetővé és értékelhetővé válik. Nem tartottuk szükségesnek szövegének retusát egy-egy kijelentése miatt: szerzőjük sajátos magatartásából és a kor szelleméből fakadtak. Karinthy egy virtuális polgári eszméhez fellebbezett a kor alternatíváival szemben, s ennek a nemes gondolatnak az ellentmondásai csapódtak le cikkeiben is.

A szöveg helyesírását korszerűsítettük, csupán Karinthy bizonyos egyéni írásmódját tartottuk tiszteltben. A szerkesztő ezúton mond köszönetet azoknak, akik munkáját kutatásukkal segítették: így Szalay Károlynak, Buzássy Évának, Czigány Editnek és dr. Kovács Györgynek.

Ungvári Tamás